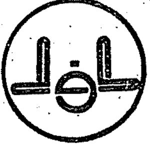

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - SAYI : 125

250 HADÎS

Terceme ve Îzâhı

ALTINCI BASKI

Derleyen ve Terceme Eden
A. HİMMET BERKİ
Temyiz Reisliği'nden Emekli,
Avukat

Semih Ofset Matbaacılık
ANKARA – 1983

«Babam Kâdî Osman Efendi'nin, Annem Fâtıma Hanım'ın mübârek ruhlarına ithâf»

Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 8.5.1967 târih ve 61 sayılı kararına dayanılarak Başkanlığımız'ca :

1968	yılında	5.000	
1972	"	5.000	
1974	"	20.000	
1977	"	50.000	
1979	"	50.000	
1983	"	50.000	nüsha olmak üzere
		180.000	adet basılmıştır.

ÖNSÖZ

Kur'ân esaslarından ve nûr-u Nebevî'den uzaklaştıkça müslümanlarda îmân ve ahlâk sağlamlığına zaaf gelmiş, ilim yerine cehil, adâlet yerine haksızlık ve zulüm, çalışma yerine tenbellik ve miskinlik, vahdet yerine nifak ve tefrika ve kardeşlik yerine düşmanlık kâim olmuştur. Doğruluk, insaf ve şefkat hisleri zâil olmuş, halâl ve haram akîdesinin yerini maddî ve hasis menfaat hırsı almıştır. Asırlarca uğranılan hüsran ve musîbetler hep bu hallerin netîcesi idi; maalesef bu netice mûcib-i ibret olmamıştır. Dinî, ahlâkî, içtimâî her sahada beliren bu dalâl karşısında Resûl-i Ekrem *salla'llâhu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in ümmetine olan bâzı emirlerini hatırlatmanın faydalı olacağını ümid ederek bunları terceme ve îzâha çalıştım. Eldeki eser ibret almaya vesîle olursa, maksad hâsıl olmuş demektir. Hidâyet Allah'dan..

ALİ HİMMET BERKİ

بسم الله الرحمن الرحيم

1. آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ.

(رواه ابن ابى شيبة عن ابن مسعود رضى الله عنه).

MEÂLİ

"İlmin âfeti (ilme ârız olan belâ) unutmaktır."

İZAHI

Bâzı kıymet ve fazîletlere ârız olan âfetler vardır. Meselâ semâhatın, iyiliğin âfeti başa kakmak; cömertliğin âfeti israf etmek olduğu gibi, ilmin âfeti de, onu iktisâb ettikten sonra terk edip unutmaktır. Senelerce çalışıp uğraşarak elde edilen menfaatli her hangi bir ilmi, sonradan meşgul olmayıp unutmak şüphesiz bir nîmetten mahrûmiyyettir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, beşikten mezara kadar ilim arayın, ilim tahsîl edin, buyurdukları halde, çalışıp elde edilen ilmi tevsî edecek yerde, onu terk edip unutmak büyük âfettir.

Öylelerini bilirim ki, evvelâ ilmin esaslarını ve sonra tıp ilmi tahsîl etmiş ve bahâr-ı ömrü bu ilmi tahsîl ile geçmiş olduğu halde, tıbbın seyir ve tekâmülünü tâkip etmeyerek bu ilmi tamâmen terk ile ziraat ve ticaret ile uğraşmaya başlamışlar ve senelerce sarfedilen mesâî ve çekilen meşakkat heder olup gitmiştir.

İktisâbedilen ilmi tâkip ile berâber, her hangi fâideli bir işle meşgûl olmak, hadîsin mevzûundan hâriçtir.

2. آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلٰثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ و إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ .

(رواه البخاري ومسلم والترمذي و النسائي عن ابي هريرة رضي الله عنه)

M E Â L İ

"Münâfık'ın alâmeti üçtür:

Söylediği zaman yalan söyler, va'd edince yerine getirmez, kendisine (bir şey) emânet edildiği vakit hıyânet eder."

İ Z Â H I

Nifâk, insanın içi dışına ve dışı içine uymamaktır. Bu mefhum kimde tahakkuk ederse, münâfık sayılır.

İç âleme taallûk ettiği cihetle münâfıklık zâhirdeki alâmetlerden anlaşılır. Bu hadîs-i şerifde beyan buyrulan alâmetler nifâkın mütezâhir delilleridir.

Yalan söyleyenin, va'dini yerine getirmeyenin ve emânete hıyânet edenin, dışı iç âlemine uygun değildir. Bu üçü de içtimâî nizamın istinat eylediği üç yüksek fazîletin tam zıddıdır.

Her şeyden evvel itimat olunacak şey sözdür. İçtimâî, hukûkî ve siyâsî münâsebetler söze itimatla cereyan eder.

Bunun içindir ki, yalan, her din ve millette denâet-i ahlâkıyye addolunur.

Va'de gelince, insan bir şey va'd edince bir mânî olmadıkça mutlakâ yerine getirmek lâzımdır. Va'din yerine getirilmemesi, yalan ve emânete hıyânet kadar şenî' değilse de insan şeref ve haysiyyetine muhâlif ve yalana müşâbihdir.

Bir şahıs bir adama bir şey va'deder, o adam bu va'de güvenerek bâzı teşebbüslerde bulunur, o va'd ifâ edilmezse hesaplar alt üst olur ve çok defa kendisine va'dde bulunulan kimseyi telâfîsi gayr-i mümkün zararlara sokar.

Emânete riâyet, insan fazîletlerinin en mühimlerindendir. Beşer münasebetlerinin ekserisi emânet esası üzerinde cereyan eder. Hedef ve gâyeye, emâneti muhâfaza ile erişmek mümkün olur. Emânete sadâkad kalkınca, itimat denen şeyden eser kalmaz.

Burada emânetten maksat, yalnız mal emâneti değildir; îfâ ve muhafazası îcâbeden her şey emânettir. Meselâ, vazîfe emânettir, bir sır emânettir...

3. إِئْتِ الْمَعْرُوفَ وَ اجْتَنِبِ الْمُنْكَرَ وَ انْظُرْ مَا يُعْجِبُ أُذُنَكَ أَنْ يَقُولَ لَكَ الْقَوْمُ إِذَا قُمْتَ مِنْ عِنْدِهِمْ فَأْتِهِ وَ انْظُرِ الَّذِي تَكْرَهُ أَنْ يَقُولَ لَكَ الْقَوْمُ إِذَا قُمْتَ مِنْ عِنْدِهِمْ فَاجْتَنِبْهُ . (رواه البخارى فى الادب عن حرملة رضى الله عنه)

M E Â L İ

"Şer'in iyi dediğini yap ve kötü dediğinden kaçın. Bir topluluğun yanından ayrıldığın zaman, onların senin hakkında söylediği sözler kulağına hoş geliyorsa onu yap, onların yanlarından ayrıldığın zaman senin hakkında söyledikleri hoş gelmiyorsa, ondan içtinâb et, kaçın."

Î Z Â H I

Bu hadîs-i şerif, akıl ve şer'in iyi gördüğü ile emir ve kötü ve memnû' olan şeylerden nehiy buyurduktan sonra, vicdân-ı selîmin ve vicdân-ı müşterekin ma'rûf ve memnû' olan şeyleri idrâkine işaretle halkın kabûl edebileceği işleri yapmayı ve hoş görmeyeceği şeyleri yapmamayı tavsiye ediyor.

Filhakika mü'minlerin iyi gördükleri, Allâh yanında da iyidir. İşitildiği zaman utanacağın işi yapma ve sözü söyleme, tarzındaki vecîze de netice itibâriyle bu mazmûna uygundur.

Bu tavsiyeler, idrak ve hicâb sâhibi olanlar için nekadar hakîmâne ve tatbiki kolay nasihatlardır, yeter ki insan; îmân ve basîret sâhibi olsun.

4. أَبْدِ الْمَوَدَّةَ لِمَنْ وَادَّكَ فَإِنَّهَا أَثْبَتُ وَ أَدْوَمُ .

(رواه الطبرانى عن ابى حميد الساعدى رضى الله عنه)

M E Â L İ

"Seni sevene sen de sevgini açıkla, çünkü sevene sevgi ızhârı, aradaki sevginin derinleşmesi ve devâmına sebeb olur."

Î Z Â H I

Bu hadîs-i şerîf, ilmü'n-nefs mesâilinden bir mes'eleye taallûk etmektedir. Sevene sevgi göstermek, ruh üzerinde müsbet eser bırakır.

Sevgi göstermek, söz ile olabileceği gibi, ihtiyaç zamanında yardıma koşmak ve vesîle düştükçe hediye vermek gibi sevgiye delâlet edecek fiil ve hareketlerle de olur. Çünkü insan, âdeten sevmediğinin yardımına koşmaz ve ona hediye göndermez.

5. أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللهِ الطَّلَاقُ.

(رواه ابو داود و ابن ماجه والحاكم عن ابن عمر بن الخطاب رضى الله عنهما)

M E Â L İ

"Câiz olan şeylerin, Allâhu Teâlâ indinde en mebğuzu (râzı olmadığı) talâk (boşanma) dır."

Î Z Â H I

Nikâh, tenâsül ile nev' i beşerin vakt-ı mukaddere kadar devamı için meşrû' kılınmış ve Cenâb-ı Hak, erkek ve kadını bu gâye için bazı hususiyyetlerle yaratmış ve ayrıca birleşmeye sevk için bir takım kuvvet ve temayüllerle techîz eylemiştir. İnsanın muhtelif cihazlarla ve iki nev'i olarak yaratılmış olmasının hikmeti budur. Binâenaleyh, erkek ve kadın bu gâye için birleşmek ve ölünceye kadar bu saâdet hayatını devam ettirmek iktizâ eder. Sırf hayvanî temayülleri tatmîn maksadiyle birleşmek, ne Allâh'ın rızâsına, ne de nikâhın gâye ve maksadına muvafıktır. Nitekim, Resûl-i Ekrem, "Zevk için birleşip ayrılanları Allâh sevmez" meâlinde olan hadîs-i şerîfleriyle, sebepsiz boşanmaya Allâh'ın râzı olmıyacağına işaret buyurmuşlardır.

Fukahâdan bâzıları, sebebsiz boşanmanın haram olduğu içtihâdında bulunmuşlardır. Günâh olduğunda şüphe yoktur.

Mütedeyyin muhîtlerde boşanmaya nâdir tesâdüf olunur. Boşanma en çok, (insan zevk için yaşar) dalâletinde bulunan, Allâh'sız ve insânî fazîletlerden mahrûm kimseler arasında görülür.

İmdi, boşanma istemeyen cemiyetler, ahlâk ve mukaddesâta, son derece ehemmiyet vererek bu fazîletleri kökleştirmeye çalışmalıdır.

lar. Bu işi hâkimlere bırakmak maksadı temin etmez. Nitekim, etmemekte olduğundan gün-begün boşanma vak'aları artmaktadır.

Memleketimizde mukaddesâta bağlılığın kuvvetli olduğu devirlerde, boşanma erkeğin elinde olduğu halde, boşanma hâdiselerine pek az tesâdüf olunurdu. Hattâ evliler, nikâhına halel gelir korkusiyle boşanma lâfzını ağızlarına almaktan çekinirlerdi. Maalesef bu gün böyle değildir.

6. أَبْغِضْ بَغِيضَكَ هَوْناً مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْماً مَا.

(رواه الترمذى والبيهقى عن ابى هريرة وطبرانى عن ابن عمر رضى الله عنهم)

M E Â L İ

"Buğz ettiğin kimseye, buğzda ileri gitme, ihtiyatlı ol, bir gün olurda o senin dostun olabilir."

İ Z Â H I

Müslümanlar arasında adâvet olmamak lâzımdır. Çünkü, kan ve din kardeşidirler. Kardeşliğin ve insanlığın muktezâsı sevgi ve hüsn-ü muâşerettir. Fakat cehâlet, vahşet, hırs ve menfaat yüzünden daima böyle olmamakta, bâzıları arasında husûmet ve düşmanlık vukua gelmektedir. Akıl ve kemâl sâhibi olanlar, şuna buna düşmanlık ve husûmetten kaçınır; buna meydan vermemeye, tahaddüs eden kırgınlıkları bertarâf etmeye çalışırlar. Bu yolda hareket için fazîlet sâhibi olmak lâzım; fakat insan yaradılış ve tabiatı buna mânî oluyor. Hiç olmazsa ileride dost olmak ihtimâlini düşünerek, düşmanlıkta ileri gitmemek iktizâ eder. Hayatın türlü türlü cilve ve değişmeleri vardır. Bugün düşman olan, her hangi bir vesîle ve münâsebetle yarın dost olabilir. Binâenaleyh, düşmanlık, ileride birbirinin yüzüne bakamıyacak dereceye getirilmemelidir. Akıl ve idrak bunu gerektirir. İşte, Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine bunu hatırlatıyor.

7. إِتَّقِ اللهَ فِيمَا تَعْلَمُ. (رواه البخارى والترمذى عن زيد بن سلمة)

M E Â L İ

"Allâh'tan kork, bildiğin ile amel et (Allâh'ın emirlerine imtisâl, nehiy eylediğinden içtinâb et)."

İZÂHI

Zeyd b. Seleme'den rivâyet olunan bu hadîs-i şerif, şu sebeble şeref sâdır olmuştur:

Zeyd b. Selem'e, Resûl-i Ekrem'e, yâ Resûla'llâh, Senden bir çok hadîs işittim, korkarım ki, bâzını unuturum, demiş. Resûlullâh Efendimiz, kendisini bu hadîsleriyle irşâd ile bildiğin ile amel et, buyurmuşlardır.

Bildiği ile amel eden kimseyi Allâh, bilmediklerine vâris kılar, meâlinde olan hadîs-i şerîf, bu hadîsi te'yîd etmektedir. Filhakîka insan bildiği ile amel ederse, Allâh ona sebeblerini halk ile bilmediklerini de bilmeye muvaffak kılar.

8. إتّق دَعْوَةَ الْمَظْلُوم فَإنّه لَيْسَ بَيْنَها وَ بَيْنَ اللهِ حِجابٌ. (رواه البخارى عن معاذ رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Mazlûmun bedduâsından sakın. Çünkü, onun duâsıyle Allah arasında (kabûlüne mâni') bir perde yoktur."

İZÂHI

Resûl-i Ekrem, Muâz b. Cebel'i Yemen'e vâli gönderirken ona mazlûmun bedduâsından sakın. Çünkü, mazlûmun duâsiyle Allâh arasında hicâb yoktur, (kabûl edilir), buyurmuştur. Emir umûmîdir. Her şahsın, mazlûmun yâni zulüm ettiği kimsenin bedduâsından sakınması lâzımdır. Mazlûmun âhı, bedduâsı yerde kalmaz, Allâh'a yükselir, mazhar-ı kabûl olur.

Zulüm, Allâh'a, nefse ve başkalarına olmak üzere üç kısma ayrılır. İnsanlara, putlara, bâzı hayvanlara, ağaçlara ve ecrâm-ı semâviyyeye tapmak gibi Allâh'dan mâadâyı ma'bûd ittihâz eylemek Allâh'a; alkol ve uyuşturucu maddeler kullanmak gibi zarar ve vebâli nefse münhasır olan hareketler insanın kendisine; bir şahsın hürriyetine, can ve malına, iffet ve ismetine, şeref ve haysiyyetine tecâvüz, başkalarına karşı zulümdür.

Hadîs-i şerîfde zikrolunan mazlûm bu nevi' zulme uğrayandır. Kur'ân-ı Kerîm gibi, bütün kütübü semâviyye, zulüm ve zâlimleri korkunç âkıbetlerle korkutur. Zâlim, zulmünün cezâsını dünyâ ve âhirette mutlaka görür.

9. إِتَّقُوا اللّٰهَ فِى هٰذِهِ الْبَهَايِمِ الْمُعْجَمَةِ فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً وَ كُلُوهَا صَالِحَةً لِلْأَكْلِ. (رواه احمد بن حنبل و ابو داود و ابن حزيمة و ابن حبان عن سهل ابن الحنظلية رضى الله عنه)

M E Â L İ

"Söylemeye muktedir olmayan hayvanlar hakkında, Allâh'tan korkunuz; binmeye elverişli olana bininiz, yemeğe yarayanı yeyiniz."

Cenâb-ı Hak, İnsanların faydası için halk ettiği hayvanları, insanların emirlerine müsahhar kılarken aynı zamanda, söylemeye ve beyân-ı hâle muktedir olmayan bu mahlûklarını, insanların merhamet ve şefkatine emânet kılmıştır. İmdi insan, onlardan intifâ' ederken iyi muâmele edecek, aç ve susuz bırakmayacak, dövmeyecek ve tehammüllerinden fazla yük ve meşakkat tahmîl etmeyecektir.

İttikâ ile başlayan hadîs-i şerîf, bu hitâbiyle hayvanlara fenâ muâmelenin günah ve vebâlinin ağırlığını, açlık ve susuzluğunu, yorgunluk ve ızdırâbını söylemeye muktedir olmayan mânâsında müsta'mel olan "Mu'cem" kelimesiyle de şefkat ve merhamete muhtaç olmaları sebebine işâret eylemiştir.

Hayvanlara kötü muâmelenin günah ve vebâlinin büyüklüğündendir ki, Asr-ı Saâdet'ten başlayarak belediye zabıtası vazîfesi gören muhtesiplere, hayvanlar hakkındaki hareketlere nezâret etmek ve merhametsiz ve insafsız hareket edenleri tecziye eylemek vazîfe ve salâhiyyeti tevdî olunmuştur. Bilûmum İslâm devletlerinde, bu husûsa i'tinâ olunmuş ve fıkıh kitaplarında nafaka bahsinde hayvanların nasıl infâk olunacağı hakkında hükümler sevk ve tedvîn olunmuştur.

Hayvanlara zulüm ne derece günah ise, onlara merhamet o nisbette sevaptır. Bunu müdrik olan bâzı müslümanlar, zayıf ve hasta hayvanlara yardım olmak üzere, yaptıkları vakıfların vâridâtından hisse ayırmış ve hattâ bâzıları, kışın sıcak memleketlere gidemeyip mücâvir kalan leyleklere yem için, vâkıflarının vâridâtından tahsîsler yapmışlardır.

Bâzı câhil müslümanların, hayvanlara, menfaatlendikleri hayvanlara revâ gördükleri fenâ muâmelenin sebebini dinlerinde değil, cehâlet ve insafsızlıklarında aramalıdır.

10. إِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ. (رواه البخارى
و الترمذى و ابو نعيم و ابو سعيد عن عبد الله بن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Kâmil mü'minin firâsetinden sakınınız. Çünkü o, Allâh'ın nûriyle bakár."

İZÂHI

Firâset, teferrüs maddesinden isimdir ki, anlamakta isâbet etmek demektir.

Bu hadîs-i şerifdeki firâset, iki mânâda tefsîr olunmuştur: Biri Cenâb-ı Hakk'ın velâyet mertebesine erişen kullarının kalblerinde halk eylediği nurla ve diğeri safvet-i ahlâk ve şiddet-i zekâ ve idrâkle, halkın bâzı hallerine vâkıf olmak. Her iki mânâya göre, kuvve-i mâneviyye ve kutsiyye lâzımdır.

İşâret ve kayıt ettiğimiz veçhile, mü'minden maksat, mü'min-i kâmildir. Mü'min-i fâcir ve fâsıkta firâset olamaz.

Resûl-i Ekrem Salla'llâhu aleyhi ve sellem ümmetine mü'minlerce ıttılâ' hasıl olarak, kerâmet ve şeref-i insâniyyeleri zedelenmemek için, memnû' fiillerden çekinmeyi emir buyurmuştur.

11. إِجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ.
(رواه الحاكم و البيهقى عن ابن عباس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Hamirden (yâni sarhoş eden bütün maddelerden) sakınınız, çünkü o, her şerrin anahtarıdır."

İZÂHI

Hamir, aklın normal faaliyetini bozan her hangi bir madde demektir. Rakıya, şaraba, kısaca serhoş eden her maddeye şâmildir. Tahrîmin sebep ve illeti sekirdir. Cenâb-ı Hak İslâm'ın bidayetlerinde, "Serhoş iken namaza yaklaşmayınız" meâlinde olan âyet-i celîle ile, serhoş iken namaz kılmayı men' etmiş ve sonra da kat'î sûrette müskirat isti'mâlini haram kılmıştır.

Müskirat beşeriyyet için bir âfettir. Refah ve zevk meyli arttıkça, mütezâyit bir halde taammüm etmiş, bir çok nev'ileri i'mâl edilmiştir. Amerika, İsveç gibi bâzı kavimler memleketlerinde müskirâtı men'e çalışmış fakat muvaffak olamamışlardır. Suûdî Arabistan, Hindistan, Pakistan ve Birleşik Amerika'nın bâzı eyâletlerinde bu zehrin isti'mâli men' edilmiş ve bu sâyede cürüm ve cinâyetler, âile sefâletleri, trafik kazâları ve cinnet azaltılmıştır. Dünyâda vukua gelen cürüm ve cinâyetlerin, trafik kazâlarının yüzde kırkı, serhoşlukla alâkalıdır. Arapça gazetelerde okuduğuma göre, Hindistan'da her sene milyonlarca ahâlînin iştirâkiyle "tahrîm-i hamir = içki yasağı" bayramı adiyle şenlikler yapılarak o gün tes'îd olunurmuş. Şüphesiz, müskirâtı men' eden kavim ve ümmetler için bu büyük bir muvaffakıyyettir. Memleketimizde "Yeşilây" adiyle teşkîl olunan bir cemiyyet vardır ki, konferans ve neşriyyatla halkı bu âfetten korumaya çalışmaktadır. Şâyân-ı şükrandır ki, Üniversite talebe ve me'zunları arasında müskirat kullananlar yıllar geçdikçe azalmaktadır.

Nebiyy-i Ekrem, Allâh'ın haram kıldığı bu habâsetten te'kit sûretiyle ümmetinin kaçınmasını emir ile vecîz ve belîğ bir tarzda bunun zararlarını haber veriyor. Filhakîka bu hadisde beyan buyurulduğu üzere, alkollü içkiler her şerrin anahtarıdır. İnsanın medâr-ı imtiyâzı olan aklı ihlâl ve teşvîş eder. Türlü türlü hastalıklara, cürüm ve cinâyetlere sebeb olur. Serhoş kazancını, varını mahallinin gayriye sarf ile evlât ve iyâlini muzâyakaya düşürür. Âile sevgi ve saâdetini bozar, bunlarla da kalmaz nihâyet timar-hânelik olur.

Alkollü içkiler, o kadar zararli ve tahripkârdır ki, her hangi bir hastalık dolayısiyle hekime mürâcaat ettiğinizde, sizden her şeyden evvel alkol alıp almadığınızı sorar. Çünkü alkol her derdin menbaıdır. Hekim, sinir, kalb, ciğer, mîde ve barsak hastalıkları gibi hastalıklarda, sizi bu iptilâdan kat'î sûrette men' eder.

İmdi müslüman kardeşlerimizin, evvelâ Allâh ve Resûlü'nün emir ve inzarlarını, sonra vedîa-i ilâhiyye olan nefsini, aklını, sıhhat ve şerefini, evlât ve ıyâlinin hâl ve istikbâlini düşünerek, bu âfetten kaçınmaları ve çocuklarına bira ve likör gibi hafif içkiler de dahil olmak üzere, bir damla dahi tattırmamaları ve içkiye alışan çocuklarla ihtilât ettirmemeleri başta gelen vazîfelerindendir.

Alkollü maddeler öyle bir zehirdir ki, azı, çoğu da'vet eder. İnsanların yüzde doksanı, irâdelerine hâkim olamadıklarından ve küçükler iyi ve kötüyü fark ve temyîz edecek çağda bulunmadıkların-

dan, az derken gitgide çoğaltır ve sonra kurtulmak zor olur. İş işten geçtikten sonra, nedâmet ve pişmanlık fâide vermez.

12. أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ تَعَالَى بَعْدَ الْفَرَائِضِ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُسْلِمِ.

(رواه الطبرانى عن عبد الله بن عباس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Farz ibâdetlerden sonra, Allâh yanında amellerin en sevgilisi (rızâsına muvâfık olanı), müslümanın kalbine sevinç koymaktır."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerif, fezâil-i ahlâkıyyeden en mühim bir fazîletin değerini haber vermektedir. Basit gibi görünen bu mevzû', menşei i'tibâriyle çok şümullü bir mefhumdur. Ve içtimâî düzenin temellerinden biridir.

Kalbe sevinç koymak, bir müslümana yardım etmek, onun ihtiyâcını gidermek, ona ilim öğretmek, ona her hangi bir iyilikte bulunmak, onu güler yüz ve tatlı sözle karşılamak gibi fiil ve hareketle olur.

Bir şahıs evinde huzur, bir arkadaşiyle görüşünce neş'e, mektepde ümit ve inşirah duyar, bir memurdan iyi muâmele görürse, o ferd de, o cemiyet de bahtiyardır. Bilâkis evinde muzdarip, bir arkadaşiyle birleşince elem ve endişe duyar, mektepde inkisâr-ı hayâle uğrar ve bir memurdan huşûnet görürse, o ferd de o cemiyet de bedbahtdır.

İşte bir mü'minin kalbine sevinç koymak bu kadar mühimdir, ve Allâh yanında amellerin en sevgilisi Allâh'ın rızâsına en muvâfık olanıdır.

13. أَحْبِبْ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا.

(رواه البخارى و الترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sevdiğin kimseyi sekînet ve ihtiyatla sev; olabilir ki, bir gün sana buğz edici (yâni düşman) olur."

İ Z Â H I

İnsanlar, pek garib ve muhtelif hilkatte yaradılmışlardır. Kimi hevâ ve hevesinin ve kimi menfeatinin esîridir. Bâzıları da vardır ki, ferâgat, kerem-i nefs ve temiz kalb sâhibidir. Fakat çok defa insan, sevdiği adamın ne tıynette olduğunu anlayamaz. İlk evvelki kişilerden olabilir.

Bunun içindir ki, insan, sevdiği kimse husûsiyle menfeatına düşkün ise, ihtiyatlı bulunmalı ona i'timatta dikkatli olmalıdır. Olabilir ki, bir gün düşman olur. Öyleleri görülmüştür ki, en hasis bir menfaat yüzünden kırk senelik dostuna düşman olmuştur. Bu gibiler fenâ insanlardır.

İşte Resûl-i Ekrem, insanın sevdiği kimseye karşı ihtiyatlı bulunmasını tavsiye ediyor.

14. أَحَبُّكُمْ إِلَى اللهِ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقاً اَلْمُوَطَّؤُنَ أَكْنَافاً اَلَّذِينَ يَأْلِفُونَ وَ يُؤْلَفُونَ وَ إِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَى اللهِ اَلْمَشَّاؤُنَ بِالنَّمِيمَةِ اَلْمُلْتَمِسُونَ لَهُمُ الْعَثَرَاتِ الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْإِخْوَانِ.

(رواه الخطيب عن انس رضى الله عنه)

M E Â L İ

"Allâh katında en sevgiliniz, ahlâkı güzel olan, halk ile geçinenler ve kendisiyle geçinilen, yumuşak huylu olanlardır. Ve Allâh yanında en buğz edilenleriniz de, insanlar arasında birbirine lâf götürüp getirmekle uğraşan, onların kusurlarını arayarak din kardeşlerinin aralarına tefrika sokanlardır."

İ Z Â H I

Üstün ahlâkı itmâm için gönderilmiş olan Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine daima İslâmî hükümleri ta'lim ve ihtar buyururlardı. Bu hadîs-i şerîfin mevzûunu da bir güzel hasletle bir kötü huy teşkîl etmektedir.

Birincisi — herkesle iyi ülfet etmek ve kendisiyle ülfet olunmak huy ve tabiatıdır. Bu gibileri herkes sevdiği gibi Allâh da sever, bun-

lardan râzı olur, meslekleri ne olursa olsun, bunlar hayatta mes'ûd ve muvaffak olurlar.

İkincisi — şuna buna söz götürüp getirmek ve şunun bunun kusurlarını arayarak, mü'minler arasına tefrika sokmaktır. Bu huy ve temâyülde olanları kimse sevmediği gibi Allâhu Teâlâ da sevmez. Bu gibiler hayatta hiç bir şeye muvaffak olamazlar. Çünkü bunlar şerefsiz ve haysiyetsiz olduklarından bunlara kimse i'tibâr etmez.

İmdi, mü'minlere düşen vazîfe, bu gibilere yüz vermeyip hareketlerini takbîh ile fesat ve cesâretlerini kırmaktır. Belki bu nefret karşısında hareketlerinin fenâlığını anlayarak vaz geçerler.

15. أُحْثُوا التُّرَابَ فِى وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ

(رواه الترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Meddâhların (dalkavukların) yüzlerine toprak saçınız."

İZÂHI

Bâzı kimseler vardır ki, bir menfaat koparmak için şunu bunu, sözlerle veya medhiyeler takdîmiyle, onlarda bulunmıyan vasıflarla yüzlerine karşı medhederler. Maksatları bir menfaat te'min etmektir. Bu âdetâ bir dilenciliktir. Bu gibiler, izzet-i nefis ve utanmak fazîletinden mahrum insanlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu gibilerin yüzlerine toprak saçınız, buyurmuştur.

Beyânın, hakîkat, mecâz ve kinâye olmaya ihtimâli vardır. Maksat hakîkî mânâsı olmıyacaktır. Şu halde maksat nedir?

Bâzı hadîs şârihleri (yüzlerine toprak saçınız) ibâresini, bunlara bir şey vermeyiniz, mânâsında; bâzıları malı toprağa teşbîh sûretiyle istediklerini veriniz, mânâsında îzâh etmişlerdir.

Her iki tefsîrin veçhi vardır. Bir şey vermeyiniz sûretinde tefsîr edenler, yalanla medha teşvîk olmasın mülâhazasından; istediklerini veriniz, mânâsında alanlar, zemden dillerini kesmek mülâhazasından hareket etmiş oluyorlar.

Memnû' olan medih, bir menfaat maksadiyle ve yalan vasıflarla medihdir. Yoksa, iyi hasletlere teşvîk için meselâ, bir âlimi ilme, bir müstakîm memuru istikâmete ve âdil bir hâkimi adâlete teşvîk için kendilerinde olan bu vasıflarla medih ve senâ memnû' değildir. Belki müstahsendir.

Hadîs-i şerifde zem olunan medih, yüze karşı olan medihtir. Gıyapta yalan karışmamak şartiyle ve muhâtapları yüksek kıymetlere teşvik maksadiyle yapılan medihler mezmum değildir.

Bir rivâyette "uhsü't-türâbe fî vücûhi'l-meddâhîn" mevkiinde (احثوا في افواه المداحين التراب) " "Uhsû fî efvâhi'l-meddâhîne't-türâb" vârid olmuştur.

16. أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ.

(رواه البخاري و الترمذي و ابو داود و الحاكم عن ابي هريرة رضي الله عنه و رواه غيرهم)

MEÂLİ

"Seni emîn ittihâz edene emâneti edâ et, sana hiyânet edene sen hâinlik etme."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerif mühim iki ahlâk ve nızâm-ı içtimâî esâsını ihtivâ ediyor. Biri emâneti yerine getirip hıyânet etmemek, diğeri hiyânet edene hiyânetle mukâbele eylememek.

Burada emânetten maksat, yalnız mala teallûk eden emniyet olmayıp, gerek hukûku'llah'dan gerek hukûku ibâddan îfâsı lâzım gelen haklardır. Binâenaleyh, her îmân sâhibi namaz, oruç gibi hakku'llâh'ı; zekât, sadakât, mal, can ve ırz ve nâmusa âit Allâh'a ve gâlip olarak ibâda âit hakları yerine getirecek ve bu meyanda muhâfazası îcâb eden emânet, vedîa, âriyet, rehin gibi emânât nev'inden olan malları hüsnü muhâfaza edip sâhiplerine iâde lâzım geldikte hemen iâde eyleyecektir.

Bu kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, devlet reisinden en küçük memur ve müstahdeme varıncaya kadar devlet hizmetinde olanlara ve alelâde işçilere tevdî' olunan vazîfeler de emânettir. Bunlar da taahhüt ettikleri işleri vakit ve zamânında kemâl-i i'tinâ ile yapıp hiyânet etmiyeceklerdir. Vaktında işi başına gelmemek ve işleri ihmal ve gecikmeli ve kusurlu yapmak hiyânet olup, karşılığında alınan ivaz ve ücret haramdır.

Hiyânete hiyânetle mukâbeleye gelince: Doğrudan doğruya hiyânet memnû' olduğu gibi, hıyânete hıyânetle mukâbele dahi zulüm olduğundan memnûdur. Ancak "el-bâdî azlem" hadîs-i şerîfi mûci-

bince, iptidâ hiyânet edenin zulmü daha ağır ve o nisbette cezâyı müstelzimdir.

17. إذا أتاكم كريم قوم فأكرموه.

(رواه ابن ماجه عن ابن عمر و رواه البزار و ابن حزيمه و الطبرانى وغيرهم عن جرير و عن ابى هريرة و عن جابر وعن غيرهم رضى الله عنهم)

MEÂLİ

"Size bir kavmin kerîmi gelirse, ona ikrâm ediniz."

İZÂHI

Bir kavmin yâni bir ümmetin veya cemâatın kerîmi, o ümmet veya cemâatın reîsi veya onlar arasında şeref ve i'tibar sâhibi olan kimsedir. İster bu adam şahsen, ister kavmi nâmına gelsin, zâhir halde bu, dostluk arzusuna delâlet eder. Dostâne olmayan gelişin ikrâma lâyık olmadığını söylemeye hâcet yoktur.

İyi niyyetle gelen bir kavmin kerîmine ikramla mukâbele, hem nezâket, hem insanlık îcâbıdır. Bu sûretle gösterilecek hareketler, şahsen ve mensup olduğu kavim üzerinde müsbet duygulara ve iyi münâsebetlere vesîle olur.

Hadîs-i şerîf mutlak olduğundan müslim ve gayr-i müslimin kerîmine şâmildir. Nitekim Resûlullah Efendimiz, etrafdan ve kabîlelerden gelen müslim ve gayr-i müslim i'tibar sâhibi adamları hüsn-ü kabûl buyurur ve onlara iltifat ederlerdi. Bugün dahi milletler arasında iyi niyyet ziyâfetleri yapılmakta ve gelen misâfirlere mertebelerine göre ikram olunmaktadır. Devletler umûmî hukukunda devlet mümessillerine ve elçilere gösterilen nezâket, bu hadîs-i şerîfin resmiyyete intikâl etmiş olan tatbîkâtından başka bir şey değildir.

18. إذا أتاكم الزائر فأكرموه

(رواه ابن ماجه عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Size ziyâretçi gelirse, ona ikrâm ediniz."

İZÂHI

İslâmiyyetin tavsiye ve tâlimleri, insanlar arasındaki kardeşlik ve münâsebeti takviye ve birbirleri arasında sevgi te'mînine ma'tuf-

dur. Bu hadîs-i şerîfdeki tavsiye de o cümledendir. Ziyârete gelen iyi ve fenâ bir adam olabilir, ne olursa olsun, ikram İslâmiyyet'in muâşeret âdâbındandır. İlim ve salâh ashâbından ise, bu gibilere hürmet, kardeşlik vazîfesi olduğu kadar lâzime-i diyânettir. Mestur ise, yâni din ve ahlâkî durumu ma'lûm değilse, din veya kan kardeşidir. Ziyâret edene ikram, arada bir kırgınlık veya adâvet varsa, sevgiye ve hiç olmazsa sükûnete inkılâba sebep olur.

Ziyâretçiye ikram, onu mu'tenâ bir mahalde oturtmak ve âdet veçhile ona kahve ve benzeri şeyler ikrâmiyle ve mülâyim ve tatlı sözlerle onu tatyîb etmektir. Şunu ilâve edelim ki, ziyâretçi ziyâret ettiği kimsenin durumuna göre ona ağırlık ve sıkıntı vermemeye dikkat etmesi îcâbeder. İşte Nebiyy-i zî-Şân bunları tavsiye buyuruyor.

19. إِذَا أَثْنَى عَلَيْكَ جِيرَانُكَ أَنَّكَ مُحْسِنٌ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ وَإِذَا أَثْنَى عَلَيْكَ جِيرَانُكَ أَنَّكَ مُسِيءٌ فَأَنْتَ مُسِيءٌ.

(رواه ابن عساكر عن ابن مسعود رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Seni komşuların hayır ve salâh ile medhettikleri vakit, sen hayır ehlinden, fenâlıkla yâd ederlerse sen fenâ ve şer ashâbındansın."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdunu muhaddisler şu sûretle beyan ederler:

Bir adam Resûl-i Ekrem'e, beni Cennet'e kavuşturacak bir amel öğret, demiş. Resûl-i Ekrem ona, muhsin (iyi insan) ol, buyurmuştur. O adamcağız, ben ne zaman muhsin olurum, diye sorunca, Resûlullah bu hadîs-i şerîfi îrâd eylemiştir.

İyi olan komşular, komşularından birini hayır ile yâni Allâh'a itâatle ve salâh ile tezkiye ederlerse, onun hayır ve salâh ashâbından olduğuna; fenâ adam olarak yâdederlerse fenâ adam olduğuna hükmolunur.

Biraz evvel işâret ettiğimiz veçhile, burada cîrândan maksat, iyi hâl sâhibi komşulardır. Fâsıkların ve âsîlerin tezkiyelerinin kıymeti yoktur. Onlar çok kerre kendileri gibi olanları medih ederler.

20. إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ عَبْدًا فَلْيُخْبِرْهُ فَإِنَّهُ يَجِدُ مِثْلَ الَّذِي يَجِدُ لَهُ. (رواه البيهقى عن ابن عمر رضى عنهما)

MEÂLİ

"Sizden biri, bir kimseyi seviyorsa (sevgisini) ona haber versin. Çünkü, (çok defa) o da (nefsinde) o duygunun benzerini duyar."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, keyfiyyât-ı nefsiyyeden bir husûsa taallûk etmektedir. Bir insan bir şahsı seviyorsa, ya din ve ahlâkından veya dünyâya âit bir münâsebet ve menfaatten sever. Bâzı insanlar sevgisini izhâr eder ve bâzıları etmez.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, izhâr edip ona haber vermeyi tavsiye buyuruyor. Çünkü bu, onun ya aynı derecede sevgisini tahrik eder veya tahrîke vesîle olur.

Hasbî ve ahlâkî olan muhabbet daha samîmî ve devamlı; menfaate istinad eden dünyevî ve minnettarlıktan ibâret olur.

21. إِذَا آخَا الرَّجُلُ الرَّجُلَ فَلْيَسْأَلْهُ عَنْ إِسْمِهِ وَ إِسْمِ أَبِيهِ وَ مِمَّنْ هُوَ فَإِنَّهُ أَوْصَلُ لِلْمَوَدَّةِ.
(رواه البخارى و الترمذى عن يزيد بن نعامة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bir kişi diğer bir kişiyi kardeş ve (dost) edinirse, onun ismini, babasının ismini ve nereli ve hangi kabîleden olduğunu sorsun. Çünkü bu, muhabbet (ve dostluğun) devâmına yarar."

İZÂHI

Müslümanlar, birbirinin kardeşidirler. Din kardeşliğine has birtakım haklar vardır. Buna ayrıca husûsî bir dostluk inzımâm edince daha fazla ahlâkî vazîfeler terettüp eder.

Bu vazîfeleri îfâ edebilmek için, dost ittihaz olunan kimsenin hüviyyet ve mahall-i ikâmetini bilmeye ihtiyaç vardır. Tâ ki, îcâbında yardım, ziyâret, hastalanınca iyâde ve vefât edince cenâzesinde ha-

zır bulunmak; ayrı ayrı mahalde iseler, mektuplaşmak mümkün olsun. Bundan başka bu hususları sorup öğrenmek meveddet ve saygı ifâde eder. İnsan kalben kuvvetli bir meyil hissetmediği kimseden bu gibi şeyleri sormaz. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz, bunları ta'lim ve tavsiye buyuruyorlar. Maâlesef zamânımızda bu nevî dostluğa nâdir tesâdüf olunmaktadır.

İnsan, bir kimsenin ya hüsn-ü ahlâk veya hüsn-ü ahlâkla birlikte ilim ve irfânı veya menfaat-i dünyeviyye dolayısiyle dostluğunu arzu eder. Ancak menfaat-i dünyeviyye için yapılan dostlukta samîmiyyet ve devam olmaz.

22. إِذَا أَدَّيْتَ زَكَاتَ مَالِكَ فَقَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ.

(رواه الترمذى و ابن ماجه و الحاكم عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Malının zekâtını ödediğin vakit, üzerindeki borcu îfâ etmiş olursun."

İZÂHI

Kur'ân-ı Kerîm'de, müteaddit âyetlerle zekât emrolunmuştur. Zekât, İslâm'ın şartlarındandır ki, dînî bir borçtur. Bu borç ödenince hem Allâh'ın emri yerine getirilmiş, hem de fakirlerin hakları ödenmiş olur. Hazret-i Câbir'den rivâyet olunan diğer bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur: "Malının zekâtını ödediğin zaman üzerinden o malın şerrini gidermiş olursun." Zekâtı ödenmeyen mal, sâhibi için vizr ve vebâli müstelzim olmak dolayısiyle bir şerdir. İnsan bu şerden Allâh'ın farz kıldığı zekât verilince kurtulur.

Zekât, şerîat lisânında, kişinin malından ayırıp müstehıklara verdiği muayyen miktardır. Ne gibi mallarda zekât lâzım geldiği, hangi malların zekâta tâbi' olmadığı ve lâzım gelen mallarda miktârı ve ne zaman ödeneceği ve kimlere verileceği, fıkıh kitaplarında açıklanmıştır.

Ferâiz-i dîniyyeden olduğundan, her müslümanın bunları öğrenmesi farzdır.

23. إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِعَبْدٍ خَيْراً جَعَلَ غِنَاهُ فِى نَفْسِهِ وَتُقَاهُ فِى قَلْبِهِ وَ إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِعَبْدٍ شَرّاً جَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ.

(رواه الترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allah bir kuluna hayır murâd ederse onun gönlüne zenginlik ve kalbine takvâ verir. Bir kuluna da şer dilediği vakit fakirliğini iki gözünün önüne getirir."

İZÂHI

Münâsebet düştükçe söylüyoruz, Müslümanlık Allâh'a kullukla berâber kendisine ve âilesine ve mensub olduğu cemiyyete hayırlı olabilmek için çalışmayı emir ve atalet ve hırsı men' eder. Hırs, insanın sa'yi sonunda Allâh'ın verdiğine kanâat etmeyerek daha fazla mal ve servet edinmek için helâl ve haram demeyip türlü türlü vâsıtalara başvurmasıdır ki, bu kabil insanlara harîs adam denir.

Bu hadîs-i şerîf, kanâat ve hırsın rûhî tecelliyâtına dâirdir. Allah bir kuluna hayır murad ederse, yâni irâde-i ezeliyyesi bir kulu hakkında hayra taallûk etmişse, onda kalb zenginliği ve kalbinde Allah korkusu halkeder. Allâh'ın irâde-i ezeliyyesi şerre taallûk etmişse, o kulun iki gözü önünde yoksulluk ve fakr halkeder de gözleri doymaz olur. Ve Allâh'ın verdiği nîmetlere ibâdet ve tâatle şükretmeyip fazlasını ister.

24. إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِالْأَمِيرِ خَيْراً جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ صِدْقٍ إِنْ نَسِيَ ذَكَّرَهُ وَ إِنْ ذَكَرَ أَعَانَهُ وَ إِنْ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ ذٰلِكَ جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ سَوْءٍ إِنْ نَسِيَ لَمْ يُذَكِّرْهُ وَ إِنْ ذَكَرَهُ لَمْ يُعِنْهُ.

(رواه ابو داود و البيهق عن ام المؤمنين عايشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"Allah âmme işlerini gören herhangi bir emir ve hüküm sâhibine hayır dilediği zaman, ona sâdık bir yardımcı verir ki, emîri bir şey unutursa o kendisine hatırlatır, emîri hatırlarsa ona yardım eder. Allah hayırdan başkasını murâd buyurduğu vakit de ona fenâ yardımcı verir de emîri unutursa o hatırlatmaz, hatırlarsa kendisine yardım etmez."

İZÂHI

Cenâb-ı Hakk'ın irâde-i sübhâniyyesi, kullarının niyyet ve amellerine göre tecellî eder. Niyyet ve amelleri hayır ise, hayır; ve şer ise, şer halkeder. Fakat şerre râzı değildir. İyi niyyet ve amel sâ-

hiplerine yardım ve kötü niyyet sâhiplerine gazap eder. Sünnet-i ilâhiyye bu veçhile cârîdir.

İmdi bir devlet reisi, kumandan ve hâkim gibi vilâyet erbâbı, üzerlerine aldıkları işlerde iyi niyyetle hareket ederlerse, Vâcib Teâlâ onlara sâdık yardımcı halkeder, Allâh'ın rızâsına ve âmme menfaatine muvâfık olanı hatırlayamaz ise yardımcı hatırlatır, ve hatırlarsa ona yardım eder. Ve bunlar iyi niyyetle hareket etmezlerse kötü yardımcı halkeder; Allâh'ın rızâsına ve âmme menfaatine muvâfık olanı hatırlayamazlar ise yardımcı hatırlatmaz, hatırlarlar ve düşünürlerse yardım etmez. Bunun târihde bir hayli misâlleri vardır. Hatırıma gelen birkaçını arzedeyim: Halep Atâbeği salâbet-i dîniyye ve adâletiyle meşhur emîr Nureddîn'e Allah Salâhaddîn Eyyûbî gibi bir vezîr ihsân buyurmuştu. İman ve İslâm nûrunu söndürmeye çalışanları târumâr etti, dağıttı. Ehl-i Sâlip ve Moğol hücûmiyle bîtâp bir hale gelen İslâm âlemini kurtarmak azmiyle meydana atılan Sultan Osman'a oğlu Orhan gibi sâdık ve kahraman bir vezîri ve Orhan'a yardımcı olarak âlîcenap ve müdebbir Alâüddîn Bey'i ihsan buyurdu. Az bir zamanda bir aşîretten kudret ve şevket sâhibi bir devlet vücûda geldi ve İslâm âlemi korkunç bir âkıbetten kurtuldu.

Bir hükümdar, bir kumandan ne kadar ilim ve irfan sâhibi olursa olsun, bu kıymetler muvaffakiyet için kâfî değildir. Allâh'ın tevfîkı lâzımdır. Bu da onun rızâsına muvâfık niyyet ve amel ve sâdık yardımcılarla mümkündür.

25. إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ فَهُوَ أَمِيرٌ عَلَيْهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ عِنْدِهِ. (رواه عبد الله بن عدى عن ابى امامة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sizden biriniz müslüman kardeşinin evine veya odasına girerse, oradan çıkıncaya kadar ev ve oda sâhibi, onun üzerine emîrdir (hâkimdir)."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, misâfirlik ve ziyâret âdâbına müteallıktır. Müsâferet veya ziyâret gibi bir maksatla diğerinin ev veya odasına girecek kimsenin, girmezden evvel ve girdikten sonra riâyet edeceği bâzı hususlar vardır.

Evvelâ, girmek için, "Ey mü'minler! Kendi ev ve odalarınızdan başka evlere ve odalara, sâhiplerinden izin alıp selâm vermeden

girmeyiniz. Bu sizin için hayırlıdır; iyi düşünürseniz hikmetini anlarsınız." meâlinde olan âyet-i kerîmede emir buyurulduğu üzere, izin alıp selâm vermek lâzım olduğu gibi girdikten sonra ev ve oda sâhibi ikâmetgâhının hâkimi olduğu düşünülerek, riyâset, salâhiyyet ve haklarına hürmet etmek lâzımdır.

Ev sâhibi emîre teşbih olunmuştur. Nasıl ki, bir hükümdârın ve emir sâhibinin emir ve hükmü altında bulunan yere girmek için izin almak mecbûriyyeti ve girdikten sonra orada cârî usûl ve kânunlara riâyet mecbûriyyeti varsa, herhangi bir şahsın evine girmek için izin almak ve girdikten sonra ev sâhibinin riyâset hakkına hürmet etmek ve çıkarken her iki halde müsâade istihsâl etmek lâzımdır. Nitekim, bugün medenî milletlerde hal bu merkezdedir. Ev sâhibinin müsâadesiyle girilir ve müsâadesiyle ayrılınır. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz, ondört asır evvel ümmetine bunları tâlim buyuruyorlar.

26. إِذَا رَاٰى أَحَدُكُمُ الرُّؤْيَا الْحَسَنَةَ فَلْيُفَسِّرْهَا وَلْيُخْبِرْهَا
وَإِذَا رَاٰى الرُّؤْيَا الْقَبِيحَةَ فَلَا يُفَسِّرْهَا فَلَا يُخْبِرْ بِهَا.

(رواه الترمذى و ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sizden biriniz, güzel rü'yâ görürse, onu hayra yorsun (kendini sevenlere veya hüsn-i hâl sâhiplerine) söylesin. Fenâ rü'yâ görürse onu hiç yormasın, hem başkasına da söylemesin."

İZÂHI

Ebû Saîd'den rivâyet olunan diğer bir hadîs-i şerîfde, "Sizden biriniz hoşa gidecek bir rü'yâ görürse Allah'dandır, Allâh'a hamdetsin ve dostlarına veya irfan sâhiplerine söylesin. Hoşa gitmeyecek bir rü'yâ görürse, bu, muhakkak şeytandandır, Allâh'a sığınsın ve hiç kimseye söylemesin." buyurulmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, iyi rü'yâların tâbir edilip söylenmesini ve kötü rü'yâların tâbir olunmayıp başkalarına söylenmemesini tavsiye buyuruyorlar. Bu tavsiye iyi rü'yâ insana ferah vermesi ve kötü rü'yâ da ezâ ve üzüntüye sebep olması dolayısiyledir. Hoşa giden rü'yâlara, Allâh'a hamdetmeli, gitmeyen rü'yâlardan Allâh'a sığınmalıdır.

Rü'yâ esrâr-ı rûhiyyeden bir hâdisedir. Menşe' ve mâhiyyeti hakkında muhtelif mütâlâalar yürütülmüş, fakat beşer zekâsı rü'yâ-nın, künh ve hakîkatını muknî ve tatmin eder bir sûrette îzâha muvaffak olamamıştır. Bâzılarının zannettikleri gibi, her rü'yâ mücerret tahayyülât-i dimâğiyyeden ibâret değildir. Çünkü, rü'yâ iki kısımdır: Biri rü'yâ-yı sâdıka, diğeri şeytânî veya uzuvların vazîfelerine ârız olan bozukluklardan mütevellittir, bu kısım rü'yâyı, ta'bîre mahâl yoktur, yalnız rü'yâ-yı sâdıka ta'bîre muhtaçtır.

Rü'yâ ta'bîri bir ilimdir, bu ilimle en çok iştigâl eden İbn-i Sîrîn merhumdur ki, ta'birnâmesi meşhur ve mütedâvildir. Bundan başka, sonra müteahhırîn tarafından bu ilimde bir hayli eserler yazılmıştır.

27. إِذَا سَمِعْتُمْ بِجَبَلٍ زَالَ عَنْ مَكَانِهِ فَصَدِّقُوهُ وَ إِذَا سَمِعْتُمْ بِرَجُلٍ زَالَ عَنْ خُلُقِهِ فَلَا تُصَدِّقُوا فَإِنَّهُ يَصِيرُ إِلَى مَا جُبِلَ عَلَيْهِ . (رواه احمد بن حنبل عن ابى الدرداء رضى الله عنه).

MEÂLİ

"Bir dağın yerinden kaydığını işitirseniz tasdîk ediniz, (fakat) bir adamın yaradılış ve tabiatının değiştiğini işitirseniz tasdîk etmeyiniz. Çünkü o, yaratıldığı huy üzerine kalır."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf "İlmü'n-nefs" mes'elelerinden mühim bir mes'eleye taallûk etmektedir. Mes'ele, ötedenberi feylesof ve âlimler arasında ihtilâf ve münâkaşa mevzûu olmuştur.

Kur'ân-i Kerîm ve hadîs-i şerîflerde, terbiye ve te'dib, mev'ıza ve nasîhat hakkında şeref-vârit olan emir ve tavsiyelerden ilham alan İslâm âlim ve hâkimleri nefs-i hilkatın değişmeyip terbiye ile tezâhürâtının değişeceğine kâil olmuşlardır.

Filhakîka, tabiat ve huyun tezâhürâtı değişmese, te'dib ve tehzîb ile emir, insanın vüs' ve kudreti altında olmayan hususla emir olur. Halbuki Allah, ancak insanın vüs' ve tâkatı altında olan şey'i teklîf eder.

İmdi bu hadîs-i şerîf de, nefs-i yaradılışın değişmiyeceği hakîkatını haber vermektedir.

28. إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِيهِمْ
الضَّعِيفَ وَ السَّقِيمَ وَ الْكَبِيرَ فَإِذَا صَلَّى لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَاشَاءَ
وَ فِى رِوَايَةٍ وَ ذَا الْحَاجَةِ . (رواه الامام مالك و البخارى و مسلم
و ابو داود و النسائى و ابن حبان عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sizden biriniz bir cemâate imam olup namaz kılarsa namazı uzatmasın; çünkü onların içlerinde zayıf vardır, hasta vardır, ihtiyar vardır, acele işi olan vardır. Yalnızca kıldığında dilediği kadar uzatsın."

İZÂHI

Bir hadîs-i şerîfi îzâha çalışırken İslâm Dîni'nde gerek ibâdâtta gerek muâmelâtta kolaylık asıl olduğunu söylemiştik. İşte bu hadîs-i şerîf ve asla muvâfık olarak şeref-sâdır olmuştur.

Bilindiği üzere namaz, ma'lûm erkân ve ef'âl-i mahsûsadan ibârettir. Bunlar arasında farz, vâcib, sünnet ve müstehab olan fiil ve hareketler vardır. Hazret-i Resûl-i Ekrem'in buyurdukları gibi bir cemâat arasında, zayıf, hasta, ihtiyar ve acele işi olanlar bulunabilir. İmam olan zât bunları düşünerek namazı uzatmamalıdır. Ancak farz, vâcib, sünnet olan ef'âl ve harekâtı terk etmeyecektir. Amma kendi yalnız kılınca istediği kadar uzatabilir. Meselâ sûre-i Fâtiha'ya uzun sûreler zammedebilir.

29. إِذَا عُمِلَتِ الْخَطِيئَةُ فِى الْأَرْضِ كَانَ مَنْ شَهِدَهَا
فَكَرِهَهَا كَمَنْ غَابَ عَنْهَا وَ مَنْ غَابَ عَنْهَا فَرَضِيَهَا كَانَ
كَمَنْ شَهِدَهَا . (رواه ابو داود عن الحرس بن عميرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Yeryüzünde bir ma'sıyet (suç) işlenir de bir kimse o ma'sıyet işlenirken hazır olup da bunu kötü görürse, o kimse orada bulunmamış kimse gibi olur; gıyâbında işlenir de ona râzı olursa, orada bulunmuş gibi olur."

ÎZÂHI

Müslümanlar, ma'ruf ve meşrû' ile emir ve gördükleri suçları nehiy ve men' ile mükellefdirler. Bir kimse bir ma'sıyete şâhit olunca, muktedirse eliyle, değilse diliyle men', ona da muktedir değilse kalbiyle takbîh ve buğzedecektir. Bu vazîfeyi yapmayan günahkâr olur.

Bu hadîs-i şerîfde beyan buyurulduğu üzere, bir ma'sıyete şâhit olan, men'a muktedir olmaz da kalbiyle takbîh ederse günahkâr olmaz. Fakat orada bulunmaz da tasvip ederse, ma'sıyete iştirâk etmiş gibi günahkâr olur.

Kâmil îman sâhipleri gördükleri, işittikleri suça râzı olmazlar. Görüp de iştirâk edenler veya lâkayt kalanlar kâmil mü'min sayılmazlar.

30. إذا قامت الساعة و في يد أحدكم فسيلة فإن استطاع أن يقوم حتى يغرسها فليغرسها.

(رواه احمد بن حنبل و البخاري عن انس رضي الله عنه)

MEÂLİ

"Eğer sizden birinizin elinde dikilecek bir hurma fidanı varken, kıyâmet kopsa ve onu dikmeye vakit bulursa hemen o fidanı diksin."

ÎZÂHI

Ağaç dikmenin ve mevcutları muhâfaza etmenin ehemmiyetini anlatmak için bundan daha beliğ bir beyan olamaz. İşte Müslümanlık nazarında ağacın kıymeti.

Ağaç, onları diken fert ve cemiyete türlü türlü fâideler sağlar. Meyvasından, yaprağından, kerestesinden, gölgesinden, yeşilliğinden, havaya verdiği i'tidâlden, sel âfetlerine mâni' olmak hassasından, kısaca her çeşit varlığından istifade olunur.

Hulefâ-yi Râşidîn Hazerâtı, ordularına, tesâdüf ettikleri ormanları, ağaçları tahrip etmemelerini, kesmemelerini emir buyururlardı. Memleketimizin vaktiyle her tarafında kesif ormanlar vardı. Cehâlet bunları yok etmiş, bu yerleri çöle çevirmiştir. İslâm unvânını taşıdığı halde, onun emir ve nehiylerine itâat etmeyen kavimden başka ne beklenir. Bu cinâyetlerin daha ağır vebâli, bu tahrîbat karşısında seyirci kalan en büyüğünden en küçüğüne kadar alâkalı memurlarla, îman sâhibi mü'minlere âittir.

31. إِذَا قَصَّرَ الْعَبْدُ فِى الْعَمَلِ ابْتَلَاهُ اللهُ تَعَالَى بِالْهَمِّ.

(رواه احمد بن حنبل عن الحكم رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kul (insan) uhdesine düşen ve vâcib olan amelde kusûr ederse, Allâhu Teâlâ onu hüzün ve kedere müptelâ kılar."

ÎZÂHI

Her şahıs, üzerine vâcib olan ameli, hüsn-ü îfâ ile mükellefdir. Vazîfede kusur, derecesine göre dünyâ ve âhirette mes'ûliyyeti müstelzimdir. Çünkü insan, mühmel ve başıboş yaratılmamıştır. Dünyevî ve uhrevî kusurlarının âkıbetini görecektir. Dünyevî âkıbetlerden biri de hüzün ve kedere mâruz kalmaktır. Hayat esrarla doludur. Bunlardan biri de bu iptilâdır. Her fert bu hadîs-i şerîfin sırrını nefsinde tecrübe edebilir. Bu gibi iptilâlardan mâsun kalmak için, üzerine düşen amel ve hareketlerde kusur etmemeğe çalışmalıdır.

32. إِذَا كَانَ اثْنَانِ يَتَنَاجَيَانِ فَلَا تَدْخُلْ بَيْنَهُمَا.

(رواه ابن عساكر عن ابن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"İki kişi gizli konuşurken, sen aralarına girme (kulak verip işitmeğe kalkma)."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf sır mevzûuna ve muâşeret âdâbından birine teallûk etmektedir. El-mecâlisü bi'l-emâneti" hadîs-i şerîfinin îzâhında, söz sâhibinin rızâsı olmadıkça söylenen sözlerin başkalarına nakli memnû' olduğunu ve gizli kalması matlub olan diğer hususlarda da hüküm böyle olduğunu yazmıştık.

Sözlerin ifşâsı memnû' olduğu gibi, gizli olarak konuşulan sözlere ıttılâa çalışmak da memnû'dur. Binâenaleyh, iki kişi gizlice görüşürken araya girip dinlemeye çalışılmaması îcâbeder. Nitekim umûmî telâkkî de bu merkezdedir. Böyle bir hareket sû-i edep sayılır, işte Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine edebe muhâlif olan bu gibi hareketlerden kaçınmayı emir ve tavsiye buyuruyor.

33. إِذَا كَانَ لِأَحَدِكُمْ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْهُ.

(رواه ابو داود عن ابى هريرة و البيهقى عن عايشة رضى الله تعالى عنها)

MEÂLİ

"Sizden birinizin saçı varsa tarayıp, temiz tutsun."

İZÂHI

"En-nezâfetü mine'l-îmân" hadîs-i şerîfinin delâleti veçhile temizlik îmandandır. Farz ve vâcib olarak abdest ve îcâbında gusül, sünnet ve müstahsen olarak her Cum'a günü yıkanmak ve sokakları, evleri, kap ve kacakları, üst ve başı, oturulacak, yatılacak eşya ve yerleri ve vücûdun bâzı yerlerindeki kılları temizlemek, hep temizlik gâyesiyle emir buyurulmuştur.

Bu hadîs-i şerîf baş ve diğer uzuvlardaki saçların toz ve kirden muhâfazası ve tozlanıp kirlendikçe temizlenmesi hakkındadır. İkram ta'bîri, itinâ ile temiz tutulmayı ifâde eder. Diğer temizliklere dâir müteaddit hadîs-i şerîfler vardır.

Cenâb-ı Peygamber Efendimiz, dâimâ saçlarını tarar ve temizler ve ta'tîr buyururlardı. Ümmetine de böyle hareket eylemelerini emrediyorlar.

Bugünkü ekserî müslümanların pejmürde ve perîşan hallerine bakıp da teessüf etmemek kabil değildir. Şüphesiz bunların hepsinin menşei atalet ve cehâlettir. Esâsen her fenâlık ve mahrûmiyyet bunlardan ileri gelmektedir.

34. إِذَا كَانُوا ثَلٰثَةً فَلَا يَتَنَاجَى إِثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ.

(رواه الامام مالك فى الموطأ و البخارى و مسلم عن ابن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"(Sohbet edenler) üç (kişi) olursa, ikisi üçüncünün önünde gizli konuşmasın."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, sohbet âdâbından birini beyan ediyor. İslâm Dîni'nde ezâ ve başkaları üzerinde menfî tesirler yapacak fiil ve hareketler memnûdur. Her hususda olduğu gibi, musâhabe, görü-

şüp konuşmanın da âdâbı vardır. Sohbet esnâsında muhabbet ve hürmeti zedeleyecek hâl ve harekette bulunmamak o cümledendir.

İmdi, üç kimse bir mecliste konuşurlarken, ikisinin üçüncüden gizli konuşmaları bu esâsa muhâlif ve binâenaleyh haramdır. Çünkü, böyle bir konuşma, diğeri hakkında itimatsızlık veya aleyhinde konuşulmuş olmak zehâbına sebeb olabilir. Üçüncünün bilmediği bir lisanla konuşmak da gizli konuşmak demektir ki, bu da haramdır.

Hadîs-i şerîfdeki üç kimse ta'bîri, gizli görüşmenin memnûiyyetinin tahakkuku için lâzım olan en az adeddir. Sohbet edenler üçten fazla ise hüküm aynıdır. Yeter ki meclis husûsî olsun.

Gizli görüşme, diğerlerinin şüphesini da'vet etmiyeceği zâhir halden anlaşılıyorsa, beis yoktur. Maahâzâ bu gibi hallerde de gizli görüşmemek nezâkete daha uygun olur.

İşte Peygamber-i zî-Şân Efendimiz, ümmetine vecîz bir tarzda bunları tâlim ve sohbet âdâbına uymayan gizli görüşmekten sakınmak tavsiye buyurmuş oluyor.

35. إِذَا مَرَّ رِجَالٌ بِقَوْمٍ فَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنَ الَّذِينَ مَرُّوا عَلَى الْجُلُوسِ وَ رَدَّ مِنْ هٰؤُلَاءِ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْ هٰؤُلَاءِ وَ عن هٰؤُلَاءِ . (رواه ابو نعيم عن ابى سعيد رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Toplu birkaç kimse, toplu birkaç kimseye rastgelir de onlardan biri oturanlara selâm verir ve selâm verilenlerden yalnız biri bu selâmı alırsa, her iki topluluk için (selâm verip almak yerine) kifâyet eder."

İZÂHI

Selâm vermek sünnet ve selâmı almak farzdır. Ancak topluluklarda her iki tarafdan birinin selâm vermesi sünnet-i kifâye ve diğer tarafın verilen selâmı alması farz-ı kifâyedir. Yâni bunlardan birinin, selâm verip alması ile sünnet ve farz yerine getirilmiş olur. Ferden ferden selâm verip almaya lüzum yoktur.

Şâhidin cem'i şühûd olduğu gibi cülûs câlisin cem'idir. Cülûs kayd-ı ihtirâzî değildir. Selâm verilenler ayakta bulunsalar yine hüküm aynıdır.

Müslümanlıkta, selâm verip almak, mühim bir vazîfedir. Selâmla istînâs ve sevgi husûle gelir.

Burada bir vâkıayı hikâye etmeden geçemiyeceğim: Allah taksîrâtını affetsin, eski vekillerden Süleyman Sırrı Bellioğlu anlatmıştı: Avrupa seyâhatında Lehistan'da bir zat kendisine selâm vermiş, kendisi bu selâma mukabeleyi müteâkip hemen bu zatla görüşüp konuşmuşlar. Merhum bana, ben selâmın fâide ve hikmetini bu vâkıa üzerine anladım, demişti.

36. إِذَا وُسِّدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ.

(رواه البخارى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"İş, ehlinin gayriye tevdî olunursa, kıyâmete intizâr et."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfdeki iş mânâsına olan emir, lâfz-ı mutlak ise de, tarz-ı beyândan ve kıyâmete intizâr mânâsına olan "fe'ntazıri's-sâate" cümlesinin tazammun eylediği inzârdan, Resûl-i Ekrem'in maksad-ı âlîsinin âmme işi olduğu anlaşılmaktadır. Esâsen âmme işleri ve hizmetleri bunu taşıyanlar üzerine bir emânettir. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde, "Emânetleri ehline veriniz ve hükmettiğiniz vakit adâletle hükmeyleyiniz." meâlinde olan âyet-i celîle ile emânetlerin ehline verilmesini ve adâletle hükmolunmasını emir buyurmuştur. Her ikisi de âmme varlığının ve mülkün esâsıdır. Bunlar olmadıkça cemiyette huzur ve rahat ve mülkte bekâ ve selâmet olamaz.

Bâzıları âyet-i kerîmedeki emânâtı, âmme hizmetleriyle tefsir etmişlerdir. Emânetin şer'î lisandaki mânâsına göre, âmme hizmetleri de "emânât" mefhûmunda dâhildir. Binâenaleyh bu hizmetlerin mutlak sûrette ehline tevdî olunması îcâbeder. Aksi halde âmme maslahat ve menfaatleri muhtel olur.

Farzedelim ki, bir yerde kazâ, yâni hüküm ve hâkimlik vazîfesi, kazâya ehil olmayan bir şahsa, ve bir hastahânede teşhis ve tedâvi vazîfesi câhil ve tecrübesiz bir ele tevdi' olunmuştur. Bundan tevellüt edecek mal, hak, sıhhat ve can ziyâı îzâha muhtaç değildir. İşin ehemmiyet ve mâhiyyetine göre âkıbet daha vahîm olabilir.

İşte Resûl-i Ekrem, bu hakîkatlere mebnî ümmetini, ehlinin gayriye iş tevdîinden tahzîr ve inzâr buyurmuştur. Ehliyyet yalnız iktidârı değil, iktidarla birlikte iffet ve istikamet ve sa'y ve gayreti istilzâm eden bir kıymettir. Herhangi bir cem'iyyetin işleri iyi gidiyorsa, bunu, işlerin ehil ellere tevdîinde; gitmiyorsa işlerin ehliyetsiz

ellerde bulunmasında aramalıdır. Bu müsbet ve menfî neticeleri göz önünde tutarak umûmun emânetini taşıyanların tam bir titizlikle bu emâneti ehline tevdi' etmeleri din ve vatanseverlik hattâ insanlık borcudur. Bu hususda gösterilecek en ufak bir mübâlâtsızlık, dünyâ ve âhirette ağır mes'ûliyyeti mûciptir.

37. إِذَا وَضَعْتَ جَنْبَكَ عَلَى الْفِرَاشِ وَ قَرَأْتَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ فَقَدْ أَمِنْتَ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ إِلَّا الْمَوْتَ. (رواه البزار عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Uyumak için yatağa yattığında, Fâtiha ve Kulhüva'llah sûrelerini okursan, ölüm müstesnâ (ezâ ve elem veren) her şeyden emîn olursun."

ÎZÂHI

Sûre-i Fâtiha ve Sûre-i İhlâs'ın yâni "Kul hüva'llah" sûresinin fezâili hakkında müteaddid eser ve hadîs-i şerîfler vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîflerinde, uykuya yatarken bu sûreleri okuyan kimse, o uykuda ölümden mâadâ her türlü ezâ verecek şeyden, selâmette kalacağını haber veriyor. Ölümün istisnâsı sebebi, herkesin bir eceli vardır, eceli gelince ne bir an evvel ve ne bir an sonra vâkı' olur ve bu takdîr-i ilâhî hiçbir sebeble tebdîl ve tağyîr olunmaz.

Bu sûrelerle arz-ı ubûdiyyet herkes için kolaydır, bu sûreler herkesin mahfûzu (ezberinde) dir. Baba ve analar, çocukları yedi yaşına girinci bunları onlara da öğretmelidirler. Bu, dînî duyguların kuvvetlenmesine vesîle olur. Ve dînî hayatla yetişerek Allah'sızlıktan mâsun kalırlar. Ve ahlâkları da kendilerini, ana babalarını ve mensub oldukları cem'iyyeti hoşnut ve mes'ûd edecek sûrette inkişâf eder.

Uyurken okunacak başka duâ ve münâcâtlar da vardır. Yalnız bu duâ ve niyazlar, tam bir inanç ve kalb safvetiyle olmalıdır. Hulûssuz ve huşûsuz duâ ve münâcâttan intizâr olunan fâide hâsıl olmaz.

38. إِذَا وَعَدَ الرَّجُلُ أَخَاهُ وَ مِنْ نِيَّتِهِ أَنْ يَفِيَ فَلَمْ يَفِ وَلَمْ يَجِئْ لِلْمِيعَادِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ.

(رواه ابو داود و الترمذى عن زيد بن ارقم رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bir kimse, müslim kardeşine, yerine getirmek niyyetiyle bir vaidde bulunur da sonra bir özür yüzünden yerine getiremezse, üzerine günah yoktur (günah işlemiş olmaz)."

İZÂHI

İnsan bir vaidde bulununca, vaktinde va'dini yerine getirmelidir. Meselâ: Birine ödünç para vermeyi va'deden zamânında vermelidir, vermezse âsim olur, çünkü, mü'min kardeşini aldatmıştır.

Vaidde bulunan, yerine getirmek niyyetiyle va'deder de sonra bir mânî ve özür sebebiyle va'dini yerine getiremezse, günahkâr olmaz. Çünkü, bu gibi mes'elelerde hüküm, niyyete göredir.

Vaidde hulf, insan kerem ve şerefine yakışmaz. Kerîm va'd edince va'dini yerine getirir.

İnsan va'dederken, yapıp yapmıyacağını düşünmeli, yapmıyacağı vaidde bulunmamalıdır.

Hadîs-i şerîfin ihtivâ eylediği kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, bir kimse yapmayacağı bir vaidde bulunur veya yerine getirmek maksadiyle va'deder de, hiçbir özür ve mânî yok iken vazgeçerse, günah işlemiş olur.

39. إِذَا وَقَعْتَ فِى وَرْطَةٍ فَقُلْ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى يَصْرِفُ بِهَا مَاشَاءَ مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ.

(رواه ابن سنى عن على امير المؤمنين رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kurtulması güç bir belâya dûçar olduğun zaman, "Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-Azîm" de. Bu kelime-i tayyibeler ile Allâhu Teâlâ dilediği envâ-i belâyı def' eder."

(Bu kelimelerin mânâsı: Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın İsm-i Şerîfiyle Allâh'a yalvarırım. Ma'sıyyetten korunmak ve tâata kudret, ancak Allâh'ın irâde ve meşiyyetiyledir.)

ÎZÂHI

Bu hitap, Hazret-i Ali Kerrema'llâhu veche Hazretleri'nedir. Muhaddislerin beyânına göre, Resûl-i Ekrem salla'llâhu aleyhi ve sellem, Hazret-i Ali'ye: Sana bâzı kelimeler öğreteyim ki, bir beliyyeye mâruz kaldığın vakit bunları oku, buyurunca, Hazret-i Ali: Buyurun yâ Resûla'llâh demiş, ve bunun üzerine bu hadîs-i şerîf vârid olmuştur.

Maddî dertlerde baş vurulacak maddî ve ma'nevî devâlar olduğu gibi, hayâtî beliyyelerde de tevessül edilecek, baş vurulacak çâreler vardır. Onlardan biri de bu hadîs-i şerîfde beyân buyurulduğu veçhile Allâh'ın lûtuf ve inâyetine ilticâdır. Yalnız bu ilticânın sıdk, ihlâs ve kâmil bir îmânla olması şarttır. Sıdk ve hulûs sâhipleri çok def'a mâruz kaldıkları felâketlerden dolayı Allâh'ın lûtuf ve inâyetine sığınmış ve hatır ve hayâle gelmeyen sebeblerle kurtulmuşlardır.

Şüûn-ı kâinat, hep esrâr içinde cereyân etmekte ve her şey Allâh'ın meşiyyet ve halkıyle meydana gelmektedir.

İmdi her müslüman, öğrenilmesi kolay olan bu mübârek kelimeleri ve mânâlarını çocuklarına da öğreterek, onların mânevî ve kutsî hayatlarını takviye eylemelidirler.

40. أَرْبَعَةٌ تَجْرِى عَلَيْهِمْ أُجُورُهُمْ بَعْدَ الْمَوْتِ مَنْ مَاتَ مُرَابِطًا فِى سَبِيلِ اللهِ مَنْ عَلَّمَ عِلْماً أُجْرِىَ لَهُ عَمَلُهُ مَا عُمِلَ بِهِ وَمَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَجْرُهَا يَجْرِى لَهُ مَا وُجِدَتْ رَجُلٌ تَرَكَ وَلَداً صَالِحاً فَهُوَ يَدْعُو لَهُ.

(رواه احمد بن حنبل و الطبرانى عن ابى امامة رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Dört kimsenin, öldükten sonra amellerinin ecir ve sevâbı işler. Bunlar: Allâh yolunda murâbıt (İslâm hudut ve kalelerini bekleyenler) olarak ölen mücâhit. Öğrettiği ilim ile amel edildiği müddetçe ilim öğreten âlim. Sadakası devâm ettiği müddetçe tasaddukta bulunan kişi. Ölümünden sonra kendisine hayır duâda bulunacak evlât terk eden babadır. Bunların öldükten sonra ecir ve sevapları işler."

ÎZÂHI

İnsan vefât edince amelleri munkatı' olur. Bundan sonra amel defterlerine ecir ve sevap yazılmaz, ancak dört kimsenin ölümlerinden sonra amel defterlerine ecir ve sevap yazılır. Bunlardan biri, Allâh yolunda ölen murâbıttır. Murâbıt, rıbat maddesindendir. Rıbat, fıkıh ıstılâhında, serhatlerde düşmanın tecâvüzünü men' ile İslâm yurdunu muhâfaza için beklemek mânâsınadır. Bekleyen mücâhide murâbıt denir. Bunlar huzur ve rahatlarını hattâ hayatlarını istihkar ederek ve her türlü güçlüklere karşı gelerek İslâm vatanını düşmanın tecâvüz ve şerrinden korur.

Hudut ve kale muhâfızları, Allâh'ın en sevgili kullarıdır. Rıbatın yâni vatanı muhâfaza için hudut başlarında beklemenin fazîlet ve sevâbı hakkında müteaddit hadîs-i şerîf vârid olmuştur. Bunların fedâkârlığı sâyesinde milyonlarca insan, huzur ve emniyet içinde yaşarlar. Murâbıtların sağlıklarında amel defterlerine ne yazılırsa, vazîfe başında ölümlerinden sonra da yazılmakta devâm eder.

İkincisi, Müslüman çocuklara ilim öğreten veyâhut faydalı bilgilere dâir bir eser yazıp da vefât eden kişi, öğrettiği ilimle amel veya yazmaya muvaffak olduğu eserden faydalanıldıkça o âlim, ecir ve sevâba nâil olur.

Üçüncüsü, vakıf yaparak insanlara ve fukarâya menfeatlı eser bırakan kişidir ki, halk bu eserlerden istifâde ettikçe o kimsenin ameli munkatı' olmayıp halk hayır ve rahmetle yâd ettikçe amel defterine ecir ve sevap yazılır.

Dördüncüsü, vefâtından sonra kendisine hayır duâ edecek salâh sâhibi çocuk bırakan kimsedir ki, çocuğunun duâsı sebebiyle ameli munkatı' olmaz.

41. إِرْفَعُوا أَلْسِنَتَكُمْ عَنِ الْمُسْلِمِينَ وَ إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْهُمْ فَقُولُوا فِيهِ خَيْرًا. (رواه الطبرانى عن سهل بن سعد رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Dilinizi müslümanlar aleyhinde konuşmaktan men' ediniz, ve müslümanlardan biri vefât ettikte, iyiliklerini söyleyiniz."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, Kur'ân-ı Kerîm'in nehyettiği sözlerin icmâlidir. İmdi hiçbir kimse zem ve gıybet gibi şeref ve haysiyyet kırıcı sözlerle müslümanları diline dolamayacaktır. Yalnız başkalarını tahzîr ve çekindirmek için, fâsıkların fıskını söylemek câizdir. Ve bir de müslümanlardan biri vefât edince onun muhassenâtını söyleyecek, zem ve gıybet etmeyecektir. Yalnız onları muhassenâtiyle anıp, kendilerinde olmayan hasene ve meziyyetle yâdetmeyecektir.

Hazret-i Ali ve Muâviye vak'aları gibi bâzı vak'alar dolayısiyle şuna buna ta'n ve teşnî' etmek, fitneyi tahrik mâhiyyetinde olduğundan şiddetle memnûdur.

Bugün geçmişi tekrarda, fitne ve fesâdı tahrikten başka bir fâide yoktur. Müslümanlar fitneyi tahrikle değil, onu uyutmakla vazifelidir.

42. إِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللّٰهُ وَ ازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ. (رواه ابن ماجه و الطبرانى و الحاكم عن سهل بن سعد رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Dünyâya (dünyâ menfaatlarına) tapmaktan çekin ki, Allâh seni sevsin (senden râzı olsun); nâsın ellerinde olanlardan çekin ki, nâs seni sevsin."

ÎZÂHI

İnsanın Allâh'a ve hem-cinsine karşı birtakım vazîfeleri vardır. Allâh'a karşı züht, dünyâ menfaatlerine bağlanmıyarak Allâh'a karşı olan vazîfelerini îfâ etmektir. Bu vazîfelerin neler olduğu bu ciltteki

hadîs-i şerîflerde îzâh olunmuştur. Bu zühtte bulunanlardan Allâh râzı olur.

Hem-nev'ine karşı vazîfeleri, onların her türlü haklarına hürmet ederek tecâvüz etmemektir. Böyle kâmil îmân ve ahlâk sâhibi insanları herkes sever, sağlığında ona hürmet ve vefâtından sonra hayır ve rahmetle yâdederler.

Dünyâya tapanlarla insanların haklarına hürmet etmeyenlerden ne Allah, ne kulları râzı olur. Bunlar amellerinin cezâsını dünyâ ve âhirette görürler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetini Allâh'a ve hem-nev'ine karşı zühtte bulunmaya teşvîk ediyor.

43. إِسْتَعِدَّ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نُزُولِ الْمَوْتِ.

(رواه الطبرانى و الحاكم و البيهقى عن طارق المحاربى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Ölüm gelip çatmadan ölüme hazırlan."

ÎZÂHI

İnsanın hayatta birçok işleri ve ihtiyaçları vardır. Ölüm her nefs için bir emr-i muhakkak olup bu âkıbetin ne zaman vuku' bulacağı belli olmadığına göre, dünyâ ve âhirete müteallik işlerde ihtiyatlı ve hazırlıklı bulunmak iktizâ eder.

Şöyle ki: Namaz, oruç, zekât ve hac gibi âhirete müteallik ferâizden fevt edilen varsa, bunları kazâ ve îfâ etmek, kul haklarını ödeyip helâlleşmek ve geçmiş günahlardan tevbe edip Allâh'ın rahmet ve mağfiretine sığınmak ve Allah rızâsı için hayır ve hasenatta bulunmak îcâbettiği gibi, dünyâya taallûk eden işlerden az ve çok alacak ve borçları ve küçük büyük her türlü hesapları, ileride ziyâ-ı hukûka ve ihtilâfa mahal bırakmayacak sûrette tevsîk eylemek, şunun bunun emâneti varsa iâde etmek ve iâde edilmeyecekse bunların emânet olduğunu vârislere haber verip işhâd eylemek ve ölüme muzaf arzuları vasıyyet sûretiyle izhâr etmek lâzımdır. Sağ iken bu işler yapılmazsa netîce çok vebâlli olur. Bunun içindir ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetini bu hususta îkaz ve hazırlıklı bulunmayı tavsiye ediyorlar.

44. أَشَدُّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَمْكَنَهُ طَلَبُ الْعِلْمِ فِى الدُّنْيَا فَلَمْ يَطْلُبْهُ وَ رَجُلٌ عَلَّمَ عِلْماً فَانْتَفَعَ بِهِ مَنْ سَمِعَهُ مِنْهُ دُونَهُ. (رواه ابن عساكر عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kıyâmet gününde, nâsın nefsinde en şiddetli nedâmet duyanı, dünyâda mümkün olduğu halde ilim tahsîl etmeyen kimse ile, ilim öğrettiği kimse ilmi ile âmel edip de, kendisi ilmi ile âmil olmayan kimsedir."

ÎZÂHI

Bir hadîs-i şerîf mûcebince, Çin'de olsa da ilim talep etmek her müslim ve müslimeye farzdır. İslâm Dîni kadar ilme kıymet veren hiçbir din ve felsefe yoktur. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde, "Bilenlerle bilmeyenler müsâvî olur mu? Bilenle bilmeyen müsâvî değildir.", "Allah, îman edenlerle ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltir." meâlinde olan âyet-i kerîmelerle, ilim ve âlimlerin yüksek mertebelerini kullarına bildirmiştir.

İslâm büyükleri ve İslâm mürşit ve vâizleri, dâimâ müslümanları ilim ve irfâna teşvik ettikleri halde maâlesef müsmir olmamıştır. Ne yazıktır ki, bugün İslâm diyarlarının çoğunda ekseriyyeti okuyup yazmak bilmeyenler teşkil etmektedir. İlmin nur, cehlin zulmet, nâsın ölü ve ilim ehlinin diri olduğu ve müslüman için cehlin âr bulunduğu gibi ikazlar, şuursuz kalblerde bir te'sir yapamamıştır. Kabahat kimdedir? Şüphesiz cemiyyet içinde ilim ve irfânı tâmim vazîfesiyle mükellef olanlarla, ana babalardadır. Bunlar dünyâda bu gaflet ve ihmâlin cezâsını görecekleri gibi —ki, görmektedirler— Âhirette de cezâsını çekeceklerdir.

45. أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِمَامٌ جَائِرٌ.

(رواه ابو يعلى و ابو نعيم عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Zâlim devlet reisi, kıyâmet (hesap) gününde, nâsın en şiddetli azap görenlerindendir."

İZÂHI

Müslümanlar üzerinde, vilâyeti olan imam (devlet reisi), müslümanların can ve mallarını muhâfazaya me'murdur. Bu vazîfe kendisinde emânettir. Bu emânet âmme emâneti olduğundan, buna hıyânet, fert emânetine hıyânetten daha ağır ve veballidir. Ve o nisbette azâbı müstelzimdir.

Hâkimler ve diğer memurlar da bu hükümdedir. Adâletle hükmetmeyen, lâyıkı veçhile vazîfesini yapmayan memurlar da aynı âkıbete dûçar olacaklardır. Bu gibilerin müslümanların hazînesinden aldıkları maaş ve ücret de kendilerine helâl değildir.

46. إِضْمَنُوا إِلَيَّ سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمُ الْجَنَّةَ أُصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ وَ أَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ وَ أَدُّوا إِذَا ائْتُمِنْتُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ.

(رواه احمد بن حنبل و ابن حبان و الحاكم و البيهقى عن عبادة بن الصامت رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bana altı şey hakkında özünüzden te'mînat verin, ben de size Cennet'i te'mîne (delâlet) edeyim: Söylediğiniz zaman doğru söyleyin, va'ad ettiğiniz vakit (va'dinizi) yerine getiriniz, size bir şey emniyet edilince (onu) edâ edin, iffetinizi muhâfaza edin, gözlerinizi (haram olan şeylerden) men' edin, ellerinizi (şer'an câiz olmayan şeylerden) çekiniz."

İZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem, bu hadîs-i şerîfde Müslümanlığın en mühim bâzı emirlerini ve müslümanların nasıl olmaları lâzım geldiğini ve bu yoldaki hareketin mükâfâtını hulâsaten beyan buyurmuşlardır ki, sırasiyle şunlardır:

1 — Sıdk (Doğru söylemek, yalan söylememek),
2 — Yaptığı va'di yerine getirmek,
3 — Emânete hıyânet etmemek,
4 — İffeti muhâfaza eylemek,
5 — Bakılması memnû' olan şeylere bakmamak,

6 — Yapılıp işlenmesi, alınıp verilmesi memnû' olan şeylerden elleri çekmek.

SIDK (Doğru söylemek, doğru haber vermek): En başta gelen fezâil-i ahlâkıyyedendir. İhlâs bahsinde sıdk daha umûmî bir sûrette îzah olunur. Ve sözde sıdk, niyyette sıdk, irâdede sıdk, vefâda sıdk, azîmde sıdk, amelde sıdk olmak üzere kısımlara ayrılır.

Bu hadîs-i şerîfde sıdk, sözde doğruluk mânâsınadır. Sözde doğruluk insan münâsebetlerinin temelidir. Her nevi' münâsebât-ı içtimâiyye sözle tekevvün eder. Zıddı kizb ve yalandır ki, en menfûr ahlâkî düşüklüktür. İnsan bunun şenâatını düşünüp gerçekten ayrılmamak lâzımdır. Yalanın fenâlığı hakkında müteaddit âyetler ve hadîsler vardır.

VA'D: Herhangi bir kimseye ikram ve iyilik veya herhangi bir husus hakkında söz vermektir. Va'd mutlak veya bir şarta muallâk veya bir zamana muzâf olabilir. Meselâ: Size şu işte yardım edeceğim veya borcunuzu ödeyeceğim veya buraya gelirseniz size filân ilmi öğreteceğim; şu işe girerseniz size yardım ederim veya hasat zamânı size şu kadar tohumluk buğday vereceğim gibi... Va'deden kimse va'dini yapmak lâzımdır. Çünkü, kendisine va'dolunan kimse bu va'de i'timad ederek intizârda bulunur veya mühim bâzı işlere girişir, va'din îfâ edilmemesi hâlinde mütezarrır olur. Va'dedip de yerine getirmemek günahdan başka, şerefi ihlâl ve i'timâdı kaldırır. Va'd, hukûkî bir mevzûa taallûk eder de yerine getirilmezse, netîce daha ağır ve veballidir.

EMÂNETİ EDÂ: Bu da diğer esaslar gibi nizam ve asâyiş-i âlemin istinâd eylediği bir esasdır. Hadîs-i şerîfdeki emânetten maksat —Allâhu a'lem ve Resûluhû— âriyet, vedîa gibi mala taallûk eden emânet olmayıp, muhafazasına söz verilen her nevî taahhüt ve iltizâm olunan hususlara şâmildir. İnsan îman etmekle tasdîkı lâzım gelen dînin erkâniyle emir ve nehiyleri mu'cebince ameli iltizam ve taahhüt etmiş olur. İşte bu bir emânettir. Buna muhâlif hareket, emânete hıyânettir. Yalan söylemek ne kadar menfûr ve mezmûm ise, emânete hıyânet de o derece mezmûm ve nefrete lâyık bir harekettir.

İFFETİ MUHÂFAZA: İffeti pây-mâl eden, başta zinâdır. Zinâ, âfât-ı içtimâiyyedendir. Irz hürmeti, nâmus gayreti kalmayan yerlerde zinâ, müstevlî bir hal alır, âile içinde emniyet ve i'timad kalkar, kadın bir eğlence ve zevk vâsıtası derekesine düşer. Hulâsa âile nezâhet ve nizâmı ve insan şeref ve izzeti diye bir şey kalmaz. Bunun

içindir ki, Kur'ân-ı Kerîm, zinâ hakkında terhîbi ağır cezâlar tertîb etmiştir. Bâzı hadîs-i şerîflerde, zinânın taammümü, dünyânın sonunun yaklaştığına alâmet olduğu bildirilmiştir.

Erkeğin veya kadının isteyerek yaptığı gayr-i meşrû her cinsî münâsebet zinâdır.

GÖZLERİ MUHARREMÂTTAN MEN': Bu da evâmir ve âdâb-ı İslâmiyyedendir. Bakılması memnû' olan şeylere ve husûsiyle hayvânî nazarlarla kadınlara bakmak, İslâm nezâhet ve vakarına muhâlif ve memnû'dur. Bir insan nasıl ki, kendi mahârimine kötü nazarla bakılmaktan infial duyarsa, başkasının karı ve kızlarına bakmaktan hazer etmelidir. Bakılması memnû' olan şeyler yalnız bunlardan ibâret değildir. Mes'ele, ahlâk ve fıkıh kitaplarında etrâfiyle îzah olunmuştur. İltizâm ettiğimiz ölçü, bunları tafsîle müsâit olmadığından tafsîlâtından sarf-ı nazar ediyoruz.

ELLERİ MEN': Katil, darp, işkence, sirkat, gasp ve itlâf gibi her türlü tecâvüz bu memnûiyyete dâhildir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, îzah etmeye çalıştığımız hadîsleriyle bu emir ve nehiylerini bir kerre daha ümmetine beyan buyurmuş oluyor.

47. أَطْعِمُوا الْجَائِعَ وَ عُودُوا الْمَرِيضَ وَ فُكُّوا الْعَانِيَ.

(رواه البخارى عن ابى موسى الاشعرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Acı doyurunuz, hastayı ziyâret ediniz, esîri hürriyetine kavuşturunuz."

İZÂHI

Hazret-i Nebiyy-i Ekrem, bu hadîste ümmetine insânî ve içtimâî üç mühim mes'ele hakkında emir ve tavsiyelerde bulunmaktadır:

ACI DOYURMAK: Bundan maksat, muhtaçlara yardımdır. Cenâb-ı Hak, insanları bir seviye ve kudrette halketmemiştir. Hılkattaki farklardan başka, insan bir kazâ veya hastalık veya herhangi bir felâket sebebiyle muhtaç ve yoksul bir hale düşebilir. İnsanlık, vatandaşlık icâbı fertler ve cemiyyet hayâtı dolayısiyle cemiyetlerce, böyle muhtaçların yardımına koşmak bir vazîfedir. İslâm Dîninde zekât, sadaka ve sâir birr ve ihsan, beşeriyyetin hiçbir zaman vâreste kalamıyacağı ihtiyaçlardan olup, vakıf müesseseleri de bu gâye için meşrû' kılınmıştır. Eğer zekât ve vakıf hükümlerine riâ-

yet ve muntazaman idâre edilmiş olsaydı, cemiyet-i İslâmiyye arasında, fakir ve muhtaç kimse kalmaz ve bu sâyede cemiyet arasında, servet ve refah farkından tevellüd edecek mahzurlar bertaraf edilmiş olurdu.

HASTAYI ZİYÂRET: Hastayı ziyâretten gâye, hastanın hâline vâkıf olarak onu tesellî ile ona duâ etmekten ve bir ihtiyâcı varsa yardım eylemekten ibârettir. Hastaları ziyâret hem hasta hem de âilesi efrâdı üzerinde şükran ve dostluk hisleri husûle getirir. Ve böylece hısımlık, komşuluk ve kardeşlik münâsebetleri artar ve kuvvetlenir. Hastayı ziyâret, onu sıhhatte iken ziyâret gibi değildir. Daha fazla minnet ve şükrânı mûcibdir. Hastalık geçirenler bunları bilir ve takdir ederler.

Her hastayı ziyâret mümkün değildir. Ziyâret olunacak hastalar, akrabâ ve taallûkat, dostlar ve uzak ve yakın komşulardır. Hasta ziyâretinin birtakım âdâbı vardır. Ziyâret için izin almak ve ziyâretler hastayı rahatsız edecek kadar sık olmamak ve hastanın yanında fazla kalmamak o cümledendir. Ziyâretçilerin bu şartlara riâyetleri de İslâm âdâbındandır.

ESİRLERİ HÜRRİYETLERİNE KAVUŞTURMAK: Burada esâret ve kölelik hakkında fazla tevakkufa lüzum görüyoruz. Çünkü bâzı müsteşrik ve İslâm düşmanları, İslâmiyyet'in köleliği men' etmemesini, bu din için nakîsa addederler.

Her şeyden evvel söyleyelim ki, köleliği İslâm Dîni ihdas etmiş değildir. O, bilinmeyen bir zamandanberi Mısırlılarda, Acemlerde, Bâbillilerde, Romalılarda, hulâsa dünyânın her tarafında yaygın bir halde idi. Hattâ rivâyetlere nazaran, Yunan feylesoflarından Eflâtun ve Aristo dahi köleliğin meşrûiyyetini kabûl etmişlerdi.

Adı geçen memleketlerle, köleliğin cârî olduğu diğer yerlerde, insanı köle yapmanın çeşitli yolları vardı. Muhârebede esir edilenler ve bir memleketi istîlâ esnâsında ele geçirilen kadınlar, çalınıp kapılan çocuklar hep köle i'tibâr edilirdi. Hattâ bâzıları elleri altında bulunan çocukları köle olarak satarlardı. Bâzı yerlerde çiftçiler köle addolunur ve bunlara her türlü ezâ ve cefâ revâ görülürdü. Fir'avunlar, Benî İsrâîl'e her türlü işkence yapmaktan çekinmemiş ve hattâ erkek çocuklarını öldürtmüşlerdi. İşte İslâmiyyet dünyâyı bu halde buldu. Köleliğin birden ilgası, ne cemiyetin iktisâdî îcabları, ne de kölelerin menfaatleri bakımından mümkündü. Birden ilga edilmiş olsa, umûmî iktisat vaziyeti altüst olacak, şehirler, kasabalar ve köyler ya hırsız kafileleri veya fakir sınıflariyle içinden çıkılmaz

bir vaziyet meydana gelecekti. Bu mahzurlar karşısında, tedrîcen ilga etmek zarûrî idi.

İslâmiyet, sebeplerini tahdîd ile köleliği, yalnız muhârebede alınan esirlere hasr ve diğer sûretle köle edinmeyi kat'î sûrette men' eylediği halde, başka kavimlerde hâlâ şuradan buradan alınan veya çalınan hür insanlar köle sayılıyor ve alınıp satılıyordu.

Yakın zamanlara kadar yer yer esir pazarları kurulmakta idi. İnsanlar ne kadar zâlim ve câhildir. Hemen söyleyelim ki, İslâmiyet'te muhârebelerde alınan esirlerin köleliğe düşmesi de kat'î ve zarûrî değildi. Bir bedel mukâbilinde ve bedelsiz bunların hürriyyetini iâde câizdi. Nitekim Hazret-i Resûl-i Ekrem zamanında vukû' bulan muhârebelerde ekseriyyetle böyle olmuştur.

İslâm Dîni'ni ve müntesiblerini yok etmek maksadiyle, üzerlerine yürüyüp fırsat bulunca her türlü vahşeti îkâdan çekinmeyen bir güruhdan alınan esirlerin hayatlarına dokunmayıp onlara âile efrâdı gibi muâmele ile köle olarak istihdam etmekten daha âlîcenap hareket tasavvur edilebilir mi?

Bakınız Hazret-i Peygamber Efendimiz, kölelere ne nazarla bakıyor ve bakılmasını istiyordu:

Buhârî ve Müslim'in rivâyet eyledikleri bir hadîs-i şerîfde, "Köleleriniz, kardeşinizdir. Yalnız Allah onları sizin eliniz ve idâreniz altında kılmıştır. Kardeşi kimin idâre ve tasarrufu altında ise, ona yediğinden yedirsin ve giydiği elbîseden giydirsin." ve diğer bir hadîsde, "Kölenin yiyeceği ve giyeceği hakkıdır. Onu, gücünün yetmiyeceği ağır işte kullanmayınız." buyurulmuştur. Kölelere şefkat ve merhamet gösterilmesi hakkında daha birçok hadîs-i şerîfler vardır. Ezcümle, "Sizden biriniz, onlara kölem, câriyem diye hitâb etmeyip, kardeşim, hemşîrem diye hitâb etsin." meâlindeki hadîs-i şerîfle tavsiye olunmuştur.

Şu husus da çok şâyân-ı dikkatdir ki, kölelik onların mânevî şeref ve kıymetleri üzerinde aslâ müessir olmamıştır. Âzâd olunmakla hürriyyetine kavuşan kölelerden bâzı şahıslar, ilmî liyâkat ve kudretlerinden dolayı, efendilerinin yükselemediği, mevkı'lere yükselmiş, İslâm ordularına kumandan olmuş, idâre başına geçmiş ve ehliyetlerine binâen hâkimlik mevkı'lerini işgâl etmişlerdir.

Hazret-i Resûl-i Ekrem, kölelerin âzâd edilmesi için, müslümanları mütemâdiyen teşvik etmiş, köle âzâd etmenin ecir ve sevâbını haber vermiştir. İslâm şerîati bu hususta, yalnız teşvikle kalmayıp, âzâd olmak için ihtiyârî ve cebrî olmak üzere birtakım sebebler koymuştur. Cebrî sebeblerden biri, köleyi yaralamaktı ki, sâ-

hibi tarafından yaralanan köle, hemen âzâd edilmiş olur. Ve iki kimse arasında müşterek olan köleyi biri âzâd ederse, diğer şerîkin hissesi de âzâd olunmuş sayılır. Ve bir de, bir kimse bir akit ile veya miras yoluyla yakınlarından bir köleye mâlik olursa, kölelik kalkar. Şâri-i Hakîm, bunlardan başka, bâzı günahlardan ve yapılan yeminlerden kurtulmak için köle âzâdını keffâret saymıştır.

Meselâ, ramazanda amden oruç bozmanın birinci derecede keffâreti, köle âzâd etmektir. Hatâen katlin ve zıhârın keffâreti de yine köle âzâd etmektir.

İslâmiyyet'in, bu âdil hükümleriyle, Endülüs'te, Cezayir'de cereyan eden katliâmları ve geçen umûmî harblerde esirlere yapılan muâmeleleri mukâyese ediniz.

48. أَطْفِؤُا الْمَصَابِيحَ إِذَا رَقَدْتُمْ وَ أَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَ أَوْكِؤُا الْأَسْقِيَةَ وَ خَمِّرُوا الطَّعَامَ وَ الشَّرَابَ وَ لَوْ بِعُودٍ تَعْرِضُهُ عَلَيْهِ. (رواه البخارى عن جابر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Yatıp uyuyacağınız zaman kandilleri söndürünüz. Kapıları kapayınız. Kırbaların ağzını bağlayınız. Yenecek, içilecek maddelerin üstünü, koyacağınız bir ağaç parçasiyle de olsa, örtünüz."

ÎZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem cana, mala ve sıhhate zarar verebilecek bâzı hususlarda tedbirli olmayı tavsiye buyuruyorlar.

Bunlardan biri, uyunacak vakit mum, yağ, çıra gibi ziyâ veren ateşli maddeleri söndürmek. Bunları yatarken söndürmemek hem israfdır, hem de tehlikelidir. Bu maddeler iştiâl ederek veya herhangi bir sûretle, ateş etrâfa yayılarak büyük bir yangına sebebiyet verebilir. Medîne'de bir ev, içindekilerle birlikte yanmıştı. Hazret-i Peygamber bunu haber alınca, "Ateş düşmandır, yatarken ateşi söndürünüz." buyurmuşlardır ki, o hadîs-i şerîfde îzah etmiştik.

İkincisi, kapıları kapamak. Kapanmaması hâlinde muzır hayvan veya insan girerek mal ve cana zarar verebilir.

Üçüncüsü, su kırbalarının ağzını bağlamak. Bağlanmazsa toz ve toprak ve haşere girer ve suyu sıhhate muzır bir hale getirir.

Dördüncüsü, yenecek ve içilecek maddelerin —velev tahta parçasiyle— üzerleri örtülmesi. Tencere, tabak, sahan gibi yemek, testi, sürâhi, bardak ve küp gibi su kabları kapanmazsa, toz ve toprak veya haşerat düşerek yemek ve suyu ifsâd eder.

Aklen ve bittecrübe bunlar ma'lûm tedbirler ise de, insanlar ihmâlci olduğundan, Resûl-i Ekrem, dikkat tavsiye ve tenbih buyurmuş oluyorlar.

Görülüyor ki, İslâmiyet ihtimalleri de nazara alarak nezâfete büyük ehemmiyet vermektedir. Müslümanların bâzıları ehemmiyet vermiyorlarsa, kabahat müslüman olmalarında değil cehâlet ve idrâksizliklerindedir.

49. أُطْلُبِ الْعَافِيَةَ لِغَيْرِكَ تُرْزَقْهَا فِى نَفْسِكَ .

(رواه الاصبهانى فى كتاب الترغيب والترهيب عن ابن عمرو رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kendinden başkaları için sıhhat ve selâmet iste ki, sen dahî ondan nasîbedâr kılınasın."

İZÂHI

Âfiyet yâni din ve dünyâda selâmet, en büyük ni'mettir. Her aklı ve idrâk sâhibi bu ni'meti arzu eder. Ancak bu ni'mete nâil olmak yalnız insan kendisi için çalışmakla olmaz. Başkaları için de temennî etmek lâzımdır. Bunun içindir ki, Resûl-i Ekrem, başkaları için de âfiyet ve selâmet istemek tavsiye buyuruyor. Şu kadar ki, bu temennî yalnız bir istekten ibâret kalmayıp başkalarının selâmeti için mümkün olanı yapmakla olur.

Filhakîka ferdlerin huzur ve selâmeti, umûmun huzur ve selâmetiyle kâimdir. Muztarip bir cemiyyet içinde ne şahsî malın ne de şahsî âfiyetin zevki vardır.

Çok veciz olarak şeref-vârid olan bu hadîs-i şerîfde sâhifelerle îzah olunabilecek dînî ve içtimâî hikmetler mündemiçtir.

50. أُطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ .

(رواه الطبرانى والبيهقى عن ابن عباس وابن عدى عن ابن عمر رضى الله عنهم)

MEÂLİ

"Hayrı, be'şûş ve güler yüzlülerde arayınız."

İZÂHI

İnsanların, görünüş ve şekilleriyle ahlâkları arasında bir münâsebet vardır. Ekseriyyetle insanların görünüş ve şekliyle, güzel veya fenâ huylu, sevimli veya haşin tabiatlı olduğu anlaşılır, ve bunları görünce insanda müsbet veya menfî bir intibâ husûle gelir. İstisnâ teşkil edenler bulunursa da pek çok değildir.

İşte kıyâfet ilmi bu münâsebetten yâni, şekil ile ahlâk arasındaki irtibattan doğmuştur.

İbrâhim Hakkı Hazretleri "Ma'rifetnâme" adlı kıymetli meşhûr eserinde bunları îzah eder ki, çoğu isâbetlidir.

51. اِعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِى النُّحْلِ كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يَعْدِلُوا بَيْنَكُمْ فِى الْبِرِّ وَاللُّطْفِ.

(رواه الطبرانى عن النعمان بن بشير رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Çocuklarınızın size ihsan, hürmet ve itâatta âdil olmalarını arzu ettiğiniz gibi, siz de onlar arasında hediyede ve bağışlamada adâlete (eşitliğe) riâyet ediniz."

İZÂHI

Çocuklar, ana babalarının cüzleridir. Hepsi ana babalarına nisbette müsâvîdir. Binâenaleyh, infak ve iâşede onları birbirinden ayırmamak lâzım olduğu gibi, hediyye ve ıvazsız bağışta onları yekdiğerinden ayırmayıp, aralarında adâlete riâyet etmek iktizâ eder. Nasıl ki, ana baba onların kendilerine hürmet, lûtuf ve ihsanlarında adâlet arzu ederler.

Çocuklardan birini diğeri üzerine tercih, cevirdir. Çünkü bu, mahrum bırakılanı isyan ve itâatsızlığa sevk eder. Amma aynı kıymette herbirine verilecek hediye ve yapılacak bağışlama adâletsizlik sayılmaz.

Baba anaya itâatsızlık taammüm eden ve çocuklar tarafından miraslarına konmak için, ana babalarının ölümü beklenen bir diyarda bu tercih mes'elesi daha ziyâde ehemmiyet kesbeder.

Şunu da söyleyelim ki, küçük çocukların infak ve iâşelerine az ve büyüklere çok masraf yapılmak, tercih olamayacağı gibi, yaşlarına göre ta'lim ve terbiyeleri için îcâb ettikçe masraf ihtiyârı, tercih değildir. Yeter ki, evvel ve âhır tercih kast edilmiş olmasın.

52. أُعْبُدِ اللّٰهَ لَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئاً وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ الْمَكْتُوبَةَ وَأَدِّ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَحُجَّ وَاعْتَمِرْ وَصُمْ رَمَضَانَ وَانْظُرْ مَا تُحِبُّ لِلنَّاسِ أَنْ يَأْتُوهُ إِلَيْكَ فَافْعَلْهُ بِهِمْ وَمَا تَكْرَهُ أَنْ يَأْتُوهُ إِلَيْكَ فَذَرْهُمْ مِنْهُ.

(رواه الطبرانی عن ابی المنتفق العنبری رضی الله عنه)

MEÂLİ

"Hiçbir şeyi şerik koşmayarak Allâh'a ibâdet et, farz kılınan namazı kıl ve farz olan zekâtı edâ et, haccet, umre yap, ramazan orucunu tut. Halkın sana yapmalarını sevdiğin şeylere bak, sen de onlara onu yap ve sana yapmalarını fenâ gördüğün şeyleri onlara yapma, terk et."

İZÂHI

İslâm Dîni'nin, i'tikad ve amelle ilgili aslâ değişmez esasları vardır. İ'tikâda âit esaslar şunlardır: Allâh'a, meleklerine, peygamberlerine, gönderdiği kitaplarına, kıyâmet gününe, kadere, hayır ve şer Allâh'ın halkı ile olduğuna ve öldükten sonra dirilmeye îman.

Bu hadîs-i şerîfde, amele müteallık esaslar bildirilmektedir ki, bunlar da: Allâh'a hiçbir şerik tanımadan ibâdet etmek, yâni emirlerini tutup nehiy ve men' eylediği şeylerden kaçınmak, farz olan beş vakit namazı kılmak ve nisâba mâlik olanlar, malının zekâtını ödemek, üzerlerine farz olanlar hac ve umre yapmak ve ramazanda oruç tutmaktır. Bu ibâdetlere dâir Kur'ân-ı Kerîm'de müteaddit sûrelerde sarih, te'vîl kabûl etmez çeşitli âyetler vardır.

Hadîs-i şerîfin son hükümleri, daha ziyâde ahlâkî hükümlere dâir sevk olunmuş vecîzeler hâlinde emir ve ta'limlerdir. Filhakîka insan kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyleri başkalarına yapmak, kendisine yapılmasını istemediği şeyleri başkasına yapmamak, en yüksek fazîlettir. Bu yolda hareket edenler dünyâ ve âhiret saâdetine nâil olurlar. Her müslüman bu öğütleri hiçbir zaman ne sükûnet ne de öfke hâlinde hatırından aslâ çıkarmamalıdır. Kemâl ve saâdet yolu budur.

53. إعْرِضُوا حَدِيثِى عَلَى كِتَابِ اللهِ فَإِنْ وَافَقَهُ فَهُوَ مِنِّى وَأَنَا قُلْتُهُ. (رواه الطبرانى عن ثوبان رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bana nisbet olunan hadîsi, Allâh'ın Kitâbı (Kur'ân) ile karşılaştırınız. Kitâbu'llâh'a muvâfık ise o benimdir, ben söylemişimdir."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, sahîh hadîslerle mevzû' (uydurma) hadîsleri anlamak için bir esasdır. Birçok hadîslerin mevzû' olup olmadığı, bu sûretle anlaşılabilir. Ancak bir hadîsin Kur'ân'a muvâfık olup olmadığını tâyin, çok defa kolay değildir. Bunu meleke sâhibi mütebahhir tefsîr ve hadîs âlimleri ta'yîn ve takdîr edebilirler. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in ve kezâ hadîslerin sebeb-i nüzûlü, işâret, ibâre ve iktizâ gibi delâletleri bakımından müfat ve ma'nâları vardır. Bu ise yüksek vukuf ve ilme muhtaçdır. Alelâde ve hele, Fransızca ve İngilizce tercemelerden anlamak mümkün değildir.

İmâm-ı Şâfiî Hazretleri, ana lisânı Arapça olduğu ve müstesnâ zekâ ve ilim erbâbından bulunduğu halde, Kur'ân-ı Azîmü'ş-Şân'ın esrar ve mezâyâsına nüfûz edebilmek için, on sene fasâhat ve belâgatiyle meşhur "Hüzeyl" kabîlesi içinde kalmış, bu esnâda kelimelerin sûret-i isti'mâl ve ma'nâlarını ve şiirlerin mazmun ve inceliklerini tam mânâsiyle kavramaya çalışmış ve buna rağmen Kur'ân'ın esrar ve mezâyâsına temâmen nüfûz eylediğini iddia etmemiştir.

Hadîs-i şerîfin mefhûm-u muhâlifi, bana nisbet olunan hadîs Kur'ân'a muvâfık değilse, benden değildir, ben söylememişimdir, demek olur.

54. أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ.

(رواه الطبرانى عن جابر – رواه الحكيم عن انس رضى الله عنهم)

MEÂLİ

"Ecîre (ücretle çalıştırılan kimseye) teri kurumadan, ücretini veriniz."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, muhtelif tarîklerle rivâyet olunan sahîh bir hadîs-i şerîfdir. Ekseriyyetle ücretle çalışanlar, yevmî mesâileriyle geçinen kimselerdir. İşi bitince hemen ücretini almak ister. Gerek taksi, otobüs gibi ecîr-i müşterek, gerek hizmetçi gibi ecîr-i has, amel ile ücrete istihkak kesbeder ve derhal ücretlerinin verilmesi îcâbeder.

Hadîs-i şerîfdeki, teri kurumadan veriniz ibâresi, ameli îfâ edince te'hîr etmeden veriniz, demektir. İş sâhibinin nasıl, işçiden ma'rûf veçhile amelin îfâsını istemek hakkı ise, işçinin de istihkâkı olan ücreti istemeye hakkı vardır. Hak edilen ücretin, vaktinde verilmemesi zulüm ve günahdır. Zamânımızda birçok kimselerin, işlerini gördürdükleri amele ve işçilere istihkaklarını vermeyip günlerce peşlerinde dolaştırmaları ve nihâyet mahkemelere mürâcaata mecbur etmeleri, Müslümanlık şiârına uymayan şâyân-ı teessüf hareketlerdendir.

55. أَعْظَمُ النِّسَاءِ بَرَكَةً أَيْسَرُهُنَّ مُؤْنَةً.

(رواه احمد بن حنبل و الحاكم و البيهقي عن ام المؤمنين عائشة رضي الله عنها)

MEÂLİ

"Kadınların (feyz ve) bereketçe en büyüğü, yükü (diğerlerinden) daha hafif olanıdır."

İZÂHI

Kadınlar tab'an süse ve gösterişe düşkündürler. Buna rağmen bâzıları tutumlu ve kanaatkârdır. Husûsiyle kocalı kadınların ekserîsi her türlü ihtimalleri düşünerek varlıklarının üstünde ve ma'ruf ve mûtat hâricinde sarfiyyatta bulunarak, kocalarına yük ve külfet olmaktan ve onları imkânsız duruma düşürmekten çekinirler. Ve "iktisat eden fakr ve zarûrete düşmez" meâlinde olan hadîs-i şerîf mûcebince, varlıklarında bereket ve yuvalarında saâdet hâsıl olur.

İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu gibi kadınları büyük ve hayırlı kadın olarak tavsif buyurarak, müslüman kadınlarını iktisâda teşvik etmişlerdir.

Görenek ve gösterişe düşkün kadınlar ise, baba veya kocalarının mâlî kudretleri fevkında talep ve iz'açlarda bulunarak âilelerini mu-

zâyakaya düşürürler. Bu âile yuvalarında vüs'at ve bereket ve istikbâllerinde emniyet olmaz. Bunlar büyük ve hayırlı vasfına lâyık değildirler.

56. أَعْقِلْهَا وَ تَوَكَّلْ. (رواه الترمذى عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Deveyi bağla, sonra tevekkül et."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf Ashab'dan bir zâtın suâline cevap olarak îrad buyurulmuştur. Bu zât: Yâ Resûla'llâh, devemi bağlayayım da mı tevekkül edeyim, yokşa bağlamadan salıverip de mi tevekkül edeyim? diye sormuş, Resûl-i Ekrem cevâben, bağla da tevekkül et, buyurmuşlardır. Tevekkül, teşebbüs ve azîmden sonra o işte Allâh'ın inâyetine sığınıp güvenmek demektir. Çünkü, Allâh'ın lûtuf ve inâyeti olmadıkça hiçbir işte muvaffakıyyet olmaz, türlü mâniler çıkar. Nitekim, Cenâb-ı Hak Âl-i İmrân sûresinin 159 uncu âyetinde Resûl-i Ekrem'ine: Bir kerre azmettin mi artık Allâh'a güven, buyurmuştur.

İşte tevekkülün ma'nâsı ve mâhiyyeti budur. Birtakım cehelenin ve din düşmanlarının zannettikleri veya kasten yanlış ma'nâlandırdıkları gibi, tevekkül, atâlet demek değildir.

Hulâsa, teşebbüs ve azmetmeden tevekkül yoktur. Âdet-i ilâhiyye böyle cârîdir.

57. أَفْضَلُ الأَعْمَالِ الْحُبُّ فِى اللهِ وَ الْبُغْضُ فِى اللهِ.

(رواه ابو داود و ابن ماجه عن ابى ذر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Amellerin en fazîletlisi Allah için sevmek ve Allah için buğz etmekdir."

İZÂHI

Bâzı ameller vardır ki, menşe' ve mâhiyyeti bakımından Allâh'ın rızâsına muvâfık olduğundan amellerin efdalidir.

Hadîs-i şerîfin mevzûu olan Allah için sevmek, Allah için sevmemek bu nevî amellerdendir.

Salâbet-i dîniyye sâhibi olan kimseyi sevmeye şer'î lisânında hubb-ü fi'llâh, fâsık ve fâcir kimseye kalben buğz etmeye buğz-u fi'llâh denir. Her iki amel de îmanda sıdk ve hulûsa delâlet ettiği cihetle, amellerin sevap yönünden en fazîletlilerindendir. Yalnız fâsık kimselere unf ve şiddetle izhâr-ı buğz edilmeyip lisân-ı münâsiple nasîhatde bulunmak gerekir. Dünyevî bir sebeble sevmek ve yine dünyevî bir menfaat sevkiyle buğzetmek hadîs-i şerîfin medlûlünden hâriçtir.

Îman ve salâbet sâhiplerine dünyevî bir sebeble buğzetmek ve fâsık ve fâcir kimselere hasis menfaat sevkiyle muhabbet göstermek, mü'minin şiârına yakışmayan hareketlerdir. Îman sâhiblerine buğz ve îmansızlara muhabbet, inanç (i'tikat) ihtilâfından ileri geliyorsa bu gibiler İslâm câmiasından hâriç olan mülhidlerdir.

58. أَفْضَلُ السَّاعَاتِ جَوْفُ اللَّيْلِ الْآخِرِ.

(رواه الطبرانى عن عمر و عبسة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"İbâdet bakımından zamanların en fazîletlisi, gecenin son kısmıdır."

ÎZÂHI

Allâh'ın, ay ve gün ve saatlerinde bir üstünlük yoktur. Ancak Ramazan, Leyle-i Regâib, Mi'râc, Berat, Leyle-i Kadir gibi bâzı ay, gün ve saatler lâhûtî ve mübârek vak'a şe'nlerin zamân-ı tecellîsi olmak dolayısiyle, bâzı zamanların fazîlet ve rüçhânı vardır.

Bu hadîs-i şerîfde, gecelerin son kısmının fazîleti beyan buyurulmuştur ki, bu zamanda yapılacak ibâdet ve Allâh'a açılacak niyaz elleri, mazhar-ı kabûl olacağına işâret vardır.

Gecenin son kısmında zî-ruh mahlûkatın uyku ve istirahate daldığı ve her mahlûkun, vahdet ve azamet-i ilâhiyye karşısında vecd ve istiğrak hâlinde bulunduğu anlarda, uyku ve istirahatını terk ile, arz-ı ubûdiyyet ve münâcatta bulunmak, Allâh-u Teâlâ'nın râzı olacağı bir harekettir. Allâh'ın rızâsına mazhar olmak saâdeti, saâdetlerin en kıymetlisi olduğu ise, îzâha muhtaç değildir.

59. أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْماً ثُمَّ يُعَلِّمَهُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ . (رواه ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sadakanın (Allâh rızâsı için iyiliğin) en fazîletlisi, müslüman kişinin ilim öğrenip, öğrendikten sonra onu müslüman kardeşine öğretmektir."

ÎZÂHI

İyiliklerin fazîlet ve sevâbı mâhiyyet, fâide ve şümûliyle ölçülür. İslâm Dîni'nde ilim, en yüksek bir mertebedir. Her meziyyet ve muvaffakiyyet ilimle elde edilir. Bu sebeble her müslüman için ilim tahsîli farzdır. İnsanın öğrendiğini başkalarına öğretmesi de en büyük sadaka ve iyiliktir. Öğrettiği kişi de bu hadîse imtisâlen başkasına, o da başkalarına öğreteceğinden, en fâideli ve şümullü bir fazîlettir. Müteselsilen öğretilen ilim, kökleşecek, zâyi olmayacaktır. "İnsanoğlu ölünce ameli münkatı' olur, ancak üç şey vardır ki, münkatı' olmaz." meâlinde olan hadîs-i şerîf mûcebince üç şeyden biri; kendisiyle intifâ' olunan ilimdir ki, öğretenin ölümünden sonra da amel defterine sevap yazılır.

İlim, fert ve cemiyete menfaatı olan her bilgiye şâmildir.

60. أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ سَقْىُ الْمَاءِ . (رواه احمد بن حنبل و ابو داود و النسائى و ابن ماجه و الحاكم عن سعد بن عبادة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sadakanın efdâli, suvarmak (su hayrı) yapmaktır."

ÎZÂHI

Ma'lûm olduğu üzere, havadan sonra hayat kendileriyle kâim olan maddelerden biri ve en mühimmi sudur. Hayat ancak su ile mümkündür. Su varlığının nihâyet bulduğunu farz etsek, kâinatta hayat diye bir şey kalmaz. İşte su bu kadar mühim ve ecri de o derece büyüktür.

Ta'bîrin ıtlakına nazaran, suvarmak nebat, hayvan ve insanları sulamağa şâmildir. Dâimî su hayırları, vakıfları, sadaka-i câriye nev'indendir. Bu hayırlar devam ettikçe vâkıfın amel defterine se-

vap kayıt olunur. Bunu bilen müslümanlar ötedenberi vakıf veya vasıyyet sûretiyle, yer yer çeşmeler, sarnıçlar, su yolları, kuyular, şadırvanlar, sebilhâneler vücûda getirmiş ve bunları yaşatmak için âkar ve paralar vakfetmişlerdir. Memleketimizde mevcut umûmî su tesislerinin yüzde doksanı, vakıf veya vasiyyet sûretiyle meydana gelmiştir.

Kırlarda, bayırlarda, ova ve çöllerde ve yol güzergâhlarında gördüğümüz pınar, çeşme, kuyu, sarnıçlar da hep hayır maksadiyle yapılmış eserlerdir ki, bunların insanlara, hayvanlara ve kuşlara te'mîn eylediği fâide, îzâha muhtaç değildir.

61. أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَ الصَّلٰوةِ وَ الصَّدَقَةِ إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ.

(رواه احمد بن حنبل و ابو داود و الترمذى عن ابى الدرداء رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Dikkat ediniz, size (nâfile) oruç, namaz ve sadakanın derecesinden daha üstün olanı haber veriyorum: Islâh-ı beyndir (yâni mü'minlerin arasını bulmak, barıştırmaktır)."

İZÂHI

İslâm Dîni, mü'minler arasında fert olarak, cemiyet olarak iyi geçinme ve barış içinde kardeşçe yaşamayı emreder. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in haber verdikleri veçhile, dargınların ve yekdiğerine hasım olanların arasını bulup barıştırmak nâfile oruç, namaz ve sadakadan efdâldir.

Islâh-ı beyn hakkında müteaddit âyet-i celîle ve hadîs-i şerîf vârid olmuştur. Ezcümle Hücûrât sûresinin 9 uncu âyetinde, "Mü'minlerden iki tâife mukâtele ederlerse, aralarını bulunuz." meâlindeki nazm-ı celîl ile aynı sûrenin onuncu âyetinde, "Mü'minler kardeştirler, ihtilâf ve adâvet vukûunda beyinlerini ıslâh ediniz." meâlinde olan âyet-i kerîme ile arabuluculuk emir buyurulmuş ve yukarıya aynen geçirdiğimiz hadîs-i şerîfde de, ıslâh-ı beynin nâfile oruç ve namaz ve sadakadan efdâl olduğu haber verilmiştir.

Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler iki şahıs arasını ıslâha şâmil olduğu gibi bir kavim ve cemiyet arasında baş gösteren ihtilâf ve adâvetin ıslâhına da şâmildir. Bir kavim ve cemiyet arasındaki adâ-

vet ve ihtilâf, iki kimse arasındaki adâvetten daha korkunç ve tehlikelidir. İki kimse arasındaki adâvet, âilelerine ve muhitlerine sirâyet etmek mümkün olmakla berâber, bir kavim ve cemiyet arasındaki ihtilâf ve adâvet daha umûmîdir.

Mes'ele, fert ve cemiyetlerin selâmet ve huzûruna müteallık ve bu cihetle çok mühim olduğundan ıslâh-ı beyn için yalan söylemek tecvîz olunmuştur. Bir hadîs-i şerîfde Peygamber Efendimiz, halk arasını ıslâh için yalan haber götürüp hayır kast eden, günahkâr değildir, buyurmuşlardır.

62. أَلاَ إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْىُ. (رواه مسلم و احمد بن حنبل و ابن ماجه عن عقبة بن عامر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Dikkat ediniz, hakîkî kuvvet atmaktır."

İZÂHI

Râvî, Ukbe'nin rivâyetine müsteniden, hadîs şârihlerinin beyanlarına göre, Resûl-i Ekrem bu hadîsi, hutbelerinden birinde îrad buyurmuşlardır. Bir gün minber üzerinde, "Gücünüz yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayınız ki, bunlarla Allâh'ın ve sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmeyip Allâh'ın bildiği başkalarını korkutasınız. Allah yolunda ne sarf ederseniz, ödenir, aslâ zulme uğramazsınız." meâlinde olan âyet-i celîleyi okuduktan sonra üç defa îzâhı sâdedinde bulunduğumuz hadîs-i şerîfi îrad buyurmuşlar ve dikkat ediniz ma'nâsına olan "Elâ" edatiyle atıcılığın harp ve müdâfaada ehemmiyetine işâret etmişlerdir.

O zaman mübâreze, atıcılık ve süvârilik, kılınç, mızrak ve süngü gibi iptidâî vâsıta ve âletlerle yapılıyordu. Sonraları ve husûsiyle bugün muhtelif harp vâsıta ve âletleri îcâd edilmiştir. Müslümanlar bütün bunları öğrenmeye mecburdur. Çünkü, bunlarda mahâret kesp etmedikçe vatan ve mukaddesat muhâfaza edilemez. İslâm Dîni'nde (Vâcibin muhtâç olduğu her şey vâciptir) hükmü değişmez bir esasdır.

Gelip geçen İslâm cemiyetleri, dînin ilim, ahlâk, ittihat hükümleri yanında biraz evvel meâlini yazdığımız nazm-ı celîlin emrine imtisâl etmiş olsaydılar, târihin kaydettiği inkıraz ve husranlar vuku'a gelmezdi.

Ne yazık ki, cehâlet, atâlet, kötü ahlâk ve tefrîka yüzünden nice İslâm cemiyetleri perîşân ve muzmahil olmuştur.

63. أَلْإِسْلَامُ بَدَأَ غَرِيباً وَ سَيَعُودُ غَرِيباً كَمَا بَدَأَ فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ . (رواه مسلم و ابن ماجه عن ابى هريرة و رواه الترمذى و ابن ماجه عن ابى مسعود و رواه ابن ماجه عن انس و الطبرانى عن سلمان و سهل بن سعد و ابن عباس رضى الله عنهم)

MEÂLİ

"Müslümanlık garip olarak başladı, başladığı gibi garip avdet edecektir. Ne mutlu o gariplere."

İZÂHI

Müslümanlık garip olarak zuhûr etmişti. Bidâyet-i zuhûrunda müslümanların adedi pek azdı, türlü türlü ezâ ve zulümlere ma'ruz kalmışlardı. Asırlar geçtikten sonra îmâna za'f gelerek fitne ve fesat çoğalacak, bidâyette olduğu gibi hakîkî mü'minler azalıp istihkâr olunacak, fakat buna rağmen bunlar, îman ve salâbetlerini muhafaza edeceklerdir. Ne mutlu garip kalan bu mü'minlere.

64. اَلْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدٌ إِلَّا الْمَقْبَرَةَ وَ الْحَمَّامَ . (رواه الامام احمد بن حنبل و ابو داود و الترمذى و ابن ماجه و ابن حبان و الحاكم عن سعيد الخدرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kabristan ve hamam hâriç yer yüzünün her tarafı mescittir. (Her yerde namaz kılınır)."

İZÂHI

Her temiz olan yerde namaz kılınır, Allâh'a ibâdet için mahall-i mahsus yoktur. Yalnız kabristan ve hamam gibi mahaller müstesnâdır ki, buralarda temiz olsa da namaz kılmak mekruhdür.

Kabristanda cesetlerden, hamamda kirden hâsıl olan, tebahhurat içinde Allâh'ın huzûrunda âyet ve ezkâr okuyarak ibâdet etmek ta'zîme münâfîdir. Böyle bir beyan vârid olmasa da ta'zîm hissi, bunu tasvip etmez.

Biraz evvel hamam gibi kaydiyle işâret ettiğimiz veçhile, diğer bir hadîs-i şerîfde beyan buyurulduğu üzere, müstesnâ yerler, kabristan ve hamama münhasır değildir. Mezbeleliklerde, mezbahada,

yolun ortasında, Ka'be-i Muazzama'nın sathında namaz kezâlik mekruhdur.

65. اَلْاِقْتِصَادُ فِى النَّفَقَةِ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ وَ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ وَ حُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ.

(رواه الطبرانى و البيهقى عن عبد الله بن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Masrafda iktisat, maîşetin; halk ile dost geçinmek, aklın; hüsn-ü suâl, ilmin yarısıdır."

ÎZÂHI

Masrafda tutumlu olmaya riâyet etmek, halk ile dost geçinmek ve öğrenmek için sorularda hüsn-ü niyyet sâhibi olmak, pek fâideli hareketlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfde, bu fâidelerin derecelerini beyan buyurmuştur. Filhakîka iktisat yâni insan varını lüzumsuz şeylere sarf etmeyip yerinde ve lüzûmu kadar sarf etmesi, büyük fâide te'mîn eder. Bu gibiler zarûrete düşmez ve kimseye muhtaç olmazlar. Varını israf edenler, hele kumara, zevk ve sefâhate harcayanlar, maîşet darlığından ve başkalarına ihtiyaçtan kurtulamazlar, âileleri efrâdını ma'ruf veçhile infak ve iâşe edemezler. Hayatta bunun sayılamıyacak kadar çok, misâllerini görürüz.

Halk ile iyi geçinmek, başta gelen fazîletlerden ve muâşeret icâbındandır. Bu gibileri herkes sever ve hürmet eder, icâbında yardımına koşar. Geçimsiz kimseleri kimse sevmez. Çünkü, hırçındır, bed-zebandır, huysuzdur. Bunlar hayatta hiçbir sâhada muvaffak olamazlar.

İnsan bilmediğini sorup öğrenmekle mükellefdir. Soru, samîmî ve öğrenmek kasdiyle olmalıdır. Bu niyyetle olduğu nisbette feyizli olur. Muhâtabı ilzâm için veya ma'lûmat-füruşluk kasdiyle olan sorularda fâide yoktur.

66. اَلْاَمَانَةُ تَجْلِبُ الرِّزْقَ وَ الْخِيَانَةُ تَجْلِبُ الْفَقْرَ.

(رواه الديلمى عن جابر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Emânete riâyet, rızık getirir. Hıyânet fakirlik getirir."

ÎZÂHI

Burada emânet, sözde ve işte doğruluk demektir. Aksi, hıyânettir ki, sözde ve işte şer'in emrettiği doğruluktan ayrılmaktır.

Hâinlerden, sözünde ve işinde dürüst hareket etmeyenlerden, insanlar nefret ederler. Onunla münâsebette bulunmaktan çekinirler; hizmet erbâbından ise, ona iş gördürmekten; tâcir ise onunla alış veriş yapmaktan; san'atkâr ise iş vermekten ictinâb ederler. Bu gibilerin çalışma, emek ve mallarının revâcı azalır, nihâyet fakr ve zarûrete düşerler.

Söz ve işlerinde, taahhüt ve muâmelelerinde, doğru hareket edenleri herkes sever ve bu gibilerle münâsebet ve muâmelelerde bulunurlar. Böylece gayret ve malları revaç bulur, gün geçtikçe kazanç ve rızıkları artar.

67. اَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْاِثْمُ مَاحَاكَ فِى صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ.

(رواه البخارى و مسلم و الترمذى عن النداس بن سمعان رضى الله عنه)

MEÂLİ

"İyilik ve fazîlet, huy güzelliğidir. İsm (kötü şey) senin göğsünü tırmalayan ve halkın muttali olmasını kötü gördüğün şeydir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, Resûl-i Ekrem iyi ve kötü olan şeyleri en veciz bir tarzda beyan buyurmuştur. Şöyle ki: iyilik ahlâk güzelliği, kötü ve mûcib-i ism olan da, insanın içini tırmalayan ve işitilmesinden çekinilen şeylerdir.

Ahlâk güzelliği, mazhariyyetlerin en yüksek mertebesi, dünyâ ve âhiret saâdetinin medârıdır. Dünyâ ve âhiret saâdeti ancak güzel ahlâkla iktisâb olunur. Binâenaleyh insan, İslâm ahlâkını elde etmeğe çalışmalı ve baba-analar da çocuklarını bu ahlâkla yetiştirmeyi vazife edinmelidirler.

Resûl-i Ekrem, iyilik ve fazîleti beyandan sonra kolayca hatırlatarak sakınmak için, günah ve vebâli mûcip olan fiil ve hareketleri beyan buyurmuştur. Filhakîka insanın, içini tırmalayan ve başkalarının işitmesi hoşlanılmayan fiil ve hareketler kötü ve memnû' olan şeylerdir. İnsanlar bunlardan son derece sakınmalıdır. Ancak nefsinde bu hisleri duymak için îman ve hayâ sâhibi olmalıdır.

68. اَلْحَلْفُ حِنْثٌ أَوْ نَدَامَةٌ.

(رواه البخارى فى التاريخ و الحاكم عن ابن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Yemîn ya hıns (yemîni bozmak) veya nedâmettir."

İZÂHI

Yemînin nevîleri vardır: Yemîn-i gâmûs ve yemîn-i mün'akide. Yemîn-i gâmûs, yalan yere yemîndir ki, büyük günahlardandır.

Hadîs-i şerîfdeki yemîn, yemîn-i mün'akide denilen yemîndir. Meselâ: Şu işi yapmayacağım, diye yemîn gibi ki, sonradan yapar da yemîninde ya hânis olur, bu takdirde keffâret lâzım gelir. Bu nevî yemîni bozmanın keffâreti bir köle âzâd etmek veya on fakîri doyurmak veya on fakîri giydirmektir ki, bununla yemîn bozmanın günâhından kurtulunmuş olur.

Veya yemîn eden, yapılması mübah olan bir işi yapmaktan kendisini men' ve hürriyyetini tahdîd ettiği için nâdim olur.

İnsan mümkün olduğu kadar yemîn etmekten kaçınmalı ve çocukları yemîn etmeye alıştırmamalıdır. Bâzı çocuklara tesâdüf edilir ki, her sözün başında yemîn eder. Bu, babaların terbiyede kusurları netîcesidir.

69. خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُهُولِكُمْ وَ شَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ.

(رواه ابو يعلى و الطبرانى عن واثلة و البيهقى عن انس بن مالك رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Sizin gençlerinizin en hayırlısı, yaşlılarınıza benzeyen ve yaşlılarınızın şerîri de gençlerinize benzeyendir."

İZÂHI

Şebâb, şâbbın cem'idir. Şâb, yaşı onbeş yaşından otuzbir yaşı arasında olan gençtir. Kühûl kehlin cem'idir. Kehl, yaşı otuzbir yaşından ellibir yaşı arasında olan kişidir. Ekseriyyetle gençlikte insan hafif tabiatlı, aceleci, temkinsiz, tecrübesiz ve o nisbette hareketlerinin sonundan gâfildir.

Yaşlılar ise, ekseriyyetle temkinli, vekarlı ve oldukça tecrübeli ve hareketlerinin âkıbetini müdriktir. Gencin yaşlılara benzemesi şüphesiz hem kendîsi ve hem muhîti ve mensûb olduğu cemiyet için hayırlıdır. Çünkü, vâkurdur, geçimlidir, fenâ hareketlerde, cürüm ve cinâyetlerde bulunmaz. Geleceği düşünür. Bu gibiler âilesi ve muhîti içinde sevgi ve saygı görür. Gencin yaşlılara benzemesi için, ana-babaların her şeyden evvel ciddî, vakur ve fazîlette nümûne-i imtisâl olup, küçük yaştan başlayarak, küçüklerin tâlim ve terbiyelerine ve iyi ahlâkla büyümelerine îtinâ etmeleri ve kötü huylu arkadaşlardan ve gayr-i ahlâkî sinema ve tiyatro ve mûsikî gibi eğlencelerden uzak bulundurmaları iktizâ eder. Gençliği cıvıtan âmillerin başında bunlar gelmektedir.

Yaşlıların şerîri, hafif meşreplikte, sabırsızlıkta, fiil ve hareketlerinin âkıbetini lâyıkı veçhile takdir edememekte gençlere benzeyenlerdir. Bu gibilerin halk nazarında şeref ve kıymetleri yoktur. Bu durumdan en çok kendileri zarar görürler.

Bu meşrepte olanlar etraflarındaki ağır başlı, ahlâk ve şeref sâhiplerinden ibret alarak iyi ahlâk erbâbiyle düşüp kalkmalı ve vâız ve irşat meclislerine devamla ıslâh-ı hale gayret etmelidirler.

70 : اَلْاَمْنُ وَ الْعَافِيَةُ نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ. (رواه الطبرانى عن ابن عباس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Emnıyet ve âfiyet insanların çoğunun aldandığı (kıymetini bilmediği) iki nîmettir."

İZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem bu hadîs-i şerîfleri ile, insanların ekserîsinin kıymetini bilmedikleri iki nîmetin kıymetinin bilinmesini tavsiye buyurmuş oluyor ki, biri emniyet, diğeri âfiyettir.

Emniyet: Selâmet ve korkusuzluktur ki, can, mal, ırz ve şeref selâmetine şâmildir. Bunu cemiyetler, vücûda getirdikleri teşkilât ve intihap eyledikleri teşkîlât uzuvları vâsıtasiyle te'mîn ederler. Anarşinin ve hükûmetsizliğin ne olduğunu bilenler, emniyetin ve emniyetsizliğin ne olduğunu bilirler.

Bu nîmetin kıymetini bilmek, bunu te'mîn edenlere yâni hükûmete yardım ve onların muvaffakiyyetine duâ etmekle olur. Bir yolculuğum esnâsında bir dağda bir aşîret çadırında misâfir kalmıştım.

Aşîret kadınlarından 95 yaşında ihtiyar bir kadının, hoş geldiniz dedikten sonra ilk suâli şu olmuştu: "Devletimizin dirlik, düzenliği iyi midir?" Bu kıymet biliciliği hiç unutamıyorum.

Kıymeti bilinmeyen nîmetlerden biri de âfiyet nîmetidir. Âfiyet: Vücûdun emrâz ve âlâmından selâmeti demektir ki, sıhhat ile birlikte bulunur. Bâzıları âfiyeti, vücûdun emrazdan selâmeti ve sıhhat, vücûdun emrâzın âlâmından selâmeti ma'nâsında olduğunu ve bâzıları da aksi ma'nâda bulunduğunu söylerler.

Hulâsa, âfiyetin kıymetini bilmek, sıhhati ihlâl edecek şeylerden kaçınmak, hıfzıssıhha esaslarına riâyet etmekle olur; aksi halde kıymetli ömür hastahânelere ve doktorlara gidip gelmekle geçer.

71. اَلْبِرُّ لَا يَبْلٰى وَ الذَّنْبُ لَا يُنْسٰى وَ الدَّيَّانُ لَا يَمُوتُ

اِعْمَلْ مَا شِئْتَ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ.

(رواه عبد الرزاق عن ابى قلابة مرسلا)

MEÂLİ

"İhsân (iyilik) eskimez, mahv olmaz (sâhibi dâimâ hayır ile yâd olunur); suç unutulmaz (sâhibi zem ve takbîh olunur); Allah ölmez, ezelî ve ebedîdir (herkesin yaptığını bilir). Sen ne istersen yap ameline göre cezâ göreceksin."

İZÂHI

Resûl-i Ekrem Efendimiz, iyi amelin netîcesini ve kötü amelin âkıbetini haber veriyor. Filhakîka, iyi amel mahvolmaz ve suç unutulmaz, ezelî ve ebedî olan Allah herkesin ne yaptığını bilir ve ona göre muâmele yapar, iyi amelin mükâfâtını ve kötü amelin cezâsını verir.

Hadîs-i şerîfde "ne istersen işle" ibâresinde sert bir tehdit vardır. Herkesin hisâbı görülecek; hayır işlemiş ise mükâfâtı ve şer işlemiş ise cezâsı verilecektir. Sen istediğini yap, âkıbetinin ne olduğunu sonra görürsün, demektir.

Şu husûsu iyi bilmelidir ki, insan abes yaradılmamıştır, ve ihmâl edilmiş olarak da bırakılmayacak. Hisap günü bütün amellerin hisâbı görülecektir.

72. اَلْبِرُّ مَا سَكَنَتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ
وَالْإِثْمُ مَا لَمْ تَسْكُنْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَلَمْ يَطْمَئِنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ
وَ إِنْ أَفْتَاكَ الْمُفْتُونَ

(رواه احمد بن حنبل عن ابى ثعلبة الخشنى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Birr (hayırlı iş), nefsin ve kalbin mutmain olduğu şeydir. Hayırsız iş, müftîler cevâzına fetvâ verseler de, nefsin yatışmadığı ve kalbin mutmain olmadığı şeydir."

İZÂHI

Bâzı işler vardır ki, insan evvel ve âhir ondan nedâmet duymaz, bu iyi iştir. Bâzı işler de vardır ki, insan onun mahz-ı hayır olduğuna mutmain değildir, hadd-i zâtında câiz olsa dahî onu terk etmelidir.

Meselâ: Birkaç çocuğunuz var, bunlardan birine teberrûlarda bulunmak istiyorsunuz. Fakat evlât arasında adâlet düşüncesiyle buna gönlünüz yatmıyor, vicdânınız râzı olmuyor, tereddüt ediyorsunuz, hemen bunu terk etmek lâzımdır. Bunun gibi yemek artıklarını bir fakîre vermek istiyorsunuz, fakat siz onu yemediğiniz için iyi bir şey yapıp yapmadığınızda şüpheniz vardır. Binâenaleyh yediğiniz yemeklerden verip artıklardan vermemeniz lâzımdır.

Nitekim: Bir şey vicdânını tırmalıyorsa, terk et, meâlinde olan diğer bir hadîs-i şerîfde, bu gibi işlerin yapılmaması tavsiye buyurulmuştur.

73. اِلْبَسُوا الثِّيَابَ الْبِيضَ فَإِنَّهُ أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ وَكَفِّنُوا
فِيهَا مَوْتَاكُمْ. (رواه احمد بن حنبل و الترمذى و النسائى و ابن ماجه
و الحاكم عن سمرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Beyaz elbîse giyiniz. Çünkü bu, daha temiz ve güzeldir. Mevtânızı da beyazla kefenleyiniz."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfle, Resûl-i Ekrem nazâfet ve binnetîce, hıfzıssıhhaya âit bir tavsiyede bulunmaktadır. Beyaz elbîse giymek, çünkü beyaz elbîsede kir ve pislik hemen görünür. Ve onu giyenler o halde halk arasına çıkmaktan çekinirler de temizlerler.

Filhakîka, beyaz, diğer renkler gibi değildir. Kirlendi mi en ufak kir ve toz görünür. Bunun içindir ki, tabibler, diğer sıhhat memurları, vazîfe başında beyaz gömlek giyerler. Meşgâleleri pisliğe mâruz bulunan bâzı esnaf da beyaz gömleklerle çalışırlar.

Bundan başka hıfzıssıhha âlimleri, sıhhat bakımından beyaz renkli elbîselerin tercih olunmasını tavsiye ederler. Ve zıyânın vücut üzerindeki te'sîri noktasından hareketle sebebini îzâha çalışırlar.

74. اَلتَّاجِرُ الْجَبَانُ مَحْرُومٌ وَالتَّاجِرُ الْجَسُورُ مَرْزُوقٌ

(رواه القضاعى عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Korkak tâcir, kazançtan mahrum, cesur tâcir, kazançlı ve bol rızıklıdır. (Çok kâr eder)."

ÎZÂHI

Tâcir, ticâret faâliyyetinde Allâh'a tevekkül ederek teşebbüslerine vüs'at vermeli, malları revaç bulmayacağından ve zarar edeceğinden korkarak teşebbüslerini azaltmamalıdır.

Ticâret sâhasında görülmektedir ki, tedbirli ve cesâretle hareket edenlerin kâr ve kazancı artmakta ve bilâkis Allâh'a güvenini bırakarak korkak davrananlar, kâr ve kazançtan mahrum olmaktadırlar. İşte bu hadîs-i şerîf bu hakîkatları beyan etmektedir.

Şunu unutmamalıdır ki, ticârette cesâret, doğruluk ve emânete, tedbîre riâyetle ve din kardeşlerine yardımla cereyan etmeli. İhtikâr, yalan, hîle, buhul gibi ticâret ve mü'min ahlâkına uymayan hareketlerden kaçınmalıdır. İhtikâr, yalan ve hîle ile kazanılan para er ve geç nihâyet hüsran ve felâketlere sebep olur.

75. اَلتَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ يُحْشَرُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ.

(رواه النسائى والحاكم عن ابى سعيد رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Doğru olup kendisine emniyet olunan tâcir, peygamberler, sıddîklar ve şühedâ ile haşr olunacaktır."

ÎZÂHI

Tâcirler cemiyet içinde pek fâideli ve hayâtî hizmet görürler. Halkın muhtaç olduğu her maddeyi hâriçten ve dâhilden tedârik ederek halkın ayaklarına getirirler. Tâcirler olmasa köyde ve şehirde her ihtiyaç maddesini bulmak mümkün olmaz. Her fert muhtaç olduğu malları tedârik etmek için, malların bulunduğu yerlere gidemez. Tâcirler fert ve cemiyete yaptıkları hizmet sebebiyle büyük mertebe ve mânevî mükâfâta nâil olacaklardır. İşte Resûl-i Ekrem bunu haber veriyor. Ancak bu mertebeye ve mükâfâta mazhar olmak için, hadîsin ihtivâ ettiği kayıtlardan da anlaşılacağı üzere doğruluk ve emânet şarttır. Bu fazîletlerden mahrum olan tâcirler, enbiyâ, sıddîkîn ve şühedâ ile değil, fâsıklarla ve âsîlerle haşr olunurlar.

Maâlesef zamânımızda müstesnâlardan kat'-ı nazar, sadâkat ve emânetin kadri bilinmemekte, ticâret, malın semeninde ve vasfında yalan, ihtikâr, hîle ve hıyânetle cereyan etmekte ve herkes malını tutturabildiğine satmak için çalışmaktadır. Helâl ve haram inancı kalmamıştır. Ahlâkın bu derece çöküntüsüne hayret etmemek kabil değildir. Allah'dan salâh ve insaf niyâz edelim.

76. اَلتَّؤُدَةُ فِى كُلِّ شَيْئٍ خَيْرٌ إِلَّا فِى عَمَلِ الْآخِرَةِ.

(رواه ابوداود و الحاكم و البيهقى عن سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Her şeyde teennî (ile hareket) hayırlıdır, âhiret ameli müstesnâ."

ÎZÂHI

Teüde, teennî ma'nâsınadır. Teennî, bir işte ivmeyip temkinli olmak demektir. Zıddı, aceledir ki, bir işte ivmek, temkinli olmamak ma'nâsınadır. Teennî ile hareket edene müteennî, aceleci kimseye acûl denir.

Bir işde teennî, o işin mâhiyyeti ve âkıbeti düşünülmekle olur. Teennî, temkin ve ihtiyat mahsûlü olduğu için netîce hayır olur. Acele bunun aksinedir. Hele mühim mevzûlarda, ezcümle âmmeye âit işlerde ve adâletle ilgili hususlarda çok dikkatli ve temkinli olmak gerekir. Meselâ: Müellifler eserlerini te'lifde; kanun ve nizam

yapanlar, bunları tanzim ve hazırlamakda; hâkimler muhâkeme ve hükümlerinde; doktorlar hastalığı teşhis ve tedâvide ve san'atkârlar san'atlarını icrâda acele etmeyecektir. Acele edilirse, çok def'a âkıbet isâbetsiz ve zararlı olur. Amma Âhirete müteallik amelde acele, mahz-ı hayırdır. Meselâ: Namaz vakti gelince ve bir iyiliğe niyyet edince, fiile çıkarmakta acele olunmalıdır. Çünkü, şeytan ve nefis birtakım ilkââtla bu amellere mânî olabilir.

Düşünmeye muhtaç olmayan bir işin hemen yapılması acele sayılmaz. Bâzı kimseler, yapılması lâzım gelen bir işi, başka vakıtlara bırakırlar ki, bu tenbellik alâmetidir. Bu gibilere müsevvif denir. Bu gibiler, her vaktin yapılacak bir işi olduğunu düşünmezler.

77. اَلثُّلُثُ وَ الثُّلُثُ كَثِيرٌ. (رواه احمد بن حنبل و البخارى و مسلم و النسائى و ابن ماجه عن ابن عباس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Üçte bir. Üçte bir çoktur (az değildir)."

ÎZÂHI

Muhaddisîn-i Kirâm, bu hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdunu şöyle îzah ederler: Sa'd bin Ebî Vakkas hastalanmıştı. Vasıyyet etmek istemiş, Resûlullah'dan, malımın üçte ikisini sadaka olarak vasıyyet edeyim mi? diye sormuş. Hayır, cevâbı alınca, yarısını vasıyyet edeyim, demiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, bu hadîs-i şerîfi îrat buyurmuştur.

İşte nısâb-ı tasarruf budur, terekenin üçte biridir. Bir kimse, vârislerinin icâzetine muhtaç olmaksızın, malının üçte birini dilediği yere vasıyyet edebilir. Üçte birinden fazla vasıyyet ederse, vefâtından sonra vârisleri icâzet verirse, vasıyyeti mu'teber olur. İcâzetin vefattan sonra olması lâzımdır. Vefattan evvel verilecek icâzetin hükmü yoktur. Vermezlerse fazla hakkında mu'teber olmaz. Fazlaya bâzısı icâzet verip bâzısı vermezse, icâzet verenin hissesi hakkında mu'teber olur. İcâzet vermeyenler hakkında mu'teber olmaz. Hiç vârisi yoksa, vasıyyet eden, terekesinin tamâmını vasıyyet edebilir. Yalnız zevç veya zevce varsa bunlar, fazlaya icâzet verirlerse,

vasıyyet, terekenin tamâmında mu'teberdir; icâzet vermezlerse, üçte birden fazladan hisselerini alırlar.

78. (اَلْحَرِيصُ الَّذِى يَطْلُبُ الْمَكْسِبَةَ مِنْ غَيْرِ حِلِّهَا).
(رواه الطبرانى عن واثلة رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Harîs, helâl olmayan (yoldan mal ve servet) iktisâbına çalışan kimsedir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, harîsi ta'rîf ediyor ki, harîs helâl olmayan tarîkle mal ve servet peşinde olan şahısdır. Helâl tarıkıyle mal talebinde bulunan kimseye harîs denmez. Ve bunlar harîs olmakla tavsîf olunmazlar. İslâm Dîni, kendisini ve evlâd u ıyâlini zarûrette bırakmayıp, ma'ruf veçhile çalışmak emreder ve fazla kazancını iddihâr etmeyip umûr-u hayriyyeye sarfa teşvîk eder. Buhlü, cimriliği zem ve takbîh eder. O insanlar ne bahtiyardır ki, hayatlarında Hakk'a kullukla berâber, çalışarak helâlından elde ettiği kazançlarını doğrudan doğruya veya vasıyyet ve vakıf tarîkıyle hayır işlerine sarf etmişlerdir.

Bu hayır-sever mü'minler olmasa, dârü'l-irfanlar, câmiler, medrese ve mektepler, kütüphâneler, çeşmeler, kuyu, sebilhâne, imârethâne ve hastahâneler ve benzeri, memleketimizin her tarafında gördüğümüz hayır müesseseleri ve fukarâ ve zuafâya yardımlar vücûde gelebilir mi idi?

Bunlardan başka cemiyetin idârî, içtimâî, ilmî, fennî, adlî, iktisâdî, zirâî bir haylı teşkîlât ve te'sîsâta, dâhilde emniyet ve huzûru ve hârice karşı mevcûdiyyetini korumak için, emniyet teşkîlâtında; karada, denizde ve havada orduları ve bunları techîze kat'î ihtiyâcı vardır. Bu mühim ve muazzam işlerin istilzâm eylediği masraf, tasavvur ve tahminlerin üstündedir. Bu sarfiyyat cemiyeti teşkîl eden fertlerin, kudretleri nisbetinde iştirâkiyle ve iştirâk de, ancak çalışıp servet iktisâb etmekle mümkündür.

79. اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَ الْحَرَامُ بَيِّنٌ وَ بَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ
لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدِ اسْتَبْرَأَ
دِينَهُ وَ عِرْضَهُ وَ مَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ
كَرَاعٍ يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ
مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَ إِنَّ حِمَى اللّٰهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَ إِنَّ
فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَ إِذَا
فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَ هِيَ الْقَلْبُ.

(روه البخاری و مسلم عن نعمان بن بشير رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Halâl ve haram İslâm (şerîatında) bellidir. Bunlar arasında halkın çoğunun bilmediği şüpheli hususlar vardır. Bunlardan kaçınanlar, din ve ırzını sıyânet etmiş olur. Şüpheli hususları işleyenler, sürüsünü koru etrâfında otlatan çoban gibi harama düşer. Dikkat, her melîkin (hükümdârın) koruduğu yer vardır. Dikkat, Allâh'ın himâsı, koruduğu yer, mehârimi (ma'sıyet sâhası) dır. Dikkat, cesette (vücutta) bir et parçası vardır. O salâhda olursa (nûr-u hidâyetle münevver olursa) bütün ceset salâh bulur; o fesatta (dalâl zulmetinde) olursa, bütün vücut fesâda gider. Dikkat, o et parçası kalbdir."

İZÂHI

İslâm şerîatında halâl ve haram beyân olunmuştur. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfde tasrîh olunan ve ümmetin hıllinde icmâ' ve ittifâkı bulunan şeyler halâl, hürmet ve memnûiyyeti Kur'ân ve hadîs-i şerîfde beyan buyrulan ve ümmetin hürmetinde ictimâ' ve ittifâkı bulunan şeyler haramdır. Kur'ân ve hadîsde açık sarâhat bulunmadığından veya iki nass arasında zâhirde teâruz bulunduğundan, halkın çoğunun bilmediği hıll ve hürmeti şüpheli hususlar var-

dır. Sarîh olan hıll ve hürmetle amelin lüzûmunda şüphe yoktur. Şüpheli mes'eleler ki, bunlar ahlâka ve fıkha müteallık kitaplarda yazılıdır. Kim bunlardan kaçınırsa, din ve şerefini, halkın ta'n ve teşnîinden korur, kim şüpheli şeylerde mubâlâtsızlık gösterirse, haram sâhasına düşebilir.

Hadîs-i şerîfdeki kalbden, nefs-i insânî muraddır. Nefs-i insânî salâhla muttasıf ise, yâni, nûr-u ilâhî ile meşbû' ise, bütün uzuvlar salâh kesbeder, değilse bütün uzuvlar salâhdan mahrum olur da memnû' şeylerden kaçınmaz.

80. اَلْحَلَالُ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ فِى كِتَابِهِ وَ الْحَرَامُ مَا حَرَّمَ
اللّٰهُ فِى كِتَابِهِ وَ مَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا عَفَا عَنْهُ.

(رواه الترمذى والحاكم عن سلمان الفارسى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Halâl, Allâhu Teâlâ'nın Kitâbında (Kur'ân'da) halâl kıldığı; ve haram, Allâhu Teâlâ'nın Kitâbında haram kıldığı şeydir. Kur'ân'ın sükût ettiği (hıll ve hürmetine nass vârit olmayan) şeyi, Allâhu Teâlâ bağışlamış demektir."

İZÂHI

Kur'ân-ı Kerîm, mü'minler için kıyâmete kadar hükmü bâkî olan bir Kitâb-ı Celîl olduğu cihetle, halâl ve haram ne varsa burada beyan olunmuştur. Hakkında nass vârid olmayan hususlar mübahdır. Eşyâda asıl olan hıldir. Hükmü, bu hadîs-i şerîfden istinbât olunmuştur.

Hıll ve hürmeti nassın delâletinden anlaşılan hususlar, mansûs demektir. Fıkıh kitaplarında nassların delâlet eylediği hıll ve hürmet ve bu meyanda mübah olan şeyler îzah olunmuştur. Her müslümanın bunları bilmesi ve öğrenmesi farzdır. Maâlesef bugün müslümanların çoğu halâl ve haramdan, hattâ abdest ve namazın erkân ve âdâbından haberdar değildir.

Bunlar ya cehil veya dünyâ ve mal tamâı içine düşerek derin gafletten ileri gelmektedir.

81. اَلْحَلِفُ [1] مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مَمْحَقَةٌ لِلْبَرَكَةِ .

(رواه البخارى ومسلم و ابوداود و النسائى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Beyi' (satma) zamânı yemîn, mala revaç verirse de paranın bereketini giderir."

İZÂHI

Yalan yere yemîn, haram ve memnûdur. İcâb etmedikçe doğruya yemîn de yapmamalıdır. Böyle her şeye yemîn hafif-meşrep insanlarda görülür. Bir hadîs-i şerîfde; çok yemîn etmekten sakınınız, buyurulmuştur. Yalan yere yemînin çoğu da, azı da memnû'dur.

İzâhı sâdedinde olduğumuz hadîs-i şerîfde, beyi' esnâsında yemîn etmek, malın revâcını artırırsa da elde edilen paranın bereketini giderir, buyurulmuştur. Filhakîka hasis şeyler için Allâh-u Azîmü'ş-Şân'ın İsm-i Celîl'ini vâsıta yapmak, kulluk şan ve edebine yakışmaz. Nitekim, halk yanında, çok yemîn, soğuk karşılanır ve yemîn edenin hıffet ve dîne saygısızlığına haml olunur.

Bereketli, bereketsiz para var mıdır? Bu hadîs-i şerîfden de anlaşılacağı üzere şüphesiz vardır. Fakat aklen ve ilmen kâbil-i izah değildir. Bereketli para, yerinde harcanan ve bereketsiz para, lüzumsuz ve fâidesiz yerlere sarfolunan paradır. Hattâ bir mal ve emek mukâbili olsa da, gönülsüz verilen para ile hill ve hurmeti şüpheli paralar bereketsiz sayılır. Meselâ, şiddet-i ihtiyaç sevkiyle kadr-i ma'rufdan fazla alınan para ile, kadr-i ma'rufdan fazla kâr ile ve ihtikârla elde edilen para, bereketli sayılmaz. İbn-i Haldûn merhûmun Mukaddime'sinde, bereketli bereketsiz paraya dâir tafsîlât vardır.

82. اَلْحَيَاءُ مِنَ الْاِيمَانِ .

(رواه البخارى و مسلم وترمذى عن عبد الله بن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Hayâ, îmândandır."

---

[1] El-hilf de câizdir.

İZÂHI

İman sâhibi olan utanıp yasak olan şeyleri yapmaktan kaçınır. Hayâ, menşei i'tibâriyle iki kısımdır. Biri fıtrî, diğeri dînîdir. Halk yanında mahrem yerlerini açmaktan ve benzeri şeylerden utanıp kaçınmak fıtrî; fıtraten mûcib-i hicâb olmayıp şer'an memnû' olan fiil ve harekette bulunmaktan utanıp kaçınmak dînîdir. Hadîs-i şerîfdeki hayâdan maksad, dînî hayâdır.

Hayâ üç kısımdır: Allah'dan utanmak, nefsinden utanmak ve halktan utanmakdır. Diğer bir hadîs-i şerîfde beyan buyurulduğu üzere, hayânın her türlüsü hayır getirir. Allah'dan utanan, Allâh'ın emrettiği şeyleri yapar ve men' eylediği şeylerden kaçınır. Nefsinden ve halktan utanan, hiç olmazsa âlenen memnû' şeyleri yapmaktan kaçınır.

Allah'dan utanan, nefsinden ve halktan da utanır. Nefsinden utanmayan Allah'dan da utanmaz. Bu gibiler, en şerîr mahlûklardır ki, fenâ terbiye ile ahlâksız muhitlerde türerler ve içinde bulundukları cemiyetlere belâ olurlar. Şimdi ana ve babalara düşen vazîfe, çocuklarını dînî ve ahlâkî terbiye ile büyütüp ahlâksız muhitlerden ve kötü telkinlerden uzak bulundurmaktır.

83. خَمْسٌ لَيْسَ لَهُنَّ كَفَّارَةٌ : اَلشِّرْكُ بِاللهِ وَ قَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقٍّ وَ بُهْتُ الْمُؤْمِنِ وَ الْفِرَارُ يَوْمَ الزَّحْفِ وَ يَمِينٌ صَابِرَةٌ يَقْطَعُ بِهَا مَالاً بِغَيْرِ حَقٍّ .

(رواه احمد بن حنبل و ابو الشيخ عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Beş günah vardır ki, keffâreti yoktur (keffâretle kurtulunmaz). Bunlar:

Allâh'a şerîk koşmak, bi-gayri hakkın adam öldürmek, mü'mine bühtan ve iftirâ etmek, muhârebe günü kaçmak ve yalan yere yemîn ile bir hakkı iptâl etmektir."

İZÂHI

Bâzı günahlar vardır ki, bunlardan keffâretle kurtulunur. Meselâ: Ramazanda, bir özür olmadığı halde, amden oruç bozmak günahtır. Bu günahtan, kudreti olan bir köle âzâd etmekle, buna muktedir değilse, altmış gün biribiri üzerine oruç tutmakla, buna da

muktedir değilse, altmış fakîri sabahlı akşamlı doyurmakla veya onlardan her birine it'âmın bedelini vermekle, sebepsiz oruç bozmanın günâhından kurtulunur. Çünkü, bu ve benzeri, kul hakkına taallûk etmeyip, günah işleyenin şahsına ve sırf Allâh'ın hakkına taallûk eder.

Allâh'a şirk ise, Allâh'ın azamet ve birliğini inkârla îtikâdın esâsına müteallik bir cinâyet, ve bi-gayr-i hakkın adam öldürmek Allah ve kul hakkına yöneltilmiş bir vahşet olduğundan bunlarla, âmme ve kul hakkına taallûk eden iftirâ, ve muhârebeden kaçmak ve yalan yere yemîn ile hakkın yok olmasına sebep olmak vizr ve vebâllerinden keffâretle kurtulunmaz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfle, insanlara, bu cinâyetlerin en büyük cinâyet olduğunu haber veriyor.

84. خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَ أَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا كَرِيمٌ وَ لَا أَهَانَ النِّسَاءَ إِلَّا لَئِيمٌ.

(رواه ابن عساكر عن على رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sizin hayırlı olanınız, ehline hayırlı olandır. Ben de sizin ehline hayırlı olanınızım. Kadınlara ancak kerîm olanlar ikrâm ederler, onlara leîm olanlar ihânet eder."

İZÂHI

Ehil, âile mânâsınadır. Karı ve evlât ve kişinin infâkı altında bulunan etbâa şâmildir. Âilenin rüknü evvelâ koca ve karıdır. Âilenin reisi kocadır. Âile reisi, âile efrâdını ma'ruf veçhile infak ve iâşe, maddî ve mânevî ihtiyaçlarını te'minle onları görüp gözetmek ve hoş tutmakla mükelleftir. Bu uğurda ihtiyâr olunacak meşakkat ve sarfiyyat için mükellef değilmiş gibi sadaka ve ihsan sevâbı da vardır. Bu vazîfeleri yerine getiren, âilesine ikrâm etmiş olur. Buna mukâbil âile efrâdının da, birtakım vazîfeleri vardır. Onlar da buna riâyetle mükelleftir. Meselâ: Kadın kocasının şeref ve haysiyyetine ve malına hıyânet etmeyip tam bir sadâkatla hareket edecek ve çocuklar ve diğer âile efrâdından olanlar, âile reisinin gösterdiği meşrû' istikâmette hareket ederek, âile huzur ve saâdetini te'mîne çalışacaktır.

Bu esaslara muhâlif hareket edenler, hayırsız ve kötü tıynetli kimselerdir.

Hadîs-i şerîfde âileden bahsedilmiş ve kadınlar âile erkânından bulunmuş olmak itibâriyle kadınlara kıymet verip vermeyenlerin ahlâkî hüviyyetleri beyan buyurulmuştur.

İslâm nazarında kadın da, erkek gibi mükerrem ve daha ziyâde sıyânet ve ikrâma lâyık ve erkekler gibi haklara mâliktir. İslâmiyyetten evvel kadınlar, eşya gibi telâkkî olunur, ve haklarında insan muâmelesi yapılmazdı. İslâmiyyet kat'î sûrette bu telâkkî ve âdetleri reddetmiş ve her vesîle ile kadın hak ve şerefini anlatmaya çalışmıştır. Bu mevzûda tafsîlât için, "Hâtemü'l-Enbiyâ Hazret-i Muhammed ve Hayâtı" adlı eserimize bakınız.

Kadınlar da erkekler gibi îtikat ve amele âit hükümlere riâyetle mükellef ve bilûmum hukûkî mes'elelerde hür ve müstakildir. Evlilik bu hükümler üzerinde hiçbir tesir icrâ etmez. Halbuki, İsviçre gibi bâzı garp devletleri kanunlarında bu müsâvâta riâyet edilmemiş, o cümleden olarak, karı, sulh hâkiminin izni olmadıkça kocasına kefil olamaması, mal birliği, mal ortaklığı hattâ mal ayrılığı gibi hallerde, karı zararına ve koca lehine birtakım menfaatler tanınmak gibi hükümler kabûl olunmuştur.

Resûl-i Ekrem, kadınların hukûkuna riâyet edenleri kerîm ve ihânet edenleri leîm vasıfları ile tavsîf buyurmuşlardır.

Filhakîka, necâbet sâhibi olanlar âile kıymetini bilir ve ikrâm eder. Kötü tıynetli olanlar ise ihânet ve hıyânet eder. Âile müessesesini mâtem hâline getirenler, erkek ve kadın hep kötü tıynetli olanlardır.

85. اَلْخَيْرُ مَعَ أَكَابِرِكُمْ.

(رواه البزار عن ابن عباس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Hayır büyüklerinizle berâberdir."

İZÂHI

Ekâbir, ekberin cem'idir. Ekber, ziyâde büyük yâni ilim, fazîlet, ahlâk ve tecrübe sâhibi demektir. Bir cemiyette ancak bunlardan hayır ve fâide beklenir. Binâenaleyh, bu gibilere hürmet edilip lâyık oldukları mevki'lerde tutmak, onları tezyifden ve halk nazarında küçük düşürecek isnatlardan çekinmek îcâbeder. Fıtrat çok pahildir. Böyle ilim, ma'rifet ve tecrübe ve fazîlet erbâbı nâdir

yetişir. Hele yetişenlerin kıymeti bilinmezse, ya hiç yetişmez veya yetişen de me'yûs olarak bir kenara çekilerek kendisinden istifâde olunmaz.

Büyüklerin cemiyet içindeki kıymetini anlamak için, Halîfe Hazret-i Ömer'le Ashab'dan bâzıları arasında geçen bir muhâvereyi ve Hazret-i Halîfe'nin yüksek görüşlerini nakl ile iktifâ edelim:

Bir gün Hazret-i Ömer kibâr-ı Ashâb'dan bâzılariyle görüşürken, Allah'dan ne istersiniz? diye sormuş. İçlerinden biri, bu oda dolusu altın ve gümüş isterim, demiş. Bu altın ve gümüşü ne yapacaksın? diye sorunca, fakir ve muhtaçlara dağıtacağım, diye cevap vermiş. Hazret-i Ömer bunu beğenmemiş. Diğer birinden sormuş. O da buna benzer bir cevap vermiş, Bunu da beğenmemiş. Üçüncü birisinden sormuş. Bu zât: Yâ Emîre'l-Mü'minîn, sen ne istersin demiş, Hazret-i Halîfe, Allah'dan bu oda dolusu Ebû Ubeyde gibi ilim, fazîlet, hulûs ve azîm ve salâbet sâhibi ricâl niyâz ederim, diye cevap vermiştir. Filhakîka altın ve gümüş, para ve pul bir cemiyeti yükseltmez, bunlarla ilim, fazîlet, servet ve refah te'mîn olunmaz. Bunları ümmetin büyükleri te'mîn eder.

Nitekim Sultan Osman ve Orhan gibi îman, fazîlet, azîm ve himmet sâhibi büyük insanlar, zengin değildiler; mütehallî oldukları meziyyetlerle az bir zamanda bir aşîretten büyük bir devlet çıkardılar ve mensup oldukları İslâm topluluğuna satvet, şevket ve refah ve saâdet sağladılar.

86 . اَلرَّجُلُ عَلٰى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ .

(رواه الترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kişi dostunun yolundadır. O halde sizden her biriniz dost edineceği kimseye iyi dikkat etsin."

İZÂHI

Dost edinmek bir ihtiyaçtır. Dosttan görülecek iyilik ve fâideler hiçbir maddî fedâkârlıkla elde edilemez. Hele dost, ilim ve irfan ve zühd ve takvâ ashâbından ise, alınacak feyz paha biçilemeyecek derecede kıymetlidir.

Dostluk için sıhriyyet, komşuluk münâsebeti, mektep ve meslek ve yol arkadaşlığı gibi vesîleler vardır. İyi dost sâhibi olmak

şüphesiz bir mazhariyyettir. Yalnız dost ittihâz edilecek şahsın samîmî, vefâkâr ve i'timâda lâyık olması şarttır.

Bir adamın menfaat gâyesiyle dost gibi görünmesi mümkün, hattâ, vâkı' olduğu gibi fenâ ruhlu, kötü ahlâklı olması da muhtemeldir. Bu gibilerle dost olmak çok def'a zararlı ve hattâ tehlikeli olabilir. Kötü dost, insanı ayartabilir; alkole, sefâhete, kumara alıştırabilir, ve birtakım hîle ve iğfallerle zararlı yollara sevk edebilir. Bunun için dost ittihâzında çok dikkatli ve temkinli olmalı ve dürüst gibi görünenlere aldanmamalıdır. Az tecrübe ile dostluk anlaşılamaz. Uzun günler tecrübeden ve tetkikten geçirmek lâzım. İkbâl zamânında dost görünmek bir kıymet ifâde etmez. Dost kara ve felâketli günlerde belli olur.

Küçüklerin birbiriyle arkadaşlıklarında da ana ve babaların dikkatli ve i'tinâlı bulunmaları iktizâ eder. Küçükleri iğfâl, daha kolay olduğundan rüşd ve tekâmül devrelerine kadar sıyânet edilmeli ve herkesle arkadaşlık yapmalarına müsâade olunmamalıdır.

İşte Peygamber Efendimiz, veciz bir tarzda ümmetini irşâd ve îkaz ediyorlar.

87. اَلسُّلْطَانُ ظِلُّ اللهِ فِى الْأَرْضِ.

(رواه البيهقى و ابن النجار عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Hükümdar, Allâh'ın adl ve emânının yerde gölgesidir."

İZÂHI

Hükümdarlar, yer yüzünde halk arasında zulmü ve birbirinin hakkına tecâvüzü men' ve terhîb ile, adâlet ve nizâm-ı içtimâîyi te'mîne çalışırlar.

Bu hadîs-i şerîfde, beliğ bir teşbih vardır.

Bâzı basit bilgili ve kısa görüşlü kimseler, bu hadîs-i tenkîd eder ve ma'kul bulmazlar. Hükümdar lehine uydurulmuş hadîs olduğunu iddiâ etmek isterler. Halbuki, muhtelif tarîklerle bu bâbda rivâyet olunmuş müteaddit hadîs-i şerîfler vardır ki, hakîkat ve nefse'l-emre muvâfıktır.

Şüphe yoktur ki, sultandan maksûd, âdil sultandır.

88. اَلْغُرَبَاءُ فِى الدُّنْيَا أَرْبَعَةٌ قُرْآنٌ فِى جَوْفِ ظَالِمٍ،
وَمَسْجِدٌ فِى نَادِى قَوْمٍ لَا يُصَلُّونَ فِيهِ وَمُصْحَفٌ فِى بَيْتٍ
لَا يُقْرَأُ فِيهِ وَرَجُلٌ صَالِحٌ مَعَ قَوْمِ سَوْءٍ.

(رواه الديلمى عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Dünyâda asıl garîb olan şu dört şeydir:
Zâlimin hâfızasında bulunan Kur'ân, müslüman topluluğu yerinde bulunup da onların namaz kılmadığı mescid, bir evde bulunup orada okunmayan Mushaf, fenâ bir zümre içinde yaşayan sâlih kişi."

İZÂHI

Gurabâ', garîbin cem'idir. Garîb, vatanından ayrılıp uzakta kalan kimseye denir. Ekseriyyetle bu gibilere i'tibâr olunmaz. Çünkü, kendilerini tanıyanlardan uzaktadır. Bulunduğu yerde kendisini tanıyan yoktur.

Hadîs-i şerîfde zikr olunan dört şey, yalnız kalmakta ve i'tibar görmemekte garîbe benzetilmiştir.

Bunlardan biri, zâlimin bilip de mûcibince amel etmediği Kur'ân-ı Kerîm'dir ki, zâlim buna i'tibar etmez.

İkincisi, içinde namaz kılınmayan mesciddir ki, bu da garibdir, kimse semtine uğramaz. Bu dalâl, en çok mevkıa, mal ve mülke tapan, zevk ve sefâhate dalan müslüman topluluklarında görülür ki, husran alâmetidir.

Târihlerin verdikleri malûmâta göre, Endülüs'ün izmihlâli devrinde, câmilerde birkaç amele ile birkaç fakirden başka kimse görülmez olmuştu. Nihâyet bunun cezâsını pek acı şekilde gördüler; feryatlar, âh u enînler, acıklı mersiyyeler bir fâide vermedi. Çünkü, Allah zâlimlere acımaz.

Üçüncüsü, bir evde bulunup da okunmayan Mushâf-ı Şerîf. Bu da garîbdir. Çünkü, Kur'ân-ı Kerîm, mahfazalarda saklanmak için değil, ta'zîmen okunmak ve münderecâtı ile amel edilmek için gönderilmiştir.

Dördüncüsü, fâsık bir güruh içinde kalan sâlih ve mütedeyyin kimsedir ki, bu da garîbdir. Kimse sözüne iltifat etmez, hattâ hakâret ve cefâlara ma'ruz kalır.

Allah, Kur'ân'ımızı, mescid ve câmilerimizi ve sâlih din kardeşlerimizi garib kalmaktan korusun.

89. اَللّٰهُمَّ أَسْئَلُكَ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ خَزَائِنُهُ بِيَدِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ كُلِّ شَرٍّ خَزَائِنُهُ بِيَدِكَ.

(رواه حاكم عن ابن مسعود رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Allâh'ım! Hazîneleri Sen'in kudretin altında olan her hayrı tazarrû' eder, hazîneleri Sen'in kudretin altında olan her şerden Sana sığınırım."

İZÂHI

Resûlullah Efendimiz, havf ve recâ içinde dâimâ muhtelif sûretlerle, Allâh'a duâ ve tazarrû'da bulunurlardı. Bu hadîs-i şerîf de o duâ ve tazarrû'lardan biridir.

Kısa ve uzun birçok, Allâh'a tazarrû' ve yalvarmaları vardır. Bu duâ ve tazarrû' en veciz ve şümullü bir tazarrû'dur ki, Allah'dan her türlü hayır niyâz edilmekte ve her türlü şerden Zât-i Ahadiyyet'e sığınılmaktadır. Her ikisi de, yâni, hayır da şer de Allâh'ın yed-i kudretindedir. Kullarının irâdesine göre hayrı da şerri de halk eden O'dur. Fakat şerre râzı olmaz. Bu duâ ve tazarrû'lar, daha ziyâde ümmetine, Allâh'a nasıl münâcat edileceğini ta'lim içindir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, duâ ve tazarrû'ları hadîs ve duâya müteallik eserlerde aynen kayıd ve zabt edilmiştir.

90. اَللّٰهُمَّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ يَوْمِ السُّوءِ وَمِنْ لَيْلَةِ السُّوءِ وَمِنْ سَاعَةِ السُّوءِ وَمِنْ صَاحِبِ السُّوءِ وَمِنْ جَارِ السُّوءِ فِى دَارِ الْمُقَامَةِ. (رواه الطبراني عن عقبة بن عامر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allâh'ım, kötü günden, kötü geceden, kötü saattan, kötü arkadaştan, ikâmetgâhımda kötü komşudan Sana sığınırım."

ÎZÂHI

Kâinatta her şey Allâh'ın irâde ve îcâdiyle cereyan eder. Gayr-i mütenâhî mütevâlî şuûn ve hâdisât hepsi o kudretin eser-i san'at ve îcâdıdır. Mükevvenât arasında, akıl ve idrâkle mümtaz kıldığı ve hüsn-ü takvîm üzere halk eylediği insanın irâdî ve gayr-i irâdî bütün ef'âl ve harekâtı da o kudretin eser-i halk ve îcâdıdır. Yalnız O'nun ihtiyârî fiil ve hareketlerinde methâli, irâdesini bir tarafa tevcihden ibârettir. Bu da ihtiyârî fiillere münhasır olup, hâricî âmiller ve tesirlere karşı değildir.

Bir müddet evvel Ankara'da akla gelmedik bir tayyare kazâsı oldu. Zihinlerinde doğan şu veya bu niyet ve tasavvurla kazâ sâhasından uzaklaşan kurtuldu ve orada kalan, kazânın kurbânı oldu.

Hülâsa, günlerin, gecelerin ve anların ne getireceğini; saâdet mi, musîbet mi getireceğini tahmin etmek mümkün değildir. Bu halde Allâh'ın hıfz ve sıyânetine sığınmaktan başka çâre yoktur. Dâimâ O Zât-ı Ecell ve A'lâ'dan selâmet ve hıfz niyâz etmelidir.

Kötü arkadaştan, kötü komşudan da ayrıca Allâh'a sığınmalıdır. Kötü arkadaş, insanı fenâlığa sevk eden ve kötü komşu, husûmet ve ezâsından emîn olunmayan fenâ ahlâk ve tıynette olan kimselerdir.

91. اَللّٰهُمَّ أَعِنِّى عَلٰى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَسَكَرَاتِ الْمَوْتِ

(رواه الترمذى و ابن ماجه و الحاكم عن عائشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"Allâh'ım, ölümün şiddetlerine ve ölümün aklı gideren şiddet ve ıztıraplarına karşı bana yardım et."

ÎZÂHI

Gamerât, gamre'nin cem'idir, gamre, şiddet demektir. Sekerât da, sekrenin cem'idir. Sekre, aklı ihlâl eden şiddet ve ıztırap ma'nâsınadır. Gamre ve sekre, mürâdif gibidir. Lâkin belirttiğimiz gibi aralarında fark vardır.

Ölüm, rûhun bedeni terk edip ayrılması demektir ki, bir anda akıllara hayret veren bir âlem yok olur. İnsan bu iftirâkın nasıl

elem ve ıztıraplı olacağını düşünerek Allah'dan dâimâ yardım talep ve duâ etmelidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allâh'ın en sevgili kulu olduğu halde dâimâ böyle Allâh'a yalvarır, ölümün şiddetli anlarında yardım etmesini niyaz ederdi. Bir rivâyette, "Ey sekerâti'l-mevt" vârid olmuştur. Ya bu, Hazret-i Âişe'nin veya sonraki râvîlerin, Resûl-i Ekrem'in, gamerâtü'l-mevt mi, yoksa sekerâtü'l-mevt mi dediğinde tereddüt etmiş olmalarındandır.

92. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْئَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ

(رواه الطيالسى ، ابو داود والطبرانى عن جابر بن سمرة بن جندب)

MEÂLİ

"Allâh'ım, gerek bildiğim ve gerek bilmediğim hayırların cümlesini Sen'den niyâz ederim. Bildiğim ve bilmediğim şerlerin hepsinden Sana sığınırım."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf duâların bütün nevi'lerini câmi'dir. Dünyevî ve uhrevî sayısız hayır olduğu gibi, sayısız şer vardır. Hayır; halkın arzu ve meylettiği şeylerdir ki, mukâbili şerdir. Şer; arzu ve meyl olunmayan şeyler demektir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in duâ ve ümmetine ta'limleri veçhile insan dâimâ her türlü hayır için Allâh'a yalvarmalı ve her türlü şerden de O'na sığınmalıdır. Allah indinde kabûle mazhar olursa, insan dünyâ ve âhirette mes'ûd olur. Her mü'mine lâyık olan, boş ve fâidesiz lâflarla vakit geçirmekten ise, bu gibi fâideli zikir ve münâcatlarla meşgul olmaktır.

93. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ.

(رواه مسلم و ابو داود و الترمذى عن ابن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Allâh'ım, ni'metlerinin zevâlinden, âfiyet ve selâmetinin aksine dönmesinden, ve ansızın (gelecek) azâbından ve her türlü gazâbından Sana sığınırım."

İZÂHI

Sıhhat, mal, evlât, huzûr-u kalb gibi Allâh'ın kullarına birtakım nîmetleri vardır. En başta geleni sıhhattır. Çünkü, sıhhat olmayınca dünyâ ve âhirete müteallik hiçbir şey yapılamaz ve selâmet ve huzur diye bir şey kalmaz. Bu nîmetler artabileceği gibi, kısmen veya tamâmen yok olabilir. Çünkü, hayatta hiçbir şeyde karar ve devam yoktur. İnsan yarın, hattâ bir an sonra ne olacağını bilemez; sıhhat maraza, varlık yoksulluğa ve evlât ve huzur mahrûmiyyete dönebilir.

Binâenaleyh, insan dâimâ kulluk vazîfeleri ile birlikte Allâh'a yalvararak nîmetlerinin yok olmasından ve âfiyet ve huzûrunun aksine dönmesinden ve O'nun azâb ve gazâbından Zât-i Ahadıyyetine sığınmalıdır. Çünkü, her şey O'nun kudret ve tasarrufu altındadır. Ümîd olunur ki, duâ ve münâcatlar nezd-i ulûhiyyette müstecâb olur.

94. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ خَلِيلٍ مَاكِرٍ عَيْنَاهُ تَرَيَانِى
وَقَلْبُهُ يَرْعَانِى إِنْ رَأٰى حَسَنَةً دَفَنَهَا وَإِنْ رَأٰى سَيِّئَةً أَذَاعَهَا.
(رَواه ابن النجار عن سعيد بن سعيد المقبرى مرسلا)

MEÂLİ

"Allâh'ım, hîlekâr dosttan Sana sığınırım. O dost ki, bana dost nazariyle bakar, halbuki kalbi beni mürâkabe eder; bende bir iyi amel görürse örter ve fenâ bir amel ve hatâ görürse etrâfa yayar."

İZÂHI

Halîl, dost demektir. Dost üç kısımdır: Biri hakîkî ve vefâkâr dosttur ki, dostunun saâdet ve musîbetini kendi saâdet ve musîbeti gibi, ikbâl ve idbârını kendi ikbâl ve idbârı gibi karşılar ve îcâbında onun yardımına koşar. Bu gibiler ahlâk-ı fâzıla sâhibi necîb ve kerîmü'n-nefs insanlardır. Böyle dosta mazhar olmak bahtiyarlıktır.

İkinci kısım, sırf menfaat için dost görünür. Bu kısım dost, menfaati devam eylediği müddetçe dostunun ikbâlinin zevâlini arzû etmez, fakat onun saâdetinin zevâlinden teessür duymaz ve muhtaç düştüğü zaman yardımına koşmaz. Hulâsa, hakîkî ve vefâlı değildir.

Üçüncü kısım, hadîs-i şerîfde beyan olunduğu üzere, dost gibi görünür fakat hîlekârdır; dostunda bir fazîlet görürse onu örter, fenâ hal ve hareket görürse onu etrâfa yayar. Bu tıynette olanlar habîs ruhlu münâfık kimselerdir. Bunların ne tıynette olduğunu anlamak kolay değildir. İşte Hazret-i Resûl-i Ekrem, bu gibilerden Allâh'a sığınmayı ta'lim ve tavsiye ediyor.

95. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَعَمَلٍ لَا يُرْفَعُ وَدُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ.

(رواه احمد بن حنبل و ابن حبان و الحاكم عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allâh'ım, fâide vermeyen ilimden, kabûl olunmayan amelden, müstecâb olmayan duâdan Sana sığınırım."

İZÂHI

İlim, hayatta en kıymetli varlıktır. Dünyâ ve âhiret saâdetinin medârı ilimdir. İlimsiz ne dünyâ, ne âhiret selâmeti olur. Ancak saâdete ulaştıran ilim, menfaatli ilimlerdir. Sihir, kehânet, arâfet, remil ilimleri gibi menfaat te'mîn etmeyen ve hadd-i zâtında ilim olduğu halde mûcebince amel olunmayan ilimler menfaatli ilim değildir. Bunlarla uğraşmak boşuna vakit geçirmekten başka bir şeye yaramaz.

İlimde olduğu gibi amelde ve Allâh'a münâcat ve niyazda da hulûs lâzımdır. Riyâya mukârin amel, nasıl ki kabûl olunmazsa, kabûle, mazhariyyete lâyık olmayan duâ da, Allah nezdinde kabûl olunmaz. Binâenaleyh böyle ilim, amel ve duâdan Allâh'a yalvarmalıdır ki, menfaatlı ilme, hulûsa mukârin amele ve icâbete lâyık duâya ehil olmaya hidâyet buyursun.

96. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْقِلَّةِ وَالذِّلَّةِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَظْلِمَ وَ أُظْلَمَ.

(رواه ابو داود والنسائى و ابن ماجه والحاكم عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allâh'ım, fakr ve yoksulluk ve zilletten Sana sığınırım, ve zulmetmekten ve zulüm olunmaktan dahî Sana sığınırım."

İZÂHI

Başkalarına muhtaç olacak kadar, fakr ve yoksulluk, hayatta elîm bir mahrûmiyyettir. İnsan kendini ve evlâd ve ıyâlini infak ve iâşeden acze ve halk nazarında hakîr ve zelîl bir mevkie düşer ve fakr ve zilletin üzerinde bıraktığı şaşkınlık ile nefs-i emmârenin ve şeytanın kandırmasına, ayartmasına kapılabilir.

Fakr ve zilletin birlikte sevkedilmiş olması, fakr ve zarûretin ale'l-ekser halk nazarında zillet ve hakârete mâruz bırakmasındandır. Hiçbir varlık ve i'tibâra güvenilemez; bir anda varlık yokluğa, i'tibar ve şeref zillete münkalib olabilir. Binâenaleyh, insan dâimâ fakr ve mezelletten Allâh'a sığınmalıdır.

Hadîsin son fıkrası, zulmetmekten, zulme uğramaktan istiâzeye dâirdir. Zulüm öyle bir âfettir ki, hüküm sürdüğü diyarları, harâbezâre ve uğradığı yuvaları Cehennem'e çevirir.

97. اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ وَالْأَدْوَاءِ.

(رواه الترمذي و الطبرانى والحاكم عن عم زياد بن علاقة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allâh'ım, kötü ve akla mugâyir ahlâktan ve (böyle) amellerden ve (kötü) hevâ ve hevesden ve (her türlü ağır) hastalıklardan Sana sığınırım."

İZÂHI

Ahlâk hulkun, a'mâl amelin, ehvâ hevânın, edvâ' da da'ın cem'i-dir. Münkerât-ı ahlâk, kin, gurur, hased, ucûb yâni kendini beğenmek, kibir gibi aklın kötü gördüğü huylardır.

Münkerât-ı a'mâl, akıl ve şer'in men' ve red ve takbîh eylediği fiillerdir. Adam öldürmek, zinâ etmek, hırsızlık yapmak, yalan yere şahâdet etmek, ana babaya isyân ve fenâ muâmelede bulunmak gibi.

Münkerât-ı ehvâ, nefsin arzu ettiği memnû' şeylerdir.

Da' ki, hastalıktır. Edvâ', çeşitli hastalıklar demektir. Münkerât-ı edvâ' yâni hastalıklar, tederrünü rie (akciğer şişmesi), zâtü'l-cenb, kanser gibi ağır hastalıklardır.

Bunların hepsi, mânevî ve maddî hayâtı ihlâl eden âfetlerdir. Bunlardan dâimâ Allâh'a ilticâ edip sıyânet niyaz ve duâ etmelidir.

98. اَللّٰهُمَّ لاَ تَكِلْنِى إِلَى نَفْسِى طَرْفَةَ عَيْنٍ وَلاَ تَنْزِعْ مِنِّى صَالِحَ مَا أَعْطَيْتَنِى. (رواه البزار عن ابن عمر رضى الله عنهما)

MEÂLİ

"Allâh'ım, beni bir an nefsime bırakma ve bana verdiğin iyi şeyleri, benden geri alma."

İZÂHI

Allah, insanları hayır ve şer birtakım kuvvetlerle halk buyurmuş ve onu diğer mahlûkâtı arasında akıl ile mümtaz kılmıştır. Şer kuvvetlerden biri de nefs-i emmâredir. Hadîs-i şerîfdeki nefisden murat budur. Fenâlık emreden kuvvettir ki, bu hevâ vü heves ve huzûzât-ı nefsâniyye ile ifâde ve özetlenebilir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir ân göz açıp yumuncaya kadar dahî nefsin hevâ ve hevesine bırakmamasını ve ihsân ettiği iyi ve menfaatlı şeyleri kendisinden nez' etmemesini niyâz ediyor. Ve böylece duâ eylemelerini ümmetine tavsiye buyurmuş oluyor.

99. اَللّٰهُمَّ مَنْ وَلِىَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِى شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيْهِ وَمَنْ وَلِىَ مِنْ أُمَّتِى شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ.

(رواه مسلم عن عائشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"Allâh'ım, bir kimse ümmetimin işlerinden bir işi tevellî eder de (üzerine alır da) onlara meşakkat verirse, ona meşakkat ver ve bir kimse ümmetimin işlerinden bir işi tevellî eder de (üzerine alır da) rıfk ile muâmele ederse, ona rıfk ile muâmele et."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfin tazammun ettiği velâyet, devlet ve hükûmet riyâseti ve kazâ gibi velâyet-i âmmeye ve velî ve vâsî gibi velâyet-i hâssaya şâmildir. Başta devlet reisi olduğu halde hâkimler ve bilûmum me'murların, velâyetleri altında bulunanlara zarar ve meşakkat vermeyip haklarında rıfk ve şefkatle muâmele eylemeleri vâcib olduğu gibi, velî ve vâsî gibi velâyet-i hâssa sâhiplerinin dahî idâreleri altında bulunan şahıs ve bunların malları husûsunda rıfk ve merhametle hareket eylemeleri vâcibdir. Bu vecîbelere muhâlif hareket edenler halka zulmetmiş ve meşakkat vermiş ve bilâkis, bu vecîbeleri yerine getirenler, halka rıfk ve merhamet göstermiş olurlar.

İmdi, her me'mur, îfâsiyle mükellef olduğu vazîfeleri kemâl-i itinâ ile îfâ edecek ve iş sâhiplerinin kendilerine mürâcaatlarında ünf ve şiddet göstermiyerek, güler yüz ve tatlı sözle karşılayarak işlerini hak ve adâlet dâiresinde vakit ve zamânında yapmaya gayret eyleyecek, velî ve vâsîler de velâyetleri altında bulunan şahısları, kendi evlâtları gibi muhâfaza ve himâye ve mallarını kendi malları gibi idâre edip hıyânet eylemeyeceklerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, halka meşakkat ve zahmet verenlere Allah'dan meşakkat; rıfk ve merhamet gösterenlere Allah'dan rıfk ve merhamet niyaz ediyor. Bundan belîğ bir îkaz ve tahzîr ve teşvîk olamaz.

100 اَلْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ . (رواه الديلمى عن جابر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Meclisler, emniyetle in'ikâd eder."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, sır muhâfazası hakkındadır. Herhangi bir meclisde günah ve hâinlik teşkîl etmeyen sözler sır olarak muhâ-

faza olunmak iktizâ eder. Meclis dağıldıktan sonra, söz sâhibinin rızâsı olmadıkça kimseye ifşâ olunmaz. Sırrın ifşâsı haramdır.

Sözlerin sır olduğu, mâhiyetinden ve söyleyenin tavır ve hareketinden anlaşılır; bir sözü söylerken etrâfına bakan kimsenin, sözünün başkalarına söylenmesine rızâsı yok demektir. Binâenaleyh, bu kabil sözler de muhâfaza edilip kimseye açılmamalıdır.

Sır muhâfazasına dâir, başka başka lâfızlarla hadîs-i şerîfler vardır. Gizli kalması gereken her hususda hüküm böyledir.

101. اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُؤْمِنُ مَن أَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ. (رواه احمد بن حنبل و الترمذى و الحاكم و ابن حبّان عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların selâmette kaldığı kimşedir. Mü'min de, insanların can ve mallarında kendisine emniyet eylediği kişidir."

İZÂHI

İslâmiyyet'in maksat ve gâyesi, fert ve cemiyet olarak, insanlar arasında huzur ve emniyeti hâkim kılmaktır. Hangi hükmüne bakılsa hep bu hedefe müteveccih olduğu görülür. İ'timat ve emniyeti gideren her hareket İslâmî hükümlere muhâlifdir.

Binâenaleyh, Müslüman, müslümanlar dilinden ve elinden ve mü'min[1], halk can ve malında kendisinden emîn olacak, müslüman müslümanı zem ve tahkîr etmeyecek ve ona isnad, iftirâ ve bühtanda bulunmayacak; can, ırz, şeref ve malına taarruz ve onu ızrâr etmeyecektir.

İşte, îmânın şiârı budur. Ve kâmil îman sâhipleri bu vasıfları taşıyanlardır. Bu haysiyette olmayan mütecâviz, zemmedici ve şunun bunun can, ırz ve şeref ve mal ve mülküne doğrudan doğruya veya dolayısiyle göz koyup taarruz edenlerin îmanlarında kemâl yoktur. Hattâ bu gibilerin îmânından şüphe edilir. Bir tarafdan Allah ve Resûlü'nü ve Kur'ân-ı Kerîm'i kabûl ve tasdîk ve diğer tarafdan Allah ve Resûlü'nün emirlerini ve Kur'ân'ın hükümlerini hi-

[1] Mü'min, burada müslim ma'nâsınadır.

çe sayanlar, yüz aklığı ile ve hicap duymadan mü'minim iddiâsında bulunamazlar.

102. اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَ لَا يُسْلِمُهُ وَمَنْ كَانَ فِى حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِى حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللّٰهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (رواه البخارى ومسلم واحمد بن حنبل وابو داود والترمذى والنسائى وابن حبان عن عمر بن الخطاب رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Bu ona zulm etmez ve onu zulme teslîm etmez. Bir kimse müslüman kardeşinin bir ihtiyâcını giderirse, Allah da ona ihtiyaçlarında yardım eder. Bir müslüman diğer bir müslümanın gam ve kederini giderirse, Allah da kıyâmet gününde onun gam ve gussasını giderir. Ve bir müslüman müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyâmet gününde onun ayıbını örter."

ÎZÂHI

Resûlullah Efendimiz, bu hadîs-i şerîfde kardeşlik râbıtasının îcaplarını ve bir müslimin diğer bir müslime karşı ne sûretle hareket etmesi lâzım geldiğini, bunun mânevî fâidelerini beyan buyurmuştur.

Zulüm, fert ve cemiyyet hayâtını zehirleyen bir âfettir. Müslümanlığın gâyesi ise, Allâh'a ubûdiyyet ve kullar arasında hüsn-ü muâşeret ve emniyet te'sîsidir. Binâenaleyh, müslim ve mü'min olan, başkasına zulmetmez ve onu zulme teslîm etmez. Bir diğer hadîs-i şerîfde de, onu kurtarmaya çalışır, buyurulmuştur.

Bundan başka müslüman, ihtiyâcı olanların ihtiyâcını gidermeye çalışacaktır. Eğer giderirse, Allah da, ihtiyaçlarında ona yardım eder. Bir müslüman diğer müslümanın gam ve kederini gidermeye çalışmalıdır. Eğer giderirse, Allah da, yarın Âhiret'de onun gam ve kederini giderir. Müslüman müslümanın ayıplarını ifşâ etmeyip örtmelidir. Eğer böyle yaparsa, Allah da kıyâmet gününde onun ayıplarını örter.

İşte fazîletlerin karşılıkları; hayır işleyen hayra nâil olur.

103 . اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً .
(رواه البخارى ومسلم والترمذى والنسائى وابن حبان عن ابى موسى الاشعرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Mü'min, mü'mine karşı, cüzleri birbirini takviye ve tahkim eden binâ gibidir."

İZÂHI

Mü'minler, birbirinin din kardeşidir. Bir vücut gibi birbirine dayanır ve birbirini takviye eder.

Mü'minler topluluğunun binâya benzemesi metânet i'tibâriyledir. Nasıl ki, bir binâ birbiriyle perçinleşmiş cüzleriyle her türlü sarsıntılara mukâvemet ederse, mü'minler de aralarındaki dayanışma ile hayâtın sadmelerinden masûn kalırlar.

Ancak bu saâdete nâil olmak için, kâmil îman ve şuûr sâhibi olmak lâzımdır. Bu nîmetten mahrum olanlar, bu hadîs-i şerîfin sırrına mazhar olamazlar.

104 . اَلْمُؤْمِنُ يَاْلَفُ وَيُؤْلَفُ وَلَاخَيْرَ فِيمَنْ لَا يَاْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ . (رواه احمد بن حنبل عن سهل بن سعد ورواه الطبرانى وضيا مقدسى عن جابر و رواه الحاكم والبيهقى والخطيب عن ابى هريرة رضى الله عنهم)

MEÂLİ

"Mü'min başkalariyle hoş geçinir ve kendisiyle hoş geçinilir, başkalariyle hoş geçinmeyen ve kendisiyle geçinilemeyen kimsede hayır yoktur."

İZÂHI

İnsanlar, muhtelif temâyül ve istidatta yaratılmaktadırlar. Ahlâk-ı İslâmiyye ile tehzîb-i nefs etmeyenler arasında muhtelif tavır ve meşrebde insanlara tesâdüf olunur. Kimi haşîn ve hodgâm, kimi hevâ ve hevesine mağlûb, kimi câhil ve her türlü fazîlet-i insâniyyeden mahrumdur.

İlim ve irfanla, âdâb ve ahlâk-ı İslâmiyye ile mücehhez olanlar, bu fenâ temâyül ve hasletlerden uzaktırlar, başkalariyle hoş geçi-

nirler ve kendileriyle hoş geçinilir. İman ahlâkından mahrum olanlar bu meziyyetten mahrumdurlar. Hazret-i Resûl-i Ekrem, bu gibilerde hayır olmadığını haber veriyor. Filhakîka başkalariyle geçinmeyen ve kendisiyle geçinilemeyen huysuz kimseden ne kendisine, ne başkalarına, ne de mensub olduğu cemiyete bir hayır umulmaz.

İmdi ana ve babalar, çocuklarını ve cemiyet uzuvları olan fertleri, hayırlı insan olarak yetiştirmeye çalışmalıdırlar. Fertlerin de cemiyetlerin de selâmeti bundadır.

105. إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ إِتِّقَاءَ فُحْشِهِ.

(رواه البخارى ومسلم و ابو داود و الترمذى عن عائشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"Kıyâmet gününde Allah indinde mevkî bakımından, nâsın en şerîri, halkın, şerrinden, fenâlığından kaçındıkları kimsedir."

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ يَخَافُ النَّاسُ شَرَّهُ.

(رواه الطبرانى عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Kıyâmet gününde mevkî i'tibâriyle nâsın en kötüsü, nâsın şerrinden korktuğu kimsedir."

İZÂHI

Muhtelif tarîklerle rivâyet olunan bu hadîs-i şerîfler, meâlen bir gibidir. Şirret ve şerîrlere dâir daha bâzı hadîs-i şerîfler vardır.

İnsanların şerîrleri kıyâmet gününde olduğu gibi dünyâda da, en i'tibarsız ve şerefsiz mahlûklardır. Bu gibilere zâhirde itâat edenler olsa da, şerefli olduklarından değil, korkudandır. Yoksa kalben buğz ve lâ'net ederler.

Bir şehir, kasaba ve köyde türeyen şerirlerin, halk, şerlerinden korkarlar, can, mal ve ırzlarını korumaya çalışırlar. Bir şehir ve bir kasaba ve köyün huzur ve rahatını kaçırmak için, bu gibilerden birkaç tane değil bir tane bulunmak yeter artar. Bunlar nihâyet Âhiret'de olduğu gibi, dünyâda da belâlarını bulurlar, kendileri ve âileleri mahv ve perîşân olurlar.

Hakîkî İslâm irfânı ve terbiyesi taammüm eden yerlerde bu gibilere pek nâdir tesâdüf olunur.

106. اَلنَّاجِشُ آكِلُ رِباً مَلْعُونٌ.

(رواه الطبرانى عن عبد الله بن ابى اوفى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Malının değerini yükseltip ve yalan yere malını medhedip başkalarını aldatan, ribâ yiyen (gibi âsim) ve Allâh'ın rahmetinden kovulmuştur."

İZÂHI

Her şeyde olduğu gibi, ticârette de riâyet olunacak birtakım ahlâk esasları vardır ki, tâcir bu esaslara riâyetle mükellefdir. Başta doğruluk ve emânet gelir. Herkes şu veya bu malın değer ve vasfını bilemez. Tâcirin îman ve doğruluğuna i'timâd eder. Buna karşı tâcir, malının değer fiâtını ve vasfını olduğu gibi söyleyecek ve ma'rûf ve meşrû' miktardan fazla kâr ilâve etmeyecek ve karşısındakinin îtimâdını kötüye kullanmayacaktır. Bunun hilâfında hareket edenler şu üç memnû' hareketi irtikâb etmiş olurlar:

1 — Yalan

2 — Emniyeti sû-i isti'mâl

3 — Tağrîr yâni aldatmak.

Bu üçü, vizr ve vebâli mûcip günahlardır. Hîlekâr, yalnız bir şahsı aldatmakla kalmaz, umûmi i'timâdı sarsarak memlekete karşı affedilmez bir hıyânet işlemiş olur. Başka diyarlarda seyahat edenler, gezdikleri memleketlerin iyi veya kötü ticâret ahlâkını hikâye ederler. Dürüst hareket eden memleketlerin i'tibarları artar ve malları revaç bulur. Muâmelelerinde hîlekâr olan memleketlerin şeref ve i'tibârı da zâil olur.

İmdi, herhangi bir ticâretle ve san'atla iştigâl eden, vatanlarının şeref ve menfaatlarını da düşünmek zorundadır. Bir yabancıdan, malının değerinden fazla para çekmeye kalkışan bir tâcir ve belediyece tâyin olunan ücretten fazla ücret isteyen bir şoför, dînine ve memleketine hıyânet etmiş olur.

Kâhire'yi ziyâretimde, müessesât-ı ticâriyye ve şoförlerde gördüğüm doğruluk ve nezâketin müsbet hâtıralarını bir türlü unutamıyorum ve bir kardeş memleket olmak dolayısiyle sevinç ve zevk duyuyorum.

107. إِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى يُحِبُّ حِفْظَ الْوُدِّ الْقَدِيمِ

(رواه ابن عدى عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ kadîm dostluğu muhâfazayı sever (muhâfaza edenden râzı olur)."

ÎZÂHI

İnsanın hayatta, az olsa da samîmî dostları olabilir. Bunlarla aralarında karşılıklı sevgi, iyilik ve tesânüt cereyan eder. Resûl-i Ekrem bu dostluğun muhâfaza edilmesinden Allâh'ın râzı olacağını haber veriyor. Söylemeye hâcet yoktur ki, Allah râzı olunca, bu gibilere dünyâ ve âhirette mükâfâtını ihsan eder.

Dostluk, taraflara birtakım ahlâkî hak ve vazîfeler tahmil eder. Bunlardan biri de, hayatta ve âhirete intikalden sonra bu dostluğun unutulmaması ve muktezâsına riâyet olunmasıdır.

Dostluğu unutmamak bir fazîlettir. Nitekim, târihî zevâtın hal tercemeleri yazılırken, hukûk-u kadîmeye riâyetkârlığından bahsolunarak hürmet ve rahmetle yâd olunur.

Hadîs-i şerîfdeki dostluk, hem insanın kendisinin, hem de babasının dostluğuna şâmildir. Diğer bir hadîs-i şerîfde îzah ettiğimiz veçhile baba dostluğu da unutulmamalıdır. Unutulmamak, baba dostuna ve onun akrabâ ve taallûkâtına, dostluğun îcabları yapılmakla olur.

108. أُمَّكَ ثُمَّ أُمَّكَ ثُمَّ أُمَّكَ ثُمَّ أَبَاكَ ثُمَّ الْأَقْرَبَ فَالْأَقْرَبَ.

(رواه احمد بن حنبل و ابو داود والترمذى والحاكم عن معاوية بن حيدة
ورواه ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنهما .)

MEÂLİ

"Anana, yine anana, yine anana, sonra babana, daha sonra da derecelerine göre yakınlara."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, mükerreren vâkî' sual üzerine şeref-vârid olmuştur.

Âdet-i ilâhiyye muktezâsınca, insanın vücûduna sebeb olan ana ve babadır. Maddî bakımdan çocuklar, babalarının cüz'ü ve analarının parçasıdır. Çocuğun hayat ve neş'etinde en ağır külfet, hayat tehlikesi de dâhil olduğu halde ana üzerine yüklenmiştir. Çocuk rüşeym hâlinden başlayarak, anasının rahminde onun vücûdundan neşv ü nemâ bulur, tavırdan tavıra girer. Ana bu esnâda tahammülü zor sıkıntılara katlanır ve nihâyet zamânı gelir, doğum acıları çeker. Çocuk dünyâya geldikten sonra, rahat ve huzûrunu ve gece uykularını terk ile onu besler, büyütür. Reşit oluncaya kadar türlü türlü heyecanlar geçirir. Bütün bu külfet ve meşakkatlere karşı babanın vazîfesi, infak ve iâşe, ta'lim ve terbiyelerine i'tinâdan ve her birine şefkat göstermekten ibârettir.

Görülüyor ki, ana hakkı ödenemeyecek derecede büyüktür. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz, birr ve ihsanda ana hakkının büyüklüğüne işâretle, üç def'a vâkı' suâle, anana, yine anana, yine anana birr ve ihsanda bulun, cevaplariyle ananın birr ve ihsanda tercih olunmasını emretmişlerdir. Ana hakkı baba hakkından üstün olduğu içindir ki, ana ve babası nafakaya muhtaç olan bir kimsenin, mâlî kudreti yalnız birini infak ve iâşeye müsâit ise, anasını infakla emrolunur.

Anadan sonra birr ve ihsâna lâyık olan babadır. Baba mefhûmunda ale'd-derecât dedeler de yâni, babanın babası (ilâ-âhirihî) dâhildir. Bundan sonra birr ve ihsâna müstahak olan, derece derece yakınlardır. Her ferd imkân ve iktidârına göre, bunlara iyilik ve yardımla mükellefdir. Hiçbir şeye muktedir değilse, güzel muâmele etmekte ve hürmette kusur etmiyecektir.

109. إِنَّ أَبَرَّ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ .

(رواه مسلم عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر رضى الله عنهم .)

MEÂLİ

"Muhakkak iyiliklerin iyisi, bir adamın, baba dostuna sıla (iyilik) yapmasıdır."

İZÂHI

Müslümanlar kardeştirler. İslâm Dîni her vesîle ile bu münâsebeti takviyeye teşvik eder. Bu hadîs-i şerîf de o cümledendir.

Abdullah bin Dînar, Abdullah bin Ömer'den şöyle rivâyet etmiştir: Bir gün bedevîlerden biri Mekke yolunda Abdullah bin

Ömer'e rast gelmiş, Abdullah bin Ömer bedevîye selâm verip onu bindiği merkebe bindirmiş ve başındaki sarığı da ona vermiştir. İbn-i Dînar diyor ki: Ben Abdullah bin Ömer'e: Allah sana iyilik versin, niçin böyle yaptın? Bu adam bir bedevîdir, bunlar az şeye râzı olurlar, deyince, Abdullah bin Ömer: Bunun babası (babam) Ömer'in dostu idi, ben Peygamber'den, "İhsânın en iyisi, bir adamın, baba dostunu görüp gözetmesidir" dediğini işittim, diye cevap verdi. Bir rivâyette, baba dostu ve ehil ve ıyâlini görüp gözetmesi vârid olmuştur.

Bu fazîlet-i ahlâkıyye aynı zamanda içtimâî mühim bir esasdır. Böyle yapınca topluluk arasındaki râbıta mütezâyit bir kuvvetle devam eder, fertlerin birbirine sevgisi artarak aralarında mücâmele ve yardımlaşma teessüs eder, herkes babasının dostalrına ve evlât ve ıyâllerine iyilikte bulununca bu iyilik, âileler arasında, müteselsil sevgi ve saygı vesîlesi olur. İşte bu hadîsle yapılan teşvîkin hikmet ve gâyesi budur.

110. إِنَّ الَّذِى لَيْسَ فِى جَوْفِهِ شَىْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ. (رواه احمد بن حنبل والترمذى والحاكم عن ابن عباس رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"İçinde (kalbinde) Kur'ân'dan bir şey olmayan kimse, harap ev gibidir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, Kur'ân'ın nûrundan mahrum olan kişi harap bir eve teşbih olunmaktadır. Harap bir ev, çirkin manzarasiyle mezbele olmaktan başka bir şeye yaramazsa, Kur'ân'ın âyât ve beyyinâtından ve vaaz ve nasîhatlarından kalbinde eser olmayan kişi, nefis ve şeytân'ın iğvâât ve ilkââtına itâat âleti olmaktan başka bir şeye yaramaz. Cehil zulmetleri içinde hayat sürer, ne kendisine ne de mensup olduğu cem'iyyete fâidesi ve menfaati dokunur, dünyâ ve âhiret husrânı içinde can verir.

Bilâkis, Kur'ân'ın âyet ve hikmetleriyle kalbi ma'mûr olan kişi ma'mûr bir eve benzer, evin ma'mûriyyeti, sâhibinin maddiyyâtını; ve ma'mûr kalb, kalb sâhibinin mâneviyyâtını besler ve muhâfaza eder.

111. إِنَّ اللّٰهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ أَنْفُسُهَا مَا لَمْ يَتَكَلَّمُوا بِهِ أَوْ يَعْمَلُوا بِهِ. (رواه البخاري ومسلم وابوداود والترمذي والنسائي وابن ماجه عن ابي هريرة رضي الله عنه.)

MEÂLİ

"Nefsin söylediği şeyleri söylemedikçe veya onunla amel etmedikçe, Allah ümmetim için bunları bağışlamıştır."

İZÂHI

Nefis ve şeytan, zaman zaman insanın kalbine fenâ şeyler ilka' eder, ve mü'minler bundan korku duyarlar. Nebiyy-i Ekrem bu gibi, ümmetine ârız olacak vesvese ve hâtıralardan, Allâhu Teâlâ, ümmetini mes'ul tutmayacağını tebşîr ediyor.

İnsanın, benzeri şeylerden masûn kalması, ihtiyârı altında değildir. Ve bunlarda dahli de yoktur. Adâlet-i İlâhiyye, insanı doğrudan doğruya veya dolayısiyle dahli olan şeylerden mes'ul tutar. Medhali olmayan şeylerden mes'ul etmez. Şunu da söyleyelim ki, bunlardan korku duymak, îmânın kuvvetine delâlet eder.

Maahâzâ, zikru'llâha ve ibâdete devamla, mü'min böyle ilkâât ve vesveselerden kurtulabilir.

112. إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى عِنْدَ لِسَانِ كُلِّ قَائِلٍ فَلْيَتَّقِ اللّٰهَ عَبْدٌ لِيَنْظُرْ مَا يَقُولُ. (رواه ابن نعيم عن ابي هريرة ورواه الترمذي عن ابن عباس رضي الله عنهما.)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ, her söyleyenin söylediğini bilir. Bu halde kul, Allah'dan korksun, ne söylediğini düşünsün."

İZÂHI

İnsan, fiil ve hareketlerinde ve o meyanda söyleyeceği sözlerde birtakım hükümlere riâyetle mükellefdir. Her istediğini söylemiyecek, ancak, hayır söyleyecek, söylenmesi dînen memnû olan sözlerden kaçınacak, îman ve i'tikâdına muhâlif tefevvuhatta bulunmayacak, yalan söylemeyecek, gıybet etmeyecek, iftirâ etmeyecek,

bühtanda bulunmayacak, şunu bunu hakâreti mutazammın lâfdan çekinecek, kimseyi alaya almayacak, hayat ve muâşeret ve maîşetinin istilzâm eylediği sözlerden maâdâ, fuzûlî, yâni fâidesiz ve lüzumsuz sözleri terk edecektir.

Bu hadîs-i şerîfde, bu hususlara işâretle, Allah her söyleyenin söylediğini bilir. Bu takdirde kul, Allah'dan korksun, söyleyeceği sözü düşünsün, buyurulmuştur. Düşünülmeden söylenen ve söylenmesi memnû olan sözler, çok defa dünyevî ve uhrevî felâket ve hüsrâna sebep olabilir. Bunun içindir ki, bu mevzûda îkaz ve irşâdı mutazammın birçok hadîsler şeref-sâdır olmuştur. Mütenassıh olmak ve belleyip amel etmek için dînî terbiye ve kâmil îman lâzımdır. İmdi, ana ve babalar çocuklarını dînî terbiye ile yetiştirmeye son derece ihtimam etmelidirler.

113. إِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى لَمْ يُنْزِلْ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ دَوَاءً عَلِمَهُ مَنْ عَلِمَهُ وَ جَهِلَهُ مَنْ جَهِلَهُ إِلَّا السَّامَ وَ هُوَ الْمَوْتُ .

(رواه الحاكم عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ bir maraz halk etmedi, illâ onun için devâ halk eylemiştir. O devâyı bilen bilir, bilmeyen bilmez. Ölüm müstesnâ. (Ölüm hastalığının devâsı yoktur)."

İZÂHI

Tedâvî ve tabâbet ilmine teşvik hakkında müteaddit hadîs-i şerîfler vardır. Bu hadîs-i şerîf de o cümledendir. Bu mazmundaki hadîslerden bâzısında "İlle's-sâm" yerinde "İlle'l-hereme" vârid olmuştur.

Bu hadîs-i şerîfdeki, her derdin devâsı vardır, sûretindeki beyan, tedâvîye; onu bilen bilir cümlesi, tıp ilmini tahsîle teşvîkı mutazammındır. Bilen kimdir? Bilen, insan vücut ve teşekkülâtına ve maraz ve devâ hakkındaki esaslara ve kânunlara ve bu sûretle esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf olandır. Bu ise ancak çalışmakla ve bilenlerden öğrenmekle olur. Böyle karışık ve mu'dil ilimler az çalışmakla elde edilemez. Yalnız bir diploma, maksadı te'mîn eylemez. Gece ve gündüz ömür boyunca çalışmak lâzımdır. Cenâb-ı Hak iyi niyetle çalışanı, mesâîsinde mahrûm etmez, âdet-i ilâhiyye böyle cârîdir.

Ey tabip namzedi Türk genci! Gece ve gündüz durmadan çalış, yükselmek, hem-nev'ine fâideli olabilmek için rahat ve uykundan fedâkârlık lâzımdır. Böyle çalışmakladır ki, vatandaşlarını ecnebî tabâbet ve tabiblerine ihtiyaçtan kurtaracak, Türk tabâbetine ve hem-nev'ine büyük hizmet etmiş olacaksın. Arkanda bırakacağın senin için en yüksek kıymet, yalnız ve yalnız bu olacaktır. Bırakacağın mal, mülk artık senin değil başkalarınındır. Mensub olduğun din ve onu sana tebliğ eden Peygamber, senden bu kıymet ve fazîleti bekler.

114. إِنَّ اللّٰهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ .

(رواه البخاری و ابو داود عن عبد الله مغفل و رواه مسلم عن عائشة و رواه احمد بن حنبل و البيهقی عن علی رضی الله عنه .)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ Refîk (lûtuf edici) dir. Rıfkı (tatlı, yumuşak huyluluğu) sever, ve unf ve şiddete ve başkalarına vermediği ni'metleri rıfka (tatlı ve yumuşak huyluluğa) verir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, muâşeret levâzımından bir ahlâk fazîletini ve onun mükâfâtını beyan etmektedir.

Rıfk, iyi ahlâkın en câzibi ve fâidelilerindendir. Bu vasıf, insanlar üzerinde müsbet his ve sevgi tevlîd eder. Bu husûsiyyeti iledir ki, mü'minler arasında sevgiye veya mevcut sevgiyi takviyeye; ve unf, yâni kabalık ve şiddet ise nefrete sebep olur.

Allâhu Teâlâ, rıfkı, rızâsına muvâfık olduğundan, onu unfe ve başkasına vermediği nîmetlerle mükâfatlandırır. Çünkü iyi amelin karşılığı ecir ve mükâfat, kötü amelin karşılığı cezâ ve mahrûmiyyettir.

115. إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ .

(رواه الترمذی والحاكم عن عمرو بن عاص رضی الله عنه .)

MEÂLİ

"Muhakkak ki, Allah kulunun üzerinde ni'metinin eserinin görülmesini sever."

İZÂHI

Allâh'ın ni'metinin eserinin görülmesi demek, kulun mazhar olduğu ni'metlerin şükrünü sâlih amellerle edâ etmeye çalışması ve ihtiyâcından fazla malından fakirlere, muhtaçlara ve hayır ve hasenâta harcaması, buhul ve sefil kıyâfetlerle görünmekten kaçınması demektir.

Diğer bir hadîs-i şerîfde, "Allah sana mal verirse, Allâh'ın bu ni'metinin eserini göster" buyurulmuştur. Ni'metin eserini göstermek, beyân ettiğimiz veçhile hareket etmekle olur, her iki hadîs-i şerîf meâlen bir gibidir.

116. إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ .

(رواه الحاكم عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Hüsn-ü ahit (hak ve saygıya riâyet) îmandandır (îmânın kemâlindendir)."

İZÂHI

Ahdin bir haylı mânâları vardır, burada kadîm hak ve saygı mânâsınadır. Bu hadîs-i şerîfin vürûdu şöyle îzah olunmaktadır:

Bir gün ihtiyar bir kadın, Peygamber Efendimiz'i ziyârete gelmiş ve Peygamberimiz bu kadına iltifatlarda bulunmuştur. Hazret-i Âişe bu iltifatların sebebini sorunca, Resûlu'llah, Hadîce'nin hayâtında bu kadın bize gelir giderdi, "Hüsn-ü ahit îmandandır" buyurmuşlardır. Resûl-i Ekrem, bu sözüyle ümmetine kadîm hukûka riâyet etmelerini tavsiye buyurmuş oluyorlar.

Kadîm hukûka riâyet, eski hak ve iyilikleri unutmayıp hayat boyunca devam ettirmek demektir. Hattâ babasının münâsebetlerini, evlâdın devam ettirmesi dahî âdâb ve ahlâk-ı İslâmiyyedendir. Bu, cemiyet hayâtının, din birliği ve vatandaşlık âdâb ve ahlâkının da icâbıdır. İman ve kemâl sâhibi olanlar, kadîm hukûka riâyete ehemmiyet ve kıymet verirler.

Din ve ahlâka za'f ârız olan çevrelerde böyle şeyler düşünülmez. Buralarda her şey, yâni dostluk, insanlık, maâlesef menfaatle ayarlanır.

117. اَلنَّاسُ سَوَاءٌ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ وَإِنَّمَا يَتَفَاضَلُونَ
بِالْعِبَادَةِ وَلَا تَصْحَبَنَّ أَحَدًا لَا يَرَى لَكَ مِنَ الْفَضْلِ مِثْلَ مَا تَرَى
لَهُ . (رواه ابو لال فى مكارم الاخلاق عن سهل بن سعد رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Nâs, tarak dişleri gibi müsâvîdirler; üstünlük ancak Allâh'a ibâdetledir. Senin, kendisi için gördüğün fazîlet ve meziyyetin benzerini sende görmeyen hiçbir kimse ile arkadaşlık etme."

İZÂHI

Cenâb-ı Hak, insanı mükerrem ve birbirine müsâvî olarak halk buyurmuştur. Hilkat i'tibâriyle hiçbirinin diğeri üzerine üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak ibâdet ve tâatladır. Mal, mevkı' ve evlât gibi dünyâ varlıkları üstünlük sağlamaz, aksi kuruntuda olanlar hikmet-i hilkattan gafil olanlardır.

İbâdet, farz, vâcip ve sünnet gibi vazîfelere; ferdî, içtimâî her türlü fazîletlere; doğruluk, hulûs ve sadâkat gibi yüksek hasletlere; haram olan şeylerden sakınmaya şâmildir.

Müslümanlıkta bunların hepsi ibâdettir, Allâh'a kulluktur. İşte İslâmiyyet'te müsâvâtın mânâsı, üstünlüğün medârı bunlardır.

118. إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ .
(رواه احمد بن حنبل و مسلم عن عائذ بن عمرو رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"İdâre edenlerin en şerîri (fenâsı) merhametsiz olanıdır."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, merhametsiz memurlar hakkındadır. Küçük ve büyük istisnâsız hepsine şâmildir. "Hutame" burada, merhameti olmayan mânâsınadır.

Halka kötü muâmele yapmak, deruhde olunan işleri vakit ve zamânında görmeyip sürüncemede bırakmak ve halk arasında müsâvâta riâyet etmeyip farklı muâmelede bulunmak, hülâsa: Ahlâk

ve hizmet hükümlerine muhâlif hareket eylemek, merhametsizliktir, ve zulümdür.

Hadîs-i şerîfde beyân buyurulduğu veçhile bu gibiler şerir ve fenâ kimselerdir. Bunların aldıkları maaş ve ücret de tayyib ve helâl değildir. Nasıl ki, bir işde ücretle çalıştırılan bir işçi, zamânında işi başına gelip çalışmaz veya yaptığı işi noksan ve kusurlu yaparsa, tesmiye olunan ücrete müstahak olmazsa, âmme işlerinde çalışanlarda da hüküm böyledir.

Muayyen saatlerde vazîfeleri başına gelmeyen veya gelip de vazîfe ve hizmetleri lâyıkı veçhile yapmayanlar, cemiyyet arasındaki mevkı'lerinin ne olduğunu düşünmelidirler.

119.. إِنَّ شُهَدَاءَ الْبَحْرِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللّٰهِ تَعَالَى مِنْ شُهَدَاءِ الْبَرِّ . (رواه الطبرانى عن سعد بن جنادة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Muhakkak deniz şehidleri, Allâhu Teâlâ yanında, kara şehidlerinden (sevap bakımından) daha fazîletlidir."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, cihadda (muhârebede) şehid olanların, fazîlet derecesine dâirdir. Cihad, yâni vatanı düşmanlardan sıyânet için savaşmak farzdır. Bâzı müslümanlar bu farîzayı îfâ eder ve muvaffak olurlarsa diğerlerinden mükellefiyyet sâkıt olur.

Müdâfaa-i vatan o kadar mühimdir ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz "Cihad, yevm-i kıyâmete kadar bâkîdir" meâlinde olan hadîs-i şerîfleriyle, cihâdın hiçbir vakit farziyyeti tebdîl ve nesih olunamıyacağını beyan buyurmuşlardır. Zîrâ vicdan hürriyeti, mal, can, ırz ve şeref masûniyyeti ancak vatanı müdâfaa ve sıyânetle mümkün olur. İstilâya uğrayan İslâm beldelerinde görüldüğü üzere (Allah korusun) bir İslâm beldesi düşman eline geçince bu kıymetlerden hiçbir şey kalmaz.

Cihad, karada, denizde ve havada cereyan eder. Zamân-ı Saâdet'te henüz hava harp vâsıtası îcat edilmemiş olduğundan hadîs-i şerîfde kara ve deniz şehidlerinden bahis buyrulmuştur. Her üç harbde, vatan uğrunda terk-i hayât eden İslâm mücâhitleri şehiddir.

Şehidlerin mertebelerinin yüksekliğine dâir müteaddit âyet-i celîle ve hadîs-i şerîfler vardır. Resûl-i Ekrem, deniz şehidlerinin kara şehidlerinden sevap yönünden daha fazîletli olduğunu beyan bu-

yurmaktadır. Çünkü, deniz muhârebeleri kara muhârebelerinden daha meşakkatli ve korkunç ve âkıbet i'tibâriyle daha tehlikelidir.

Hadîs-i şerîfdeki efdaliyyetin illetinden, hava muhârebelerinde şehid olan, İslâm mücâhidlerinin aynı bakımdan kara ve deniz şehidlerinden daha fazîletli olduğunu istidlâl etmek yanlış olmaz.

120 . اَلنَّاسُ مَعَادِنُ وَ الْعِرْقُ دَسَّاسٌ وَ أَدَبُ السُّوءِ كَعِرْقِ السُّوءِ . (رواه البيهقى عن ابى هريرة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"İnsanlar mâdenler gibidir. Bunlarda birtakım vasıf ve hasletler meknuzdur. Soy aldatıcıdır. Kötü edep, kötü ırk gibidir."

İZÂHI

Bilindiği üzere, mâdenler iyi, kötü, kıymetli ve kıymetsiz muhtelif cevher ve vasıfları ihtivâ eder. Bunların bâzıları çok kıymetli ve bâzıları az kıymetlidir, veya hiç kıymeti yoktur. Irk yâni soyun da yer altındaki mâdenler gibi muhtelif ve mütefâvit vasıfları vardır. Kötü terbiye, kötü ve kıymetsiz ırk gibidir.

Resûl-i Muhterem Efendimiz, insanları muhtevâ bakımından mâdenlere teşbih buyurmuşlardır. İyi terbiye ve edep; iyi; ve kötü edep ve terbiye de kötü ırk gibidir.

Mazmun ve şümûl bakımından bu teşbihdeki incelik ve belâgat, îzâha muhtaç değildir.

121 . أُنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلاَ تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لاَ تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ .
(رواه البخارى ومسلم واحمد بن حنبل والترمذى وابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"(Dünyâ varlığında) sizden aşağı olanları düşününüz, sâde sizden üstün olanlara bakmayınız. Allâh'ın üzerinizdeki ni'metini hakîr görmemenizde en lâyık olan budur."

İZÂHI

İnsanlar, dünyâ varlıklarında birbirine müsâvî değildir. Kimi çok, kimi az sıhhatli veya zengin, kimi evlât sâhibi kimi bu bakımlardan fakirdir. Bu tefâvütün muhtelif sebebleri vardır ki, îzâhı güçtür. Sebebi ne olursa olsun, insan bulunduğu hale şükretmelidir. Allâh'ın ni'metlerine şükredilirse, Allâhu Teâlâ ni'metlerini artırır. Ancak şükür, yalnız lâf ile olmaz, tam ve kâmil bir îmanla Allah ve Resûlü'nün gösterdiği istikâmette hareketle olur. Allâh'ın ni'metlerine şükretmeyip azımsamak, mevcuddan da mahrûmiyetle neticelenebilir. Binâenaleyh, insan nâil olduğu ni'metlerde, daha fazla mazhar-ı ni'met olanlara bakmayıp, sıhhatçe, malca, evlât ve ıyâlce kendisinin dûnunda olanları düşünerek hâline şükretmelidir. Böyle yapılırsa, Hakk'ın ni'metleri artar.

122. إِنْ كَانَ الشُّؤْمُ فِى شَىْءٍ فَفِى الدَّارِ وَ الْمَرْأَةِ وَالْفَرَسِ .

(رواه امام مالك و امام احمد بن حنبل عن سهل بن سعد رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Bir şeyde uğursuzluk olsa idi, evde, kadında ve atta olurdu."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfin delâletinden de anlaşılacağı üzere, İslâm Dîni'nde uğursuzluk diye bir şey yoktur. Uğursuzluk, ya tedbirsizlikten veya gafletten veya kötü hareket ve amelden neş'et eder.

Uğursuzluk olsa idi evde, kadında, atta olurdu. Fakat bunlarda da uğursuzluk yoktur. Bunlarda uğursuzluk, ev hava almamak, güneş görmemek gibi sıhhate muvâfık olmamasından, kadında uğursuzluk, ahlâksız, bed-zebân bulunmasından ve atta uğursuzluk, sâhibini tepip ısırmak gibi huysuzluktan ibârettir.

Fakat, müslümanların ekserîsi bunlarda ve günlerde uğursuzluk îtikat ederler. Meselâ, biri Salı günü yola çıkar veya evlenir veyâhut bir ev ve at alır da çok geçmeden zararı mûcip bir hal vuku' bulursa, Salı günü yola çıkmaya veya evlenmeye veya eve ve ata haml ederler ki, yanlıştır. Ancak, bu kanâatta bulunanları vazgeçirmek zor ve hattâ imkânsız gibidir.

123. إِنَّكُمْ لَا تَسَعُونَ النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ وَلٰكِن يَسَعُهُمْ مِنْكُمْ بَسْطُ الْوَجْهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ.

(رواه البزار و ابو نعيم و الحاكم و البيهقى عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Siz insanları mallarınızla tatmîn etmeye muvaffak olamazsınız. Ancak onları güler yüz ve güzel ahlâk tatmîn eder."

İZÂHI

Filhakîka, insanları tatmin edecek mal değil, güler yüz ve güzel ahlâktır. Çünkü, insanın yaradılışında bu hasletlere karşı bir sevim ve incizap vardır.

Binâenaleyh, insanların gönlü mal ve para ile değil, güzel huy ve ahlâkla celb olunur. Nitekim, bugün kendilerini sevdirmek ve muhit yapmak isteyenler, para ve mal ile değil, onları güzel karşılamak ve iltifatla celbe çalışırlar.

Farz ediniz ki, evinizde veya ticârethânenizde bir yardımcınız vardır. Yeter miktarda ücret ve maaş veriyorsunuz. Fakat ona iyi muâmele yapmıyorsunuz; sebebli sebebsiz azarlıyor ve rencîde ediyorsunuz. Şüphesiz o sizden memnun değildir. Zîrâ en hassas benliğini ve izzet-i nefsini rencîde ediyorsunuz. Hizmetinizde devâmı, geçinebilmek ihtiyâcı ve zarûret sevkiyledir, sevgi ile değildir.

124. إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ دَرَجَةَ الْقَائِمِ الصَّائِمِ. (رواه ابن ماجه و ابن حبان عن عائشة رضى الله عنها.)

MEÂLİ

"Mü'min, ahlâk güzelliği ile geceleri nâfile ibâdet eden ve gündüzleri nâfile oruç tutan kimselerin derecelerine erişir."

İZÂHI

Ahlâkın lüzum ve fâidesi hakkında pek çok hadîs-i şerîfler şeref-vârit olmuştur. Bu hadîs-i şerîf onlardan biridir. Çünkü, her türlü hukuk nizâmı ve hak ve vazîfeler iyi ahlâkla cereyan eder.

Bu fazîletten, bu kıymetten mahrum olan topluluklarda, hiçbir şeye îtimat yoktur. Bir cemiyeti teşkil eden fertler, ekseriyyetle ahlâkan mahrum iseler, insan haysiyyet ve hakkına hürmet etmezlerse, aralarında nifak, şikak, cürüm ve cinâyet, tecâvüz ve hıyânet, yalan, iftira ve bühtan, kin ve haset gibi mesâvî-i ahlâk taammüm ederse, o cemiyyette huzur ve emniyet tasavvur edilemez. Ve böyle bir cemiyet bekâ saâdetine nâil olamaz. Münkarız ve zelîl olan kavimler, hep kötü ahlâk yüzünden münkarız ve muzmahil olmuşlardır.

Bunlardan ibret almak ve ibret almak için de idrâk sâhibi olmak lâzımdır.

125 . إِنَّ اللهَ تَعَالٰى لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ .

(رواه البخارى ومسلم والترمذى وابن ماجه عن ابى موسى الاشعرى رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ zâlimi imhâl eder (bir müddet cezâsını te'hîr) eder, tâ ki gazabına uğrayınca onu kimse kurtaramaz."

İZÂHI

Zâlim, zulüm yapan şahıs demektir. Zulüm lûgatta bir işi yerinin gayride yapmaktır. Şerîat lisânında, Allâh'a, nefsine, hemcinsine karşı yapılması şer'an memnû' olan fiil ve hareketi yapmak mânâsınadır. Zâlim, zulmünün mâhiyyetine göre, hafif veya ağır dünyevî ve uhrevî, amelinin cezâsını görür, ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulur.

Hadîs-i şerîfde beyan buyurulan âkıbet, zulüm yapanın dünyâda göreceği cezâdır. Filhakîka dikkat edilse, zâlimler dünyâda türlü mahrûmiyyet ve musîbetlere dûçâr olurlar. Bu âkıbet kendilerine munhasır kalmayıp etraflarına da isâbet eder.

Müslümanlar bunlardan ibret alarak zulüm yapmaktan son derece çekinmelidirler.

126 . إِنَّ اللهَ تَعَالٰى أَعْطٰى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ أَلَا لَا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ .

(رواه الترمذى والنسائى وابن ماجه عن عمرو بن خارجة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Allâhu Teâlâ her hak sâhibine hakkını vermiştir. Dikkat ediniz, vârise vasiyyet yoktur."

ÎZÂHI

Vasiyyet, ölüme muzaf olarak malını veya malının bir kısmını bir şahsa temlik etmektir. Mîras âyeti nâzil olmazdan evvel Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde, "Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakit, mal bırakacak olursa, anaya, babaya ve yakın akrabâya meşrû' sûrette vasıyyet etmek takvâ sâhipleri üzerinde bir hak olarak farz kılındı." meâlinde olan âyet-i kerîme ile[1] yakınlara vasıyyet farz kılınmıştı. Fakat sonra nâzil olan Nisâ sûresindeki mîras âyetleriyle bu hüküm nesih olunmuştur[2]. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfleriyle bu neshi beyan buyurmuştur.

Bir kimse terekesinin üçte birini vasıyyet etmesi câiz ise de diğer vârisler ölümden sonra icâzet verip râzı olmadıkça, vârise vasıyyet câiz değildir. Vârislerden bâzıları icâzet verir ve bâzıları vermezse icâzet verenin hissesinde vasıyyet mu'teber olur.

Vârise vasıyyetin câiz olmaması vârisler arasında adâvete ve vasıyyet edeni hürmetsizlikle yâda sebep olacağı içindir. İcâzet ve rızâ hâlinde bu ihtimâl mevcut değildir.

Bâzı garp kanunları ve bu meyanda İsviçre Medenî Kanunu, tasarruf nisâbı dâhilinde vârise vasıyyeti tecvîz eder ki, bizce ma'kul değildir. Çünkü bu, hem vasıyyet yapanı, hem yekdiğerine karşı vârisler üzerinde menfî te'sîri mûcip olarak, âile muhabbet ve sevgisini ihlâl eder.

127. إِنَّ لِجَوَابِ الْكِتَابِ حَقّاً كَرَدِّ السَّلَامِ .

(رواه الديلمى عن ابن عباس رضى الله عنهما .)

MEÂLİ

"Mektûba cevap vermek, selâma mukâbele etmek gibi haktır."

ÎZÂHI

Rivâyet olunan bu hadîs, mektuplaşmaya dâirdir. Yazılıp gönderilen herhangi bir mektûba cevapla mukâbele, nezâket ve insanlık

1 Bakara Sûresi, âyet: 81.
2 Nisâ Sûresi, âyet: 7-12.

âdâbındandır. Mektup, ya hal ve hatır sormak için yazılır veya bir ihtiyâcın giderilmesi için bir ricâya dâir olur. Ne maksatla yazılmış olursa olsun, yazan bir cevap bekler. Alırsa münşerih ve memnun, alamazsa münkesir olur.

Mektûba cevap vermemek, selâma mukâbele etmemeye benzer. Selâmı mukâbele görmeyen kimse, nasıl elem duyarsa, mektûba cevap alamayan —daha hafif olsa da— içinde bir teessür duyar. Bunun için ahlâk-ı fâzıla sâhipleri mektûba cevap vermeyi, insânî vazîfe bilirler.

Mektûba cevap vermeyi, redd-i selâma teşbîh, vücup bakımından değil, ruhlar üzerindeki te'sîri bakımındandır. Yoksa mektûba behemahal cevap vermek vâcip değildir.

128. إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ رَهْبَانِيَّةً وَ رَهْبَانِيَّةُ أُمَّتِى الرِّبَاطُ.

(رواه الطبرانى عن ابى امامة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Muhakkak her ümmetin bir nevi' rehbanlığı vardır. Benim ümmetimin rehbanlığı da rıbattır."

İZÂHI

Rehbâniyyet, nefsini ibâdete hasredip elini dünyâdan çekmektir. Ribat, İslâm yurdunu düşmandan muhâfaza için hududlarda silâh elde devamlı olarak yurdu beklemektir.

İnsanlar, kimi mağaralarda, kimi puthânelerde ve manastırlarda ibâdet maksadiyle vakit geçirirler, dünyâdan ellerini çekerler. Müslümanlık'da rehbâniyyet; dünyâdan elini çekerek meskenet ve atâlete dalmak yoktur. Müslümanlık'da ölmeyecekmiş gibi çalışmak, yarın ölecekmiş gibi Allâh'ın emirlerine imtisâl ve nehyettiği şeylerden içtinap sûretiyle kulluk vardır.

Resûl-i Ekrem'in, hududdaki mücâhidleri rehbâniyyet lâfziyle ifâde buyurması, murâbıtların vakıtlarını vatan muhâfazasına hasr ve tahsîs etmeleri münâsebetiyledir. Bu, hadd-i zâtında ma'rûf mânâda rehbâniyyet değil, Allah yolunda mücâhededir. Ve sevâbı o derece büyüktür.

Hazret-i Resûl-i Ekrem, vatan muhabbetinin ibâdet gibi ulvî bir hareket olduğuna işâret buyurmuşlardır. Aynı gâye ile askerlik hizmetinde bulunanların da ribat ecir ve sevâbına nâil olacaklarını söylemeye hâcet yoktur.

Ribat ve mürâbataya dâir birçok hadîs-i şerîfler vardır ki, ileride teberrüken bunları da îzâha çalışacağız.

129. إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةً وَ فِتْنَةُ أُمَّتِى الْمَالُ.

(رواه الترمذى و الحاكم عن كعب بن عياض رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Her ümmetin bir dalâl mevzûu vardır. Ümmetimin dalâl mevzûu da maldır."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, insanların bâzı temâyül ve idrâk za'fına işâretle, her ümmetin bir dalâl mevzûu olduğunu ve ümmetinin bu babdaki mevzûunun mal bulunduğunu beyan etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de müteaddit âyetlerde mal, fitne olarak tavsif olunmuştur. Bu hal beşer hayâtının her safhasında görülen ve değişmeyen harîs bir temâyülün eseridir. Îmân-ı kâmil ve takvâ ashâbı müstesnâdır. Allâh'ın bu âfetten koruduğu kulları vardır.

Mal hırsı, mala aldanmak, insanların heyâ-yi nefsâniyyesinin, akıl ve idrâkine galebesinden mütevellit bir âfettir. Allah korkusu azaldıkça ve i'tikâda za'f ârız oldukça bu dalâl artar.

Filhakîka görülür ki, bir şahıs mal ve servet sâhibi olunca, şükredecek yerde kibir ve nahveti, fısk ve isyânı artar. Kendisinden insânî hasletler zâil olur. Cah ve mansıp da mal gibidir.

Hazret-i Resûl-i Ekrem, bu sözleriyle malı zem etmiş değildir; zekâtı ödenen, hayır ve hasenâta sarf maksadiyle helâlından kazanılan mal, fitne değil hayır vesîle ve medârı olabilir.

130. إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَ إِنَّهُ يَأْتِينِى الْخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَهُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِى لَهُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِىَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ يَتْرُكْهَا وَ فِى رِوَايَةٍ فَلْيَحْمِلْهَا أَوْ يَذَرْهَا.

(رواه البخارى و مسلم عن ام سلمة رضى الله عنها.)

MEÂLİ

"Ben ancak beşerim, bana dâvâlaşan hasımlar geliyor. Bunlardan bâzısı (dâvâsını tasvirde ve delil ve hüccet ikâmesinde) bâzısından daha mâhir olabilir, şimdi ben de onu doğru sanır ve lehine hükmederim. Bir müslümanın hakkını (haksız olan) lehine hükmedersem, o hak bir ateş parçasıdır. Lehine hükmettiğim, o ateş parçasını ister alsın, ister terk etsin. (Diğer rivâyete göre) ister o ateş parçasını yüklensin, ister bıraksın."

ÎZÂHI

Bir hâdisede hak, nefse'l-emirde hangi tarafta ise, hak sâhibi odur. Diğer taraf hakkı kabûl edip muhâsamaya kalkışmamalıdır. Hasmın dâvâ veya müdâfaasını tasvirdeki belâgat ve hüccet ve delil göstermekteki mahâreti karşısında, hak sâhibi iddia ve müdâfaalarını güzelce anlatamaz da, hâkim, zâhire bakarak haksız taraf lehine hükmederse, bu hüküm haksız olan tarafa bir hak bahşetmez.

Binâenaleyh, lehine hükmolunan taraf bu hükme istinâd ederek dâvâyı kaybedenden mutâlebede bulunmaması lâzımdır. Aksi halde yevm-i cezâda haksızlığının cezâsını görür ve haksız olarak lehine verilen hüküm, onu bu âkıbetten kurtaramaz.

İşte Hazret-i Resûl-i Ekrem, bunu haber veriyor, binâenaleyh, her müslüman bu hadîs-i şerîfi hatırdan çıkarmayıp, haksız olarak dâvâ ve müdâfaaya tesaddî etmemelidir.

131. إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِنَّهُمْ إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَايْمُ اللهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا.

(رواه البخارى ومسلم عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Sizden evvelki ümmetler helâk edildiler. (Şu sebebledir ki,) onlar, içlerinden şeref sâhibi hırsızlık ettiği vakit, onu terk ettiler (cezâlandırmadılar). İçlerinden zayıf (birisi) hırsızlık ettiği vakit, ona hâd icrâ ettiler. Allâh'a yemîn ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma (kı-

zım Fâtıma) hırsızlık etse, muhakkak onun elini keserim (hâd icrâ ederim)."

İZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem, bir misâl vererek geçmiş ümmetlerin helâk edilmeleri, adâletsizlik yüzünden olduğunu haber veriyor. Ve ümmetini adâletsizlikten tahzîr buyuruyor. Filhakîka adâlet mülkün esâsıdır. Mülk ve devlet bu esas üzerine kurulur ve bu esâsın devâmiyle devam eder. Her fert insan olmak îtibâriyle müsâvat hakkına mâliktir. Ve bu onun tabiî hakkıdır. Binâenaleyh mevcut kanunlar ve hükümler kavî, zayıf, şerîf ve vazî' herkes hakkında seyyânen tatbik edilmek îcâbeder. Aksi halde cemiyyetin bünyesi, esâsından sarsılır. İdâre edenlerle halk arasında hoşnutsuzluk belirir, i'timat ve hürmet hissi zâil olur, adâletsizlik sebebiyle fertler, türlü türlü gayr-i meşrû' vâsıtalara baş vururlar. Tedrîcen ahlâk nizâmı bozulur. Adâletsizlik, cemiyetlere ârız olan öyle bir hastalıktır ki, kanser gibi cemiyetin bünyesinin her tarafına sirâyet ederek mevcûdiyyetine son verir.

Bu korkunç âkıbet sebebiyledir ki, Hazret-i Nebiyy-i Ekrem, Allâh'a yemîn ederek, kızım Fâtıma hırsızlık yapsa elini keserim, hâd icrâ ederim, buyuruyor.

Müslümanlar, mübârek Peygamberlerinin bu irşâdını bir an hatırdan çıkarmamalıdırlar.

132. إِنَّ هٰذِهِ النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِؤُهَا عَنْكُمْ. (رواه البخارى و مسلم عن ابى موسى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Şu ateş size düşmandır. Uyuyacağınız zaman onu söndürünüz."

İZÂHI

Medîne'de bir ev, içindekilerle birlikte yanmıştı. Hazret-i Resûl-i Ekrem'e haber verilince, "Ateş size düşmandır. Uyuyacağınız vakit onu söndürünüz." buyurmuştur.

Ateş hadd-i zâtında insanlara fâideli bir cevherdir. Fakat tedbirsiz hareket edilirse, düşman gibi insanın mal ve canına zarar verir. Hattâ bu zarar, tedbirsiz bulunana münhasır kalmaz, başkalarına da sirâyet eder.

Gece açık bırakılan bir mangaldan veya söndürülmeyen bir ocaktan sıçrayan kıvılcım yüzünden birkaç evin hattâ mahallelerin yandığı vâkı'dir. Bu tehlikelere binâen, yatmazdan evvel evdeki ocak, mangal ve kandil misilli tenvir maddeleri söndürülmek ve hattâ bir hareket-i arz vukûiyle ocak ve mangaldaki ateşin etrâfa yayılabileceğini düşünmek îcâbeder.

Tedbirsiz bulunup da olayları takdîre haml etmek doğru değildir. Hâdiseler Allâh'ın halk ettiği kânunlara uygun olarak cereyân eder. Âdet-i ilâhiyye böyledir. Böyle devam etmiş ve bundan böyle de böyle devam edecektir. Binâenaleyh insan, akıl ve tecrübenin gösterdiği istikâmette hareketle her türlü tedbîri ihmâl etmemek iktizâ eder. İşte bu hadîs-i şerîf bize bunu tavsiye ediyor.

133 إِنِّى لَا أَخِيسُ[1] الْعَهْدَ وَلَا أَحْبِسُ الْبُرُدَ[2] (رواه احمد بن حنبل وابو داود وابن حبان والحاكم عن ابى رافع رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Ben ahdimi bozmam ve elçileri hapsetmem."

İZÂHI

Ahit ve akit, gerek fertler ve gerek kavimler arasında olsun, en ziyâde i'timad olunacak bir râbıtadır ki, tarafları taallûk eylediği hususda sımsıkı bağlar, bir sebep olmadıkça o râbıta bozulmaz. Aksi kabûl edilirse, dünyâda i'timad olunacak hiçbir şey kalmaz, insan münâsebetleri hercümerc olarak yerine anarşî kâim olur. Bunun içindir ki, İslâm Dîni bir sebep olmadıkça, ahdi ihlâli hıyânet sayar. İşte bu hadîs-i şerîf bu esâsa mebnîdir.

Aynı hadîs-i şerîfde, Resûl-i Ekrem; ben elçileri hapsetmem, buyurmuştur. Elçi dâr-i İslâm'a müsâade ve emânla gelir. Bu cihetle bunlara iyi muâmele gösterilir.

Muhaddisler, bu hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdunu şöyle îzah ederler: Râvî "Ebû-Râfi'" demiştir ki: Benî Kureyş kavmi Resûl-i Ekrem'e elçi olarak göndermişti. Resûlu'llâh'ı görünce, Allah kalbimde İslâm aşkını canlandırdı, dedim ki: Yâ Rasûla'llah, ben artık kavmime ebediyyen dönmeyeceğim.

---

[1] Hayis: Ahit bozmak mânâsınadır.
[2] Bürüd: Berîdin cem'idir, berîdin mânâsı da resûl ve elçidir.

Bunun üzerine, Resûl-i Ekrem bu hadîs-i îrad buyurdu. Ve: Dön, eğer rûhundaki bu arzu devam ederse yine gelirsin, buyurdu. Döndüm, fakat durmadan geldim, İslâm'ı kabûl ettim.

Resûl-i Ekrem, Râfi'in isteğini kabûl etseydi ahde muhâlefet ederek onu alıkoymuş gibi olacaktı.

134. إِنِّى لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ.

(رواه البخارى ومسلم عن النعمان بن كثير رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Ben cevir üzerine şehâdet etmem."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, çocuklardan birine mal bağışlamak sûretiyle, birini diğeri üzerine tercîhin hükmüne dâirdir. Beşîr'in oğlu Nu'mân'ın anası, Nu'mân'ın babasına; oğlun Nu'mân'a mal bağışlar mısın? diye sormuş. Beşîr müsbet cevap verince, ana Hazret-i Resûl-i Ekrem şâhit olmadıkça kabûl etmiyeceğini söylemesi üzerine Beşîr; keyfiyyeti Resûl-i Ekrem'e haber vermiş, Resûl-i Ekrem; başka çocuğun var mı? diye sormuş, var deyince: Ben cevre şâhid olmam, buyurmuşlardır.

İmam Ahmed bin Hanbel, bu hadîs-i şerîfe istinad ederek çocuklardan birine mal bağışlamak sûretiyle, diğerleri üzerine tercîhin hürmetine kâil olmuştur. Fakat cumhûr-ı fukahâ, "İnnî lâ eşhedü alâ cevrin" yerinde başkasını şâhit yap rivâyetine muttali olduklarından, hürmetini değil kerâheti re'y ve içtihâdında bulunmuşlar ve fukahâdan bâzıları, ilim ve din salâbeti olanlara, bâzı bağışta bulunmanın cevâzına kâil olmuşlardır.

Ana babanın mal bağışlamak sûretiyle çocuklardan birini diğerine tercih etmesi, onlara karşı huşûnet ve isyâna ve çocuklar arasında adâvet ve hiç olmasa dahi aralarında iğbirar tevlîd edeceğinden, İmam Ahmed bin Hanbel Hazretlerinin içtihatları, evlâd arasında müsâvat emreden diğer hadîs-i şerîflere muvâfık görülür.

135. إِنِّى لَأَمْزَحُ وَلَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا.

(رواه الخطيب عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Ben, latîfe yaparım, ancak haktan gayri bir şey söylemem."

ÎZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem'in hayat ve şemâiline müteallik eserlerde görüldüğü üzere, Peygamber Efendimiz, çok olmasa da bâzı kerre lâtîfe söylerlerdi. Lâkin bu sözler hakîkate uygun ve muhâtabı sevindirecek mâhiyette olurdu. Bu kabilden olarak bir gün bir kocakarıya; kocakarılar Cennet'e girmeyecek, buyurmuş, fakat bu kadının bundan müteessir olduğunu görünce, hemen; kocakarı olarak değil genç olarak gireceklerdir, demişlerdir.

Müslümanlar birbirlerine karşı lâtîfe yollu sözler söylerler. Fakat bunlar, çok defa lâtîf değil incitici ve kırıcıdır. Hattâ bu yüzden husûmetler, cerhler bile olmuştur.

En doğrusu söz ve el ile lâtîfe yapmaktan kaçınmalıdır. Lâtîfe olarak söylenecek söz kasten veya hiç kast edilmediği halde haysiyyet ve şerefe dokunacak îmâ veya tezyifleri taşıyabilir. Bu kabil sözlere, câhiller arasında ve mizâhî gazetelerde tesâdüf olunur. Münevver geçinenler arasında bile pek kaba ve bayağı, gûyâ lâtîfe sözler işitilir.

136. أَوْسِعُوا مَسْجِدَكُمْ تَمْلَؤُهُ .

(رواه الطبراني عن كعب بن مالك رضي الله عنه .)

MEÂLİ

"Mescidlerinizi (ileride nüfûsunuzu) istiâb edecek derecede yapınız."

ÎZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem, mescid yapmakta olan bir cemâate tesâdüf etmişlerdi. Onlara böyle buyurmuşlar: İleride çoğalacaksınız, mescidinizi çoğaldığınız zaman sizi istiâb edecek kadar geniş yapınız, demek istemişlerdir. Osmanlı pâdişahları, vüzerâ ve ümerâsı, bu hadîs-i şerîfin ma'nâ ve maksadını çok iyi anlamışlar ve yaptırdıkları câmileri, zamanla nüfûsun artacağını düşünerek geniş ve hattâ bir de arkalarına üstleri kapalı revaklar ilâve eylemişler ve bununla da iktifâ etmeyip büyük havlılar bırakmışlardır.

1951 târihinde Kâhire'yi ziyâret etmiştim. Burada yer yer pek çok câmiler ve mescidler vardır. Fakat İstanbul'umuzdaki salâtin, vüzerâ ve ümerâ câmileri gibi geniş değildir. Halk Cum'a günleri Cum'a namazını kâğıt seccâdeler üzerinde sokaklarda kılarlar. Bu târihde Kâhire'nin nüfûsu ikibuçuk milyon raddesinde idi. İşittiği-

me göre şimdi dört milyona yükselmiş. Bundan sonra Cum'a günleri, cemâati sokaklar da istîab etmeyecektir.

Nüfûsu bir milyon raddesinde olduğu halde, bu hadîs-i şerîfe imtisâl edilmediği içindir ki, Ankara da Cum'a günleri halk Cum'a namazını çok defa yağmur ve soğuk altında edâ etmektedirler. Nüfûsu iki milyona yakın olduğu halde İstanbul'da hal böyle değildir.

137. أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ تَعَالَى فِي سِرِّ أَمْرِكَ وَ عَلاَنِيَتِهِ فَإِذَا أَسَأْتَ فَأَحْسِنْ وَلاَ تَسْأَلَنَّ شَيْئاً وَ لاَ تَقْبِضْ أَمَانَةً وَ لاَ تَقْضِ بَيْنَ اثْنَيْنِ . (رواه احمد بن حنبل عن ابى ذر رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Gizli ve âşikâr her işinde, Allah'dan korkmayı tavsiye ederim. Bir fenâlık yapar isen hemen (onu yok edecek) bir iyilikte bulun, kimseden (muztar kalmadıkça) aslâ bir şey isteme, (hıfzına muktedir olmadığın veya hıfzında nefsine i'timad etmediğin) emâneti alma. İki kişi arasında (teayyün etmedikçe) hâkimlik ve hakemlik yapma."

İZÂHI

Hadîs-i şerîf, hikmetin başı olan Allah korkusuyla başlıyor. Gizli ve âşikâr memnû' olan temâyül ve hareketlerden içtinap tavsiye ve emrediyor. Çünkü, dünyâ ve âhirette saâdetin medârı ancak, Allah korkusudur, takvâdır. İslâm Dîni'nin hakîkatı bu kelimede mündemiçtir. Kur'ân-ı Kerîm müteaddit âyetlerinde takvâyı emreder ve sayısız hadîsler vardır ki, Peygamber-i zî-Şân ümmetinin selâmeti için takvâyı tavsiye eder.

Hadîs-i şerîf, kısa olarak takvâyı tavsiye ettikten sonra şu hitaplarda bulunuyor: Bir fenâlık yapar isen, hemen hasene yâni iyilik yap, iyice düşünmeden kimseden emânet alma, iki kişi arasındaki dâvâda hükmetme.

Filhakîka insan, beşeriyyet muktezâsı bâzı kabahatler yapabilir. Bunları keffâretle karşılamak îcâbeder. Kulluğun, îmanda kemâlin şiârı budur. Günahları karşılayacak, onun günâhını mahvedecek hasene, yâni iyi ameldir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: İyi ameller, kötü amelleri giderir. Ve bir hadîs-i şerîfte de: Birinden diğeri-

ne kadar iki namaz, büyük günahlardan içtinap şartiyle aralarındaki seyyiâta keffârettir, buyurulmuştur.

İlâve edelim ki, büyük günahların keffâreti tevbedir. Ve kul hakkı teallûk ediyorsa, helâllaşmaktır.

Resûl-i Ekrem, kimseden bir şey istememeyi tavsiye ediyor. Muztar olmadıkça arz-ı ihtiyaç, hem lüzumsuz, hem de mahzurludur. Ezcümle, bu gibi hareketler izzet-i nefsi ihlâl eder ve menfî mukâbele ile kırgınlığa sebep olur.

Resûl-i Ekrem, iyi düşünmeden emânet almamayı tavsiye buyuruyor. Çünkü emânetin hüsn-ü muhâfazası lâzımdır. Aksi halde emânete hıyânet edilmiş olur. Bu halde insan, bilhassa hıfzına muktedir olmadığı veya hıfzında nefsine i'timâdı bulunmadığı hallerde emânet almamalıdır.

Resûl-i Ekrem, iki kişi arasında dâvâda hükmetme, buyuruyor. Bu tavsiye hem kazâ vazîfesi kabûlüne, hem de hakem sûretiyle hükme şâmildir. Çünkü kazâ o kadar hatarlı ve veballi bir iştir ki, birçok büyük âlimler kazâ vazîfesini kabûl etmemiş ve bu yüzden ağır muâhaze ve ezâlara mâruz olmuşlardır. Yalnız, başka muktedir ve ehil kimse yoksa, adâlete riâyet azmiyle, kazâ vazîfesini kabûlde mahzur yoktur.

İzahda serdettiğimiz bâzı kayıtlar, hadîs şârihlerinin beyanlarına ve fıkıh esaslarına müstenittir.

138. إِيَّاكَ وَكُلَّ أَمْرٍ يُعْتَذَرُ مِنْهُ .

(رواه الضياء المقدسي عن انس رضي عنه .)

MEÂLİ

"Gerek söz ve gerek fiil ve harekette, özür beyan olunacak her şeyden sakın."

İZÂHI

Bâzı söz ve hareketler vardır ki, halk nazarında şüphe ile karşılanır. Ve sû-i zanna sebeb olur. Nihâyet sözü söyleyen ve işi yapan i'tizâra mecbur olur. Töhmet mevki'lerinden sakınınız, meâlinde olan hadîs-i şerîf de sû-i zanna sebeb olur mülâhazasiyle vârit olmuştur.

Meselâ, tatsız bir şaka, ve hâkimin taraflardan birini yalnızca kabûlü veya bunlardan birinin ziyâfetine gitmesi, ve bir şahsın evinde alkol kadehleri bulundurması ve bir kimsenin fenâ kimselerle

düşüp kalkması, hakîkat zan olunduğu gibi, olmasa dahi sû-i zannı dâvet eden fiil ve hareketlerdendir.

Binâenaleyh, bu ve benzeri hareketlerden sakınmak lâzımdır.

139. أَيُّمَا دَاعٍ دَعَى إِلَى ضَلَالَةٍ فَاتُّبِعَ فَإِنَّ عَلَيْهِ مِثْلَ أَوْزَارِ مَنِ اتَّبَعَهُ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئاً وَأَيُّمَا دَاعٍ دَعَى إِلَى هُدًى فَاتُّبِعَ فَإِنَّ لَهُ مِثْلَ أَجْرِ مَنِ اتَّبَعَهُ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئاً. (رواه ابن ماجه عن انس رضي الله عنه.)

MEÂLİ

"Hangi bir şahıs, insanları dalâle (sapıklığa) da'vet eder de ona uyulursa, uyanların günahlarından bir şey eksiltilmemek üzere bütün onların günahlarının bir misli o şahıs üzerinedir. Hangi bir şahıs hidâyete (doğru yola) da'vet eder de ona uyulursa, sevaplarından bir şey eksiltilmemek üzere onların sevaplarının bir misli o şahıs üzerine olur."

İZÂHI

Her müslüman, müslüman ve insan olmak i'tibâriyle başkalarını Allâh'a kulluğa, doğruluğa, her türlü kıymet ve fazîlete teşvik, her türlü fenâlıklardan men' vazîfesiyle mükellefdir. Buna lisân-ı şer'de "emri bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker" denir ki, ma'rûf ve meşrû' olanla emir, kötülüklerden men' etmek demektir. Ma'rûf ve meşrû' ile emretmek, dünya ve âhiret saâdeti için ne derece mühim ve müstahsen ise, başkalarını ma'sıyet ve ilhâda teşvik eylemek haram ve memnû'dur. Netîce versin vermesin, başkalarını ma'sıyete sevkin büyük günah ve vebâli vardır. Binâenaleyh, başkalarını hidâyete, doğru yola da'vet ve teşvik edenlerin amel defterlerine, da'vetlerine uyanların nâil oldukları sevâbın bir misli kayıt olunur. Ve uyanların sevâbından hiçbir şey eksiltilmez. Bilâkis başkalarını dalâle da'vet edenlerin amel defterlerine, uyanların günâhı kadar günah kaydolunur ve uyanların günahlarından bir şey eksiltilmez.

Halkı doğru yola da'vet ve teşvik edenler, îman, hulûs-u kalb ve safvet-i rûh sâhibi olan kimselerdir. Bir cemiyetin ekseriyyetini

bu gibiler teşkil ederse, o cemiyyet mes'ûd olur. Bilâkis bir cemiyetin ekseriyyetini fazîlet-i ahlâkıyyeden mahrum, cür'etkâr şahıslar teşkil ederse o cemiyet saâdet yüzü görmez, nihâyet mahv u perîşân olur.

140 . أَيُّمَا رَجُلٍ إِسْتَعْمَلَ رَجُلاً عَلَى عَشَرَةِ أَنْفُسٍ عَلِمَ أَنَّ فِي الْعَشَرَةِ أَفْضَلَ مِمَّنْ إِسْتَعْمَلَ فَقَدْ غَشَّ اللهَ وَ رَسُولَهُ وَ غَشَّ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ . (رواه ابو يعلى عن حذيفة اليمان رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Herhangi bir kimse, bir şahsı içlerinde bu şahıstan daha ehil kimse bulunduğunu bildiği halde, on kişi üzerine âmir tâyin ederse, Allah ve Resûlu'llâh'a ve müslümanlara hıyânet etmiş olur."

İZÂHI

Umûr-u âmmede istihdam olunacak kimseden, tevdi' olunan işi îfâya, mevcutlardan daha ehil olması lâzımdır. Ehliyyet mefhûmu işi görmek iktidârı ile berâber sa'y ve gayret ve hüsn-ü ahlâka da şâmildir. On kişi kaydı vukûî ve farazîdir, daha az veya çok olunca hüküm aynıdır.

İdâre olunacaklar arasında daha ehliyetlisi varsa, iş ona tevdî' olunmalıdır. Meğer ki, kabûl etmemiş bulunsun. Ehlinin gayriye iş tevdîi, Allâh'ın emir ve Resûlü'nün teblîğine muhâlif olduğundan, Allah ve Rasûlü'ne; âmmeye âit iş matlup veçhile îfâ olunmayacağından, müslümanlara hıyânettir.

Hadîs-i şerîfde sevk olunan kayıttan da anlaşılacağı üzere, daha ehil bulunduğunu bilmeyerek bir şahsı istihdam hıyânet değildir. Çünkü, bir hadîs-i şerîfde beyan buyurulduğu üzere, amellerin hükmü kasta göredir. Ancak kendilerine âmme hizmeti tevdî' olunacak kimselerde mutlak ehliyet şarttır.

141 . أَيُّمَا وَالٍ وُلِّيَ عَلَى قَوْمٍ فَلاَنَ لَهُمْ وَ رَفَقَ رَفَقَ اللهُ تَعَالَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (رواه ابن ابى الدنيا عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Herhangi bir vâlîye, bir kavmin idâresi tevdi' olunur da onlara rıfk ile, yumuşaklıkla muâmele ederse, Allah da hesap gününde ona rıfk ve lûtuf ile muâmele eder."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, âmme işlerinde vilâyet ve idâre sâhibi olup da idâresi altındaki cemâate güzellikle muâmele yapanın yevm-i cezâda göreceği mükâfâtı beyân etmektedir.

İş sâhiplerine yumuşak ve güzel muâmele, şüphesiz, Allâh'ın râzı olacağı bir harekettir. Mükâfâtı da buna göredir. Bu tarz-ı hareketin cemiyyet ve idâre bakımından te'mîn edeceği fâide ise îzâha muhtaç değildir. İdâre edenlerle idâre olunanlar arasında sevgi ve hürmet husûle gelir.

Bu ve diğer müteaddit hadîslerin delâlet ve sarahatları veçhile halka karşı hüşûnet ve sert muâmele, Allâh'ın rızâsına tevâfuk etmiyen bir harekettir. Ve uhrevî cezâyı mûciptir.

Esâsen huşûnet yâni kabalık ve şiddet, çirkin ve mezmum bir huydur. Huşûnet, alın teriyle kazanılan halkın parasiyle geçinenler tarafından halka karşı olursa, daha küstahça bir hareket olur.

Hadîsin metninde, vâli tâbir olunuyorsa da hüküm, biraz evvel işâret olunduğu üzere, âmme hizmetleriyle vazîfeli olan büyük ve küçük her memura şâmildir. Binâenaleyh, her vazîfe sâhibi insaf edip iş sâhiplerini güzel söz ve güler yüzle karşılamalıdır.

142. بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ إِنْ أَرْخَصَ اللّٰهُ الْأَسْعَارَ حَزِنَ وَإِنْ أَغْلَاهَا اللّٰهُ فَرِحَ. (رواه الطبرانى والبيهقى عن معاذ رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Muhtekir kul ne fenâdır. Allah es'ârı (eşya kıymetini) ucuzlatırsa mahzun olur. Allah es'ârı pahalandırırsa sevinir."

İZÂHI

Es'âr, si'rin cem'idir. Si'r, eşyânın râyiç fiatı demektir.

Muhtekir, ihtiyaç maddelerini toplayıp, fiatların artmasını bekleyerek, satmayıp elinde tutan kimsedir. Cemiyet içinde, muh-

tekirler en zararlı ve merhametsiz mahlûklardır. Fakr ü zarûret sâhiplerini düşünmez ve acımazlar. Yalnız hasis ve gayr-i meşrû' menfaatlarını düşünürler. Fiatlarda ucuzluk olursa, zarara uğrayacaklarından mahzûn olurlar, pahalılık olursa fazla kâr elde edeceklerinden sevinirler. Gayr-i meşrû' kazançların kendilerine ve âilelerine ve evlâd u ıyâllerine hayrı olmayacağını düşünmezler.

İhtikâr, memnû' ve haramdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müteaddit hadîslerle ihtikâr ve muhtekirleri takbîh eylemiştir. Nitekim halk nazarında muhtekirlerin mevki' ve i'tibarları yoktur. Dâimâ zem ve takbîh olunurlar. Hiçbir zaman cemiyetler, muhtekirlerin şerlerinden hâlî kalmamış ve âmme vilâyetini haiz makamlar, havâyic-i zarûriyyeye narh koymak ve çarşı, pazarı murâkabe eylemek zorunda kalmışlardır.

143. بُعِثْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ. (رواه البيهقى عن جابر رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"İnsanlara müdârâ ile (me'mûr olarak) gönderildim."

İZÂHI

Müdârâ, insanlara karşı güzel sözle hareket edip ma'rûf ile emr ve fenâ şeylerden men' husûsunda da bu tarîkı iltizâm ile şiddet ve kabalık göstermemek demektir. Bu halde hadîs-i şerîf meâli, "Ben halk ile münâsebetlerimde ve ma'rûf ile emr, memnû' olan şeylerden tahzirde şiddete mürâcaat etmiyerek, yumuşak ve tatlı sözlerle harekete me'mûr olarak gönderildim" demek olur. Müdâratta ciddiyyet ve samîmiyyet gösterilip derûnunu gizliyerek başka türlü görünmek olmayacaktır. Böyle olursa yâni içini gizleyerek başka türlü görünülürse, müdâhene olur. Müdârâ ile müdâhene arasındaki fark budur. Müdâhene memnû', müdârâ meşrû'dur.

Hâfız Şîrâzî Dîvânında, iki cihânın rahatı iki harfin tefsîrindedir. Dostlara lûtufkârlık, düşmanlara müdârâdır, demekle müdârânın, beşer münâsebetlerindeki ehemmiyetine işâret etmiştir.

144. تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَلِجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ. (رواه البخارى ومسلم وابو داود والنسائى وابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Kadın dört şey için nikâh edilir: Malı için, soyu sopu için, güzelliği için, bir de dîni için. Sen ey iki eli toprak tutasıca, dindar olanını te'mîne zaferyâb ol,"

ÎZÂHI

Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanların temâyül ve âdetlerini beyanla, dindar kadın ile evlenmeyi tavsiye buyuruyor. Filhakîka insanlar, evlenmek istediklerinde ötedenberi onun, ya malına veya soy sopuna veya güzelliğine veya dînine rağbet edegelmişlerdir. Lâkin mal, asâlet ve güzellik saâdet te'min etmez. Kadın zengin, asîl ve güzel olur, fakat bed-zebân ve huysuz olabilir. Mal, asâlet veya güzelliğine mağrûr olarak itâatsız ve mütehakkim olur. Ve bu sebeble âile hayâtında huzur ve saâdet olmaz. Amma kadın dindar olursa birlik mes'ûd olur. Çünkü, dindar kadın, diyâneti îcâbı afifdir, iyi huyludur, âlle haklarına riâyetkâr ve çocuklarına şefkatlidir, onları İslâm ahlâk ve âdâbı ile yetiştirir. Bu fazîletlerinden dolayı dindar kadın arayıp bulmalıdır. İşte Peygamber-i zî-Şânımız buna tergîb ediyor.

Tefsir sâhibi Zemahşerî merhum "Atvâku'z-zehep" adlı eserinde bir kadına güzelliği için değil, iffeti için tâlip ol. İffet ve güzellik bir arada bulunursa bu kemâldendir, dedikten sonra bunun daha iyisi, asırlarca muammer olsan da bekâr kalmandır, der. Merhum ya lâtîfe veya zarîfâne hanımından şikâyet etmek istemiştir.

145. ثَلاثٌ لَمْ تَسْلَمْ مِنْهَا هٰذِهِ الأُمَّةُ الْحَسَدُ وَالظَّنُّ وَالطِّيَرَةُ أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِالْمَخْرَجِ مِنْهَا إِذَا ظَنَنْتَ فَلا تُحَقِّقْ وَإِذَا حَسَدْتَ أَحَداً فَلاتَبْغِ فَإِذَا تَطَيَّرْتَ فَامْضِ.

(رواه عبد الرحمن بن عمر الاصبهانى عن الحسن البصرى مرسلا .)

MEÂLİ

"Üç şey vardır ki, şu ümmet-i İslâmiyye bunlardan sâlim olmamıştır: Haset, kötü zanda bulunmak ve uğursuz saymak. Dikkat ediniz, bunlardan kurtulmak yolunu

size haber vereyim: Kötü zanda bulunduğun vakit, tahkîkına kalkışma. Haset eder isen, onunla amel etme. Uğursuzluk hissi geldi mi, niyyet ve kasdına devâm et."

İZÂHI

Hazret-i Nebiyy-i Ekrem, insanların yaradılışında mevcut üç kötü hasleti ve bunlardan çıkma yollarını haber veriyor. Bunlar: Hased. sû-i zan ve teşe'üm'dür. Bunların vizr ve vebâlinden kurtulmak için, sû-i zan vukûunda tahkîkına kalkışmamayı; haset edince onunla amel etmemeyi, ve uğursuzluk hissi gelince, kasıt ve niyyete devam olunmasını emir ve tavsiye buyuruyor.

Sû-i zan haramdır. Kur'ân-ı Kerîm'de, "Ey îmân edenler, sû-i zannın çoğundan içtinap ediniz. Çünkü bâzı zan ismdir" meâlinde olan âyet-i kerîme ile, sû-i zan tahrim kılınmıştır.

Sû-i zan sâhibleri, ekseriyyetle fenâ huylu ve mütevehhim kimselerdir. İyi ahlâklı kimseler, fenâlıktan sakındıklarından, bir insanın kötü olmasına ihtimal vermezler ve fısk ve fücur erbâbından olmayanlar hakkında kötü zanda bulunmazlar.

Hased, emrâz-ı kalbiyyeden şifâsı müşkil bir marazdır. Bu gibiler, Allâh'a yalvararak, bu hastalığın te'sîri altında bırakmamasını niyâz etmelidirler.

Teşe'üm, ekserî kavimlerde şâyi' olan bir inanç mahsûlüdür. Bir iş yapmak istediklerinde, bâzı kuşların ötmesinden veya bir fırtınadan veya bir falcının falından teşe'üm ederek niyyet ve kasıtlarından vazgeçerler.

İslâmiyyet'te teşe'üm yoktur. Yeter ki kasıt meşrû' olsun. Binâenaleyh, Müslüman olan, böyle şeylere ehemmiyyet vermeyip, azim ve niyyetinde devâm etmelidir.

146. حَقٌّ اللهِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِى كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْماً يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ.

(رواه البيهقى عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Haftada bir gün, başını ve bedenini yıkaması, her müslüman üzerinde Allâh'ın hakkıdır."

İZÂHI

Münâsebet düştükçe İslâm Dîni'nin temizliğe ne kadar teşvik ettiğini îzah ettik. Bu hadîs-i şerîfde haftada bir gün yıkanmanın Allah hakkı olduğu beyan olunmak sûretiyle, temizliğin ehemmiyetine işâret buyurulmaktadır.

Ahsen-i takvîmle halk buyurduğu insan vücûdunu, Allah kullarına emânet etmiştir. Nefislerine teallûk etse de bu emâneti hüsnü muhâfaza ve sıyânetle mükellefdirler. Bunun hakku'llah olması da bu i'tibarladır. Bu halde müslümanların her milletten ziyâde, meskenlerinde yıkanma yerlerine i'tinâ etmeleri ve buna mahsus ayrıca bir yer ayırmaları îcâb ederken maâlesef ekseriyyet i'tibâriyle bu i'tinâ gösterilmemektedir.

Bâzı müslümanlardaki nezâfetsizliğe bakıp da, İslâmiyyet'e ta'na kalkışanların, bunun neden ileri geldiğini düşünerek insaf etmeleri gerektir. Müslümanlarda görülen bu hal, bana, işittiğim bir vâkıayı hatırlattı: Hayâtının son demlerinde ihtidâ ve İslâm Dîni'ni kabûl eden bir İngiliz âliminden, niçin geç kaldın diye soranlara bu zat: Nümûne fenâ, bunun için tetkîkat yapmam lâzım geldi ve tetkîkâtımı henüz bitirdim, diye cevap vermişdir. Bu adam haklı değil mi? Esâsen İslâm Dîni taklit değil tefekkür emrediyor.

147. خَابَ عَبْدٌ وَخَسِرَ لَمْ يَجْعَلِ اللهُ تَعَالَى فِى قَلْبِهِ رَحْمَةً لِلْبَشَرِ.

(رواه ابو نعيم وابن عساكر عن عمرو بن حبيب رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bir kul ki, Allâhu Teâlâ onun kalbinde beşere merhamet yaratmamıştır, hâib ve hâsir olmuştur."

İZÂHI

Merhamet, Rahîm ve Rahmân olan Cenâb-ı Hakk'ın evsâf-ı cemîlesindendir. Ahlâk-ı ilâhiyye ile mütehallik olması emrolunan insanın, merhamet ve şefkatle de mütehallî olması lâzımdır. Merhametten nasîbi olmayan insanın hayvandan farkı yoktur. Belki ondan alçak bir mahlûktur. Merhamet, hem-nev'ine ve hattâ emrine musahhar olan hayvanlara acımak ve bunlara karşı kalbinde bir rik-

kat duymak demektir. İnsan için ana ve babasından i'tibâren muhtâc-ı merhamet olan yakınlarına ve ihtiyaç sâhiplerine acıyıp îcâbında onlara yardım etmesi dînî bir borçtur. Kalbinde merhamet taşımayanlar dünyâda da Âhiret'te de hüsrâna uğrarlar. Diğer bir hadîs-i şerîfde de, insanlara acımayana Allah acımaz, buyurulmuştur. Çünkü, İslâmî emir ve tavsıyelerin îfâsı, merhametle müyesser olur. Merhametten mahrum olan katı kalbli insanlar, Allâh'ın merhametine lâyık değildirler.

148. خُذِ الأَمْرَ بِالتَّدْبِيرِ فَإِنْ رَأَيْتَ فِي عَاقِبَتِهِ خَيْراً فَأَمْضِ وَإِنْ خِفْتَ غَيّاً فَأَمْسِكْ.

(رواه البيهقي وعبد الرزاق وعبد الله بن عدى عن انس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Yapacağın işde tedbirli ol (evvelce iyice düşün); eğer âkıbeti hayırlı görür isen yap, kötü görürsen vaz geç."

İZÂHI

Fiil ve hareketlerin sonu, birtakım şart ve imkânlara bağlıdır. Binâenaleyh, insan bir iş yapmak isteyince, evvelce âkıbetin ne olacağını, hayırlı veya zararlı olup olmayacağını düşünmeli, hayır olacağına zan hâsıl olursa o işi yapmalı, zararlı olacağına zan hâsıl olursa vazgeçmelidir. Düşünülmeden başlanan işlerin sonu çok defa kötü ve zararlı ve hattâ musîbetli olabilir, sonradan nedâmet hiçbir fâide vermez. Hele mühim ve hayâtî işlerde her ihtimâli düşünerek ve akıl ve tecrübe sâhibi emin kimselerle istişâre ederek karar vermelidir.

Ferdî ve şahsî işlerde olduğu gibi, umûma âit işlerde de hal daha mühim olarak böyledir. Alâkalı zatların âmme işleri hakkında verecekleri kararda, daha dikkatli ve müteyakkız olmaları iktizâ eder, aksi halde telâfîsi gayr-i mümkün âkıbetler olabilir. Bir de hayırlı işlere başlarken Allâh'a güvenmeli ve O'ndan muvaffakıyet ve hayır niyâz ve tazarrû eylemelidir. Allah, hulûs-u niyyet sâhibi kullarının duâsını reddetmez.

Bir iş yapmak murâd ettiğin vakit, âkıbeti düşün; o iş hayır ise yap, şer ise yapma, meâlinde rivâyet olunan diğer bir hadîs-i

şerîfde de, yapılacak işin hayır veya şer olduğunun düşünülmesi emir ve tavsiye olunmuştur.

İhtivâ ettiği kayıtlara nazaran, birinci hadîs umûru mübâha ve ikinci hadîs meşrû' ve gayr-i meşrû' işler hakkındadır. Bu halde ikinci hadîsin anlamı, bir işi yapmak murâd ettiğin zaman o işin meşrû' olup olmadığını düşün, meşrû' ise yap, değilse yapma, demek olur.

Vâcibat ve ferâizden gayri hususlarda da muvaffakıyet şartları ve âkıbetin hayırlı olup olmayacağı düşünülmek gerekir.

149. خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ.

(رواه مسلم عن عوف بن مالك رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Sizin emîrlerinizin (âmme hizmeti görenlerin) hayırlısı, sizin onları, onların sizi sevdiği ve sizin onlara ve onların size duâ ettiği emîrlerdir. Ve sizin emîrlerinizin şerîri, sizin onlara ve onların size buğz ve bed-duâ eylediği emîrlerdir."

İZÂHI

İslâmiyet, müslümanların müstakil devlet hâlinde yaşamasını ve aralarında hakkı ihkâk ve zulmü def' ve tenkîl eylemek ve düşmanların tecâvüzlerine karşı koymak için, bir devlet reisi intihâb etmelerini emreder. İntihâb olunacak devlet reisi veya me'zun kıldığı uzuvlar, âmme hizmetlerini görmek üzere me'murlar tâyin ederler. Bu münâsebetle aralarında birtakım hak ve vazîfeler belirir. Başta âmme uzuvlarının adâlet etmeleri ve fertlerin, bunların meşrû' emirlerine itâat eylemeleri gelir.

İşte, devlet idâresinin matlup veçhile cereyânı için birinci şart budur: İdâre edenlerin adâlet ve re'fetle hareket etmeleri ve idâre olunanların, bunların emir ve meşrû' kânunlarına itâat etmeleri. Mütekâbilen her iki taraf vazîfelerini yapınca aralarında gönül hoş-

luğu ve sevgi ve aksi halde yâni idâre edenler, adâlet ve şefkatle hareket etmez ve fertler itâat etmezlerse, aralarında buğz ve nefret hâsıl olur. Bu hadîs-i şerîf, vazîfelerini iyi sûretle yapan emîr ve me'mûrların hayırlı ve etmeyenlerin şerîr olduğunu beyân ediyor.

Cemiyetlerin târihleri tetkîk olunursa, görülür ki, âdil hükümdar ve emîrler mesbuk hizmet ve fedâkârlıklariyle idâre ettikleri cemiyetleri mes'ûd ettiklerinden, hürmet ve rahmetle ve itâatsız fertler nifak ve şikaklariyle cemiyetlerini felâkete ve hüsrâna uğrattıklarından nefret ve lâ'netle yâd olunurlar.

150. خِيَارُكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقاً. (رواه احمد بن حنبل والبخاری ومسلم والترمذی عن ابن عمر رضی الله عنهما.)

MEÂLİ

"Sizin en hayırlınız, ahlâkı en güzel olandır."

İZÂHI

Semâvî dinlerin gâyesi mekârim-i ahlâktır. Cemiyette huzur ve nizam, ancak fertlerin güzel ahlâklı olmasiyle mümkündür. Nitekim Resûl-i Ekrem (S.A.S.), "Ben mekârim-i ahlâkı tamamlamak için ba's olundum." buyurmuşlardır.

Filhakîka İslâm Dîni, mekârim-i ahlâkı tamamlamış, insanlara en yüksek ahlâk esaslarını ta'lîm etmiştir.

Dünyevî ve uhrevî saâdet, bu esaslara riâyetle kabildir. İmdi her îman sâhibi, cehâletten kendisini kurtarmalı ve âile ve irfan yerlerinde dâimâ bu esaslar tâkip olunmalıdır.

Mekârim-i ahlâk, o derece kıymetlidir ki, düşmanlar bir İslâm cemiyetini esâret ve inhizâma uğratmak için her şeyden evvel, türlü türlü yollarla o cemiyyetin ahlâkını bozmaya gayret eder ve buna muvaffak olunca maksatlarına erişmiş olurlar.

Müslümanların ve onları idâre edenlerin bu bapta çok titiz ve uyanık olmaları lâzımdır.

151. خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ.

(رواه احمد بن حنبل والترمذی والحاكم عن ابن عمر رضی الله عنهما.)

MEÂLİ

"Allah indinde arkadaşın hayırlısı, arkadaşına hayırlı olanıdır. Allah indinde komşuların hayırlısı da, komşusuna hayırlı olandır."

ÎZÂHI

Dünyâda dost sâhibi olmak iyi şans, güzel talih eseridir. Buna nâil olamamak mahrûmiyyettir. En çok dostu olanlar, doğru sözlü, temiz özlü, dürüst ve hayırhah insanlardır. Yalancı, hîlekâr, yalnız nefsini düşünen mağrur kimselerin dostu olmaz. Ve bu gibilere halk kıymet vermez. Bunlara dost gibi görünenler, ya şerrinden korunmak veya bir menfaat elde etmek için öyle gözükürler.

Dost, samîmî, muzâyeka ve mihnet zamânında sevdiğinin yardım ve imdâdına koşan ve kendi menfeat ve zarariyle sevdiği kimsenin menfeat ve zararını müsâvî tutan insandır.

Dostluk Allah için olmalıdır. Bir menfeat elde etmek maksadiyle dost gibi görünenler, hakîkatte dost değildirler. Bunlara karşı ihtiyatlı bulunmak ve hele yüze gülüp arkadan aleyhde bulunan şerîrlerden tevakkî ve içtinâb etmek lâzımdır.

Dostluğun mertebeleri vardır. Bu hadîs-i şerîfde beyân olunduğu veçhile Allah yanında dostun hayırlısı, dostuna hayırlı olandır. Hayırlı olmanın da derecesi vardır ki, hayırhahlığın, elem ve keder ve felâket anlarında gösterilecek alâka ve âlîcenablığın derecesiyle mütenâsiptir. Hayırlı komşuya gelince, diğer bir hadîs-i şerîfde beyân ettiğimiz veçhile, komşuluk hak ve vazîfeleri vardır. Allah indinde hayırlı komşu, bu hak ve vazîfelere riâyet edenlerdir. Hayırlı olmanın derecesi de, bu hak ve vazîfelere riâyetin derecesiyle mütenâsiptir.

152. خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ.

(رواه القضاعى عن جابر رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok faydalı ve menfaatli olandır."

ÎZÂHI

Halka faydalı olmak, başka hadîs-i şerîflerde de teşvik buyurulmuştur. Şahs-endîşlik, yâni insan yalnız kendisini düşünmek koyu

bir hırsın dalâli, gayr-endîşlik, yâni başkalarını düşünmek ruh yüksekliğinin tezâhürüdür. Filhakîka insanlara hayırlı olmak başta gelen insânî fazîletlerin en mühimmidir. Esâsen insanlık bu demektir. Bahşâyiş-i ilâhî olan akıl ve ruh safveti ve cemiyyet hâlinde yaşamak ihtiyâcında olmak menfaati, gayri-endîşlik iktizâ eder. Gayri-endîşlik ne derece memdûh ise, şahs-endîşlik o kadar mezmumdur. Hayatta hiçbir varlıkta devam ve karar yoktur. Her ni'met zâil olabilir.

İnsan bu âkıbeti hiçbir zaman hatırdan çıkarmamalı ve yalnız kendisini düşünenler, bu hakîkatden ibret almalıdırlar.

153. خَيْرُ النِّكَاحِ أَيْسَرُهُ .

(رواه ابوداود عن عقبة بن عامر رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Nikâhın (evlenmenin) hayırlısı, en kolay ve külfetsiz olanıdır."

İZÂHI

Evlenmek, yeni bir hayâtın başlangıcıdır. Bu hayat için bir yuvaya ve bunun kurulması için zarûrî sarfiyyâta ihtiyaç vardır. Ancak bu sarfiyyâtın mâkul bir had'de ve tarafların mâlî imkânlariyle mütenâsip olması lâzımdır. Maâlesef ekseriyâ bizde böyle olmamaktadır. Görgü ve gösteriş belâsı, evlenmede ekseriyâ tahammülü güç masraflara yol açmakta ve hattâ bu yüzden bâzı evlenmelerden vazgeçilmektedir. Davullu zurnalı, rakılı şaraplı düğünler ve ziyâfetlerde ve eğlence ve nikâh salonlarında binlerce liraya mal olan sarfiyyat, yıkıcı israfdan başka bir şey değildir.

Halbuki, her iki tarafın, müstakbel âilenin ihtiyaçlarını ve hayatta vukûu melhûz her türlü ihtimalleri düşünerek fuzûlî ve fâidesiz ve çok def'a da yersiz sarfiyyattan kaçınmaları îcâbeder.

Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Âişe'nin Resûl-i Ekrem'le nikâhları, pek sâde olmuş ve bunu gören müslümanlar, evlenmede yapageldikleri lüzumsuz masraf ve israfları terk ile sâdeliğe dönmüşlerdi. İşte Resûl-i Ekrem, bunları hatırlatmak maksadiyle, ifrat ve israfdan kaçınmak tavsiyesinde ve emrinde bulunmuş oluyorlar.

25 Teşrînisânî 1336 târih ve 55 numaralı, Düğünlerde Men'-i İsrâfât adlı bir kanun neşredilmişti. Tatbik kabiliyyeti olup olmadığı düşünülmediğinden hiçbir yerde ve hiçbir zaman tatbik oluna-

mamış ve müdevvenat arasında, kâğıt üzerinde kalmaktan başka bir şeye yaramamıştır.

154. خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِ وَلِبَنَاتِهِ.
(رواه البيهقى عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Sizin hayırlınız, kadınlarına ve kızlarına hayırlı olandır."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, kadın ve kız çocuklara hayırlı olmanın faziletı ifade buyurulmaktadır. Câhiliyyet devrinde yâni Resûl-i Ekrem Peygamber olarak gönderilmeden evvelki devirde kadın ve kız çocuklara kıymet verilmez ve onların verâset hakları gibi insânî ve medenî hakları tanınmazdı. Hattâ kız çocukları olanlar, halk içine çıkmaktan utanırlar ve bâzıları kız çocuklarını diri diri bir çukura gömüp öldürürlerdi.

Şerîat-i İslâmiye, bu zâlim âdetleri ve bu vahşetleri, iptâl ve kat'î olarak men' etti ve kadınların ve kız çocukların haklarını tâyin ederek te'mînat altına altı. Fakat insanları âdetlerinden vazgeçirmek kolay değildir.

Bu meâlde diğer birçok hadîsler vardır ki, bu hadîs-i şerîfler câhilî i'tiyatları unutturmak ve şerîatın bunlara tanıdığı haklara hürmet ettirmek içindir.

Binâenaleyh, bu ve benzeri hadîs-i şerîflerle sûret-i mutlakada evlâdınız arasında adâlet yapınız, meâlinde olan hadîs-i şerîfler arasında aykırılık yoktur.

155. خَيْرُكُمْ مَنْ يُرْجَى خَيْرُهُ وَيُؤْمَنُ شَرُّهُ وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ. (رواه ابويعلى عن انس و رواه احمد ابن حنبل والترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Sizin hayırlınız, hayrı umulan ve şerrinden emîn olunan kimsedir. Şerîriniz ise, hayrı umulmayan ve şerrinden emîn olunmayandır."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfin birinci fıkrasında, îmânın ve insanlığın başda gelen şiârı, ikinci fıkrasında da bu fazîletten mahrum olanların sıfatı beyan buyurulmuştur.

Kendilerinden hayır umulan ve şerlerinden korkulmayanlar, Allah ve Resûlü'ne îmanla, Allâh'ın Kitab ve Resûlü'nün sünnetine ittibâ' eden kâmil îman sâhibi mü'minlerdir ki, bunlardan ancak hayır beklenir ve herkes şerlerinden emîn olarak yaşar.

Kendilerinden hayır umulmayan ve şerlerinden korkulanlar, zâhirde mü'min görünüp, îmânın îcapları hilâfında hareket eden fâsık, zâlim veya münâfık kimselerdir ki, bunlardan hayır umulmaz ve halk şerlerinden emîn olmaz. Bunlar cemiyyet içinde şer ve fesat unsurlarıdır. Kötü hareketleri ve zulümleriyle cemiyyetin huzur ve saâdetini ihlâl ederler. Şüphe edilmemelidir ki, bu şerîrler ergeç dünyâda cezâlarını görecekleri gibi, Âhirette de fenâ amellerinin hesabını verirler.

156 . دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلٰى مَا لَا يُرِيبُكَ.

(رواه احمد بن حنبل عن انس رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Sana şüphe veren şey'i şüphelendirmeyene terk et, yâni, şüphe vereni bırakıp, şüphe etmediğin ile amel et."

ÎZÂHI

Şüpheli şey, kalbin mutmaîn olmadığı şeydir ki, bununla amelde ihtiyat yoktur. Kalbin mutmaîn olduğu şey vicdâna huzur getirir. Bu cihetle şüpheli olan husûsu terk ile şüpheli olmayanı ihtiyar îcâb eder.

Meselâ, bir kimse çocuklarından birine mû'tat hilâfında bir mal bağışlamak istese de, böyle bir bağışlama evlât arasında, lâzım olan müsâvâta aykırı olduğundan cevâzında şüphe ederse, bağışlamayı terk ile adâlet ve müsâvat husûsunu ihtiyâr eder ki, vicdan bunun cevaz ve hıllinde aslâ şüphe etmez.

157 . قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَ دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ وَ دِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ وَ دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ أَعْظَمُهَا أَجْراً اَلَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ . (رواه مسلم عن ابى هريرة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Allah yolunda sarf ettiğin para, bir köle âzat etmek üzere sarf ettiğin para, bir miskine tasadduk ettiğin para, ehil ve ıyâline sarf ettiğin para, bunların ecir bakımından en büyüğü, ehil ve ıyâline sarf ettiğin paradır."

İZÂHI

İnsanın zekât, sadaka-i fıtır, keffâret ve zevce ve evlât nafakası gibi farz ve vâcip birtakım mükellefiyyetleri ve bunlardan başka farz ve vâcip olmayarak Allah rızâsı için hayır ve hasenat uğrunda yapacağı ahlâkî vazîfeleri vardır. Farz ve vâcip yapılacak harcamaların ecir ve sevâbı olduğu gibi, Allah rızâsı için hayır ve hasenâta yapılacak sarfiyyâtın da ecir ve sevâbı vardır. Fakat, tertîbe riâyet edilmek lâzımdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ehil ve ıyâle yapılan sarfiyyâtın, Allah rızâsı için nâfile olarak yapılan sarfiyyattan sevap bakımından büyük olduğunu beyan sûretiyle, ehil ve ıyâl muhtaç iken nâfile olarak başka hayır ve hasenatta bulunulmamasını emir ve tenbih buyurmuş oluyorlar.

Âileyi infak vâcip olduğundan, nâfile hayırdan mukaddemdir. Ve sevâbı da o nisbette büyüktür. Âile muhtaç iken bunu bırakıp da varını, hayır ve sevaptır diye, vâcip olmayan yerlere sarf etmek, elbette ma'kul değildir. Aynı zamanda, âile nizam ve huzûrunu ihlâl edeceğinden, âile ve cemiyyet için zararlıdır.

Evlât ve ıyâlini ihmâl ederek varını yoğunu sefâhete ve eğlenceye harcayanların vebâlinin ne kadar ağır olduğunu düşününüz.

158. ذَنْبٌ لَا يُغْفَرُ وَذَنْبٌ لَا يُتْرَكُ وَذَنْبٌ يُغْفَرُ فَأَمَّا الَّذِى لَا يُغْفَرُ فَالشِّرْكُ بِاللهِ وَأَمَّا الَّذِى يُغْفَرُ فَذَنْبُ الْعَبْدِ الَّذِى بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَمَّا الَّذِى لَا يُتْرَكُ فَظُلْمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ بَعْضاً. (رواه الطبرانى عن سلمان رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Suç vardır mağfiret (ve afv) olunmaz. Suç vardır terk olunmaz. Suç vardır mağfiret (ve afv) olunur.

Mağfiret olunmayan suça gelince: Allâh'a eş koşmaktır.

Mağfiret olunan suça gelince: Sırf hakku'llâh'a teallûk edip kul ile Allah arasında olan suçtur.

Terk olunmayan (vaz geçilmeyen) suça gelince: Kulların birbirlerine olan zulmüdür."

İZÂHI

Bilûmum peygamberlerin şerîatı, tevhîd akîdesine yâni mükevvenâtın yegâne hâlık ve mutasarrıfı, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd olup şerîk ve nazîri bulunmadığı esâsına müstenittir. Buna rağmen hilkat-ı beşerdenberi, insanların bâzıları kendileri gibi mahlûk olan ay, güneş, yıldızları ve bir nevî hayvan ve ağaçları ve bâzıları ise putları mâbut ittihaz etmiş ve bir sınıf insanlar, tabiat gibi şuursuz ve mevhum bir kuvvete izâfetle, Vâcibü'l-Vücûd olan Allâh'ı inkâr etmişlerdir ki, hepsi şirk ve küfürdür. Müvahhit mü'minler, Allâh'ı ikrarla noksan sıfatlardan münezzeh ve kemâl sıfatlariyle muttasıf olduğunu ve gönderdiği peygamberlerin ve inzâl eylediği suhuf ve kitapların hak olduğunu kabûl eylemişlerdir. Bunların arasında sâlihler bulunduğu gibi, suç işleyenler de vardır. Bu suçlar kısmen Hukuku'llâh'a ve kısmen kul haklarına teallûk etmektedir.

İşte, bu hadîs-i şerîfde zikri geçen suçlardan hangileri afv ve mağfiret olunup hangileri olunmayacağı beyan buyurulmuştur.

Şirk, af olunmaz bir suçtur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, "Allah kendine şerik koşanı affetmez." meâlinde olan âyet-i celîle ile bu suçun mağfiret olunmayacağı beyan buyurulmuştur. İkinci nevî suç ki, namaz ve oruçta kusur gibi hakku'llâh'a teallûk eden suçlardır ki, Hak celle ve alâ isterse bunları afiv, isterse tecziye eder. Üçüncü nevî suç ki, zulümdür. İnsanın can, mal, ırz ve şerefine tecâvüzdür. Adâlet-i ilâhiyye yerine gelmek için mazlumların rızâları olmadıkça veya mazlumlar zâlimleri affetmedikçe, bu nevî suçlar cezâsız bırakılmaz.

İslâmiyet, yâni bir kimse müslüman olunca, İslâm olmazdan evvelki günahları kaldırıldığı halde, kul hakkına teallûk edenleri kaldırılmaz.

159. ذُوالْوَجْهَيْنِ فِى الدُّنْيَا يَأْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ وَجْهَانِ
مِنْ نَارٍ . (رواه الطبرانى عن سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Dünyâda iki yüzlü olan, kıyâmet gününde ateşten iki yüzlü olarak gelir."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, iki yüzlü münâfıkların kıyâmet ve cezâ gününde uğrayacakları cezâ beyan buyurulmuştur ki, bu ilk cezâdır. İki yüzlülük, her sınıf şahsın fikir ve meşrebinde görünerek ona muhabbet ızhar etmektir ki, denî ahlâkın en çirkinidir. İnsan ya olduğu gibi görünür veya göründüğü gibi olur.

Bu kabil kimseler, şahsiyyeti olmayan, âhiretini dünyâ ile değişen ve hasis menfaattan başka emel ve düşüncesi olmayan kimselerdir. Bunlardan ne kendileri, ne mensup oldukları cemiyyet için zarardan başka bir şey beklenmez. Bunların temiz ahlâklı insanlar yanında şeref ve îtibarları kalmaz ve cemiyyette fesat unsuru olarak yaşayarak kendileri gibilerin âlet-i şer ve fesâdı olmaktan başka bir şeye yaramazlar. Ergeç dünyâda amellerinin cezâlarını görecekleri gibi, âhirette de daha çetin olarak görürler.

Bu gibilere karşı müslümanlara düşen vazîfe, irşat ve nasîhatla ıslâh-ı hallerine çalışmak, fâide vermezse her başvurdukları yerden

kovarak şer ve fesatlarına meydan vermemektir. Belki bu nefret karşısında tuttukları yolun fenâlığını anlayarak ıslâh-ı hâl ederler.

Şunu ilâve edelim ki, bir şahıs mal, can, ırz ve nâmusunu kurtarmak için, karşısındakini tasvip ve ona muhabbet ızhar eder gibi görünmekte beis yoktur. Bu hareketleriyle dünyâ ve âhirette levm ve takbîha müstahık olmazlar.

160. رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللهِ التَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ.

(رواه الطبرانى عن على رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Allâh'a îmandan sonra, aklın başı halka sevgi göstermektir."

İZÂHI

Hayatta iyi ahlâk kadar kıymetli bir şey yoktur. Ahlâk mefhûmunda, Allâh'a kulluk ve şerîatlarına îman da dâhildir. Bütün peygamberler insanları Tevhid akîdesine ve mekârim-i ahlâka da'vet için gönderilmişlerdir.

Beşer cemiyyetinin huzur ve selâmeti ve âhiret nîmet ve saâdeti ancak iyi ahlâkla mümkündür. Ahlâk olmayan toplulukta huzur ve rahat, yerini huzursuzluk ve ızdırâba terk eder. Bu âkıbete uğramamak için Hazret-i Resûl-i Ekrem diğer mekârim-i ahlâk ile birlikte ümmetine mütekâbil sevgi ve saygı tavsiye etmiştir.

Sevgi, güler yüz, tatlı söz, ziyâret, tebrik ve ta'ziye ve îcâbında yardım, hulâsa, insanın sevinç ve hoşnutluk duyacağı her türlü fiil ve harekete şâmildir.

Halka sevgi göstermek olgunluk ve fazîlet eseridir, herkes bu gibileri sever ve hayır ve senâ ile yâd ederler.

161. سَافِرُوا تَصِحُّوا.

(رواه احمد بن حنبل عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Sefer ediniz, sıhhat bulursunuz."

ÎZÂHI

Hazret-i Peygamber Efendimiz, seferin yâni bulunulan yerin değiştirilmesinin sıhhat üzerinde müsbet te'sîri olduğunu haber veriyor. Su ve hava değiştirmenin birçok hallerde fâideli olduğu umûmiyyetle kabûl edilen bir keyfiyyettir. Sefer, sıhhatı artırdığı gibi, bâzı hastalıkların iyileşmesine de sebep olur. Herkes bunu nefsinde tecrübe etmiş veya tecrübe edenleri görmüştür.

Vaktiyle tahsil arkadaşlarımdan bir zat, şiddetli ve müz'iç bir hastalığa yakalanmıştı, İstanbul'da hastalığı bir müddet teşhis ettiremedi. Nihayet en son müracaat ettiği Neş'et Ömer Bey merhum, hastalığın şiddetli bir nevrasteni olduğunu ve bundan kurtulmak için yurdda iki üç ay seyâhat edilmesini ve bundan başka çâre olmadığını söylemiş, bu arkadaş bu tavsiye üzerine Anadolu'da şehirden şehire, kasabadan kasabaya gitmek ve her uğradığı yerde dört beş gün kalmak sûretiyle seyâhatına devam etmişti. Seyâhata başladığından i'tibaren bir ay sonra iyileşmeye yüz tutan hastalık, ikibuçuk ay sonra temâmen zâil olmuştur.

Seyâhatın sıhhat üzerindeki fâidesi hakkında, emrâz-ı asabiyye ve akliyye mütehassısı Nâzım Şakir Bey'in, kırk sene evvel bir gence yaptığı tavsiye hâlâ hatırımdadır. Bu genç bulunduğu yerde kimse olmadığı halde kulağına bağırılıp çağırıldığından şikâyet ediyordu. Doktor bu hastayı, beyni üzerinde elektrik tatbik etmek sûretiyle tedâvi ettikten sonra senede iki ay kadar seyâhat etmesini tavsiye etmişti.

Doktorlar, seyâhat ve seferin, boğmaca, malta humması gibi bâzı hastalıkların sür'atle iyileşmesinde de fâideli olduğunu söyleyerek bu gibi hastalara tebdîl-i hava tavsiye ederler.

162. سَيَهْرَمُ اَبْنُ آدَمَ وَيَبْقَى مَعَهُ إِثْنَتَانِ الْحِرْصُ وَطُولُ الْأَمَلِ (رواه احمد بن حنبل والبخارى ومسلم والنسائى عن انس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Âdemoğlu ihtiyarlar, (fakat şu) iki (şey gençleşip) onunla berâber kalır: Hırs ve tûl-i emel."

ÎZÂHI

Rivâyet olunan diğer bir hadîs « يَشِيبُ ابْنُ آدَمَ وَيَشُبُّ فيهِ خَصْلَتَانِ الْحِرصُ وَطُولُ الاَمَلِ » lâfızlariyle vârid olmuştur.

Meâli buna göre yazmış bulunuyoruz. İnsan ihtiyarlayınca diğer kuvâ ve hisler gibi hırs ve tûl-i emelin de kesb-i zaaf etmesi lâzım gelirken, bilâkis bu iki haslet gençleşir. Mal,. can ve uzun ömür hırsı ve tûl-i emel. Öyle hatıra gelir ki, bu gayr-i tabiî hal, idrâkin kesb-i zaaf etmesinden ve pek yaklaşan âkıbeti düşünememekten ileri gelmektedir. İhtiyarladıkça hırs ve tûl-i emelin kuvvetlenmesi ekseriyyet i'tibâriyledir. Yoksa bâzı kimselerde bunun aksi görülmektedir. Kahir ekseriyyet harîs ve tûl-i emel sâhibi olduğundan hadîs-i şerîf vârit olmuştur.

Hırs kötü olduğu gibi, dünyâya ve ferdî menfaate âit tûl-i emel de mezmumdur. Ancak hayra ve iyiliğe mâtuf emeller mezmum değildir. Gençlikte yapılamayan kulluk ve tâatı telâfi, âmmeye ve muhtaçlara iyilik ve neşr-i ilim ve tevsî-i ma'lûmat emelleri memduhdur.

163. صُومُوا تَصِحُّوا .

(رواه الطبرانی وابن السنی وابو نعیم عن ابی هریرة رضی الله عنه .)

MEÂLİ

"Oruç tutunuz, sıhhat bulursunuz."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, orucun dünyevî ve tâlî fâidelerinden birini beyan ediyor. Esas i'tibâriyle oruç taabbüdîdir, yâni maddî fâide düşünülmeyerek Allah emrettiği için, kulluk vazîfesini îfâ için tutulur. Nitekim namaz da böyledir. İdman maksadiyle kılınmaz. Gerek oruç, gerek namaz, sırf dünyevî ve sıhhî fâidesi için tutulur ve kılınırsa, Allah nezdinde makbûl olmaz. Çünkü, ameller niyyete göre hüküm alır. Niyyet hulûsa mukarin olunca, kulluk vazîfesi îfâ edilmiş olur. Bunun yanında bildiğimiz, bilmediğimiz birtakım dünyevî ve maddî fâideler olduğu muhakkaktır.

İşte, Resûl-i Ekrem Efendimiz, orucun maddî fâidelerinden birini haber veriyor. Filhakîka, hazım cihâzımız, en ziyâde dinlenmeye muhtaç bir cihazdır ki, mütemâdiyen faâliyyettedir. İnsan cümle-i asabiyyesini, dimâğını ve diğer uzuvlarını dinlendirmeyi düşündüğü halde hazım cihâzını düşünmeden, durmadan yemek, içmek ister ve sonra birtakım hastalıklara mâruz kalır. Fakat, iftar ve sahur yemeklerinde i'tidâle riâyet etmek şartiyle, senede bir ay oruç tutarsa, birçok hastalıklardan mâsun kalarak sıhhat bulur.

164. طَاعَةُ اللّٰهِ طَاعَةُ الْوَالِدِ وَمَعْصِيَةُ اللّٰهِ مَعْصِيَةُ الْوَالِدِ.

(رواه الطبراني عن ابى هريرة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Babaya itâat, Allâh'a itâat; babaya isyan, Allâh'a isyandır."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde mübâlâğa ifâdesi için, haber müptedâ üzerine takdîm olunmuştur. Kur'ân-ı Kerîm ve müteaddit hadîs-i şerîflerde, ana babaya itâat ve hüsn-ü muâmele ile emrolunmuş, ana babaya itâat, Allâh'a itâat ve ana babaya isyan Allâh'a isyan olarak ifâde buyurulmuştur.

Allah Kur'ân-ı Kerîm'de; "Rabbın, kendinden gayriye ibâdet etmemeyi, ana ve babaya ihsan ve iyi muâmele yapmayı hüküm ve emreylemiştir. Eğer bunlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlarsa, onlara (uf) bile deme, onları azarlayıp rencîde etme, onları tatlı ve güzel sözle karşıla." meâlinde olan âyet-i kerîme ile en hafif ezâyı men' ve tahrîm etmiş; "Onlara tevâzu kanatlarını yay ve: Yâ Rab! Onlar, çocuk iken beni nasıl terbiye ettilerse, beni esirgedikleri gibi Sen de kendilerini esirge, diye duâ et." meâlindeki nazm-ı celîl ile tevâzu, rikkat ve merhamet emreylemiştir[1].

Ana baba hakkı ve onlara iyilik ve güzel muâmeleye dâir müteaddit hadîs-i şerîfler de vardır. Yalnız bunlardan birini hatırlamak kâfidir: Resûl-i Ekrem bir hadîs-i şerîflerinde, "En büyük günah, Allâh'a şirk, katil, ana babaya isyan ve yalan yere şehâdettir." buyurarak, ana babaya isyânı şirk, katil ve yalan şahâdet gibi en çirkin veballi hareketler arasında zikretmiştir.

Ana baba hukûkuna riâyet etmeyenlerin âkıbetleri öbür dünyâda olduğu gibi, bu dünyâda da pek vahîmdir. Dikkat olunursa, bu gibilerin belâdan belâya, felâketten felâkete uğradıkları görülür.

1 İsrâ Sûresi, âyet: 23.

Ana ve babasına karşı vecîbelerini îfâ etmeyip, şu veya bu sebeple onlara sövüp döven, alçak ve eşna' mahlûkat olduklarından, bunlardan ve âkıbetlerinden bahse lüzum görmedik.

165 . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَبَّلَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ فَقَالَ الْأَقْرَعُ إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَداً فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ. (رواه البخاری ومسلم وابو داود والترمذی عن ابی هریرة وروا البخاری ومسلم عن جریر رضی الله عنهما وهو متواتر) .

MEÂLİ

Ebû Hüreyre radiya'llâhü anh şöyle demiştir:

Bir gün Nebî aleyhi's-selâm, Hazret-i Ali'nin oğlu Hasan'ı öpmüştü, yanında Habîs'in oğlu Akra' vardı. O: Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim, dedi. Rasûlullah (S.A.S.) (hayretle) onun yüzüne baktı da dedi ki: Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا أَوَتُقَبِّلُونَ صِبْيَانَكُمْ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالُوا لٰكِنَّا وَاللّٰهِ لَا نُقَبِّلُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ أَوَأَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللّٰهُ نَزَعَ مِنْ قُلُوبِكُمُ الرَّحْمَةَ .

(رواه البخاری ومسلم عن عائشة رضی الله عنها .)

MEÂLİ

Hazret-i Âişe radiya'llâhu anhâ şöyle demiştir:

Bedevîlerden bir kısım insanlar Resûlullah salla'llâhu aleyhi ve sellem'in huzûruna gelmişti. Dediler ki:

— Siz çocuklarınızı öper misiniz?

— Evet, buyurdu. Onlar:

— Lâkin va'llâhi biz çocuklarımızı öpmeyiz, deyince, Resûlullah (S.A.S.):

— Allah kalbinizden merhameti söküp çıkardı ise, ben sizin kalbinize şefkat koyabilir miyim? buyurdu.

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfler Buhârî ve Müslim'in kaydettiği ahâdîs-i sahîhadandır. Bunları buraya nakil ve terceme, Mekke'de Hıra dağından İslâmiyyet nûru parladığı zaman, insanların ne halde olduklarını ve İslâmiyyet'in insanlara neler getirdiğini belirtmek içindir.

O sırada, beşeriyyet koyu bir cehâlet ve vahşet içinde idi. Kimi putlara, kimi güneş, ay, yıldız gibi ecrâm-ı semâviyyeye ve kimi ateş, ağaç, hayvan ve ruh gibi mahlûklara tapıyorlardı. Kavimler arasında Hazret-i Mûsâ ve Îsâ'nın dînine mensup olanlar da vardı. Lâkin, enbiyâ-yı sâlifenin tebliğ ettikleri Tevhid akîdesi unutulmuş, Tevrat ve İncil tahrif olunarak Tevhid esâsına ve bu kitapların ahkâmına mugayir inançlar zuhur ettiği gibi, tahrif edilmemiş olsalar bile, bütün beşeriyyete değil, muayyen devirlerde yaşayan kavimlere gönderilmiş olduklarından ikmâl edilmeleri ve bütün insanlar için müşterek bir din haline getirilmeleri zarûrî idi.

Cezîretü'l-Arap tam bir cehâlet ve dalâl içinde idi. Bunlar da putları mâbut veya şefî ittihaz ediyor, kurbanlar nezir ederek bu taş ve ağaç parçalarından medet umuyorlardı. Bunların arasında az mikdarda Hazret-i İbrâhîm'in bâzı sünnetlerini bilen ve bunlarla amel edenler vardı ki, bunlara Hanîf ve Hanîfler denmekte idi.

Cezîretü'l-Arab'da nifak ve şikak ve vahşet son haddini bulmuştu. Hayvanlar bile yavrularını sevip okşadıkları halde, yukarıdaki hadîs-i şerîflerden anlaşıldığı üzere, bunlar çocuklarını sevip okşamazlardı. Hattâ kız çocuklarını diri diri çukurlara gömüp öl-

dürürlerdi. Bundan başka kumarın, mükirâtın çeşit çeşit nevi'leri vardı ve hepsi mübahdı. Tefecilikle bilhassa Yahûdîler, zayıf ve fakir halkı soyuyorlardı. Burada kıtâl, yağma, çapulculuk ve intikam rûhu hâkimdi. Kadınlar, çocuklar ve yetimler insânî haklardan mahrumlardı. Kadının mertebesi düşe düşe hayvan derekesine inmişti. Mal gibi mîras kalıyor, hattâ bir şahıs babasının karısına yâni üvey anasına vâris oluyordu. Nikâh-ı istibdâ', nikâh-ı bedel, nikâh-ı cemi' gibi akıl ve idrâke sığmayan nikâh şekilleri vardı. Hulâsa: Cezîretü'l-Arap vahşet, zulüm ve hurâfe içinde idi. Diğer kavimlerin hâli de bunlardan farklı değildi.

İşte merhameti dâim olan Allah, beşeriyyeti kurtarmak için Kureyş'in ulularından Abdü'l-Muttalib'in oğlu Abdullâh'ın sulbünden, Hazret-i Muhammed'i halk etti ve kırk yaşına girince, bütün insanlığa şâmil İslâm Dîni'ni teblîğa memur etti ve Cebrâil aleyhi's-selâm vâsıtasiyle Kur'ân-ı Kerîm'i inzâl buyurdu.

Resûl-i Ekrem, ırkı, milliyeti, rengi, cinsiyeti, fakirlik ve zenginliği, içtimâî seviyesi, resmî makam ve rütbesi ne olursa olsun bütün insanları Tevhîd'e ve Kur'ân'ın hükümlerine imtisâle dâvetle şirkten, nifak ve şikak, katil, sirkat ve zinâdan, hulâsa her türlü fenâlıktan nehiy eyledi. Kadın ve çocukların haklarını iâde etti. Mekârim-i ahlâk tâlim eyledi, münâkehât, muâmelât ve ukûbâtı âdil esas ve nizamlara bağladı. İşte İslâmiyyet'in beşeriyyete getirdiği bunlardı. Bu dîn-i ilâhî az bir zamanda dünyânın her tarafına yayıldı ve müslümanlar dinlerinin hükümlerine riâyet ettikçe, mes'ûd ve ihmâl ettikçe, o saâdetten mahrum oldular.

166. كَانَ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ ثَقُلَ لِذٰلِكَ وَتَحَدَّرَ جَبِينُهُ عَرَقاً كَأَنَّهُ جُمَانٌ وَإِنْ كَانَ فِي الْبَرْدِ.

(رواه الطبراني عن زيد بن ثابت رضي الله عنه.)

MEÂLİ

Hazret-i Fahr-i Kâinât'a vahiy inzâl olundukta, bundan dolayı (vücûduna) ağırlık ârız olur ve soğuk bir zamanda olsa da, alnının iki tarafından beyaz inci dâneleri gibi ter dökülürdü.

İZÂHI

Hazret-i Resûl-i Ekrem'de, âlem-i lâhûtî ile temas vâkı' oldukça birtakım fevkalâde haller zuhûr ederdi. Çünkü, beşer kuvveti İlâhî âleme karşı zayıf bulunuyordu. İşte bu hadîs-i şerîfdeki hal, o cümledendir. Kendilerine vahiy inzâl olununca bu azîm vârideden nâşî kendilerine ağırlık ârız olur ve alnından inci dâneleri gibi terler dökülürdü.

Bu fevkalâde haller iptidâlarda daha şiddetli idi. Nitekim Hırâ dağında ilk âyetler inzâl olundukta, İlâhî vahyin mehâbeti, o hazreti korku ve dehşete düşürmüş ve hemen refîka-i şefîkası Hazret-i Hadîce'ye, beni örtün, örtün, buyurmuştu. Bir müddet vahyin arkası kesildikten sonra, bir gün gökten gelen bir nidâ üzerine yukarıya bakıp Cibrîl-i Emîn'i görünce, yine kendisini korku ve dehşet alıp libâsına bürünmüştü.

Hep bunlar, İlâhî vâride ve vâkıalar karşısında beşer hılkatındaki zaafdan ileri gelmekte idi.

167. كَانَ يَأْتِى ضُعَفَاءَ الْمُسْلِمِينَ وَ يَزُورُهُمْ وَ يَعُودُ مَرْضَاهُمْ وَ يَشْهَدُ جَنَائِزَهُمْ.

(رواه الطبرانى و ابو يعلى و الحاكم عن سهل بن حنيف رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Resûl-i Ekrem salla'llâhu aleyhi ve sellem, Müslümanların zayıflarına gelir, onları ve hastalarını ziyâret eder, cenâzelerinde de hazır bulunurdu."

İZÂHI

Ekmel ve eşfak-ı mahlûkât olan Hazret-i Resûl-i Ekrem, Müslümanların zayıf ve fakirlerini ve bunlardan hasta olanları ziyâret ederek hal ve hatırlarını sorar ve vefat edenlerin namazlarında bulunmak için cenâzelerinde hazır bulunurdu. Onun nazarında malın, mevkiin ve dünyânın geçici nîmetlerinden hiçbirinin kıymeti yoktu, yalnız kıymet ve fazîlet olarak, îman ve takvâ vardı. Cenâb-ı Hak O'na, "İnne ekremeküm inda'llâhi etkâküm" âyet-i celîlesiyle en yüksek fazîletin ne olduğunu bildirmişti. O, Allâh'ın kulu ve Resûlü

idi. Kavî ve zayıf, ganî ve fakir, nazarında birdi. Üstün şeref ve kerâmet ancak takvâ ile idi. Bunun için en ziyâde yardım ve tesellîye muhtaç olan zayıf ve fakirleri de ziyâret eder, ne halde ve ne ihtiyaçta olduklarını anlar ve lâzım gelenlere yardımda bulunur ve bunlardan hasta olanları ziyâret ederek Allah'dan şifâ niyâz ederdi. Vefat edenlerin cenâzelerinde bulunup namazlarını kılar ve âilelerini tesellî ederdi.

Hazret-i Nebiyy-i Ekrem, rahîm idi, merhamet ve şefkati umûmî ve şâmil idi. Biri gelir bir şey isterse, varsa verir, yoksa borç alır dileğini yerine getirirdi.

Rivâyet olunduğuna göre, bir va'dini yerine getirmek üzere nâmına borç alınmasını bir zâta emretmişlerdi. Orada hazır bulunan Hazret-i Ömer: Yâ Rasûla'llah, Allah sana borç ile yardım teklif etmemiştir, dedi. Bundan yüzünde eser-i hiddet görüldü. Ensâr'dan bâzıları: Yâ Resûla'llah, infak et, Allah azaltacak diye korkma, dediler. Bu söz üzerine yüzünde beşâşet belirdi ve: Ben bununla me'mûrum, buyurdu.

168. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ فَقُلْتُ لَهُ لِمَ تَصْنَعُ هٰذَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَقَدْ غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَفَلَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا .

(رواه البخارى ومسلم عن المغيرة بن شعبة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

Hazret-i Âişe anlatıyor:[1]

Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu aleyhi ve sellem, gecenin bir kısmında kalkar ayaklarına meşakkat ve yorgunluk gelinceye kadar (ibâdet ederdi). O'na dedim ki:

[1] Mahdud lâfız farklariyle.

— Niçin böyle yaparsın? Allah geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret etti. Dedi ki:

— Şükreden bir kul olmayı arzu etmeyeyim mi?

ÎZÂHI

Hazret-i Nebiyy-i Ekrem, Allâh'ı ile dâimî irtibat halinde idi. "Yatarken, gezerken dâimâ Allâh'ı zikrediniz..." meâlindeki âyet-i celîlenin hakkını vermeyi Rabbi O'na nasîb eylemişti. Geçmiş ve gelecek günahları (zelle ve hatâları) mağfiret olunmuş olduğu halde, farz ve vâcip ibâdetlerden maâdâ vakit vakit, husûsiyle geceleri, ayaklarına tâb ve meşakkat ârız oluncaya kadar, Allâh'a ibâdet ederlerdi. Bu, Allâh'a istiğrak ve aşkın eseri idi. Diğer peygamberân-ı zî-şân dahi, aynı mazhariyyette idiler. Lâkin Peygamberimiz'in hubb ve istiğrâkı hepsinin fevkında idi. Bu lâhûtî iştiyâk son nefesine kadar devam etti.

Hastalıkları esnâsında, son gün akşam namazını kıldıktan sonra yatsı vakti girmişti. Yatsı namazının kılınıp kılınmadığını sordu. Cemâatin Zât-i Risâlet-Penâhîlerine muntazır olduğunu söylediler. Yıkanarak ayağa kalkmaya çalıştı, fakat baygın bir halde, düştü. Ayıldıktan sonra tekrar sordu, cemâatin beklemekte oldukları anlaşılınca yine yıkandı ve ayağa kalkmak istedi yine baygın düştü, üçüncü def'a da aynı hal vâkı' oldu ve dördüncü defa ayılınca: Ebû Bekr cemâate namazı kıldırsın, buyurdu. Bu manzara karşısında âlem-i ervâh ve melâikenin salât ve selâm âvâzeleriyle bir an çalkandığına kaniim.

169. كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ.

(رواه احمد بن حنبل و ابو داود و الحاكم و البيهقى عن ابن عمر رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Kişinin nafakası üzerine vâcip olanları ihmâl etmesi, kendisine günah olarak yeter."

ÎZÂHI

Geçen hadîs-i şerîflerden birinde de îzah olunduğu üzere, herkesin hayatta birtakım vazîfeleri vardır. Bunlardan biri de kocanın

karısını ve çocuklarını ve bunlardan mâadâ kişi, nafakası üzerine vâcip olanları infak ve iâşe ile mükellef olmasıdır. Ehli ve ıyâli, ma'ruf veçhile infak ve iâşenin sevap ve fazîleti hakkında müteaddit hadîs-i şerîfler vardır.

İnfak mükellefiyyeti, hayatlarını idâmeden âciz olan usûl ve fürû' ve yakınlara taallûku i'tibâriyle, hayât-ı içtimâiyyede husûsî bir ehemmiyeti hâizdir ve ecir ve mükâfâtı o nisbette büyüktür. İşte Nebiyy-i Muhterem, buna binâen bu vazîfeyi ihmalden tahzîr buyuruyor.

170. كُلُّ ذِى مَالٍ أَحَقُّ بِمَالِهِ.

(رواه البيهقى عن ابن المنكدر مرسلا .)

MEÂLİ

"Her mal sâhibi, malında daha ziyâde hak sâhibidir."

İZÂHI

Mal, ya sâhibinin veya mûrisinin sa'yi karşılığı veya bir teberrû mahsûlüdür. Bu cihetle sâhibine mahsus olup, kimsenin o mal üzerinde hak ve alâkası olmaz. Binâenaleyh meşrû' olmak şartiyle, herkes malında istediği gibi tasarruf eder. Ancak gayr-i meşrû' sûrette tasarruf memnûdur. Meselâ, israf edemez. Çünkü, israf dînen memnû'dur. Bu bir misâldir. Memnû' ve haram olan diğer hususlarda da hüküm aynıdır. Bir kimsenin gayri-meşrû' sarfiyyâtı, kendisini ve âilesini müzâyakaya düşürecek dereceye varırsa, bu gibiler hacir ve mallarında tasarrufdan men' olunarak bahâim menzilesine indirilir.

Mal sâhibi malına ehak olduğundan, malını evvelâ kendi nafakasına ve ihtiyaçlarına sarf eder. Nafakası üzerine vâcib olanlara kifâyet etmezse, bunları infâka mecbur tutulmaz.

171. كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَالْإِمَامُ رَاعٍ
وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِى أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ

عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِى بَيْتِ زَوْجِهَا وَهِىَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِى مَالِ أَبِيهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

(رواه احمد بن حنبل ومسلم وابوداود والحاكم والترمذى عن ابن عمر والخطيب عن عائشة والطبرانى عن ابى موسى رضى الله عنهم.)

MEÂLİ

"Hepiniz çobansınız, yâni görüp gözetmek ve idâre ve muhâfaza etmekle mükellef ve idâre ve muhâfazanız altında olanlardan mes'ulsünüz. İmam yâni cemiyyet reisi idâre ve muhâfaza ile mükellef ve idâre ve muhâfazası altındakilerden mes'uldür. Kişi ehil ve ıyâlini görüp korumakla mükellef ve bundan mes'uldür. Kadın kocasının evini görüp korumakla mükellef ve bundan mes'uldür. Hizmetçi efendisinin malının muhâfızıdır ve bundan mes'uldür. Kişi babasının malının muhâfızıdır ve bundan mes'uldür. Hepiniz gözetmek ve idâre ve muhâfaza etmekle mükellef ve idâre ve muhâfazanız altında olanlardan mes'ulsünüz."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, pek belîğ bir sûrette insanların hayatta birtakım vazîfeleri olduğunu ve bunları îfâdaki kusurlarından mes'ul bulunduklarını beyan, ve devlet ve âile reislerinin ve karı ve hizmetçi ve evlâdın vazîfelerini tasrîh ederek başlangıcı tekrarla sona eriyor.

Hadîsin hem bidâyetinde hem sonunda, her ferdin bir vazîfesi olduğu bildiriliyor. Filhakîka insanın kendi nefsine ve uzuvlarına karşı vazîfeleri vardır. İnsan maddî ve mânevî mühlikâttan içtinapla, Allâh'ın vedîası olan ruh, beden ve uzuvlarını korumak ve bunları halk olundukları gâyede kullanmakla mükellefdir. Bu babdaki kusurlarından mes'uldür. Tafsîli, ciltler teşkil edecek bu mevzû için

fıkıh ve ahlâk kitaplarına mürâcaatı tavsiye ederek icmâl ile iktifâ ediyoruz.

DEVLET REİSİNİN VAZÎFELERİ: Devlet reisi, bizzat ve tarafından millet nâmına tâyin edeceği vekil ve memurlar ve techîz olunacak ordularla, memleketi zulüm ve tuğyandan ve hâriçten gelecek tecâvüzden muhâfaza ve sıyânet edecek ve tesis olunacak mahkemeler vâsıtasiyle zulüm ve tecâvüzü tenkil ve fertler ve fertlerle devlet arasında tahaddüs edecek ihtilâfları hal, fakirlere ve âcizlere yardım edecektir. Hulâsa cemiyyetin dünyevî ve uhrevî selâmet ve saâdeti için lâzım gelen her türlü tedbîri ittihaz etmekle mükellefdir. Ve vukûa gelecek kusurlarından mes'uldür.

ÂİLE REİSİNİN VAZÎFESİ: Âile reisi, zevcesi ve ıyâlinde bulunan çocuklarını ma'ruf ve mûtad veçhile infak ve onları muhâfaza ve tâlim ve dînî terbiyelerine i'tinâ ile, onları gerek şahısları ve gerek mensub oldukları cemiyyet için fâideli bir seviyyede yetiştirmekle mükellef ve bu hususstaki kusurlarından mes'uldür.

ZEVCENİN VAZÎFESİ: Zevce, âilenin bir rüknüdür. Evin reisi olan zevcin meşrû emirlerine itâatle berâber, çocuklarının muhâfaza ve dînî terbiyelerine yardım ve zevcinin mallarını iyi idâre ve muhâfaza etmekle mükellef ve kusurlarından mes'uldür.

HİZMETÇİNİN VAZÎFESİ: Evde hizmet vazîfesini görebilmek için birçok mallar, hizmetçinin yed-i emânetinde bırakılır. Hizmetçi bu malları kendi malı gibi muhâfaza ve hizmetini hüsnü îfâ ile mükellef ve kusurlarından mes'uldür.

Râvînin zannına göre, Resûl-i Ekrem, çocukların da babalarının mallarını görüp korumakla mükellef ve kusurlarından mes'ul olduklarını söylemiştir.

172. كَمَا تَدِينُ تُدَانُ.

(رواه عبد الله بن عدى عن ابن عمر رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Nasıl yaparsan sana da öyle yapılır."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, hayat ve adâlet sırlarından birini haber vermektedir. Fahr-i Âlem Efendimiz buyuruyorlar ki: Ne yaparsan sana da öyle yapılır.

Hadîs iki cümleden ibârettir, fakat sâhifeler tutacak bir mazmun ve felsefe taşımaktadır. İnsan hayır yaparsa hayır, şer yaparsa şer görür. Başkalarına iyilik yapan, başkalarından iyilik; başkalarına zulmeden, can, mal, ırz ve şerefine tecâvüz eden misliyle cezâ görür. Bu âkıbet adâlet-i ilâhiyye muktezâsıdır.

Dikkat edilirse, bu hakîkatın birçok misallerine tesâdüf edilir. Biz öylelerini gördük ki, fenâ amel ve hareketleri yüzünden mahv ve perîşân olmuşlardır. Türkçemizde "eden bulur" vecîzesi bu hadîsden alınmıştır.

Müslüman! Dünyâ çetin bir güzergâhdır. Dikkat et, mübârek dîninin gösterdiği istikamette yürü, istikameti şaşıranlardan ibret alarak sana yapılmamasını istediğini başkalarına yapma, ancak böyle selâmeti bulur ve dünyâ ve âhiret saâdetine bu sûretle kavuşabilirsin.

173. كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّى عَلَيْكُمْ.
(رواه الديلمى عن ابى بكرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Siz ne halde iseniz, (sizi idâre için) başınıza o halde adamlar getirilir."

ÎZÂHI

Her milletin bir temeddün seviyyesi vardır. Bu seviyye, zekâ, sa'y ve gayret, ilim ve ahlâk gibi maddî ve mânevî yüksek kıymetlerin muhassalasını teşkil eder ve bu kıymetler yükseldikçe medeniyyet derecesi yükselir; düştükçe medeniyyet derecesi de düşer. İdâre için milletlerin başlarına getirilenlerin hal ve seviyyeleri, mensup oldukları cemiyyetin umûmî seviyyesinden farklı olmaz ve bunlardan cemiyyet yararına fazla bir iş ve kifâyet beklenemez.

Bir memleketin umrânı da, buraya sâhip olanların temeddün derecesiyle mütenâsiptir. Şimâlî Amerika'daki kavimlerle Cenûbî

Amerika'daki kavimler arasındaki farklar, garplılarla Amerika, Asya'da sâkin kavimler arasındaki temeddün farkları, arzettiğimiz değişmez hakîkatın birer misâlini teşkil eder ve başka türlü olmasına da imkân yoktur.

Meselâ, Alman milletinin Habeşistan'a ve Habeş'lilerin Almanya'ya nakil olunduğunu farz edelim. Az müddet sonra temeddün ve ümran bakımından Habeşistan Almanya'ya ve Almanya Habeşistan'a benzer olur. Demek oluyor ki, terakki ve temeddün, refah ve saâdet, satvet ve şevket, fertlerin taşıdığı kıymetlerle mümkündür. Binâenaleyh, cemiyyetimizin mes'ûd olması için, fertlerini ıslâha gayret etmeliyiz.

İşte Resûl-i Ekrem, veciz bir mazmunla bu hakîkatları beyan etmiş oluyor.

174. كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَسْقِي وَنُدَاوِي الْجَرْحَى وَنَرُدُّ إِلَى الْمَدِينَةِ.

(رواه البخارى عن ربيع بنت معوذ رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Biz muhârebede Resûlullah (S.A.S.) ile birlikte idik, (mücâhitlere) su taşır, mecruhları tedâvî eder, (şehre nakli îcâb edenleri) Medîne'ye götürür idik."

İZÂHI

Bu hadîsin kâili, Ashab'dan Muavviz'in kızı Rubeyyi'dir. Vatan müdafaasında, kadınların da yapacağı hizmetler vardır. İhtiyaç ve lüzum hâlinde mücâhidlere yiyecek ve içecek yetiştirmek, yaralıların yaralarını sarıp tedâvî etmek; şehir ve köylerde bulunanlar, ordunun muhtaç olduğu şeyleri ihzar eylemek gibi hizmetler o cümledendir. Bu hadîsde bunlardan bâzıları beyan olunmuştur.

Vakt-i Saâdet'te, muhtelif harblerde kadınların hizmetlerine dâir başka hadîsler de vardır.

Geçen umûmî harbde, eli silâh tutan erkekler, muhârebe meydanlarına sevk olunmuş, şehir ve köylerde mâlûl ve ihtiyar erkekler-

le kadınlar kalmıştı. Kadınlarımız, kağnı arabaları ve sırtlariyle aylarca karargâhlara zahîre ve cephâne nakletmişlerdi. Bunlardan sağ olanlara milletçe Allah'dan uzun ömür ve sıhhat ve irtihâl edenlere rahmet ve mağfiret dilemek dînî ve vatanî borcumuzdur.

175. لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ

(رواه البخارى و البيهقى عن ثوبان رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Issız (şehir ve köylerden uzak) yerlerde oturma; çünkü, ıssız yerlerde oturan, kabirlerde sâkin olan gibidir."

ÎZÂHI

Küfûr, kefrin cem'idir. Bâzı muhtelif mânâlarda kullanılan kefr, şehir ve köylerden uzak, ıssız yer mânâsına da gelir. Ve küfûr bu ma'nâya göre, ıssız yerler demek olur.

Peygamber-i zî-Şân Efendimiz, bu tavsiyeleriyle müslümanları içtimâî hayâta katılmaya teşvîk buyuruyorlar. Filhakîka medeniyyet merkezlerinden uzakta bulunmak, ilim tahsîli, cemiyetten himâye ve hem-nevi'den yardım görmek gibi medenî hayâtın ni'metlerinden mahrûmiyyete sebeb olabileceği gibi, idrâk ve şuûrun dumûra uğramasına ve kalbde huşûnet ve katılık hudûsuna, hayvanla insan arasında bir mahlûk haline gelmeye sebep olur.

Hulâsa, medenî merkezlerden uzak, ıssız dağ, sahrâ ve vâdîlerde hayat geçirmek, birçok bakımlardan mahzurludur. Hadîs-i şerîf bunlara işâretle böyle yerlerde oturmamayı tavsiye ediyor.

176. لَا تُطْعِمُوا الْمَسَاكِينَ مِمَّا لَا تَأْكُلُونَ.

(رواه احمد بن حنبل عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Fakirlere yemediğiniz şeylerden yedirmeyiniz."

İZÂHI

İnsan tâze ve nefis yemekleri sever, ağırlaşmış, bozulmuş yemekleri sevmez ve yemez. İşte, insanın yemediği yemekler bu kabil yemeklerdir ki, artık bunların kıymeti kalmamış ve hattâ zararlı bir hale gelmiştir.

Fakirleri yedirip doyurmak iyiliktir. Kıymetsiz ve hattâ zararlı bir şeyi başkasına vermek, ihsan ve iyilik sayılmaz ve bununla insan sadaka sevâbına nâil olmaz. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: "Siz sevdiğiniz şeylerden Allâh için infak edinceye kadar aslâ iyiliğe nâil olmazsınız; her ne infak ederseniz muhakkak Allah bilir." meâlinde olan nazm-ı celîl ile sevilmeyen şeylerden tasaddukun iyilik sayılamıyacağını beyan buyurmuştur.

İmdi insan, fukarâyı kendi yeyip içtiğinden yedirip içirmeli, onların da kendisi gibi insan olduğunu düşünmelidir. Hizmet ve ıyâlında olanlara karşı da aynı veçhile hareket eylemelidir. Resûlullah Efendimiz, bir mânî olmadıkça kendilerine hizmet edenleri sofrasına alır ve onlarla berâber yerlerdi.

Bakınız, Peygamberimiz şu meâldeki hadîslerinde, ümmetine ne tavsiye buyuruyor: Sizden birine hizmet eden kimse, emek sarf ettiği ve dumanını yuttuğu yemeğini getirdiği zaman, onu da berâberinde sofrasına oturtsun, bir mâzeretle berâber oturtamazsa (tatyîb için) bir iki lokma tattırsın.

Kendilerine hizmet edenleri, yemeklerini hazırlayanları sofralarına oturtmayıp da, onları mutfağın bir köşesinde yedirenler, Peygamberimiz'in ahlâkıyle mütehallik değildirler. Bunlar, hiç olmazsa, bir gün gelip de evlâd ve ıyâllerinin fakr ve zarûrete düşerek başkalarına hizmetle hayatlarını idâme zorunda kalacakları ihtimâlini düşünmelidirler.

177. لَا تَكْتُبُوا عَنِّى شَيْئاً غَيْرَ الْقُرْاٰنِ وَمَنْ كَتَبَ شَيْئاً غَيْرَ الْقُرْاٰنِ فَلْيَمْحُهُ وَحَدِّثُوا عَنِّى وَلَا حَرَجَ.

(رواه مسلم عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Benden (sözümden) Kur'ân'dan başka bir şey yazmayınız. Her kim benden bir şey yazmış ise silsin. Yazmaksızın rivâyet ediniz, bunda beis yoktur."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, mühim bir mes'eleye taallûk etmektedir. Bu cihetle muhaddisler arasında îzah ve tetkiklere mevzû olmuştur. Hazret-i Fahr-i Âlem, Kur'ân'dan gayri kendisinden bir söz yazılmamasını ve yazan olmuş ise silmesini emir buyurmuş ve yazmaksızın sözlerinin nakil ve rivâyet olunmasında beis olmadığını ifâde etmiştir. Bu men', sözlerinin Kur'ân zan ve tevehhüm olunması ihtimâline mebnîdir. Husûsiyle Kur'ân'ın yazılan levhalara yazılmasında bu ihtimâl daha fazladır.

İnsanlar, aynı zekâ ve idrâkte yaradılmamışlardır. Sûret-i telâkkî ve tefehhüm de o nisbette muhteliftir. Kur'ân-ı Kerîm nâzil oldukça vahiy kâtipleri tarafından yazılıp hıfzolunmuş olmasına mebni, yazılmaksızın, Resûlullâh'ın sözlerini nakil ve rivâyette bu mahzur ve ihtimâl yoktur.

Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den nakleylediği bir rivâyete göre, Resûlullah, hadîslerinin yazılması için bâzı zevâta müsâade etmişlerdir. Hazret-i Ebû Hüreyre demiştir ki: Resûlullâh'ın hadîsi bende olduğu kadar hiç kimsede yoktur. Abdullah b. Ömer müstesnâdır. Çünkü, o yazardı. Yine Ebû Hüreyre'den rivâyet olunduğu üzere, Nebiyy-i Ekrem bâzı hutbelerinin yazılmasına müsâade etmişlerdir. Bunlara muttalî olan muhaddisîn-i kirâm'ın îzahlarından anlaşılıyor ki, hadîsi yazmaktan men', hâfıza ve idrâki zayıf ve dikkatsiz olanlar hakkında ve müsâade, hâfızası ve bilgisi kuvvetli, iltibâsa mahâl vermeyecek kimseler hakkındadır. Şu muhakkaktır ki, Allâh-u Teâlâ'nın hıfz ve sıyâneti altında bulunan Kur'ân'a, ne bir hadîs ne de başka bir kelime ve harf karışmıştır. Bundan başka, hadîsler yazılsa idi, eksik, mânâları değişik yazılabilir ve binnetice Kur'ân-ı Kerîm'le tezatlı haller zuhur edebilirdi ki, bu Hz. Muhammed'in Resûllüğüne hücum eden İslâm düşmanlarına cesaret ve kuvvet kazandırırdı.

178. لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ فِى الْإِسْلَامِ

MEÂLİ

"İslâm Dini'nde, zarar ve mukâbele bi'z-zarar yoktur."

İZÂHI

Âhara zarar vermek memnû' olduğu gibi, zarara zararla mukâbele de memnû'dur. Binâenaleyh, bir kimse diğer kimsenin malına veya şahsına taarruz etmek gibi bir sûretle, anın malına ve anın muhterem olan hakkına zarar vermez. Çünkü, âhârı ızrâr zulümdür. Zulüm ise bütün dinlerde mutlak sûrette memnû'dur. Kütüb-ü semâviyye bu hususta müttefiktir.

Zarara zararla mukabele de memnû'dur. Yâni, bir kimse diğerin malına veya şahsına bir zarar îras ettikte, zarar gören, o kimseye ceza olmak üzere misliyle veya mislinin gayriyle zarar vermeye ahkkı yoktur. Aksi halde şahsen ihkak-ı hak meşrû olur ve nizâm-ı içtimâî haleldâr edilirdi. Ancak mutazarrır olan, hâkime mürâcaatla mütecâvizin tecziyesini ve zararının giderilmesini ister.

Hulâsa, bir kimse zulüm görmekle, âhara zulmetmek hakkını kazanmış olmaz. Bir haylı hukuk mes'eleleri bu asla göre hükümlendirilir.

179. لَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَلَقَّوُا السِّلَعَ حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ . (رواه البخاری ومسلم وابو داود وابن ماجه عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما .)

MEÂLİ

"Bazınız, bâzınızın bey'i üzerine bey' etmesin (bey'ine mânî olmasın) ve satılık mallar pazara indirilinceye kadar yolda karşılamayınız."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, mal satıp almak âdâb ve ahlâkına dâirdir. Başkasının mal satmasına mâni' olmak, ahlâka mugâyir olduğu gibi, satılık mallar çarşı ve pazara getirilip satışa arz olunmadan satıcıların önlerine çıkmak ahlâka muhâlifdir. Bâzı harîs ve kanâatsız

kimseler vardır ki, kendi malını satmak için herhangi bir adamın veya dükkân komşusunun satışına mâni' olmaya çalışır ve alelekser muhtekirler, satılık mallar çarşı ve pazara getirilip satışa arz olunmadan o malları almaya kalkışırlar. Bilhassa birinci hale çarşılarda ahlâkı düşük esnaf arasında tesâdüf olunur.

Bir müşteri bir dükkândan mal alırken, diğeri eliyle veya gözüyle işâret ederek kendi malını satmak ve komşusunun satışına mâni' olmak ister. Ve bâzı şehir ve kasabalarda gayr-i meşrû kazanç peşinde olanlar, satılık mallar satışa arz olunmadan evvel, bir sûretle almak ve onu pahalı satmak gayesini güderler. Resûl-i Ekrem bunların ikisinden de men' ediyorlar.

Nehyin mâhiyyeti ve hükmü, fukahâ arasında ihtilâflıdır. Bâzı fukahâya göre her iki hal haram ve memnû'dur. İmâm-ı A'zam Hazretleri, satılık mallar çarşı ve pazara gelmeden satın almak, başkalarına zarar vermiyorsa, bunda bir mahzur olmadığı, aksi halde memnû' olduğu içtihâdında bulunmuşlardır.

Mallar çarşı ve pazara gelmeden gayr-i meşrû' kazanç maksadiyle ihtiyaçtan fazla mal almak bi'l-ittihak haramdır.

180. لَا يُجْلَسْ بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا.

(رواه ابو داود عن ابن عبدة عن ابيه عن جده.)

MEÂLİ

"İki kişinin arasına, izinleri olmaksızın oturulmasın."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, âdâb-ı İslâmiyeden bir asıl beyan buyrulmakta ve iki kişi arasına, müsâade almaksızın oturmaktan nehiy ve men' olunmaktadır ki, elyevm bilûmum cemiyetlerde bu veçhile hareket, muâşeret âdâbından sayılmaktadır.

İki kişi kaydı, ihtirâzî değildir. Üç veya dört kişi de men'in mevzûunda dâhildir. Çünkü, bunlar, aralarındaki muhâvereleri başkasının işitmesini istemeyebilirler, veya herhangi bir sebeble başkasının yanlarına oturmasından ezâ duyarlar. Müsâadeleri alınırsa bu mahzurlar kalmaz.

Nehiy, husûsî sûrette görüşmek üzere bir arada oturanlar hakkındadır. Vapur, tramvay, otobüs gibi umûmî mahallere şâmil değildir. Bu gibi yerler gizli konuşmaya, mahrem sohbete müsâit olmayan umûmî yerlerdir. Maahâzâ buralarda da birkaç kişinin gizli konuşmak istedikleri anlaşılırsa, onlara kulak verip dinlemek, muhâlif-i edep sayılır.

181 . لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ.

(رواه احمد بن حنبل والبخارى ومسلم والترمذى والنسائى وابن ماجه عن انس رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Sizden biriniz, kendisi için sevdiği şeyi (mü'min) kardeşi için de sevinceye kadar kâmil mü'min olmaz."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfin medlûlünü anlamak için, îmânın ne olduğunu hatırlatmayı faydalı buluyorum.

Îmânın rüknü yâni asıl unsuru, Allâh-u Azîmü'ş-Şân'ın birlik ve Resûlü'nün hak olduğunu kalb ile tasdîk eylemektir. Dil ile ikrar, İslâmî hükümlerin icrâsı için şarttır. Dil ile ikrar edip kalben inkâr eden münâfıkdır, mü'min değildir.

Îman ziyâde ve noksan kabûl etmez. Fakat her güzel şeyde olduğu gibi îmânın de kemâli vardır. Îmânın kemâli, sâhibinin onun muktezâsiyle amelinin derecesine göredir. Îmanda kemâl olmamak, nefs-i îmânın olmamasını istilzâm etmez. Mü'min olan bir kimse, amel bakımından kusurlu olabilir. Bu takdirde de o mü'mindir. Fakat kâmil mü'min değildir. Îmâna kemâl veren, müstahsen ve memduh birtakım hal ve ameller vardır ki, bunlarla îman kemâle erişir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu hadîs-i şerîflerinde o amellerden birini beyan buyurmuşlardır ki, mü'min kesb-i kemâl için kendisi için arzuladığını mü'min kardeşi için de arzulamaktır.

182. لَعَلَّكُمْ سَتَفْتَحُونَ بَعْدِى مَدَائِنَ عِظَامًا وَتَتَّخِذُونَ فِى أَسْوَاقِهَا مَجَالِسَ فَإِذَا كَانَ ذٰلِكَ فَرُدُّوا السَّلَامَ وَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِكُمْ وَاهْدُوا الْأَعْمٰى وَأَعِينُوا الْمَظْلُومَ.

(رواه الطبرانى عن وحشى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Öyle me'muldür ki, siz benden sonra büyük büyük şehirler feth edecek ve çarşılarında meclisler edineceksiniz. İşte bu böyle olunca siz, selâmlara selâmla mukabele ediniz, gözlerinizi haramdan sakınınız, âmâya delâlet ve mazlûma yardım ediniz."

İZÂHI

Resûl-i Ekrem, kendilerinin Dâr-ı bekâya intikalinden sonra müslümanlar tarafından büyük şehirler fethedilerek, sokaklarında beyi' ve şirâ ve birleşip konuşmak için yerler yapılacağını haber veriyor. Böyle olunca müslümanların selâmlarına selâmla mukabele olunmasını ve bakılmak câiz olmayan şeylere ve ale'l-husûs kadınlara kötü gözle bakılmamasını ve tesâdüf edilecek âmâları yedeleyip yollarına delâlet edilmesini, bir zulüm görülünce mazlûma yardım olunmasını emir ve tavsiye etmektedir.

Filhakîka, Resûl-i Ekrem'den sonra müslümanlar, büyük şehirler fethetmiş ve bunlarda dükkânlar, mağazalar, san'athâneler, oturmak için kahvehâne ve bahçeler yapmışlardır.

Bu gibi şehirlerde alış veriş için erkek ve kadınların ve birbirleriyle görüşmek için halkın buralara çıkmaları tabiîdir. Bu esnâda muâşeret ve ticâret ahlâkına riâyet olunarak, kadınlara kötü gözle bakılmaması ve tesâdüf edilecek âmâları yedeleyip yollarına devamları te'min edilmesi ve uygunsuz bir harekete rastlandığında, mümkünse men' edilmesi, hem kardeşlik hem de insâniyyet îcâbı olarak asîl hareketlerdir.

Şunu da ilâve edelim ki, kadınların da, kadın edep ve nezâhetine muhâlif hareket etmemeleri ve bilhassa erkekleri tahrîk edecek

açık ve saçıklıktan son derece tevakkî eylemeleri âyet-i kerîmelerl[e] emredilmiş bir vecîbedir. İşte Resûl-i Ekrem bu hadîsleri ile dîn vazifeleri tekrar hatırlatmaktadır.

183. عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللّٰهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا تُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصاً وَتَرُوحُ بِطَاناً.

(رواه احمد بن حنبل و الترمذى و ابن ماجه و الحاكم عن عمر رضى الله عنه .)

MEÂLİ

Hazret-i Ömer (radiya'llâhü anh) den rivâyet olunmuştur. Demiştir ki: "Ben Resûlullah salla'llâhu aleyhi ve sellem'den işittim. Dediler ki: Eğer siz hakkıyle Allâh'a tevekkül etseydiniz, kuşları rızıklandırdığı gibi sizleri de rızıklandırırdı. Onlar sabahın erken saatlarında aç olarak çıkarlar; akşamleyin tok dönerler."

İZÂHI

Allah insanları, maaş ve meâdını tedârik ve ihzar için, iki mümtaz kudretle, idrâk ve sa'y kudretiyle halk buyurmuştur. Bu iki mevhibe-i ilâhiyyeyi nîmet bilerek çalışırlarsa, Dünyâ ve Âhiret'te mes'ûd olurlar. Aksi halde husranla karşılaşırlar. Ancak her şeyi halk eden Vâcib Teâlâ olduğundan, bir şeye azim ve bir işe tevessül edince, Allâh'a sığınıp güvenmek ve hîle, hud'a, hırs ve tamâ' gibi zemâim-i ahlâkıyyeden kaçınarak Allah ne rızık ihsan ederse ona şükretmek îcâbeder. Müslümanlık'ta tevekkülün mânâsı budur. Bu dinde miskinlik, atâlet ve tenbellik memnû' ve mezmumdur. Bâzı kimseler İslâm Dîni'ndeki tevekkülü, oturduğu yerde Allah'dan rızık beklemek mânâsında telâkkî ederler. Bu, Müslümanlığa iftirâ ve bühtandır.

Hadîs-i şerîfde, insanların rızıklandırılmasını, kuşların rızıklandırılmasına teşbihde, idrâk sâhibleri için gizli kalmayacak kadar bâriz işâret vardır. Kuşlar durdukları yerde rızıklanıp yaşamazlar. Sabahın erken saatlerinde yuvalarından kalkarak tehlikeler içinde

ağaçtan ağaca, daldan dala, şu bahçeden öbürüne ve şu tarladan diğerine uçarak çalışırlar ve akşamları tok olarak mesken ve me'vâlarına dönerler. Bunların hareketlerinde akıl sâhibleri için alınacak büyük ibretler vardır. Rızık peşinde koşmak lâzımdır. Allah, hayvanları bile çalışmalarına karşılık rızıklandırmaktadır.

184. لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِى لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ . (رواه الامام مالك والشافعى و رواه البيهقى عن ابى هريرة ورواه الطبرانى عن على كرم الله وجهه .)

MEÂLİ

"Ümmetime meşakkat verecek olmasa idim, onlar her abdest almada, misvâklenmelerini (diş temizliğini) emrederdim."

İZÂHI

İslâmiyyet'in, nezâfete, temizliğe verdiği ehemmiyet mâlûmdur. Esâsen, nezâfeti îmandan sayan bir dinde, pislik düşünülemez.

İnsan uzuvları arasında en çok temizlenmeye muhtaç olan uzuv ağızdır. Her gün oraya türlü türlü şeyler girer ve geçer. Yalnız girip geçmekle kalmaz, ağıza alınan şeylerden diş aralarında kırıntılar kalır, vücuddaki müdâfaa hassasına rağmen bu kalıntılar, dişler arasında sıhhat aleyhine zararlı bir hal alabilir. Bunun içindir ki, Peygamber Efendimiz, yemeklerden sonra ve abdest alırken misvakle dişlerini temizlerler, ümmetine de misvaklenmeyi tavsiye buyururlardı. Misvâk kullanmanın, fevkalâde te'min edeceği fâidelere mebnî, ümmetime meşakkat verecek olmasa idim, onlara her abdest almada misvâklenmelerini emrederdim (farz kılardım) buyurmuşlardır.

Misvâkte, diş etlerini besleyen, aynı zamanda muzadd-ı taaffün bir madde olduğu söylenmektedir. Bu hassalarına binâen, misvâk kullanmak her halde müraccahdır. Bugün ekseriyyetle fırça kullanılmaktadır. Fırça, ağzı ve dişleri temizlemek bakımından fâideli olmakla berâber, başka hassası olmadığından diş mâcunlarına ihtiyaç görülmektedir.

Sayın okuyanlar! Yemeklerden sonra ıslak bezle veya suya batırdıkları parmakları ile dudaklarını ıslatan bâzı aydınların, temiz-

lik anlayışiyle, Müslümanlığın temizlik husûsundaki emir ve tâlimlerini mukayese ediniz.

Misvâk, "şecerü'l-erak" denilen ağacın dallarından îmâl olunur. Misvâkın hacmi, boyu, nasıl muhâfaza edileceği ve nasıl kullanılacağı hakkında, fıkıh ve hadîs kitaplarında tafsîlât vardır.

185. لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الرَّجُلُ فِيهِ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ .

(رواه احمد بن حنبل والبخارى عن ابى هريرة رضى عنه .)

MEÂLİ

"İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, kişi aldığı malı helâldan mı, haramdan mı aldığına aldırış etmeyecektir."

İZÂHI

"El-Helâlü beyyinün ve'l-harâmü beyyinün" hadîs-i şerîfi nâtık olduğu üzere, İslâm şerîatında helâl da, haram da beyan olunmuş ve şüpheli olanlar da kayıt edilmiştir. Helâldan kazanç memduh, haramdan kazanç memnûdur. Hangi kazancın helâl ve hangi kazancın haram olduğunu îzah için sâhifeler lâzımdır ki, iltizam ettiğimiz beyan ölçüsü buna müsâit değildir. Yalnız kısaca arzedelim ki, bir malın meşrû mübâdele veya meşrû başka bir tarikle iktisâbı meşrû olduğu gibi, işe yalan karıştırılmamak sûretiyle mâruf miktarda kâr helâldır.

Sevk ettiğimiz bu kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, sâhibinin rızâsı olmaksızın veya istihkak kesp etmeden gayrin malını almak haram olduğu gibi, alış verişde mâliyet hakkında yalan söylemek sûretiyle fazla karşılık almak veya malın bedeline mâruf miktardan fazla fâhiş kâr ilâve eylemek, karşı tarafın muzâyekasından istifade ederek fazla kazanç elde etmek haramdır.

Mâlî muâvazalarda istihkak, ivazları teslimle ve hizmet akitlerinde hizmeti vaktinde kusursuz olarak îfâ ile tahakkuk eder. Bir işçi taahhüt ettiği işi kusurlu olarak yapar ve bir memur muayyen zamanda vazîfesi başına gelerek deruhte eylediği işi i'tinâ ile îfâ etmezse, ücret veya maaş olarak aldığı şey meşrû olmaz ve binâenaleyh, Dünyâ ve Âhiret'te mes'ûl olurlar. Murâkabe ve nazâret vazîfesiyle mükellef olanlar bu vazîfeyi îfâ etmezlerse, bunların da iktisâbı meşrû sayılamaz.

Helâl ve harama ve dünyevî ve uhrevî acı netîcelerine i'tikad ve îman, beşer münâsebetlerinde râbıta-i ma'neviyye vazîfesi görür. Helâl ve haram i'tikadı olmayan cemiyetlerde, müt'ekabil emniyet ve i'timat kalkar. Bu, fertler için olduğu gibi cemiyetler için belki daha fazla zararlı ve tehlikelidir.

186 . لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَداً يَأْخُذُهَا مِنْهُ وَ يُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أَرْبَعُونَ امْرَأَةً يَلُذْنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَ كَثْرَةِ النِّسَاءِ .

(رواه البخارى و مسلم عن موسى الاشعرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Bir zaman gelecek ki, kişi o zaman altundan bir sadaka ile dönüp dolaşacak, onu alacak kimse bulamıyacak. Bir erkek görülecek ki, erkek azlığından ve kadının çokluğundan ona, işlerini gördürmek için kırk kadın iltica edecek."

ÎZÂHI

Hadîs şârihlerinin tefsirlerine göre, Resûl-i Ekrem'in haber verdiği olay, ya bolluk sebebiyle halkın ihtiyâcı olmamasından veya fitne ve anarşî yüzünden herkes başının derdine düşmesinden ileri gelecektir. Her iki ihtimâl de mümkündür. Ancak zâhir ve mütebâdir olan ikinci ihtimâldir. Bu haller imkânsız olarak düşünülmemelidir. Bu acîp dünyâda her şey olabilir. Bundan yüz sene evvel kim inanırdı ki, bir atom bombasiyle bir şehir harap olacak ve orada bulunanlar hatır ve hayâle gelmedik hastalıklara, felâketlere mâruz kalacaktır.

Hadîs-i şerîfde, kırk kadın denilmesi, kadınların çokluğunu beyân içindir.

187 . لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ التَّمَلُّقُ وَ لَا الْحَسَدُ إِلَّا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ . (رواه البيهقى عن معاذ بن جبل رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Taleb-i ilim müstesnâ, temellûk ve haset, mü'min ahlâkından değildir."

ÎZÂHI

Temellûk herhangi bir maksadı elde etmek için bir kimseye, lâyık olduğundan fazla muhabbet ve saygıda bulunmaktır ki, vekar ve ciddiyetle kabil-i tevfîk olmadığından fenâ huydur. Yalnız öğrencinin, hocasının sevgi ve öğretmekte i'tinâsını te'mîn için ona fazla muhabbet ve hürmet izhâr etmesi ve Allâh'ın başkalarına verdiği nîmetin zevâlini istemeyip, kendisi de o nîmete nâil olmak için meşrû' sûrette çalışması ahlâka mugâyir değildir. Bu hased değil gıptadır.

Hocaya fazla sevgi ve hürmet gösterilmesi, onun sevgi ve öğretmek husûsunda gayretini tahrik, ve gıpta, fazla çalışmaya sevk edeceği cihetle, bunlar ahlâkan memnû' değildir.

188. لَيْسَ الْغِنٰى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلٰكِنَّ الْغِنٰى غِنَى النَّفْسِ (وفى رواية) غِنَى الْقَلْبِ. (رواه احمد بن حنبل و البخارى و مسلم و الترمذى و ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Zenginlik, mal çokluğundan değildir, belki zenginlik nefis (kalb) zenginliğidir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, hakîkî ve memduh zenginliğin ne olduğunu beyan ediyor. Zengin iki kısımdır: Hârîs zengin, kanâatkâr zengin.

Hârîs zengin: Allâh'ın verdiğine kanâat etmeyip malı arttıkça hırsı artan, ve kanâatkâr zengin: Allâh'ın verdiğine kanâat ve şükredip meşrû' yerlerde sarf eden kimsedir.

Hârîs zengin, mevcûda şükretmez, gece ve gündüz mevcûdu çoğaltmak çârelerini düşünür ve hırsı peşinde türlü türlü vâsıtalara başvurur. Bu gibilerin huzur ve rahatı, hırsı yüzünden halk yanında şeref ve i'tibârı yoktur.

Kanâatkâr zengin, Allah ne vermiş ise onunla iktifâ edip şükreder ve Allah da şükrettiği için nîmetlerini artırır ve fazla servetini hak yolunda sarfeder. Bu sebeble de halk yanında şeref ve i'tibârı artar. Bunlar hayatlarını kalb zenginliği içinde huzurla geçirir ve öldükten sonra da nâmı hayır ile yâd olunur.

189. لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِى لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ .

(رواه الطبرانى عن طلحة بن على رضى الله عنهما .)

MEÂLİ

"Şerlerinden, komşusunun emîn olmadığı kimse (kâmil) mü'min değildir."

İZÂHI

Mesken ve mülkte, ittisâl ve bu münâsebetle çokca temas dolayısiyle komşular arasında içtimâî, hukûkî ve ahlâkî birtakım hâdiseler ve ihtilâflar olabilir. Bunun içindir ki, İslâm şerîatında, komşuluk hak ve vazîfeleri ayrıca bahis mevzûu olmuştur.

Bir hadîs-i şerîfde, velevki gayr-i müslim olsun, komşunun komşu üzerinde hakkı olduğu beyan olunmuştur. Kat hakkı cârî olan yerlerde bu hak ve vazîfeler daha çok ehemmiyet arzeder. Gerek komşuluk, gerek iştirâk münâsebetiyle aralarında birtakım ihtilâflar tahaddüs edebilir. Bu halde bunlar diğerin hakkına riâyette ve vazîfelerini îfâda, hakkaniyet veçhile hareket ederek; biribirini bîzâr ve ızrâr etmiyecektir.

Bu hadîs-i şerîfde, komşusu, şerrinden emîn olmayan ve diğer bir hadîsde komşusu, gâilesinden emîn olmayan, mü'min değildir, buyurulmuştur ki, îmânın kemâlini nefiydir. Îmânın kemâli, dînin emir ve nehiy ve tâlimlerine riâyet derecesiyle mütenâsiptir.

190. لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِى يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ .

(رواه الحاكم والبيهقى عن ابن عباس رضى الله عنهما .)

MEÂLİ

"Yanıbaşında komşusu aç olduğu halde, tok yaşayan mü'min, kâmil mü'min değildir."

İZÂHI

Hadîs-i şerîfdeki (billezî) kelimesindeki bâ zâiddir. Arapça'da zâid olarak bâzı harfler ilâve olunabilir. Bunun pek çok misâlleri vardır. Komşu hak ve vazîfelerine dâir 189 numaralı hadîslerde îzahda bulunmuş ve bu hak ve vazîfelerin neden ileri geldiğine de temas etmişdik. Bunların bâzısı hukûkî ve bâzısı vicdânî ve ahlâkîdir. Bu hadîs-i şerîf, ahlâkî bir vazîfeden bahsediyor ki, aç kalacak kadar zarûret hâlinde bulunan komşuya yardımda bulunmak fazîletidir. Bu yolda hareket, kerem-i nefse ve gayr-endîşliğe ve aksi, yâni aç kalacak kadar zarûrette bulunan komşunun bu elemli hâliyle alâkalanmamak, gılzat-i kalbe ve şahıs-endîşliğe delâlet eder ki, ikisi de mezmumdur. Fahr-i Âlem Efendimiz diğer bir hadîs-i şerîflerinde: "Nâsın hayırlısı, nâsa hayır ve menfaatlı olandır" buyurmuşlardır. Bu ahlâkî fazîlet komşu hakkında daha kıymetlidir. Hadîs-i şerîf bu husûsu ifâde eylemekte ve yanıbaşındaki komşu zarûret halde olduğu halde tok ve ihtiyaçsız yaşayıp bu komşuya yardımda bulunmayan mü'minin, kâmil mü'min olmadığını ifâde etmektedir. Îmânda kemâlin ne gibi amellerle olacağını 103 numaralı hadîsde söylemiştik.

191 . لَيْسَ بِخَيْرِكُمْ مَنْ تَرَكَ دُنْيَاهُ لِآخِرَتِهِ وَلَا آخِرَتَهُ لِدُنْيَاهُ حَتَّى يُصِيبَ مِنْهُمَا جَمِيعاً فَإِنَّ الدُّنْيَا بَلَاغٌ إِلَى الْآخِرَةِ وَلَا تَكُونُوا كَلًّا عَلَى النَّاسِ. (رواه ابن عساكر عن انس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Dünyâsını Âhireti için ve Âhiretini Dünyâsı için terk eden sizden biriniz, Dünyâ ve Âhireti için çalışmadıkça sizin hayırlınız değildir. Çünkü Dünyâ, Âhirete erişmek (Âhireti kazanmak) içindir. Halk üzerine yük olmayınız."

İZÂHI

İnsanın hayatta maddî ve mânevî iki türlü vazîfesi vardır: Biri çalışıp kendisinin ve efrâd-ı âilesinin maîşet ve hayâtını korumak ve diğeri Allâh-u Teâlâ'nın emir ve nehiylerine riâyetle kulluk vazîfesini yapmak. Bu vazîfelerden herhangi biri, diğeri için terk olu-

namaz. Ne Âhiret için Dünyâ, ne de Dünyâ için Âhiret terk ve ihmâl olunur.

Diğer bir hadîs-i şerîfde beyan buyurulduğu üzere, mü'min olan, ölmeyecekmiş gibi çalışacak ve yarın ölecekmiş gibi Allâh'a ibâdet eyleyecektir.

Âhiret için Dünyâyı terk eden, kendisinin ve evlâd ü ıyâlinin yaşaması için ya dilenecek veya oturduğu yerde atâlet ve meskenetle şunun bunun yardımına muhtaç halde bekleyecektir.

İslâm şerîatında insan, kerâmet ve izzet-i nefsi ile kabil-i te'lif olmayan, her ikisi de memnûdur.

Hazret-i Resûl-i Ekrem işte, halka yük olmaktan men' ediyor. Bu hadîs-i şerîf ifâde etmektedir ki, Âhiret için çalışmaya mânî olmamak şartiyle, Dünyâ için çalışmak, evlâd ve ıyâlinin nafakasını tedârik ve muhtaçlara yardım etmek ve hayır ve hasenatta bulunmak meşrû' ve sevaptır.

192. لَيْسَ شَيْءٌ أُطِيعَ اللّٰهُ تَعَالَى فِيهِ أَعْجَلَ ثَوَاباً مِنْ صِلَةِ الرَّحِمِ وَلَيْسَ شَيْءٌ أَعْجَلَ عِقَاباً مِنَ الْبَغْيِ وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدَعُ الدِّيَارَ بَلَاقِعَ.

(رواه البيهقي عن ابي هريرة رضي الله عنه.)

MEÂLİ

"Tâatlar arasında, sıla-i rahm gibi sevap ve mükâfâtı ve seyyiât arasında bağy, tuğyân, kat'-ı sıla gibi, ukubet ve cezâsı ta'cîl olunan bir şey yoktur. Yalan yere yemîn ise (öyle büyük günahtır ki) ülkeleri çıplak çöle çevirir."

İZÂHI

Mâhiyet ve netîceleri i'tibâriyle bâzı tâatlar fert ve cemiyet için pek fâideli ve seyyie ve tuğyân çok zararlı ve felâketli olur. Bu cihetle bâzı tâatların ecir ve mükâfâtı ve kötü fiillerin ukûbat ve mücâzâtı pek çabuk görülür.

Bu hadîs-i şerîfde sevap ve cezâsı ta'cîl olunan bâzı ameller beyan buyurulmuştur. Sıla-i rahm, mükâfâtı çabuk görülen amellerdendir.

Sıla-i rahmin ne demek olduğunu 213 numaralı hadîs-i şerîfi îzah ederken kısaca yazmıştık. Burada içtimâî bakımdan fâidelerini arz edelim: Bir cemiyyeti teşkîl eden her fert, bir âileye mensuptur. Cemiyetler, âilelerden meydana geldiğine göre, akrabâ arasında sıla-i rahm yâni sevgi ve iyilik cereyân edince, cemiyetin fertleri arasında tesânüt ve binnetîce o cemiyyette vahdet, huzur olur ki, en büyük saâdettir.

Hadîs-i şerîfde beyan buyrulduğu üzere, bağy yâni âharın can, mal, ırz ve şerefine taarruz, kısaca zulüm, akrabâ ve taallûkatla iyi münâsebetleri terk etmek ve yalan yere yemîn eylemek, cezâsı ta'cîl olunan seyyiattandır. Zulüm de, kat'-ı sıla da, yalan yere yemîn de fert ve cemiyetleri husran ve felâkete götüren âfetlerdendir.

193. لَيْسَ عَلَى وَلَدِ الزِّنَا مِنْ وِزْرِ أَبَوَيْهِ شَىْءٌ.

(رواه الحاكم عن عائشة رضى الله عنها.)

MEÂLİ

"Zinâ mahsûlü çocuğun üzerinde, ana ve babasının günâhından bir şey yoktur."

İZÂHI

Gayr-i meşrû' birleşmeden hâsıl olan çocuk ma'sumdur. Dünyâya gelmesinde hiçbir dahli yoktur. Buna yegâne sebeb, gayr-i meşrû' münâsebette bulunan erkek ve kadındır ve günâhı bunlara âittir. "Hiçbir nefis âharın günâhından mes'ûl olmaz." meâlinde olan âyet-i kerîme mantûkunca, çocuğa ne dünyevî, ne de uhrevî bir mes'uliyet lâzım gelmez. Bunun içindir ki, vaktiyle bu gibi zinâ mahsûlü olan çocukların hüviyyet cüzdanlarına babası Abdullah gibi bir isim yazılarak gayr-i meşrû' münâsebet mahsûlü oldukları gizlenirdi ve bunlar doğdukları yeri değiştirince teessür ve hicâb duymaktan kurtulurlardı.

Bâzı garp kanunlarına göre, bu çocukların ve hattâ gayr-i sahîh nesep mahsûlü oldukları kabûl olunanların hüviyyet cüzdanlarına

nesep durumları kaydedilir ki, birçok bakımdan doğru değildir. Bunlardan, gayr-i meşrû' diye kendilerini teşhîr eden bir cemiyet için zarardan başka bir fâide beklenemez. Bu tarzı kabûl çocuklara gösterilmesi îcâbeden merhamet ve şefkat hisleriyle ve "herkes müsâvî doğar" tarzındaki hukuk esası ile de kabil-i te'lîf değildir.

194. لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ وَلاَ مَنْ تَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ مِنَ الرِّجَالِ . (رواه احمد بن حنبل عن ابن عمرو رضى الله عنهم .)

MEÂLİ

"Ne kadınlardan erkeklere benzemeye çalışan, ne de erkeklerden kadınlara benzemeye kalkışan, bizden değildir (bizim sünnetimizle âmil değildir)."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, erkeklik ve kadınlık ziyy ve âdâbına âittir.

Erkek ve kadının yaradılışlarında olduğu gibi giyinme ve süslenme ve muâşeretlerinde de bâzı husûsiyyetler vardır ki, bu hılk-i temâyül îcâbıdır. Buna rağmen bâzı kadınların erkeklere ve bâzı erkeklerin de kadınlara benzemeye kalkıştıkları görülür. Bu hal erkeklik ve kadınlık edep ve nezâhetiyle kabil-i te'lîf değildir. Benzemenin tarzı ma'lûmdur. Meselâ, erkeğin kadınlar gibi pudra kullanması, kulaklarına küpe takması, tırnaklarını uzatıp boyaması, ve kadının pantolon ve ceket giyip sokaklarda dolaşması gibi haller hep benzemektir.

195. لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً أَوْ ضَرَّهُ أَوْ مَاكَرَهُ .
(رواه البخارى ومسلم واحمد بن حنبل والترمذى والنسائى وابن ماجه عن ابن مسعود رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Bir müslümana hıyânet eden veya zarar veren veya hîle yapan bizden değildir (bizim şerîatımızla âmil değildir)."

ÎZÂHI

İslâmiyyet, istikamet, âharın hak ve hürriyetine riâyet, mal, can ve ırzına hürmet emreder. İslâm Dîni'nin hüküm ve muktezâsı budur. Başkalarına hıyânet, başkalarını ızrâr ve onlara hîle, hıyânettir. Bu gibi hıyânetlerde bulunanlar, hakîkî ve kâmil müslüman olmak şeref ve bahtiyarlığından mahrumdurlar.

Bir tâcir, müşterinin tecrübe ve bilgisizliğinden istifâde ederek malını değerinden fazlaya sürerse veya hîle yaparsa, meselâ: Bir yahûdî mâmûlünü Alman mâmûlü diye satarsa veya herhangi bir şahıs bir sûretle başkasına zarar verirse, bu gibiler hakîkî Müslümanlık, hattâ insanlık iddiâsında bulunamaz. Bunlar birer misâldir. Hadîs-i şerîf, her türlü hıyânet ve ızrâr ve hîleye şâmildir. Keyfiyet böyle olunca, aralarında din kardeşliği bulunanların yekdiğerine hıyânet ve zarar vermesi daha şen'î bir harekettir.

İşte, Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu kabil fiil ve harekette bulunanların, İslâm câmiası arasındaki durumlarını haber veriyor.

196. مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً.

(رواه ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Cenâb-ı Hak, şifâsını yaratmadığı hiçbir hastalık indirmemiş (vermemiş) dir." Diğer bir hadîsde de: "Ey Allâh'ın kulları, tabiblere mürâcaatla dertlerinize devâ arayınız. Çünkü, Allâh-u Teâlâ ihtiyarlıktan başka hiçbir hastalık yoktur ki, ona devâ yaratmamış olsun." buyurulmuştur.

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfler, tedâvînin İslâm'daki ehemmiyetini ve her derdin devâsı olduğunu bildirmektedir. İmâm-ı Şâfiî Hazretleri: "El-İlmü ilmân, ilmu't-tıp, li'l-ebdân ve ilmü'l-fıkh li'l-edyân" buyurmuş ve ilm-i tıbbı takdîm etmek sûretiyle, bu ilmin lüzum ve ehemmiyetine işâret etmiştir. Filhakîka ibâdet, çalışmak gibi her şey sıhhatle mümkündür, sıhhat olmayınca bir şey yapılamaz.

Hazret-i Resûl-i Ekrem, tedâvî tavsiye ederken bu hakîkatler gereği gibi ma'lûm değildi. Bu irşatlarladır ki, İslâmiyyet'in bidâyetlerinden i'tibâren, Müslüman'lar tıp ilmine dînî ilimler gibi kıymet vermiş ve yer yer Dârü'ş-Şifâlar ve Hastahâneler açmışlardır. Ancak çıkan gaileler ve İslâmiyyet'in müdâfaası yolundaki mücâhedeler, yeter miktarda tabib yetiştirmeye imkân vermemiştir.

İlk evvel tabâbet ilmi, yüksek tıp âlimleriyle meşhûr olan Endülüs Devlet-i Emeviyye'sinde parlamış ve oradan diğer İslâm diyarlarına intikal etmiştir. Osmanlılar'ın bu sâhadaki hizmet ve himmetleri büyüktür. Medreselerde tabâbet tedrîsine önem vermekle berâber, garpta hastahâne mefhûmu idrâk olunamadığı bir târihde hastahâneler te'sîs etmişlerdir. Yıldırım Bayazıt merhûmun Bursa'da inşâ ettirdiği hastahâne bunun açık delîlidir. Bu hastahânenin teşkîlât ve tahsîsâtı, tabib ve müstahdemleri ve bunlara verilen maaş, merhûmun vakfiyesinde gösterilmiştir. Yer yer görülen eserlerden anlaşıldığı üzere, Selçuk Türkleri'nin ve diğer İslâm devletlerinin bu mevzûdaki himmet ve gayretleri takdirlere lâyıktır.

197. مَا تَصَدَّقَ النَّاسُ بِصَدَقَةٍ أَفْضَلَ مِنْ عِلْمٍ يُنْشَرُ.

(رواه الطبرانى عن سمرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"İnsanlar, neşir olunan ilimden daha fazîletli bir sadaka vermiş değildir."

İZÂHI

İslâm Dîni'nde ilmin mevkii mâlûmdur. İslâmiyyet kadar ilme kıymet veren bir din ve kavim yoktur. İslâm Dîni, îmandan sonra ilmi en yüksek mevkide tutmuştur. Gerek Kur'ân-ı Kerîm, gerek hadîs-i şerîflerde, ilmin lüzum ve mertebesi hakkında müteaddit irşat ve ta'lîmler vardır. Hazret-i Alî'nin, "Bana bir harf öğreten, beni köle yapmıştır", "Nâs ölü, ilim ehli diridir" tarzındaki beyanları da ilmin İslâm Dîni'ndeki mertebesini anlamak için kâfîdir. Buna rağmen, müslümanların ekserîsinin câhil ve okuyanların İslâmî ilimlerden gafil olmaları çok hazîndir. Bunun sebebi neşrolunan eserlerde, mecmualarda teşrîh edilmiş olduğundan üzerinde durmayacağız. Yalnız şu kadar söyleyelim ki, bu müessif halden fertler kadar idâre başında olanlar da mes'ûldür.

İlim niçin bu kadar mühimdir? Çünkü ilimsiz, Dünyâ ve Âhiret selâmet ve saâdeti olmaz; her şeyin başı olan Allah korkusu olmaz, ilimsiz İslâm ümmetinin selâmeti te'mîn edilemez, ilim olmayınca adâlet ve hakkaniyyet olmaz; zirâat, san'at, ticâret yapılamaz. Tıb ve her türlü teknik ilerleme imkânsız olur. Hulâsa her şey ilimle olur. İşte bunun içindir ki, neşr-i ilim her sadakadan, her iyilikten efdâldir. İşte Nebiyy-i Kerîm, ümmetine bunu bildiriyor.

Neşr-i ilim, ta'lîmle yâni başkalarına öğretmek ve bu maksatla eser neşretmek ve kitap vakfetmek sûretiyle olur. Kütüphânelerdeki kitapların ekserîsi, hemen hemen hepsi vakıfdır. Gerek eser neşr ve gerek eser vakf edenlerin, ölümleriyle amelleri munkatı' olmaz, amel defterlerine kıyâmete kadar sevab yazılır. Şunu da kaydedelim ki, hadîs-i şerîfdeki ilimden maksat, ulûm-u İslâmiyye ve faydalı sair ilimlerdir.

198 . مَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ . (رواه احمد بن حنبل عن ابن مسعود
وروااه الطبرانى عن انس رضى الله عنهما)

MEÂLİ

'İktisâda riâyet eden fakir olmaz."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf de bir hakîkatın ifâdesidir ki, hayatta büyük ehemmiyeti vardır. Burada iktisad, israf mukabilidir. İktisad meşrû' ve israf memnû'dur. İsraf, varını lüzumsuz ve fâidesiz yerlere sarf etmektir. İnsan, mevcûdunu hadd-i zâtında mübah ve fakat lüzumsuz olan şeylere sarf, memnû' olunca, kullanması haram olan alkole ve oynanması haram olan kumara ve kaçınılması îcâbeden gayr-i ahlâkî eğlence ve zevk vâsıtalarına yapılan sarfiyyâtın günah ve vebâlinin derecesini siz düşününüz.

Şunu kayt ve ilâve edelim ki, kendisinin ve efrâd-ı âilesinin ihtiyaçlarını tazyîk etmemek şartiyle, insanın, kazancından bir kısmını umûr-u hayriyyeye sarf etmesi israf değildir.

Bu esas, cemiyetlerde de cârîdir. İktisâda riâyet eden cemiyetler zarûrete düşmezler, bütçeleri zaiflemez, haddi tecâvüz eden istikrazlar altında ezilmek zilletine mâruz kalmazlar.

İnsan yorganına göre ayağını uzatmalı, sözü ne kadar doğru ise; iktisad, ferdlerin ve cemiyetlerin dostu ve israf düşmanıdır, sözü de o kadar doğrudur.

199. مَا عَظُمَتْ نِعْمَةُ اللهِ عَلَى عَبْدٍ إِلَّا اشْتَدَّ عَلَيْهِ مُؤْنَةُ النَّاسِ فَمَنْ لَمْ يَحْتَمِلْ تِلْكَ الْمُؤْنَةَ لِلنَّاسِ فَقَدْ عَرَّضَ تِلْكَ النِّعْمَةَ لِلزَّوَالِ.

(رواه الطبرانى عن عائشة و البيهقى عن معاذ بن جبل رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Allâh'ın kul üzerinde ni'meti, o kul, halkın ihtiyaç ve külfetinin mercii olduğu zaman büyümüş olur, bu meşakkate tahammül etmeyen kimse, o ni'meti zevâle ma'ruz kılar."

İZÂHI

Bir kimse, ilim ve sâir varlıkları ile halkın ihtiyaçlarına merci' olabilir. Bu takdirde Allâh'ın ni'meti yücelmiş olur. Bu ni'mete nâil olan, halkın bu ağırlık ve ihtiyaçlarını giderdiği nisbette ecir ve sevâba mazhar olur.

Meselâ: Feyz almak için mürâcaat edenlere ilim ta'lîm etmenin, herhangi bir ihtiyaç için mürâcaat edenlerin ihtiyaçlarına cevap vermenin, ne derecelerde bâis-i ecir ve sevap olacağı îzâha muhtaç değildir.

Halka mütemâdiyen iyiliklerle sevâba nâil olmak, elbette Allâh'ın en büyük ni'metidir. Bunun meşakkatına, bu ni'metin şükrünü îfâ için tahammül lâzımdır. Tahammül etmeyerek sıkıntı ve melâl getirenler o ni'meti zevâle mâruz kılarak ecir ve sevabdan mahrûm olurlar.

200. مَا كَرِهْتَ أَنْ يَرَاهُ النَّاسُ مِنْكَ فَلَا تَفْعَلْهُ بِنَفْسِكَ إِذَا خَلَوْتَ. (رواه الترمذى و ابن حبان عن اسامة بن شريك رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Halkın sende görmelerini hoşlanmadığın şeyi, kendi başına kaldığın zaman yapma."

ÎZÂHI

Bâzı vecîz ahlâk düsturları vardır ki, ahlâk sâhasında insana doğruyu hatırlatır ve rehber olur.

Hazret-i Resûl-i Ekrem bu düsturlardan birini beyan buyuruyor. İnsanın, başkalarının kendisinde görmesinden hoşlanmadığı şey, meşrû' ve ahlâkî bir şey değil demektir. Binâenaleyh, yalnız kalınca da o işi yapmamalıdır. Çünkü, Allâh'ın ilminden hiçbir şey gizli kalamaz. O Zât-i Ecel ve A'lâ'nın ilmi muhîttir. İşitildiğinde utanacağın işi işleme ve sözü söyleme, sûretindeki ahlâkî vecîze, ifâde i'tibâriyle bu hadîs-i şerîfin ifâdesi gibidir.

Bu ahlâk düsturları, insana doğru ve emîn yolu gösterir. Her kim bunları kendine hareket düstûru ittihaz ederse, dünyâ ve âhiret saâdetine götüren yola girmiş demektir.

201. مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْساً إِلَّا كَتَبَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ قَدْرَمَا يَخْرُجُ مِنْ ثَمَرِ ذٰلِكَ الْغَرْسِ.

(رواه احمد بن حنبل عن ابى ايوب الانصارى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Ağaç diken hiçbir kişi yoktur ki, onun için diktiği ağacın meyvası kadar, amel defterine ecir ve sevab yazılmış olmasın."

ÎZÂHI

Zirâat ve san'at ve ticâret, ormancılık ve bunların maddî ve mânevî fâideleri hakkında müteaddit hadîs-i şerîfler vardır. İmâm-ı Şâfiî merhum, kazancın en fâidelisi, evvelâ zirâat, sonra san'at ve sonra ticâret olduğunu beyan eylemiştir. Bu beyan, iktisap vâsıtalarının fert ve cemiyet için fâidesi bakımındandır. Yoksa herkes zirâatçı, san'atkâr ve tâcir olamaz, ve her iklim ve mahal zirâata elverişli bulunmaz.

Binâenaleyh, insan ne ile te'mîn-i maîşet ediyorsa, onda sebat edip faâliyet ve kabiliyyetini ilerletmeye çalışmalıdır. Gerek zirâat ve san'atın ve gerek ticâretin verimi, bilgi ve sa'yin derecesiyle mütenâsip olarak zuhûr eder. Şu halde her şeyden evvel bilgi edinmeye ve mütemâdiyen çalışmaya gayret etmek lâzımdır.

Bu hadîs-i şerîfde, meyvalı ağaç dikmenin uhrevî fâidesi beyan buyurulmuştur. Ağaç dikmek sadaka-i câriye ve dâimedendir. O ağaç semere verdikçe ve bundan insan ve kuşlar fâidelendikçe, dikenin amel defterine sevab yazılır. Velevki, o ağaç dikenin mülkünden çıkıp başkalarına geçmiş olsun. Zîrâ ecir ve sevab, dikmenin mükâfâtıdır. Lüzum olmadıkça meyvalı ağaçları kesmek memnûdur. Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer âdil İslâm hükümdarları, düşman arâzîsinden girdikleri yerlerdeki meyvalı ağaçları kesmemek için ordularına emir verirler ve hilâfında hareket edenleri tecziye ederlerdi.

202. مَا مِنْ قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي هُمْ أَعَزُّ وَأَكْثَرُ مِمَّنْ يَعْمَلُهُ ثُمَّ لَمْ يُغَيِّرُوهُ إِلَّا عَمَّهُمُ اللّٰهُ مِنْهُ الْعِقَابَ.

(رواه احمد بن حنبل وابو داود وابن ماجه وابن حبان عن جرير بن عبد الله رضي الله عنهما.)

MEÂLİ

"İçlerinde meâsî işlenen bir kavimde işlemeyen, meâsî işleyenlerden çok olur da onları men' etmezlerse, Allâh-u Teâlâ ikabını (cezâyı) onlara da ta'mîm eder."

İZÂHI

Müslümanlar iyilikle emir ve kötülükten men' ile memurdurlar. Her müslüman bir kötülük görünce muktedir ise eliyle, buna muktedir değilse diliyle, buna da muktedir değilse kalbiyle men' ve takbîh edecektir. Bu vazîfeyi yapmaz da sükût ederse, âsim ve günahkâr olur. Çünkü, sükût ile, işlenen ma'sıyete râzı olunmuş demektir.

İmdi biri diğerini zem eder de yanında bulunan onu dinler ve ses çıkarmazsa veya tesâdüfen bir fısk ve fücur meclisinde bulunan, muktedir olduğu halde onları men' etmeyip seyirci kalırsa, onlara iştirâk etmiş ve bu hareketiyle Allâh'ın gazap ve azâbını hak

etmiş olur. Hiçbir şeye muktedir değilse, o meclisi terk etmek îcâb eder. Her müslüman böyle hareket edince, kötülüğe meyyâl olanlar cesâret edemez olurlar. Ve umûmî ahlâka salâh gelir.

Bu hadîs-i şerîfin mefhûmundan da anlaşılacağı üzere, bir cemiyette metânet-i ahlâkıyye sâhibi olanlar, bu hadîs gereğince vazîfesini yaparsa, o cemiyyette fenâlık azalır ve fertler o nisbette selâmet ve huzûra kavuşur.

203. مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً أَوْ يَزْرَعُ زَرْعاً فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ.

(رواه البخارى عن انس بن مالك رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Bir müslüman bir ağaç diker, yâhut diğer sûretle zirâat eder de bundan kuş, ya insan veya hayvan yerse, o, sâhibi için sadakadır."

ÎZÂHI

Cenâb-ı Hak, arzı insanların faydalanmaları ve rızıklanmaları için halk etmişdir. Arzdan türlü türlü intifâ' olunur. Yalnız onu, i'mâr ve ihyâ ile âzamî bir sûrette verimli bir hale getirmek lâzımdır. Arzın husûsiyetlerini bilip çalışan kavimler mes'ûd olur; bilmeyen veyâ bilib de çalışmayan câhil ve âtıl kavimler fakir ve çalışan kavimlerin esîri olur.

Ağaç dikmenin ve zirâat yapmanın dünyevî menfaatleri ma'lûmdur. Resûl-i Ekrem, bu fâideler yanında ma'nevî fâidelerini beyanla, ekilen ağaçtan ve yapılan zirâattan kuşların, insanların ve hayvanların yedikleri sadakadır, buyuruyor.

204. مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدَهُ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ.

(رواه الترمذى والحاكم عن عمر بن سعيد رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiye ve edebden daha fâideli bir bağışta bulunmamıştır."

İZÂHI

Babanın, çocukları ve çocukların, babaları üzerinde birtakım hakları vardır. Çocukların babaları üzerinde hakkı, ezcümle: Onlara bakıp büyütmek ve bir hadde kadar iâşe ve İslâmî terbiye ile terbiye etmektir.

İslâmî terbiye: Allâh'a, insanlara, mensub oldukları cemiyete karşı vazîfelerini öğretmek, güzel ahlâkla techîz etmektir.

İşte babanın evlâdına te'mîn ettiği en fâideli iyilik budur. Evlâda bırakılacak mal ve menâl, hiçbir şey ifâde etmez. Terbiye ve hüsn-ü ahlâktan mahrûm olanlar elinde, bunlar pek az zamanda heder olup gider.

Hakîkî vazîfelerini ihmâl eden babalar, Dünyâ'da ve Âhiret'te mes'uldürler. Bu hususda hepimiz az ve çok kusurluyuz. Allâh'ın afiv ve lûtfuna sığınalım.

205. مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ.

(رواه احمد بن حنبل ومسلم والترمذى وابن حبان عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sadaka, maldan (bir şey) eksiltmez, Allah kulu affedince ancak onun izz ü şerefini artırır. Bir kimse Allah için tevâzu' etti mi, Azîz ve Celîl olan Allah, mutlaka onun derecesini yükseltir."

İZÂHI

Sadaka lûgatta, Allah rızâsı için fukarâya verilen maldır. Şerîat lisânında, her türlü iyilik, ikram ve ihsâna sadaka denir. Meselâ, cihet-i hayriyyeye vakıf, sadakadır. İyilikle emir ve kötülükten men', sadakadır. Ezâ verecek şeyleri yoldan kaldırmak, sadakadır. İnsanlara fenâlık yapmaktan çekinmek sadakadır. Fakat bu hadîs-i şerîfde, sadakadan maksat, Allah rızâsı için fakirlere verilen maldır.

Hadîs-i şerîf, üç haberi mutazammındır. Üçü de üstün ahlâka mütedâirdir.

Birincisi, sadaka vermekle mal eksilmez. Sadaka Allah rızâsı için olunca, Allah bu kulundan râzı olarak sıhhatını, kâr ve kisbini artırır, malına bereket verir. Böylece malı azalmaz, bilâkis artar.

İkincisi, bir kimse kendisine fenâlık yapanı affeder de intikam almaya kalkışmazsa, Allah onun izzet ve şerefini artırır.

Afiv, âlîcenap bir harekettir. Safvet-i ruh ve mehâsin-i ahlâkıyyeye delâlet eder. Ve afiv ile âkıbeti neye müncer olacağı belli olmayan ve her iki taraf için tehlikeler taşıyan adâvet ve infiâle son verir. Afvin ecir ve mükâfâtı hakkında, bundan başka müteaddit hadîs-i şerîfler vardır. Ezcümle bir hadîs-i şerîfde intikam almaya kudreti olduğu halde, bir kimse kendisine zulmedeni affederse, Allah da Kıyâmet gününde onu affeder, buyurulmuştur.

Hadîs-i şerîfin tevâzua müteallik beyânına gelince: Tevâzu', gönül alçaklığı göstermek ma'nâsınadır ki, ahlâk-ı fâzıladandır. Zıddı kibir ve azamettir. Bâzı kimseler bir mevkıa geçince veya mal ve serveti artınca, ne oldum delisi olurlar. Tanıdıklarını hattâ dostlarını tanımaz olurlar. Fakir veya basit bir âileye mensup ise, bu mensûbiyyet mevhum kıymetini düşürecekmiş gibi bunu gizlemeye çalışırlar. Bunlar bilmezler ki, kıymet, fazl ve kemâl iledir. Ve en mükerrem insan en müttakî ve Allâh'ına saygılı olandır.

Kibir ve azamet ne kadar mezmûm ise, tevâzû' o derece memduhdur. Allah tevâzû' gösterenlerin derece ve mertebesini yükseltir. Bunlar halk nazarında sevgi ve hürmetle ve mütekebbirler gayz ve nefretle karşılanır.

Vekar ile kibri, birbirinden ayırmalıdır. Vekar, ağır başlı, söz ve hareketlerinde hafiflik yapmayıp temkinli olmak demektir. Vekar yüksek vasıf ve kemâl alâmetidir.

206. مَثَلُ أُمَّتِى كَمَثَلِ الْمَطَرِ لَا يُدْرٰى أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ . (رواه احمد بن حنبل عن انس بن مالك و عن عمار بن ياسر و طبرانى عن ابن عمرو عن ابن عمرو رضى الله عنهم .)

MEÂLİ

"Benim ümmetim yağmur gibidir. Önü mü, sonu mu hayırlıdır bilinmez."

IZÂHI

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetini hayırlı ve feyizli olmakta yağmura teşbîh etmiş, önü mü, yoksa sonu mu hayırlı olduğu bilinmez, demek sûretiyle ilk ve son tabakalar arasında fark olmadığını ifâde buyurmuştur. Devam eden yağmurun her nevbeti bereketlidir. İlk nevbet yağmur mu, yoksa son nevbet yağmur mu hayırlıdır? Tâyin mümkün olmadığı gibi, ümmetin ilk tabakaları mı, müteâkip tabakalar mı hayırlıdır, tâyin olunamaz. Her tabaka hayırlı olmakta bir husûsiyyeti hâizdir. Evvelkiler gördükleri âyât ve mu'cizât karşısında îman ve Resûl-i Ekrem'in da'vetine icâbetle malları ve canları ile İslâm'ı takviye ve ilâya himmet ettikleri gibi, sonradan gelenler de âyât-i mütevâtire ile müeyyed gaybe îmanla mal ve canlariyle İslâmiyyetin tevessü' ve i'tilâsına ve âyet ve hadîsler üzerinde fevkalâde sa'y ve gayretle hükümlerin îzah ve teferruâtın tâyinine bezl-i himmet ve gayret etmişlerdir.

Bu hadîs-i şerîfle خير القرون قرنى ثم الذين يلونهم الخ hadîs-i şerîfi arasında münâfât yoktur. Çünkü bu hadîs îmân-ı kâmil sâhibi ferdler ve "hayrü'l-kurûni karnî..." hadîsi, karn ve mecmû' i'tibâriyledir.

207. مَثَلُ الْبَيْتِ الَّذِى يُذْكَرُ اللّٰهُ فِيهِ وَالْبَيْتِ الَّذِى لَا يُذْكَرُ اللّٰهُ فِيهِ كَمَثَلِ الْحَىِّ وَالْمَيِّتِ.

(رواه البخارى ومسلم عن ابى موسى الاشعرى رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"İçinde Allah zikr edilen ev diri, içinde Allah zikr olunmayan ev ölü gibidir."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, içinde Allâh'a ibâdet olunan ev diriye ve içinde ibâdet olunmayan ev ölüye teşbîh olunmuştur. Evden maksat mecâz tarîkıyle evde oturandır ve benzetiş de budur. Filhakîka Allâh'a ibâdet edenlerin zâhirleri de bâtınları da nûr-u ma'rifetle münevver, Allâh'a ibâdet etmeyenlerin zâhirleri gibi bâtınları da o ni'met-i ilâhiyyeden mahrumdur. Hele âyet-i kerîmelerde de ifâde

buyrulduğu üzere îman nûrundan tamâmen mahrum olan mülhidler, insanlıkla tavsîfe dahi lâyık değildirler.

Garp feylesoflarından biri, insanı, hayvân-ı mütedeyyin, diye târif eder ve dîni olmayanın hayvandan aşağı ve muzır olduğunu söyler ki, hilkatın maksat ve gayesine göre târifdeki isâbet âşikârdır. Ve bu târif mezkûr âyetlerle de âhenkdârdır. Biz müslümanların akîdemize nazaran bütün eşya ve bu meyanda hayvan ve kuşlar, Allâh'ı tesbîh ve her türlü noksandan tenzîh ederler. Siz hevâ ve hevesine mağlûb olup, Hâlık'ı inkâr eden mahlûkun mevkiinin ne olması lâzım geleceğini düşününüz.

Mülhidler, her şeyi şuursuz tabiata bağlarlar, fakat tabiat denen şeyin ne olduğunu îzah edemezler ve mukaddesat nâmına hiçbir şey tanımazlar ve akıllarının ve tecrübelerinin kabûl etmediğini inkâr ederler. Şimdi bunlardan soralım: Hayat ve akıl denilen varlık nedir? Havass-ı zâhire ve bâtınanın künh ve hakîkatı nelerden ibârettir? İnsan yenilen ve içilen maddelerin binbir türlü tadını, kokulanan maddelerin kokusunu hangi kuvvetle ve nasıl idrâk ediyor? Görülen yerler istediği zaman panorama gibi nasıl gözünün önüne gelebiliyor, bunlar aklın idrâk ve îzah edebileceği şeyler midir? Sonra her biri birer ümmet hâlinde yaşayan hayvânatla akıllara hayret veren nebâtât âleminden ne haber? Bu bedâyi-i acîbe hep kör tabiatın eser-i ma'rifeti midir? Bu vakayi' ve hâdisât, kuru, gülünç yuvarlak lâflarla îzah olunamaz. Bu mugalâta ve safsatalara, ancak boş kafalı mukallitler inanır.

Dünyâdan gelip geçen bunca hakîmler, feylesoflar ve âlimlerin yüzde doksan beşi, Vüçûd-u Mutlak'ı, Vücûd-u Bârî'yi kabûl ile O'nun varlık ve azameti karşısında secdeye kapanarak O'nu takdîs ve tenzîh eylemişlerdir.

208. مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ كَمَثَلِ الْعَطَّارِ إِنْ لَمْ يُعْطِكَ مِنْ عِطْرِهِ أَصَابَكَ مِنْ رِيحِهِ.

(رواه ابوداود والحاكم عن انس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Salâh sâhibinin meclisinde bulunmak, güzel koku satan attar dükkânında bulunmaya benzer. Attar koku-

lardan sana bir şey vermese bile, sana kokusundan isâbet eder."

ÎZÂHI

Salâh sâhibi kimselerin meclisinde bulunmak, attar dükkânında bulunmaya teşbîh olunmuştur. Salâh sâhibi ile oturan, onun din ve ahlâkından feyz alır, alamazsa onun vakar ve edebinden müstefîd olur. Nitekim, attar dükkânında oturana, attar, kokulu maddelerden bir şey vermese bile, oradaki güzel kokulardan faydalanır.

Rivâyet olunan diğer bir hadîs-i şerîfde, kötü kimse ile bulunmak, demirci dükkânında oturmaya benzetilmiştir. Kötü adamdan fenâ huy, demircinin ocağından kıvılcım sıçrar.

Bu hadîs-i şerîfden ilham alarak, iyiyi kötüyü idrâk çağında olmayan küçükleri, baba ve analar, fenâ terbiyeli çocuklarla bulunmaktan kat'î olarak men' etmelidirler. Küçüklerin yalana, sövmeye alışmaları, terbiyesiz çocuklarla ihtilâtları yüzündendir.

209 . مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْعَطَّارِ إِنْ جَالَسْتَهُ نَفَعَكَ وَ إِنْ مَاشَيْتَهُ نَفَعَكَ . (رواه الطبرانى عن ابن عمر رضى الله عنهما .

MEÂLİ

"Mü'min (mü'min-i kâmil) attara benzer. Onunla berâber oturur isen, sana menfaat verir, onunla yürür isen menfaat verir."

ÎZÂHI

Salâh, ilim ve kemâl sâhibi mü'minlerin meclisinde bulunmak medâr-ı feyz ve menfaat olur. Onlarla muâşeret ve ülfet edenler, ilim ve kemâllerinden fâidelenirler. Bu hal devâm ettikçe fâide ve menfaat de artar ve bu hâdiseler, kısmen şuurlu ve kısmen şuuraltı vâkı' olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz, kâmil mü'minleri attara teşbîh ederek bunlara mülâzemete teşvîk buyurmuşlardır.

Attar, koku satan demektir. 208 No.lu hadîs-i şerîfde de îzah ettiğimiz veçhile, attar dükkânında bulunan, ıtrından almasa da kokusundan fâidelenir. Rüzgâr, çiçek bahçelerine uğrarsa güzel koku, pisliklere uğrarsa fenâ koku yüklenir.

Hadîs-i şerîf, aynı zamanda kötü ahlâk sâhipleriyle düşüp kalkmaktan tahzîri mutazammındır. Çünkü, bu gibilerden dâimâ insana fenâlık ve zarar dokunur.

Hülâsa, fenâ ve ahlâksız kimselerle düşüp kalkmak, hem sû-i zanna hem de hatır ve hayâle gelmeyen nedâmeti mûcip âkıbetlere sebeb olur. İnsan bunları düşünerek ülfet ve muâşeret için, ahlâk ve hüsn-ü hâl sâhibi olanları seçmeli, kötü insanlardan uzak kalmalıdır.

210. مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى .

(رواه احمد بن حنبل ومسلم عن النعمان بن بشير رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Birbirini sevmekte, birbirine acımakta, birbirini korumakta mü'minler bir ceset gibidir. Cesedin herhangi bir uzvu hastalanınca, diğer uzuvları uykusuzluk ve ıztırapla elemlenir."

ÎZÂHI

Müslümanlar, ferden ferdâ bir şahsiyyet ve vücut ise de, hey'et-i umûmiyyesi i'tibâriyle, bir insan vücûduna benzer. Bu benzeyişi husûle getiren içtimâî ruh yâni îman ve ahlâk birliğidir. Bir vücûdun herhangi bir uzvuna bir hastalık ârız olursa, diğer uzuvlar elem duyduğu gibi, bir mü'min veya mü'minler bir felâkete uğrarlarsa, kâmil îman sâhipleri ıztırap duyarlar.

İran'ın büyük hakîmi Şeyh Sa'dî merhum Gülüstan'ında şöyle demişti:

"Benî âdem a'zâ-yi yek dîgerend.
Çü uzvî be-derd âveret rûzigâr.
Tû ki, ez mihnet-i dîgerân bî-gami.

Ki der âferîneş zî-yek gevherend,
Diğer uzuv-hârâ nemâyet karar,
Neşâyed ki nâmet nihend âdemî.

MEÂLİ: Âdem-oğulları, yekdiğerinin uzuvlarıdır ki, bir ana babadan yaradılmışlardır. Ne zaman bir uzva dert gelirse, diğer uzuvlarda karar kalmaz. Onlar da ıztırap duyarlar. Sen ki, diğer kimselerin mihnetlerinden habersizsin, nâmın insan olarak kalmya lâyık değildir.

Nebiyy-i Kerîm Fahr-i Kâinat Efendimiz'in irşatları, din vahdetine ve büyük İslâm hakîmi Şeyh Sa'dî merhûmun beyânı, kan vahdetine müstenittir. Din vahdetinin kan ve sair bağlarla kurulan vahdetten daha câzip ve mü'minleri birbirine bağlamakta daha müessir olduğu şüphesizdir.

Nitekim, hakîkî îman sâhipleri arasında din vahdeti, büyük kıymet taşıdığı halde, kavimler arasında kan vahdeti bir kıymet taşımamaktadır. Fakat ne yazık ki, bugünkü insanlar bu fazîletten mahrumdurlar, dünyâ maddî menfaat ve cidâl içindedir. Bakalım bundan böyle neler olacaktır.

211. مَنْ أُبْلِيَ بَلَاءً فَذَكَرَهُ فَقَدْ شَكَرَهُ وَ إِنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ. (رواه ابو داود و الضياء المقدسى عن جابر رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Kendisine bir iyilik yapılan kimse, bu iyiliği zikr ederse, yapana şükretmiş ve onu gizlerse, nankörlük eylemiş olur."[1]

İZÂHI

İnsanlar zaman zaman birbirlerine iyiliklerde bulunurlar, ihtiyaç ve muzâyeka anlarında yardıma koşarlar ve bunları bir menfaat mukabili olmayarak yalnız Allah rızâsı için yaparlar. Bunlar birer ni'mettir. Şükretmek, unutmamak lâzımdır. İyiliklerde bulunanın huzûrunda ve gıyâbında anmak şükürdür. Anılmaz, gizlenirse küfrân-ı ni'mettir.

Bir Türk atalar sözü vardır: "Bir kahvenin kırk yıl hatırı var" denir. Bu söz iyiliğe şükrün ifâdesidir. Küfrân-ı ni'met, asâletsizliğe

1 Belâ: Hayır ve şerde kullanılan bir kelimedir. Şerde isti'mâli gâlibdir. Bu hadîs-i şerîfde maksat hayırdır, yâni hayırda müsta'meldir.

delâlet eder ve bu gibi nankörler kötü adam olarak, hele ihsâna karşı şer ile mukabele ederlerse, leîm olarak tanınırlar. Nâsa şükretmeyen Allâh'a da şükretmez. Aksi de böyledir.

Ni'meti görülen kimseye şükür, Allâh'a şükre münâfî değildir. Filhakîka her ni'meti ihsân eden Allah'dır. Kulları bu ni'metin vusûlüne vâsıtadır, vâsıtaya şükür bu münâsebetledir.

212 . مَنْ أَتَى عَرَّافاً فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً . (رواه احمد بن حنبل و مسلم عن بعض امهات المؤمنين اى الحفصة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Bir kimse arrafa giderek, gâipten bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabûl olunmaz (savâbına nâil olmaz)."

ÎZÂHI

Kadîm zamandanberi insanlar arraflara, kâhinlere ve müneccimlere mürâcaatla gaipten haber almak isteyegelmişlerdir. Araplarda bu hâl daha şâyi' idi. Hâlâ da bâzı yerlerde böyledir. Yitiklerinden, çocukları olup olmayacağından, ileride başlarına gelecek şeylerden ve benzeri hususlardan haber almak isterler. Müslümanlık bu gibi bâtıl inançları reddeder.

ARRAF: Geçmiş olayları ve çalınan malların yerlerini ve kâhin: İleride vukûa gelecek hâdiseleri bilirim zu'munda bulunan; müneccim: Ecrâm-ı semâviyyenin, ay ve yıldızların vaziyet ve hareketlerinden hükümler istihrâcına kalkışan kimselerdir.

Umûr-u hafiyye ve gaybiyyeyi Allah'dan başka kimse bilmez. Binâenaleyh arraf da, kâhin de, müneccim de yalancıdırlar. Bâzı sözleri doğru çıkarsa, bunu tesâdüf olarak kabûl etmelidir. Zamânımızdaki falcılara, remilcilere mürâcaat da, hadîs-i şerîfin tahzîrinde dâhildir.

Bu hadîs-i şerîfden başka kâhinlere, falcılara ve müneccimlere inanılmaması hakkında, müteaddit hadîs-i şerîfler vardır.

213. مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَصِلَ أَبَاهُ فِى قَبْرِهِ فَلْيَصِلْ إِخْوَانَ أَبِيهِ مِنْ بَعْدِهِ . (رواه ابويعلى و ابن حبّان عن ابن عمر رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Bir kimse, babası öldükten sonra, onunla münâsebetinin devâmını arzu ederse, babasının ölümünden sonra, onun dostlariyle münâsebetini idâme etsin."

İZÂHI

Sıla, akrabâ ve taallûkâta hürmet ve iyilik yapmak demektir ki, vecâib-i İslâmiyyedendir. Be-tahsis başta ana baba olmak üzere, bunlara hürmet ve iyiliğe dâir müteaddit âyet-i celîle ve hadîs-i şerîfler vardır.

Ana baba hakları, îzâha muhtaç olmayacak derecede büyüktür. Diğer yakınlar, kan râbıtası münâsebetiyle geçen bin türlü tatlı hâtıraların timsâlidirler.

Ana babaya hürmet ve iyilik, onlara karşı en ufak ezâ verecek şeylerden içtinapla, onlara hiçbir yardımı esirgememek, kısaca onları hoşnut edecek hareketlerde bulunmakla, yakınlara hürmet ve iyilik, yakınlık hukuk ve âdâbına riâyet ve ihtiyaç ve lüzum hâlinde yardım etmek ve arasıra onları ziyâret ve başka mahalde bulunanlara mektupla hal ve hatırlarını sormakla olur.

Bu hadîs-i şerîfde, babanın vefâtından sonra ona hürmet ve iyilik için, onun hayâtında sevdiklerine hürmet ve iyilik tavsiye buyurulmaktadır. Hadîs şârihleri, bu asîl hareketten babanın rûhu, şâd ve hoşnûd olacağını ifâde etmektedirler.

Hadîsde "Min ba'dihî" yâni ölümünden sonra kaydı ittifâkî bir kayıttır. Babanın sağlığında onun sevdiklerine hürmet de mûcib-i ecirdir. Maâlesef, şahsî menfaat ve para düşkünlüğü başlayalıdanberi bu fazîletlere kıymet verilmez olmuştur. Sînesinde dünyâ menfaati hava ve hevâsı için, ana babaya en denî hareketlere kalkışan ve akrabâ ve taallûkâtına düşman kesilen fertler yaşatan cemiyetler tâli'sizdirler.

214. مَنْ آذَى الْمُسْلِمِينَ فِى طُرُقِهِمْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ لَعْنَتُهُمْ.

(رواه الطبرانى عن حذيفة بن اسيد رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Kim, müslümanlara yollarında ezâ verirse (ezâ verecek fiil ve harekette bulunursa) onun üzerine, müslümanların lâ'neti (bedduâsı) vâcib olur."

İZÂHI

İslâm şerîatında, insanlara ve hattâ hayvanlara ezâ ve zahmet vermek memnû'dur. Birçok ma'sıyetlerin memnûiyyet sebebi ezâdır. Binâenaleyh, herhangi bir fiil ve hareket ezâyı mûcip olacaksa, o fiil ve hareketten içtinâb etmek lâzımdır.

Bu hadîs-i şerîfde yollarda müslümanlara ezâ vermenin ma'sıyet olduğu beyan olunmaktadır. Meselâ, yollarda kazâ-yı hâcet etmek, yollara tükürmek, sümkürmek, süprüntü atmak, geçmeyi güçleştirecek sûrette araba ve hayvan çekmek ve durup konuşmak, gelip geçenlere ezâ verecek hareketlerdir.

Memleketimizde genç ihtiyar, küçük büyük hattâ bâzı âlî tahsil görenler, yollara tükürmekte ve sümkürmekte beis görmezler ve bunun çirkinliğini ve bundan meydana gelecek zararı düşünmezler.

Sıhhî eserlerde, matbuatta bu gibi hareketler takbih olunduğu halde maâlesef, halk üzerinde hiçbir te'sîri görülmemektedir. Acabâ niçin? Cevâbı açık: Cehâlet, kötü terbiye.

215. مَنِ اسْتَعْمَلَ رَجُلاً مِنْ عِصَابَةٍ وَفِيهِمْ مَنْ هُوَ أَرْضَى لِلّٰهِ مِنْهُ فَقَدْ خَانَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ.

(رواه الحاكم عن ابن عباس رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Veliyyü'l-emir, (daha ehil) ve Allâh'ın daha çok râzı olacağı kimse varken, bir kişiyi (emir, memur, hâkim, namaz için imam ve âmil) tâyin ve istihdam ederse, Allâh'a, Resûlü'ne ve mü'minlere hıyânet etmiş olur."

İZÂHI

Bir kimse kendi işleri için istediği kimseleri istihdam edebilir. Bu ona âit bir iştir. Fakat umum nâmına hareket edenler, her işi en ziyâde ehil olanlara tevdî ile mükellefdir. Çünkü, böyle temsîlen tasarruf, menfaatle meşruttur.

Ehil olmayan veya matlup derecede ehliyyeti hâiz bulunmayan, kendine tevdî olunan işi arzu olunduğu gibi göremez. Bundan umum halk mutazarrır olur ve buna sebebiyyet veren, Allâh'ın ve Resûlü'-nün emirlerine ve mü'minlerin menfaatlarına hıyânet etmiş olur.

Kur'ân-ı Kerîm'de, emânâtın ehline tevdîi emir buyurulduğu gibi bu ve diğer hadîs-i şerîflerde umûma âit işlerin ehline tevdî olunmamasının zarar ve vebâli îzah olunarak, evliyâ-yi umûr tahzîr olunmuştur.

216. مَنْ اطَّلَعَ فِى كِتَابِ أَخِيهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ فَكَأَنَّمَا اطَّلَعَ لِمَنْ فِى النَّارِ. (رواه الطبرانى عن ابن عباس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Bir kimse, mü'min kardeşinin mektûbuna izni olmaksızın bakarsa, Cehennem'de olan kişinin hâline benzemiş olur (günah işlemiş olur)."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, sır ve dolayısiyle muhâbere mahremiyyetine teallûk etmektedir. (100 No.lu) hadîs-i şerîfin îzâhında beyan ettiğimiz veçhile sâhibince mektûm ve mahrem kalması matlub olan sözlerin ifşâsı ve ona ıttıla' memnû' ve haramdır. Bu hadîs-i şerîfde, bu esâsa muvâfık olarak, gerek huzûrunda ve gerek gıyâbında mektûbu yazanın müsâdesi olmaksızın onu anlamaya çalışmanın müstelzim-i azâb olduğu beyan buyurulmuştur. Beyan, kinâye tarıkıyle vârid olmuştur.

Mektub kelimesi mutlaktır. Yazılan şeylerin mahrem olmadığı, ancak delâlet-i hâl ve sâhibinin beyânından anlaşılır. Kapalı zarf içinde başkasına gönderilen mektub, kapalı olmak delâletiyle, mahrem sayılır. Binâenaleyh, muhâtabın gayri hiçbir kimse tarafından açılıp okunamaz. Velevki usûl ve fürû'dan birine veya zevc veya

zevceye yazılmış bulunsun. Mes'ele muhâtabın şu veya bu olmasında değil, münderecâtına başkalarının ıttılâına sâhibinin rızâsı olduğu ma'lûm olmamasındadır.

217. مَنْ أُفْتِيَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمُهُ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ.

(رواه ابو داود والحاكم عن ابى هريرة رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Kim ki, bilgisiz olarak fetvâ verirse, günâhı o adamın üzerinedir."

İZÂHI

Fetvâ, şer'î bir mes'ele hakkında cevap vermek demektir. Fetvâ verebilmek için, sorulan mes'elenin hükmünü bilmek veya me'hazlere mürâcaatla istihrâca muktedir olmak lâzımdır.

Mes'elelerin hükmünü bilmeyen ve me'hazlere mürâcaatla istihrâca muktedir olmayan kimseler fetvâ vermeye kalkışamaz, aksi halde günah ve vebâli kendisine âittir. Ancak fetvâ veren kimse, müçtehit olup da hatâ ederse, günahkâr olmaz.

Mes'eleleri bildiği halde, herhangi bir maksatla bildiği gibi cevap vermeyenin veya şuna buna hîle öğretenin vebâli, daha ağırdır. Bu hareketle Allâh'a ve Resûlü'ne ve hak ve hakîkata hıyânet etmiş olur. Ve bu gibiler ta'zîr ve fetvâ vermekten men' olunur. Bu gibilere fıkıh lisânında müftî-i mâcin denir.

218. قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْكَبَائِرِ شَتْمُ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَهَلْ يَشْتُمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ نَعَمْ يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ.

(رواه البخارى ومسلم عن عبد الله بن عمر وابن العاص رضى الله عنهما.)

وَفِي رِوَايَةٍ إِنَّ مِنَ الْكَبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ.

MEÂLİ

Resûl-i Ekrem:

— Bir kişinin ana babasına sövmesi, büyük günahlardandır, buyurmuşlardı. Ashâb:

— Yâ Resûla'llah, bir adam ana babasına söver mi? dediler. Resûlullah:

— Evet, bir kişi başkasının babasına söver, o da onun babasına söver ve başkasının anasına söver, o da onun anasına söver, buyurdular.

Başka bir rivâyette Resûl-i Ekrem:

— Kişinin ana babasına lâ'net etmesi en büyük günahlardandır, buyurmuşlardı. Ashâb:

— Yâ Resûla'llah, insan ana babasına nasıl lâ'net eder? diye sordular. Resûl-i Ekrem:

— Başkasının babasına söver, o da onun babasına söver; anasına söver, o da onun anasına söver, buyurmuşlardır.

ÎZÂHI

Şetm ve sebb, sövmek ma'nâsınadır. Bir şahsın ırz, nâmus, şeref ve haysiyyetine ta'n ve tecâvüz, sövmektir. Eşek, köpek, alçak, arsız, nâmussuz, hâin, hayvan, iblis, fâsık, fâcir, mel'un gibi sözler hepsi sövmektir.

Maaza'lllah, din, îman gibi mukaddesâta hakâret ve sövmek ne fecî' fazâhat ve rüsvaylıktır. Bu gibileri tavsîf için kelime bulmak mümkün değildir.

La'net de bir nevi' sövmedir. Nitekim ikinci rivâyette geçen lâ'net sövmek mânâsınadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, sövmeye sebebiyyet vermenin, sövmek hükmünde olduğunu beyan buyurmuşlardır. Binâenaleyh, şuna buna sövmeden son derece çekinmek iktizâ eder.

Câhil ve terbiyeden mahrum kavim ve cemiyyetlerde türlü türlü çirkin sövmeler vardır. Bu kötü ahlâk, çocuklara da sirâyet ede-

rek yaygın bir halde devam eder. Medenî terbiyeye ehemmiyet veren memleketlerde, sövmelere nâdiren tesâdüf olunur.

Müslümanlar, çocuklarını sövmekten ve bu çirkin alışkanlıktan korumak için âile yuvasında, okullarda, muhitte o kabil sözler söylenmekten çekinmek, küçükleri terbiyesiz çocuklarla görüşüp oynamaktan men' eylemek, şâyet kendilerinden böyle sözler duyulursa, tatlılıkla ve îcâb ediyorsa şiddetle bu sözlerin fenâlığını, kendilerine anlatılarak vazgeçirmek lâzımdır.

Bu terbiye yoksulluğunu gidermek ancak böyle mümkün olabilir.

219. مَنْ أُنْعِمَ نِعْمَةً فَلْيَحْمَدِ اللّٰهَ.

(رواه البيهقى عن على رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Kendisine bir nîmet ihsan olunan kimse, Allâh'a hamd etsin."

İZÂHI

Dünyâ nîmetleri, sıhhat, âfiyet[1], huzûr-ı kalb, mal ve evlâd gibi arzu olunan varlıklardır. İnsan bu nîmetlerden herhangi birine veya hepsine nâil olunca, bu nîmetleri ihsân eden Allâh-u zü'l-Celâl'e hamd ve şükür etmeli, kendisinden üstün olanlara bakarak küfrân-ı nîmette bulunmamalıdır.

Diğer bir hadîs-i şerîfde, Allâh'a hamd, nîmetin zevâli için amandır, buyurulmuştur. Allâh'ın nîmetlerine hamd ve şükretmeyenden, nâil olduğu nîmet zâil olur. Mazhar olduğu nîmeti hakîr görmeyip lisân-ı şükr ile beyan edenlere, Allah nîmetini artırır. Uhrevî ecir ve mükâfâtı da başkadır.

Bu mevzûda müteaddit âyet-i celîle ve hadîs-i şerîfler vardır.

220. مَنْ تَطَبَّبَ وَلَمْ يُعْلَمْ مِنْهُ طِبٌّ فَهُوَ ضَامِنٌ.

(رواه ابوداود والنسائى وابن ماجه والحاكم عن عمرو بن العاص رضى الله عنه

[1] Burada sıhhatı, vücûdun marazdan selâmeti ve âfiyeti de vücûdun, marazın âlâmından selâmeti mânâsına alıyoruz.

MEÂLİ

"Kim, hekimliği ve hâzıklığı ma'lûm olmadığı halde, doktorluğa kalkışır (bir kazâ ve zarara sebeb olur) sa zâmin olur."

ÎZÂHI

Her ilim gibi, tabâbet de bilgi ister. Binâenaleyh bilgisi olmayan kimse tabâbet yapamaz. Yapar da ölüm, atâlet-i uzuv gibi bir zarara sebebiyyet verirse, o zararı zâmin olur. Çünkü, taaddî etmiştir. Mütesebbib, müteammit veya müteaddî olursa, sebebiyyet verdiği zarardan mes'uldür. Fıkıhda bu bir esasdır ve taaddî taammüd hükmündedir. Câhil müftüler gibi, câhil tabibler de icrâ-yı tabâbetten men' ve tecziye olunurlar.

221. مَنْ تَعَذَّرَتْ عَلَيْهِ التِّجَارَةُ فَعَلَيْهِ بِعُمَانَ.

(رواه الطبرانى عن شرحبيل السمط رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Ticâretinde kazanamıyan, Uman'da ticâret yapmalıdır."

ÎZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, ticâretinde kâr temin edemeyen bir adamın şikâyeti üzerine vârit olmuştur. Bu adam: Yâ Resûla'llah, ticâretimde kazanamıyorum, ne yapayım? diye sormuş, Resûl-i Ekrem kendisine bu tavsiyede bulunmuştur.

Uman, o zaman Yemen'de ticâreti hareketli ve verimli bir belde imiş, bu münâsebetle hadîs-i şerîfde bu belde zikrolunmuştur. Tavsiye, ticâreti hareketli ve kârlı olan her yere şâmildir. Bulunduğu yerde ticâretinde kâr temin edemeyen kimse, bu gibi yerlere gitmelidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu adama kanâat ve tevekkül tavsiye etmemiştir. Çünkü, İslâm'da atâlet memnû'dur. Her müslüman nerede bulursa, yapabileceği işlerde çalışıp kendi ve âilesinin maîşetini temin eyleyecektir. Tevekkül müessesesini dillerine dolayıp, Müslümanlığa bühtân eden Islâmiyyet düşmanlariyle; gençleri, müslümanlık aleyhine tahrîke çalışan, müslüman nâmı taşıyan câhil ve gafiller bu hadîsin bu geniş mânâsından ibret alıp utanmalıdırlar.

222. مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ.

(رواه الترمذى وابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Kendisine fâide vermeyen şeyleri terk etmesi, kişinin Müslümanlığının güzelliğindendir."

İZÂHI

Şerîat-ı İslâmiyyede, insanın maaş ve meâdına yâni dünyâ ve âhiretine müteallik fâideli ve fâidesiz ne varsa beyan olunmuştur. İnsanın fâideli şeylerle meşgul olup fâidesiz şeyleri terk etmesi menfaati iktizâsındandır.

Resûl-i Ekrem, veciz bir tarzda mâ-lâ ya'nîyi (havâî işleri) terkin Müslümanlığın güzelliğinden olduğunu beyan buyuruyor.

Mâ-lâ ya'nî; insana dünyâ ve âhiret için fâidesi olmayan şeyler demektir ki, işe ve söze şâmildir. Meselâ, ruh da'veti, remil gibi asılsız şeylerle uğraşmak ve fâidesiz sözlerle vakit geçirmek, mâ-lâ ya'nî ile uğraşmak kabîlindendir. Mâ-lâ ya'nî ile iştigâl, kıymetli bir makineyi boş yere işletmeye benzer.

Hadîs-i şerîfdeki güzellik ta'bîri, İslâm'ın vasfıdır. Soğuk su, acı su ve tatlı su terkiplerindeki soğuk, acı ve tatlı vasıfları nasıl ki, nefs-i su değilse, İslâmiyyet'in güzelliği de böyledir, vasıf kabîlindendir.

223. مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ.

(رواه احمد بن حنبل و مسلم و ابو داود والترمذى عن ابن مسعود رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Kim bir hayra delâlet ederse, onun için hayrı işleyenin sevâbı kadar sevab vardır."

İZÂHI

İslâm Dîni'nde hayır işlemek, insan kerâmet ve saâdetine vesîle olan a'mâl-i sâlihadandır. Bunun için Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'-

de müteaddit âyetlerle kullarını; ve Resûl-i Ekrem'i sayısız hadîs-i şerîflerle ümmetini birr ve hayra teşvîk etmiş ve birr ve hayrın mükâfâtını haber vermiştir.

Hayır, şer mukabilidir. Hayır, Allah ve Resûlü'nün râzı olacağı niyyet ve amel demektir. Hayırlı amelde bulunan, yaptığını kendi azim ve karâriyle veya başkalarının tahrik ve teşvîkiyle yapar. Her iki halde de Allah ve Resûlü'nün va'dettiği mükâfâta nâil olur. Hayra delâlet eden, o hayrı işleyen gibi ecir ve sevab kazanır.

Hayırların en hayırlısı vakıf, ta'lîm gibi devamlı olan amellerdir. Bunlar zikr-i cemîl ve rahmetle yâda vesîle olur. Ölümle amelleri nihâyet bulmaz. Vakıfları, ilimleri ile istifâde edildiği müddetçe ecir ve sevâba nâil olurlar. Gelip göçen bunca zenginler, mevkî sâhipleri unutulmuş olduğu halde, âlimler, vâkıflar ve din ve vatanlarına büyük hizmetleri geçen bahtiyar insanlar, ümmetin kalblerinde hürmetle yaşamaktadırlar ve bundan sonra da yaşayacaklardır.

224. مَنْ رُزِقَ فِى شَىْءٍ فَلْيَلْزَمْهُ .

(رواه البيهقى عن انس رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Bir kimse (ticâret, san'at, zirâat gibi) meşrû' bir şeyden rızıklanırsa, ona devam etsin."

İZÂHI

Bir kimse ne ile maîşetini te'mîn ediyorsa, o işin ehli demektir. Bu halde işinde sebat edip ilerletmeye çalışması ve o işe kesad ârız olmak gibi bir sebeb olmadıkça onu bırakıp başka işle iştigâl etmemesi menfaatı îcâbındandır. Meselâ, bir tabib, tabâbeti ve bir tâcir ticâretini ve bir san'atkâr san'atını terk etmeyip, tabib ma'lûmat ve tecrübelerini, tâcir ticâret sâhasını ve san'atkâr san'atında mahâretini artırmaya çalışmalıdırlar. İlerleme ancak bu sûretle mümkün olabilir. Meşhur hâzık doktorlar, zengin tâcirler ve mâhir san'atkârlar hep sebat ve çalışma sâyesinde o dereceye erişmişlerdir. Sebatsızlık çok defa hayâl inkisârı ve mahrûmiyyetle netîcelenir.

225. مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

(رواه البخارى ومسلم واحمد بن حنبل عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Bir kimse başkasının toprağından bir karış kadar yerine tecâvüz ederse, yerin yedi katı o kimsenin boynuna geçirilir (şiddetli azap görür)."

İZÂHI

Başkasının malına tecâvüz zulümdür, memnû'dur. O mal, ister menkul olsun, ister gayr-i menkul olsun, hükümde müsâvîdir.

Bu hadîs-i şerîf, insanların düşkün olduğu toprak hırsızlığına ve onun cezâsına müteallıktir. Filhakîka bâzı kimseler, komşularının topraklarına ve hattâ yol, mer'a, meydan gibi umûmî yerlere tecâvüzle kendi topraklarına katarlar ve bunu bir kâr zannederler.

İstatistiklerdeki tecâvüz da'vâlarını tetkik ediniz ve bir de Ankara'nın eski mahallelerine bakınız, bu esef verici hâli görür ve anlarsınız. Yoldan hırsızlık yetmiyormuş gibi binâlara çıkıntı yapmak sûretiyle havasına da tecâvüz olunmuştur. Diğer şehirlerde de böyle. İman sâhibi olan, buna nasıl cesâret eder ve vicdânı nasıl rahat olur?

İslâmiyet düşmanları, bu düşük halleri Müslümanlığa atfederler. Düşünmezler ki, din, hükümlerine riâyet edenleri yükseltir, etmeyenler alçalır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve müteaddit hadîslerde, zulüm ve tecâvüz hakkında bunca tahzîr ve ceza ile korkutma vardır. İşte bu hadîs-i şerîfdeki veît de o cümledendir. Burada veîdi ifâde eden beyan, şiddetli azaptan kinâyedir.

226. مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ .

(رواه احمد بن حنبل ومسلم عن عائشة رضى الله عنها .)

MEÂLİ

"Bir kimse, İslâm şerîatının müsâadesi olmayan bir iş işlerse merduttur (makbûl değildir)."

İZÂHI

Allâh-u a'lem ve Resûlüh, bu hadîs-i şerîf sâbık şerîatlar hükümleriyle câhilî âdetler dolayısiyle şeref-vârit olmuştur. Çünkü, İslâm şerîatı sâbık şerîatların ekserî hükümlerini nesh etmiş ve câhilî muâmele ve âdetleri kısmen kabûl ve kısmen ret ve kısmen de tâdil eylemiştir. Maahâzâ, hadîsdeki amel umûmîdir, memnû' olan ve tasvip olunmayan her fiil ve harekete şâmildir. Bunun sayısız misâlleri vardır.

Hâlen halkça âdet hâline getirilenlerden birkaç misâl ile iktifâ edelim: Meselâ, türbelere çaput bağlayarak ölülerden yardım ummak ve türbe ve kabristanlarda mum yakmak, İslâm şerîatının reddettiği hareketlerdir ve günahdır.

Allah'dan başkasından yardım istemek, İslâm akîdesine muhâlif olduğu gibi, ölülere mum yakmak israf ve memnû'dur.

227 . مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ .

(رواه الترمذى عن معاذ رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Bir kimse, din kardeşini bir zenb (tevbe edilmiş bir suç) sebebiyle ayıplar ve ta'n ve zemmederse, o suçu işleyinceye kadar ölmez."

İZÂHI

Zenb, suç, günah demektir. Hadîs şârihleri buradaki zenbi, tevbe edilmiş zenb olarak tefsîr etmişlerdir.

Müteaddit hadîs-i şerîflerde beyan buyrulduğu üzere, bir suçtan tevbe eden, suç işlememiş kimse gibidir. Binâenaleyh, tevbeden sonra o suçu örtmek gerekir. Din kardeşliği, ahlâk fazîleti bunu emreder.

Tevbe edilmiş bir suçu, kötüleme ve ayıplama vesîlesi yapan, cezâ olarak, o suçu işleyinceye değin ölmez, bu hareketinin dünyâdaki cezâsıdır.

228 . مَنَعَنِى رَبِّى أَنْ أَظْلِمَ الْمُعَاهِدَ وَلَا غَيْرَهُ .

(رواه الحاكم عن على رضى الله عنه و كرم الله وجهه .)

MEÂLİ

"Rabbim, ahitleştiğimiz kimselere ve izin ve emânla dâr-i İslâm'a gelen diğerlerine haksızlık etmekten beni men' etti."

ÎZÂHI

İslâm şerîatında muâhede, mukavele ve taahhütlerin büyük kıymeti vardır. Gerek ecnebî devletlerle yapılan muâhede ve gerek fertler arasında mün'akit akit ve mukavelelere riâyet vâcip ve bir sebeb olmadıkça bunlara aykırı hareket memnû'dur. Meğer ki, diğer taraf mukavele ve ahdini nakzetmiş olsun.

Hazret-i Resûl-i Ekrem, diğer tarafın ahde hıyâneti anlaşılmadıkça hiçbir ahdini bozmamıştır. Peygamberimiz'in ahitlerine riâyeti derecesini anlamak için yalnız şu vâkıayı kayd ile iktifâ edeceğiz:

Kureyş müşrikleriyle yapılan Hudeybiye musâlâhasının şartlarından biri de Mekke'den Medîne'ye gelecek her Mekkeli Kureyş'e iâde olunacaktı. Mekke'de kalan müslümanlardan Ebû Cendel kaçarak acınacak bir halde müslümanların yanlarına gelmişti. Müslümanlar bu adamcağıza acıdılar ve iâde etmek istemediler. Fakat Peygamber Efendimiz; biz verdiğimiz sözden dönmeyiz, Cenâb-ı Hak sana bu zor durumdan bir mahreç, bir kurtulma çâresi te'mîn buyuracaktır, diyerek, musâlâhanın hükmünü yerine getirdi, yâni Ebû Cendel'i Kureyş'e iâde eyledi. İşte bu vâkıa, Resûlu'llâh'ın ahitlerine ne derecelerde riâyet eylediğini anlamak için kâfîdir.

Hadîs-i şerîfde sevk olunan "ve lâ gayrehu" kelimesini hadîs şârihleri gayr-i müslim teb'a ile müste'men yâni eman ve müsâade ile İslâm yurduna gelenlerle îzah etmişlerdir. Binâenaleyh, bu gibilerin can, mal ve ırzı taarruzdan mâsun olacak, müslümanlar hakkında ne muâmele olunursa, bunlar hakkında da aynı muâmele tatbik edilecektir.

Bu hadîsin hükmü, Hazret-i Peygamber'e mahsus değildir. Bütün müslümanlar muâhedelere ve ahitlere riâyetle mükellefdir.

229 . مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا .

(رواه الطبراني عن معقل بن يسار رضي الله عنه .)

MEÂLİ

"Kim ayrılık yaparsa, bizden (bizim kâmil ümmetimizden) değildir."

İZÂHI

Diğer bâzı hadîs-i şerîflerin îzâhında da zikir ve beyan eylediğimiz veçhile, İslâm Dîni birlik ve mü'minler arasında sevgiyi emir, ve bu esas hilâfında hareketten men' ve tahzîr eyler.

Bu hadîs-i şerîfde, bu düstûr-u içtimâîyi ihlâl edenlerin, hüsranlı durumları beyan olunmuştur.

Ayrılık, bir âile, dostlar ve komşular arasında ayrılığa şâmil olduğu gibi, bir kabîle, millet, devlet ve bir cemiyyet arasında birliği ihlâle ma'tuf hal ve hareketlere de şâmildir.

İslâmî ahlâkla muttasıf olanlar, müslümanlar arasında tefrîka yapmak şöyle dursun, buna sebeb olacak hal ve hareketten dahi tevakkî ederler.

Tefrîka yapanlar, ya vatandaş ve vatan sevgi ve hissinden mahrum olan câhil ve gafiller veya düşmanlar ve münâfıklardır. Ayrılığın vahîm âkıbetlerini bilen bir mü'min böyle harekette bulunmaz.

Halk ve cemiyyet arasına tefrîka düşürmek, bir nevî fitnedir ki, zararı fitnecilere münhasır kalmaz, ma'sumlar da mutazarrır olurlar. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de, "Fitne katilden eşettir" buyurmuş ve zararı yalnız zâlimlere isâbetle kalmayacak fitneden kaçınmağı emretmiştir.

Halk arasında ayrılık yapanların, fitne ve fesat çıkaranların, elbette İslâm ümmeti arasında mevkii olamaz. İşte Cenâb-ı Peygamber Efendimiz bunu haber veriyor.

230. مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

MEÂLİ

"Kim ki, bile bile bana isnad ederek yalan uydurursa, Cehennem'deki yerine hazırlansın."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf, asırlarca tevâtür derecesinde nakil ve rivâyet olunan mütevâtir hadîslerden olup sıhhatında şüphe yoktur. Çünkü,

tevâtür dâimâ yakîn ifâde eder. Muhaddislerin rivâyetlerine nazaran, bu hadîs Aşere-i Mübeşşere de dâhil olmak üzere, en az altmış Ashâb tarafından rivâyet ve ihbar olunmuştur.

Hadîs uydurma, küfür olmasa da günâh-ı kebâirdendir. Hattâ bu gibilerin küfürlerine kail olan âlimler de vardır. Hadîsde, "Cehennemdeki dâimî yerine hazırlansın" denilmemiş olduğu cihetle bu ikinci re'y'de din sevgisi gâlip fakat isâbet yoktur.

Bir hadîsin uydurma olup olmadığını, Kur'ân ve hadîs ilminde meleke ve ihtisâsı olan âlimler tâyin edebilirler. Nitekim öyle olmuştur.

Hadîs uydurma, İslâm düşmanlığı, mezhep taassubu ve Kur'ân okumaya ve ibâdete teşvîk gibi sebeblerle vâkı' olmuştur.

İslâm düşmanlarının maksadı, İslâm Dîni'ni gayr-i ma'kul göstererek zihinlerde şüphe uyandırmak sûretiyle halkı dalâlete düşürüp, îmânını zaifletmek veya yok etmektir. Bunların uydurdukları hadîslerin ondört bine bâliğ olduğu tesbit olunmuştur. Bâzan da hadîs uydurmaya dinsizlik değil, gayret-i câhiliyye sebep olmuştur.

İbâdet ve tâata ve Kur'ân okumaya teşvik maksadiyle uydurulan hadîsler bu cümledendir. Halbuki, Kur'ân ve sûrelerin fazâili hakkında hadîs uydurmaya hâcet bırakmayacak kadar sahîh hadîsler vardır.

Bunlardan başka, hadîs uydurmaya mezhep ve meslek taassubu da bâis olmuştur. İmâm-ı Şâfiî aleyhinde ve Ebû Hanîfe lehinde uydurulan hadîslerle, Emevîlerin Abbâsîler ve Abbâsîlerin Emevîler hakkında uydurdukları hadîsler bu kabîldendir.

Bâzı cerrarların halkı merhamete getirerek para koparmak maksadiyle yaptıkları hezeyânlar nefretle karşılanacak rüsvaylıklardandır.

Uydurma hadîslere âit birçok eserler neşredilmiştir. Memleketimizde en meşhuru Aliyyü'l-Karî'nin Mevzuât adlı eseridir. Bu eserlerde mevzû' olarak kayıt olunan hadîslerin, mevzû' olması sebebi ve bu hususdaki kıstaslar bütün tafsîlâtiyle beyan olunmuştur. Biz burada yalnız menşe'leri icmâl etmiş bulunuyoruz[1].

---

[1] Bu hususta daha fazla bilgi edinmek için: "Usûl-i Hadîs ve MEVZÛÂT-I ALİYYÜ'L-KÂRÎ TERCEMESİ", Ahmet Serdaroğlu, Ankara 1966.

231. مَنْ مَاتَ مُدْمِنَ خَمْرٍ لَقِيَ اللّٰهَ وَهُوَ كَعَابِدِ وَثَنٍ.

(رواه الطبرانى وابو نعيم عن ابن عباس رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"Şaraba (müskir maddelere) müdâvim olarak ölen kişi, puta tapan gibi Allâh'ın huzûruna çıkar."

İZÂHI

İslâm Dîni'nde, serhoş yapan her madde haramdır. Serhoş eden maddeler, emânetu'llah olan vücûdu tahrip ve muvakkat olsa da ni'met-i aklı ihlâl eder. Serhoşluk, âile yuvasında huzur ve rahat nâmına bir şey bırakmaz, yuvayı Cehennem'e çevirir, âilenin maîşet ve refâhına harcanacak paralar bu zehire verilir.

Serhoşluk, neslin saffet ve selâmetini bozar. Çocuklar ya noksan teşekküllü veya ahmak veya sefih veya yarı mecnûn bir halde dünyâya gelirler, bu âkıbet nesillerce devam eder. Bunlar serhoşluğun, şahıs ve âilede yaptığı tahrîbattır. Serhoşluk, cem'iyyet içinde cerh ve katillere varıncaya kadar cürümlere sebep olur. Cerâim istatistikleri tetkik edilirse hakaret, cerh ve katil cürümlerinin yüzde altmışı serhoşlukla alâkalı olduğu görülür.

Bu âkıbetleri idrâk eden bâzı milletler, memleketlerinde alkol kullanmayı yasak eylemiştir. Bu memleketlerde her sene yasak günü bayram yaparak sevinçli ve neş'eli anlar yaşarlar.

Hadîs-i şerîfde, serhoşluğu devamlı halde bulunanın putperestliğe benzetilmesi, mutlak günahda, alkol düşkünü bunu helâl îtikad ediyorsa, küfürde benzerliktir.

Müslüman! Senin Allâh'ın, mukaddes dînin 14 asır evvel bu zehiri haram kılmıştır. Cehâlet ve kötü arkadaş yüzünden bu belâya müptelâ isen, hemen terk et, nesline, evlât ve ıyâline acı, evine bu zehirin bir damlasını dahi sokma; alkol yüzünden müptelâlarının ve çocuklarının ne elîm ve korkunç hastalıklara dûçâr olduklarını görüp işitiyorsun.

Köylü vatandaş! Köyünüzün saf ve temiz muhîtine, her fenâlığın ve cinâyetin menbaı olan bu zehirin damlasını ve kumarı sokma, bir defa bunlar köyünüze girerse önüne geçemezsiniz, yuvalarınız harap ve hayâtınız Cehennem hayâtına döner.

232. مَنْهُومَانِ لَا يَشْبَعَانِ طَالِبُ عِلْمٍ وَطَالِبُ دُنْيَا.

(رواه ابن عدى عن انس ورواه البزاز عن ابن عباس رضى الله عنه.)

MEÂLİ

"Şu iki harîs doymaz: Tâlib-i ilim, tâlib-i dünyâ."

ÎZÂHI

Menhûm, lûgatta yemekle doymayan, yedikçe iştihası artan mânâsınadır. Tâlib-i ilim ile tâlib-i dünyâ, doymamakta, yemekle doymayan kimseye teşbîh olunmuştur.

Tâlib-i ilim, kendisini ilme verip gece ve gündüz çalışan ve uğraşan kimsedir. Bu gibiler edindikleri bilgi ile iktifâ etmezler, ömürleri boyunca çalışırlar, yine doymazlar. Bir diploma almak için çalışanlar, tâlib-i ilim mefhûmundan hâriçtirler, bunların kahir ekseriyeti diploma ile doyarlar, sonra tahsil ve tetebbuu terk ederek dünyâ malına dalarlar.

Tâlib-i dünyâya gelince: Bunlar mal kazanmak, zengin olmak için çalışanlardır ki, kazandıkça hırsları, kazançları arttıkça tehâlükleri artar, bir türlü mala doymak bilmezler ve nihâyet bir gün hepsini dünyâda bırakarak bir kefenle öbür dünyâya göçüp giderler.

Hazret-i Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu hadîs-i şerîfde insanların yaradılışlarındaki meyilleri beyan buyurmuştur. Gerek ilim ve gerek mal hırsı hakkında diğer bâzı hadîslerde îzahlarda bulunduk. Bundan sonra yeri geldikçe bulunacağız.

233. نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ.

(رواه البخارى و الترمذى و ابن مالك عن ابن عباس رضى الله عنهما.)

MEÂLİ

"İki nîmet vardır ki, insanlardan çoğu bunlar hakkında aldanmışlardır, o nîmetler: Sıhhat ve boş vakittir."

ÎZÂHI

Kıymeti bilinmeyen, Allâh'ın birçok nîmetleri vardır: Hava, su, zıyâ, sıhhat ve boş vakit o cümledendir. Bu hadîs-i şerîf, yalnız kıymeti bilinmeyen sıhhatle vakit hakkında vârid olmuştur.

Sıhhatin kıymetini bilmemek, sıhhati muhâfaza için riâyeti lâzım olan emir ve tavsiyelere riâyet etmemekle ve vaktin kıymetini bilmemek, vakti tenbellikle geçirmekle olur.

Sıhhatin kıymetini bilenler, sıhhati bozucu şeylerden, husûsiyle alkol, uyuşturucu, zehirli maddelerden ve çok yemekten, hulâsa zarar veren her şeyden kaçınarak hıfzıssıhha kaidelerine dikkat ederler.

Vaktin kıymetini bilenler, kıymetli ve müsâit vakitlerini atâletle geçirmezler. Her gün Allâh'a borçlarını ödeyip kulluk vazîfelerini yerine getirdikten sonra, ilim erbâbı ilimle; ticâret, zirâat ve san'at ve hizmet erbâbı bu işlerle uğraşırlar ve çalışma ve gayretleri semere vermek için, Allâh'a güvenerek Allâh'ın ihsan ettiği nîmetlere şükrederler. Hattâ vaktin kıymetini bilenler şöylece bir çalışmakla iktifa etmeyip, artan bir çalışmakla vakitlerini kıymetlendirirler.

Akıl ve idrâk sâhibi olanlar, boş geçen vakitlerini ve bu yüzden gördükleri mahrûmiyetleri düşünerek, gelecek günlerde vakitlerini boş geçirmezlerse, nedâmetten kurtulurlar.

234 نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَمُفَتِّرٍ. (رواه احمد بن حنبل وابو داود عن ام سلمة رضى الله عنها.)

MEÂLİ

Resûlullah (S.A.S.) her sekir veren ve uyuşturan maddelerden nehiy buyurmuştur.

ÎZÂHI

Diğer hadîs-i şerîflerde de beyan buyurulduğu üzere, akıl ve beden nîmetini ihlâl edip, türlü hastalıklara ve cürüm ve cinâyetlere ve âilelerin sefâletine sebeb olan serhoşluk, İslâm Dîni'nde şiddetle memnû' olduğu gibi, kokain, esrar, afyon gibi o mâhiyette uyuşturucu maddeler memnû'dur.

Bu maddelerin tahrîbat ve zararları yalnız kullananlara münhasır kalmayıp nesillerinde de te'sîrini gösterir. Anormal, ahmak ve muhtelif hastalıklarla dünyâya gelen çocuklar, ana ve babalarının cürümlerinin kurbanlarıdır.

Bu maddelerin sıhhat, akıl ve ırk üzerindeki tahrîbâtı ilmen ve bittecrübe gün gibi meydanda olduğu halde, bâzı şahıslarca müskirat isti'mâli, levâzım-ı medeniyyeden addolunmaktadır. Bu akılda olanlara şaşmamak mümkün değildir.

231 No.lu hadîse bakınız.

235. نَهَى عَنِ الشُّرْبِ مِنْ ثُلْمَةِ الْقَدَحِ وَأَنْ يُنْفَخَ فِى الشَّرَابِ.

(رواه احمد بن حنبل و ابو داود و الحاكم عن ابى سعيد رضى الله عنه .)

MEÂLİ

Hazret-i Resûl-i Ekrem, çatlak kaptan su içmekten ve içilen şey'e üfürmekten nehiy ve men' etti.

ÎZÂHI

Müslümanlık, her şeyde temizlik emreder ve temizliği îmânın kemâlinden sayar ve temiz olmayan veya nezâfeti şüpheli bulunan şeylerden sakınmak tavsiye eder.

Hazret-i Nebiyy-i Kerîm, bu esâsa mebnî gedik kapdan su içmekten ve içilen şeye üfürmekten nehyeylemiştir. Çatlak kaplardan yeyip içmek de, böyledir, yâni memnû'dur. Çünkü, kap yıkansa da su, gedik ve çatlaklara nüfuz etmez ve içilen ve yenen şeylere üfürmekten tabiat istikrâh eder.

236. نَهَى عَنِ الطَّعَامِ الْحَارِّ حَتَّى يَبْرُدَ.

(رواه البيهقى عن عبد الواحد بن معاوية بن خديج مرسلا .)

MEÂLİ

Hazret-i Resûl-i Ekrem, sıcak yemekten nehiy ve men' buyurdu.

İZÂHI

Yenen şeyler ya soğuk olarak veya sıcak olarak yenir. Sıcak yemekler soğuk olarak yenirse, kuvve-i zâikaya mülâyim gelmez ve gereği gibi zevk hâsıl olmaz. Fakat çok sıcak olmayıp hadd-i i'tidâlde olmalıdır. Bu bir hıfzıssıhha kaidesidir. Bunun içindir ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem, sıcak yemekten nehiy buyurmuştur. Fazla sıcak yemek kuvve-i zâikayı hırpalar ve hattâ tahrîb edebilir. Bundan başka bilmediğimiz hastalıklara sebeb olabilir. Nitekim, hıfzıssıhha ve tıp âlimleri pek sıcak yemek yememeği tavsiye ederler.

Hadîs-i şerîfdeki nehiy tahrîm için değil, nedeb içindir. Ancak zararı muhakkak olursa, pek sıcak yemek haramdır.

237. هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنِّى لَسْتُ بِمَلِكٍ وَإِنَّمَا أَنَا إِبْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ.

(رواه البيهقى والحاكم عن ابن مسعود رضى الله عنهما .)

MEALİ

"Korkma sâkin ol, çünkü ben bir hükümdar değilim, ben ancak kurutulmuş et yiyen Kureyş'ten bir kadının oğluyum."

İZÂHI

Rivâyete göre, huzûr-ı Saâdet'e bir zat gelmiş ve Hazret-i Resûlullâh'ın mehâbetinden korkarak titremeye başlamıştı. Bunu gören Fahr-i Âlem, o zâtı teskîn için bu hadîs-i şerîfi îrat buyurmuşlardır.

Hazret-i Peygamber Efendimiz, son derece mütevâzî idi. Ümmetine: Ben de sizin gibi beşerim. Yalnız, Allâh-u Teâlâ'nın Kitâb-ı Celîlini ve emir ve nehiylerini teblîğa me'mûrum, buyururlardı. Ve herkesi be'şuş bir yüzle karşılardı. Nazarında zengin, fakir, kavî, zayıf müsâvî idi. Ziyâretine gelenleri kabûl eder, mevkî ve takvâları derecesine göre iltifat buyururlardı. Cenâb-ı Hak O'nu en yüksek ahlâkla mümtaz kılmıştı.

"Ben hükümdar değilim" sözü, ekserî hükümdarlarda görülen azamet ve huşûneti takbîhi, "Ben kurutulmuş et yiyen Kureyş'ten

bir kadının oğluyum" sözü de fart-ı tevâzuu mutazammındır. Araplarda benzeri hallerde anaya izâfe, an'anevî bir âdetti. Muhâtabı bu âdetle me'lûf olduğundan, Resûl-i Ekrem annelerini yâd ile o zâtı sükûnete da'vet etmiştir.

En büyüğünden en küçüğüne kadar devlet memurları insaf edip, kalblere heyecan veren bu hadîs-i şerîften ibret almalıdırlar.

238 . يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ . (رواه البخارى ومسلم واحمد بن حنبل والترمذى والنسائى عن انس رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Ölen kimseyi üç şey tâkip eder: Âilesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri gelir ve biri kalır, âilesi ve malı geri gelir ve ameli (yanında) kalır."

İZÂHI

İnsan dünyâya acz-i mutlak hâlinde gelir. Sonra muhtelif devirler geçirir ve nihâyet ebediyyet âlemine döner. İnsanın geçirdiği devirler ve hayat safhaları mâlûmdur. Yedi yaşına gelince maaş ve meâdı, yâni dünyâ ve âhireti için hazırlık devri başlar. Ana baba çocuklarını yedi yaşına girince, dînî ve dünyevî tâlim ve terbiye ile onları hayât-ı maddiyye ve ma'neviyyeye hazırlamak vazîfesiyle mükellef ve bu vazîfeyi îfâdaki ihmâl ve kusurlarından mes'uldürler.

Çünkü, bu yaştan i'tibâren, tâlim ve terbiyesine i'tinâ edilmeyen çocuk, ne kendisi, ne de mensub olduğu cemiyyet için fâideli bir uzuv olamaz. Küçük, sonra mükellefiyet ve rüşt yaşına girer ve bu andan i'tibâren toplulukta mes'ul bir uzuv olarak yer alır, hayâtını kazanmaya çalışır. Bu arada Allâh'a karşı kulluk vazîfesini îfâ eder. Ne âhiret için dünyâyı, ne dünyâ için âhireti terk eder, ehil ve ıyâl, mal ve mülk sâhibi olur ve nihâyet eceli tamâm olunca ebediyyete rücû' eder. Bu hale göre, insanın mahsûlü, ömür ve sa'yi, evlât ve ıyâl, mal ve amelden ibârettir. Ölünce evlât ve ıyâl ve mal dünyâda kalır. Yalnız amel kendisiyle birlikte gider. Dünyâda hayır amel yapmış ise, öbür dünyâda mükâfâtını, şer yapmış ise cezâsını görür.

İşte Resûl-i Ekrem, ümmetine bu âkıbeti haber vererek îkaz buyuruyor.

239 . يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا .

(رواه احمد بن حنبل والبخارى ومسلم ونسائى عن انس رضى الله عنه .)

MEÂLİ

"Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."

ÎZÂHI

Müslümanlık, kolaylık dînidir. Hak Celle ve Alâ Kur'ân-ı Kerîm'inde, "Allah hakkınızda kolaylık murâd eder, zorluk murâd etmez."[1] meâlinde olan âyet-i kerîme ile, "Allah dinde sizin üzerinize güçlük kılmamıştır."[2] meâlinde olan nazm-ı celîl ile, İslâm Dîni'nde güçlük olmadığını ve Resûl-i Ekrem'i "Din kolaylıktır" ve "Sizin dîninizin hayırlısı, en kolay olanıdır" meâlinde olan hadîs-i şerîfleriyle âyet-i celîlelerle mütenâzır olarak, İslâm Dîni'nin kolaylık dîni olduğunu beyan buyurmuş ve îzâhı sâdedinde olduğumuz hadîs-i şerîfle ümmetine kolaylık yapılmasını, zorluk yapılmamasını emretmişlerdir.

Hazret-i Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn, bir tarafa vâli ve âmir gönderirken bu hususda tenbîhi mutazammın ta'lîmat verirlerdi.

Fer'î hükümlerdeki ruhsatlar hep bu asla mebnîdir. Bunun sayısız misâlleri vardır. Bunların tafsîli bu yazının ölçüsüne sığmayacak kadar çok olduğundan birkaç misâl ile iktifâ edelim: Abdest ve gusül için yeter su bulunmadığı veya su ile gusül hâlinde hastalıktan veya hastalığın şiddetlenmesinden veya ağırlaşmasından korkulduğu hallerde teyemmüm etmek, seferde oruç tutmamak; zarûret ve ihtiyaç, memnû' olan şeyleri mübah kılmak; güçlük zamânında kolaylık göstermek gibi asıllar hep kolaylık esâsına müsteniden meşrû' kılınmış ruhsat kabîlindendir.

1 Bakara Sûresi, âyet: 185.

2 Hac Sûresi, âyet: 78.

Kolaylık, kanunlarda nazara alınması lâzım olan mühim bir mes'eledir. Hakkın elde edilmesini güçleştiren hükümler ve dâvâların sürüncemede kalmasına meydan veren muhâkeme usûlleri, kolaylık esâsiyle kabil-i tevfîk olmayan şeylerdir.

240. إِذَا اَقْرَضَ اَحَدُكُمْ اَخَاهُ قَرْضاً فَاهْدٰى اِلَيْهِ طَبَقاً فَلاَ يَقْبَلْهُ اَوْ حَمَلَهُ عَلٰى دَابَّتِهِ فَلاَ يَرْكَبْهَا اِلَّا اَنْ يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَبْلَ ذٰلِكَ.

(رواه بيهقى عن انس بن مالك رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Sizin biriniz, kardeşine ödünç para verir de ödünç alan kimse, ona bir şey hediye ederse kabûl etmesin ve bir hayvanı, âriyet vermek isterse ona binmesin, ancak daha evvel aralarında hediyeleşmek ve âriyet vermek cârî ise bu müstesnâ."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîfde, karz-ı hasen'in, yâni ivazsız ödünç vermenin mahiyyet ve hükmü beyan buyurulmuştur. Bu kabîl ödünç vermeler mutlaka ivazsız olacaktır, ivazlı olursa insânî ve karz-ı hasen olmaktan çıkar. Borçludan hediye almak veya âriyet verdiği hayvana binmek bir nevî ivazdır.

Resûl-i Ekrem, hediyyenin alınmamasını, verilen hayvana binilmemesini tavsiye buyuruyor, gayr-i müslime verilen ödünç para da aynı hükümdedir.

Akit zamanında böyle bir ivaz şart edilirse RİBA olacağından haram olur. Şu kadar var ki, şart kılınması halinde, ödünç verme muâmelesinden evvel bunlar arasında dostluk olup bu gibi teberruatta bulunuluyorsa, ödünç vermenin ivazsız olmasına müessir olmaz.

241. اَلْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ اَيْقَظَهَا.

(رواه رافعى عن انس بن مالك رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Fitne uyur, onu uyandıranı Allah rahmetinden uzaklaştırsın."

İZÂHI

Fitnenin bir haylı mânâları vardır. Bunları Kâmus mütercimi merhum Âsım Efendi Kâmus tercemesinde teker teker îzah etmiştir.

Burada fitneden maksat, fesat, ihtilâl ve ihtilâftır. Bir şahsın bâzı müslümanları birbiri aleyhine tahrik etmesi veya cemiyyetin nizamını bozmak için türlü iddia ve iftira ve bühtanlarla ihtilâfta bulunması fitnedir. Fitne, gerek fertlerin gerek cemiyyetin selâmet ve huzûrunu kaçırır ve bir cemiyyetin izmihlâline de sebep olabilir.

Fıkıh lisânında böyle fitne peşinde olanlara "saî-bi'l-fesâd" denir, tevbe ve nedâmet etmemesi halinde siyâseten îdam olunur. Misâl aramaya hâcet yoktur, târih sâhifeleri misâllerle doludur. Osmanlı Türk Devletinin uğradığı inhitat ve sarsıntıların çoğu hep fitne ve fesat yüzünden olmuştur.

Ey müslüman! Resûl-i Ekrem'in bedduâsına mâruz kalmamak için, fitne ve fesaddan kaçınarak, vahdet, sükûn ve meşrûiyyet içinde yaşa.

242. اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى يُحِبُّ اَنْ يَرٰى عَبْدَهُ تَعِباً فِى طَلَبِ الْحَلَالِ.

(رواه ديلمى عن على رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Allâh-u Teâlâ kulunu helâl (kazanç) talebinde yorgun görmeyi sever."

ÎZÂHI

Müslümanlıkta, şahsı ve âilesi efrâdının maîşetini kazanmak için çalışmak farz, hayır ve hasenâta yardım kastiyle ticâret ve san'at müstehaptır. Kur'ân-ı Kerîm ve müteaddit hadîs-i şerîfler çalışmak emreder. Resûl-i Ekrem bir hadîs-i şerîflerinde, "Ölmeyecek gibi çalış ve yarın ölecek gibi Allâh'a ibâdet ve kulluk et." buyurmuştur.

Bu hadîs-i şerîf natık olduğu üzere, Allah, kulunun helâl rızık elde etmek için yorgun olmasını sever, yâni ondan râzı olarak ona ecir ve sevap ihsan eder.

İslâmiyette; atâlet, tenbellik memnu', dilencilik zillettir. Ne yazık ki, müslümanlar her yerde atâlet yüzünden geri kalmış, düşmanlarının sa'y ve gayretlerine muhtaç bir hale düşmüşlerdir.

243. إِتَّقُوا الْمَجْزُومَ كَمَا يُتَّقَى الأَسَدُ.

(رواه البخارى فى التاريخ عن ابى هريرة رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Arslandan sakınıldığı gibi, cüzam hastalığına müptelâ olandan sakınınız."

ÎZÂHI

Kolera, veba gibi bâzı hastalıklar vardır ki, ihtilâtla başkalarına da geçebilir. Miskin hastalığı dediğimiz cüzam[1] hastalığı da bulaşıcı hastalıklardandır. Resûl-i Ekrem (S.A.S.) bu hadîs-i şerîfleri ile bu hastalığa tutulanlardan, arslandan kaçar gibi korunulmasını, bunlarla ihtilât edilmemesini emir buyurmuştur. Bu meâlde başka hadîs-i şerîfler de vardır, bunu îzahla iktifa ediyorum.

Diğer bulaşıcı hastalıklar da böyledir, nitekim, ötedenberi cüzam hastalıklariyle ma'lûl olanlar husûsî bir mahalde tecrit olunarak halk ile temas ettirilmezdi, diğer sârî hastalıklarda da tedbirler alınarak bunlarla temas men' olunur.

---

[1] Bu kelimeyi birçok tabibler cüzzam sûretinde söylerler ki, yanlıştır. Cüzzam diye bu mânâda bir kelime yoktur. Galiba bir tıp kitabında böyle yazılmış veya bir hoca böyle okumuş, sonra da yanlışlık devam edegelmiştir.

244. إِنَّمَا الْبَيْعُ بِالتَّرَاضِى.

(رواه ابن ماجه عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Satış ancak terazi ile yâni, tarafların rızâsiyledir."

İZÂHI

Hadîs şârihlerinin beyanlarına göre, bu hadîs-i şerîfin îrâdına sebep olan hâdise, kıtlık vakti bir yahûdi, satmak üzere hurma ve arpa getirmiş, halk Resûl-i Ekrem'den ucuz bir narh koymalarını istemişler, Resûl-i Ekrem narh koymaktan imtina' ederek, satış rızâ iledir, buyurmuşlardır, narh konunca satıcı rızâ ile satmış olmaz.

Başka bir zamanda halk Resûl-i Ekrem'den, fiatlar arttı diyerek narh konmasını rica etmişler, Hazret-i Peygamber, narh koymayınız, narh koyan, pahalandıran, ucuzlandıran Allah'dır, buyurmuşlardır.

Bu hadîsin lâfzından da anlaşıldığı üzere, narh konmamak hakkındaki bu beyan, satıcılar tarafından mâruf kâr haddini tecâvüz etmemesi halindedir. Fukahâ, satış kârları mâruf haddi tecâvüz etmiş olması halinde, narh konmasının cevazını içtihat etmişlerdir.

245. أُغْدُ عَالِماً اَوْ مُتَعَلِّماً اَوْ مُسْتَمِعاً اَوْ مُحِبًّا وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَةَ فَتَهْلِكُ.

(رواه البزار و الطبراني عن ابى بكر رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Ya âlim, ya öğrenici, veya dinleyici veya muhip ol, beşincisi olma helâk olursun."

İZÂHI

Diğer bir hadîs-i şerîfde Resûl-i Ekrem (S.A.S.), "İlim İslâm'ın hayâtıdır" buyurmuştur ki, İslâmiyyet onunla yaşar demektir, İslâ-

miyyetin, Allâh'ın kudret ve azameti, İslâm'ın rükün ve şartları ve hükümleri ancak ilimle anlaşılır, ilimden mahrum olan bunları bilemez.

Bu halde, her müslüman ya âlim olacak veya ilim tahsil edecek yâhut ilim sâhiplerini dinleyerek bilgi edinecektir. İlmi sevenler de, tabiatiyle bunları öğrenmeye çalışacaktır.

Hulâsa, Müslüman'ın şiârı ilimdir, ilimden mahrum olan helâk olur, yâni Dünyâ ve Âhiret'te hüsrâna uğrar.

Ne yazık ki, İslâm Dîni, erkek ve kadına ilim talebini farz kıldığı ve müteaddit vesilelerle ilme teşvik ettiği halde, müslümanların çoğu bu nîmetten mahrumdur. Bunda evvelâ en ağır mes'ûliyyet ana ve babalara ve sonra cemiyyetin ihtiyaçlarını gidermeyi deruhde eden hükûmetlere âittir. Şâyân-ı şükrandır ki, hükûmetimiz her yerde mektepler te'sis ederek ilmi tamîme çalışmaktadır. Ancak bu irfan yuvalarında mâneviyâta, İslâm ahlâkına son derece ehemmiyet verilmek lâzımdır. Aksi halde beklenen gaye yine hâsıl olamayacaktır. Nitekim, eski gafletin bugün acı netîcelerini görmekteyiz.

246. اَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ.

(رواه مسلم و ابوداود عن عائشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"İnsanlara derecelerine göre muâmele yapınız."

İZÂHI

Bu hadîs-i şerîf muâşeret âdâbından birini beyan ediyor. Her şeyin bir usûl ve âdâbı olduğu gibi, muâşeretin de birtakım usûl ve âdâbı vardır ki, bunlara riâyet gerekir. İnsanlar ilim ve irfan, salâh, zenginlik, fakirlik, gençlik ve ihtiyarlık gibi husûsiyyetleriyle her birinin cemiyyet içinde bir mevki ve derecesi vardır. Binâenaleyh, herkesin mevkiine ve derecesine göre muâmele yapmak îcâbeder. Bir âlime karşı gösterilecek alâka ile bir câhile karşı gösterilecek alâka bir değildir. Diğerlerinde de hâl böyledir.

Meselâ, bir meclisde bir âlim câhil üzerine, salâh-i hâl sâhibi olan o derecede olmayan kimse üzerine, bir ihtiyar genç üzerine,

resmî yüksek bir mevki sâhibi bir memur derecesi dûn olan memur üzerine tercih olunur. Aksi sûrette muâmele dargınlık ve iğbirarı mûcip olur. Nitekim, medenî milletlerde hâl bu minvâl üzerinedir. Buna riâyetsizlik, ilim, ahlâk ve fazîlete teşvîke ehemmiyet vermemek olacağı gibi, terbiye yoksulluğu da sayılır.

247. إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً وَأَلْطَفُهُمْ بِأَهْلِهِ.

(رواه ترمذى والحاكم عن عائشة رضى الله عنها)

MEÂLİ

"Mü'minlerin îman yönünden en kemâllisi, ahlâkan en güzeli ve ehline (ana ve babasına, eşine ve çocuklarına ve yakınlarına) yumuşak muâmele ve iyilik edenlerdir."

İZÂHI

Resûl-i Ekrem bu hadîs-i şerîflerinde, mü'minlerin en yüksek vasıflarını beyan buyurmuşlardır. Filhakika iyi ahlâk kadar yüksek bir fazîlet yoktur. Bunun içindir ki, Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde, وانك لعلى خلق عظيم nazm-ı celîli ile Nebiyy-i Kerîm'inin ulüvv-i şânını beyan buyurmuştur. İnsanı Dünyâ ve Âhiret'te huzur ve saâdete kavuşturan güzel ahlâktır; fertlerin ve cemiyyetlerin huzur ve rahatını kaçıran ve türlü türlü beliyye ve fâcialara sebebiyyet veren, ahlâk fazîletinden mahrum insan sûretindeki mahlûklardır. Ferdî ve içtimâî herhangi bir elem verici hâdisenin altında bet tıynet ahlâksız biri vardır.

Nebiyy-i Ekrem, iyi huy cümlesinden olarak, îman bakımından mü'minlerin en yüksek vasıflarından biri de ehline, yâni ana babasına, eşine, çocuklarına ve yakınlarına rıfk ve mülâyemetle muâmele ve iyilikte bulunmak olduğunu ifade buyuruyor. Ana babalara, eşe ve evlâda fena muâmelenin doğurduğu elem ve ıstırapları tafsîle hâcet yoktur. Hele zamanımızda bu yüzden ıstırap içinde nice âileler vardır. İmdi fert ve cemiyyetlerin huzur ve saâdeti için âile

ve irfan yuvalarında, iyi ahlâkın telkin ve tâmimine son derece ehemmiyet verilmek bir vecîbedir.

248. اَللّٰهُمَّ رَبَّ النَّاسِ مُذْهِبَ الْبَاسِ اِشْفِ اَنْتَ الشَّافِى لَا شَافِىَ اِلَّا اَنْتَ اِشْفِ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سُقْماً.

(رواه احمد بن حنبل والبخارى و مسلم وابوداود عن انس رضى الله عنه)

MEÂLİ

"Ey nâsın Rabb'ısı Allah, şiddeti gideren Zât-i Ecell-i A'lâ, şifa ver, şifa veren ancak Sen'sin, hiçbir maraz (marazdan eser) bırakmayacak bir şifa ile şifa ver."

ÎZÂHI

Şifa, marazı izâle etmek, gidermek demektir. Şifayı halk eden Allâh-ü zü'l-Celâl'dir, maddî devâya tevessül ile birlikte Cenâb-ı Hak'dan şifa niyâzında bulunmalıdır.

Emâli sâhibi kasîdesinde "وللدعوات تأثير بليغ و قد ينفيه اصحاب الضلال" nazmı ile ve Hızır Bey merhum Nuniyye kasîdesinde "وللدعوات لاموات و احياء منافع شرهدت فى بعض احيان" manzûmesiyle duânın te'sîrini beyanla, inkâr edenleri reddetmişlerdir. Müteaddit hadîs-i şerîfler duânın te'sîri olduğuna apaçık delâlet etmektedir. Tam îman ve hulûsla hastalık ve şiddet zamanlarında, Allâh-u Azîmü'ş-Şân'ın lûtuf ve ihsânına ilticâ edenler, duânın te'sîrini bilirler.

Cenâb-ı Hak, hasta Müslüman kardeşlerimize şifâlar ihsan buyursun.

249. اُنْصُرْ اَخَاكَ ظَالِماً اَوْ مَظْلُوماً فَاِنْ كَانَ ظَالِماً فَارْدُدْهُ عَنْ ظُلْمِهِ وَ اِنْ يَكُ مَظْلُوماً فَانْصُرْهُ.

(رواه دارمى وابن عساكر عن جابر رضى الله عنه)

MEÂLÎ

"Zâlim olsun mazlum olsun (din) kardeşine yardım et, zâlim ise onu zulüm yapmaktan men' et, mazlum ise ona yardım et (zulümden kurtar)."

ÎZÂHI

Zulüm, hukukan ve alâkan yapılması memnû' olan harekettir ki, adâletin zıddıdır. Zâlime yardım ve zulme teşvik de zulümdür, bunlar Müslümanlık hüküm ve şiârına muhâlifdir.

Yapılması memnû' ve günah olmayan fiil ve hareket zulüm sayılmaz. Hulâsa denebilir ki, Şer'in men' ettiğini yapmak zulümdür.

Bu hadîs-i şerîf, Müslümanlığın emr-i bi'l-ma'ruf ve nehyi- ani'l-münker vücûbu esâsının muktezasıdır. Müslüman kudreti ve imkâniyle zâlimi zulümden men' edecek ve mazlûmu zulümden kurtarmaya çalışacaktır.

Münker: Çirkin (meşrû olmayan) hareket; ma'ruf: Meşrû olan harekettir.

250. إِذَا سَمِعْتُمْ بِالطَّاعُونِ بِأَرْضٍ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهَا وَإِذَا وَقَعَ وَأَنْتُمْ فِي أَرْضٍ فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا فِرَاراً مِنْهُ.

(رواه احمد بن حنبل والنسائى عن عبد الرحمن بن عوف وعن اسامة بن زيد رضى الله عنهم)

MEÂLÎ

"Bir yerde tâun (vebâ) hastalığı olduğunu işitirseniz o yere girmeyiniz ve bulunduğunuz yerde tâun zuhur ederse, hastalıktan kaçmak kastiyle oradan çıkmayınız."

ÎZÂHI

Diğer bir hadîs-i şerîfi îzah ederken, bulaşıcı hastalıklardan korunmak lüzûmunu yazmıştır. Tâun o kabil müstevlî ve mühlik hastalıklardandır. Resûl-i Ekrem (S.A.S.); bir yerde tâun hastalığı ol-

duğunu işitirseniz oraya girmeyiniz ve bulunduğunuz yerde tâun zuhur ederse oradan çıkmayınız, buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de kullarına, "Nefislerinizi tehlikeye atmayınız" buyurmuştur. Tâun olan yere girmek nefsi tehlikeye atmak olduğundan haram ve memnû'dur. Hadîs şârihleri, tâun olan yerden çıkmamak hakkında muhtelif beyanda bulunmuşlardır. Allâh-u A'lem, tâun olan yerden çıkıp başka yere gitmenin memnû' olması, gittiği yerdeki insanlara hastalığı bulaştırmak ihtimâline mebnidir. Bugün tabâbet ilminin tavsiyesi de bu merkezdedir. Kolera da aynı hükümdedir.

HÂTİME

Bu cilde, teberrüken Müslim ve Mevâhib-i Ledünniyye ve diğer hadîs kitaplarında rivâyet olunan, Peygamber Efendimiz'in "Haccetü'l-Vedâ' hutbesi"nin tercemesiyle nihâyet veriyorum.

Cenâb-ı Hakk'a hamd ve senâdan sonra buyurmuşlardı ki:

"Ey nâs! Sözlerimi iyi dinleyiniz. Bilmiyorum belki bu hacdan sonra ebedî olarak, bu seneden sonra bu yerde size mülâkî olamam. Bu (arefe) gününüz, bu (Zilhicce) ayınız, bu (Mekke) beldeniz nasıl mukaddes ise, canlarınız ve mallarınız ve ırzlarınız öylece mukaddesdir. Muhakkak, siz yarın Rabbınıza kavuşacaksınız ve Allah sizin amellerinizden soracaktır. Sakın benden sonra eski dalâletinize dönüp birbirinizin boynunu vurmayınız. Bu sözlerimi burada hazır bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki, bildirilen kimse burada bulunup işitenden daha iyi anlayarak muhâfaza eder.

Kimin yanında bir emânet varsa, onu emânet sâhibine versin. Ribâ (fâiz) iptâl edilmiştir. Lâkin re'sü'l-mâliniz sizindir. Ne zulüm ediniz, ne mazlûm olunuz. Allah her türlü ribâya (fâize) nihâyet vermiştir. İlk önce iptâl ettiğim ribâ (fâiz) Abdü'l-Muttalib'in oğlu Abbâs'ın fâizidir.

Ey nâs! Câhiliyyet devrinde güdülen kan dâvâlarından, ilk önce iptâl ettiğim kan, Abdü'l-Muttalib'in oğlu Hâris'in oğlu Rebîa'nın kanıdır.

Ey nâs! Şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden nüfûzunu te'sîs edebilmek kudretini ebediyyen kaybetmiştir. Fakat siz bu kaldırılan şeylerden gayri, küçük gördüğünüz amellerinizde, ona uyarsanız, bu da onu muhakkak memnûn edecektir. Dîninizi sıyânet için bunlardan da sakınınız.

Ey nâs! Sizin kadınlar üzerinde ve kadınların sizin üzerinizde hakları vardır. Siz kadınları, Allâh'ın emâneti olarak aldınız ve onların ismetlerini muhâfazaya Allah adına söz vererek bunları helâl edindiniz. Eğer onlar râzı olmadığınız herhangi bir kimseyi âile harîminize alırlarsa, onları hafif sûrette darp ve ta'zîr edebilirsiniz.

Size bir emânet bırakıyorum ki, ona sımsıkı sarıldıkça dalâle düşmezsiniz. Bu emânet: ALLÂH'IN KİTÂBI KUR'ÂN'dır.

Ey nâs! Sözlerimi iyice dinleyiniz ve hâfızalarınızda saklayınız. Müslümanlar birbirinin kardeşidirler ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler. Din kardeşiniz gönül hoşluğiyle vermiş olmadıkça, herhangi bir hakkına tecâvüz haramdır. Nefsinize zulmetmeyiniz, çünkü nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır.

Ey nâs! Cenâb-ı Hak Kur'ân'da, her hak sâhibine, hakkını vermiştir. Çocuk kimin firâşından ise onundur. Babasından başkasına nesep iddia eden soysuzdur. Ve efendisinden gayriye intisâba kalkan nankördür ki, Allâh'ın gazâbına ve meleklerin lâ'netine ve bütün Müslümanlar'ın nefretine uğrar. Allah bu kabil insanların adâlet ve şehâdetini kabûl etmez.

Ey nâs! (Yevm-i Cezâ'da) benden sorulunca ne diyeceksiniz

— Allâh'ın risâletini tebliğ ve emâneti îfâ etti, diye şehâdet ederiz.

Resûl-i Ekrem, mübârek şahâdet parmağını kaldırdı ve cemâat üzerine indirinceye kadar üç kerre:

— Şâhit ol yâ Rabbî, dedi."

Bu terceme, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Kasvâ adlı deve üzerinde îrat buyurduğu "Haccetü'l-Vedâ" hutbesinin tercemesidir.

Bu hutbe, muhtelif tariklerle kısım kışım rivâyet olunmuştur. Bâzı fıkralar eksik veya fazla veya takdim ve te'hir farklariyle rivâyetler aralarında mühim farklar yok gibidir.

Ekremü'r-Rüsûl, ilk evvel amucası Abbâs'ın fâiz alacağını ve amucası oğlu Rebîa'nın kan dâvâsını iptâl etmekle, bu hükümlerde aslâ istisnâ olmadığına işâret buyurmuş ve matlup veçhile istinas edilmeyen bâzı mühim hususları tasrih ve diğer hükümlerle teferruâtı, ana esas ve asıllar zımnında, bir kerre daha tebliğ buyurmuşlardır.